

BENCÉS DIÁKSZÖVETSÉG

BDSZ ALMANACH 2004

ALMANACH

2004

PANNONHALMA – BUDAPEST

BENCÉS DIÁKSZÖVETSÉG
ALMANACH
2004

BENCÉS DIÁKSZÖVETSÉG

ALMANACH

2004

PANNONHALMA – BUDAPEST
2004

Szerkesztőbizottság

Deli Gergely (Ph 98)

Feiszt György (Gy 68)

Krámli Péter (Gy 82)

Szikora József (Ph 67)

Dr. Könyves Tóth Kálmán (Ph 47)
(olvasó- és technikai szerkesztő)

Dr. Scherer Norbert (Bp 48)
(főszerkesztő)

Kiadja a Bencés Diákszövetség
Felelős kiadó a szövetség elnöke
ISSN: 1218-8646
Nyomta a Komp Nyomda, Budapest, XIII.; tel.: 329-7655

Tartalom

<i>Kelemen Krizosztom OSB: A prérítúz</i>	7
Kelemen Krizosztom OSB (1884–1950), a pannonhalmi és csepeli bencés gimnázium alapítója – <i>Szikora József</i>	8
„Ember az embertelenségben” Kelemen Krizosztom OSB főapát – <i>Siska Gábor</i>	9
<i>Nagy Gáspár: Itt van az idő</i>	33
Magyar bíborosok címtemplomai Rómában – <i>Dr. Németh László</i>	34
A Szent Balbina bazilika, dr. Erdő Péter bíboros, prímás-érsek címtemploma – <i>Dr. Ladocsy Gáspár</i>	39
<i>Dr. Nedeczky György: Gyónás</i>	44
Felejthetetlen tanáraink – élők és holtak	
<i>Kováts Arisztid OSB (1891–1975): Kova Jenő: E-játékok és/vagy szentes disztichonok</i> ...47	
A menekülők magyarja: Galambos Iréneusz OSB (Bp 38) – <i>Hajba Ferenc</i>	48
Bárdos Oresztész OSB atya ötvenéves szerzetesepapi jubileuma (1954–2004) – <i>Dr. Bíró László</i>	52
<i>Mécs László: Pannonhalmi levelezőlap</i>	56
Jövőnk reménye – ifjú diáktársaink	
Beszámoló a Szent Márton Kamarakórus 2003. évi németországi körútjáról – <i>Dr. Áment Lukács OSB</i>	59
Mit jelentett és mint jelent nekem, hogy bencés diák voltam? – <i>Putyora Gábor</i>	60
A pálya széléről... A volt budapesti Bencés Gimnázium jelenleg – <i>Tóth Gábor</i>	63
Rövid hír a pannonhalmi gimnáziumról.....	65
<i>Molnár Tamás: Rabság</i>	66
In memoriam...	
Czuczor Gergely OSB – (1800. Andód – 1866. Budapest) – <i>Vágvölgyi Szilárd</i>	69
Bencéstanár testvérpár: dr. Kelemen Atanáz és dr. Kelemen Szulpic.....	70
In memoriam prof. dott. Albo Centoni – <i>J. Horváth Tamás</i>	71
Centoni és egyik legjobb magyar tanítványa – <i>Boksay Györgyné</i>	72
Kezdetre Jézus Krisztus Evangéliumának <i>Maria Valtorta</i> látnoki írása szerint – <i>Boksay György</i> fordítása.....	75
Ránky Mikire (Bp 38) emlékezem – <i>Dr. Károly István</i>	77
Dr. Springer Ferenc (Bp 40, + 2003) – <i>vitéz Kéthelyi Mátyás</i>	78
A ravatalnál elhangzott búcsúztató beszéd – <i>Dr. Károly István</i>	78
Homor Kálmán (1925 – Eg 43 – 1999) – <i>Besey László</i>	80
Gyapay Dénes (1928 – Ph 47 – 2004) Egy újsághír.....	84
A hitves panasza.....	84
Tisztelgünk Dénes hamvai előtt – <i>Pintér Ambrus OSB</i>	85

Emlékezések

Bencés diákok tegnap és ma – <i>Dr. Károly István</i>	
I. – „Bezzeg, amikor mi diákok voltunk...”	89
II. – És mi van a mai bencés diákokkal?	92
Egy komáromi bencésdiák visszaemlékezései – <i>Stollmann András</i>	93
Az én 56-os múltam – <i>Szentmihályi Szabó Péter</i>	97
<i>Ady Endre</i> : Krónikás ének 1918-ból	100

Jeles diáktársaink – „ők és róluk”

Szenior diáktársaink a Bencés Diákszövetségben – <i>Szalai Béla</i>	103
Hosszú életpálya: Dénes Andor (Kg 26)	
Életem krónikája – <i>Dénes Andor</i>	104
Köszöntő, születésnapra – <i>Greguss László</i>	106
Boksay György (Ph 47), a szépiró – <i>Vásárhelyi Anzelm OSB</i>	107
Jáki Sándor Teodóz OSB (Ph 47) egyházzénész és csángókutató – <i>Jakab Gábor</i>	109
<i>Nagy Gáspár</i> : Köszöntő (énekpróba) <i>Jáki Sándor Teodóz OSB</i> szolgálataiért születésének háromnegyedszázados szép ünnepén	126
Még egy egyházzénész diáktárs: Kovács Dezső (Cs 51) – <i>Csébi József</i>	127
<i>Ady Endre</i> : Kis, karácsonyi ének	129
<i>Dr. Bencze Lóránt</i> (Ph 58)	
Önvallomás – <i>Dr. Bencze Lóránt</i>	130
Ajánlás – <i>Dr. Takács Nándor OCD</i>	131
Utószó – <i>Dr. Adamik Tamás</i>	132
<i>Nagy Gáspár</i> (Ph 67) költő barátunk – <i>Boros Károly</i>	139
<i>Nagy Gáspár</i> : Isten költeménye	139

Útkeresés

<i>Nagy Gáspár</i> : Öreg pap – tűnődő, esti imája	147
Szent Benedek Rendi Nővérek – <i>A kaposszentbenedeki bencés nővérek</i>	148
A monostor alapító levele – latinul és magyarul	156
Ne veszítse ízét a só! – <i>Dr. Korzenszky Richárd OSB</i>	158
Megindul az Országos Magyar Katolikus Rádió – <i>Feiszt György</i>	159

A Bencés Diákszövetség

A Bencés Diákszövetség elnöksége	163
Tiszteletbeli tagságunk	164
A BDSZ tagsága	165
A BDSZ halottai	191

A prérítűz

Nyomukban a futó fellegeknek
Vad iramban madarak húznak,
Kígyók karikáznak nyugatnak,
Őz, meg tigris, mind menekülnek.

Bárány, bölény mind menekülőben,
Vérvörös a keleti ég alja,
Honából az embert is kicsalja:
Valami izzik, ég a levegőben.

Rongált kocsikon rohanó falvak,
Ijesztő rémek erőre kapnak,
Állatot, embert előre hajtnak,
Hullt holmit, gyermeket összetipornak.

Velőbe metsző anyasikolyba
Belevág, zúg az orkán moraja:
Szomjas rém issza,
Ki csak tud fusson,
Nincs vissza, nincs vissza.

Erdőn és mezőn lobogó lángok
Falvakat, várost magukkal rántanak,
Lángokból, ostort, most a pokol fűz,
Sarkukban száguld vészparipáján:
Lángol a préri, ég a pokoltűz.

Kelemen Krizosztom OSB

Krizosztom főapát úr háborúvégi, szörnyű, tatárjárási vízióját – mi is ott voltunk, 1944–45-ben, pannonhalmi diákok – a valóság, a valódi látvány és a konkrét megtapasztalás égette érzékeny lelkébe. A borzadály öt öt év alatt a halálba vitte, de mi, hála Istennek, túléltek, – s azóta a még majd' 50+10 évet.

A verset a *Siska Gábor* (Ph 82) barátunk szerkesztette „Zsinórmérték – 5 éves a Pándzsa Klub (Pannonhalma, 2004)” c. könyv 113. lapjáról kölcsönöztük, köszönettel.

Könyves Tóth Kálmán (Ph 47)

Kelemen Krizosztom OSB (1884 – 1950), a pannonhalmi és csepeli bencés gimnázium alapítója *

Egy válságoktól, háborútól, a szocialista diktatúra kitörésétől terhes időszakban, 1933-tól 1950-ig kormányozta pannonhalmi főapátként a magyar bencés közösség életét az 1884-ben született *Kelemen Krizosztom* bencés pap, magyar–latin szakos tanár. A nyugat-dunántúli Hahóton szegény családban látta meg a napvilágot, s bizonyára ez a körülmény is közrejátszott erőteljes szociális érzékének kialakulásában. Elkötelezett híve volt a földreformnak, a háború kitörése lett az akadálya, hogy elképzeléseit a rendi birtokok vonatkozásában megvalósítsa.

Életrajzának – miként a Pannonhalmi Főapátság történetének is – külön fejezete a háború időszaka és a főapát sikeres ellenállása mind a német, mind az orosz erőszakkal szemben. *Kelemen Krizosztom* elérte, hogy Pannonhalmá ekkor a Nemzetközi Vöröskereszt védnöksége alá került, s ezáltal nemcsak a magyarság e kiemelkedő kulturális értéke menekülhetett meg a pusztulástól, de üldözöttek százai is menedéket találtak Pannónia Szent Hegyén. Bátorságát tanúsítja, hogy a bűjtatottak között volt több tucat zsidó ember csakúgy, mint *Lónyay Elemér* herceg és felesége, akik révén egyébként jelentős kultúrkincs is került Pannonhalmára.

Szerzetesi életének első éveit Pápán töltötte mint tanár, majd Nyalkán lett plébános. Néhány évig az új budapesti bencés gimnáziumban tanított, majd kormányzóvá nevezték ki a gyengélkedő *Bárdos Remig* főapát mellé. Amikor 1933-ban a Szentszék őt nevezte ki főapátnak, a szerzetesi élet megújítása és – a válságokkal terhes időszakban – a Rend gazdasági stabilitásának megteremtése volt a fő feladata. Ő mondta ki az *igent* arra, hogy a magyar bencések részt vállaljanak a Brazíliába kivándorolt magyarok lelki gondozásában. Két új bencés iskola alapítása fűződik a nevéhez: 1939-ben a *pannonhalmi*, akkor még „olasz” gimnázium, 1945-ben pedig a néhány év múlva megszüntetett *csepeli*.

Mivel nem mondott le a nemzeti gondolat hangoztatásáról, 1945. után egyre nehezebb helyzetbe került. Amikor hírét vette, hogy letartóztatását tervezik, a braziliai rendtársak meglátogatásának ürügyével elhagyta az országot. Amerikában halt meg 1950-ben. Hamvait 1980-ban hozták haza Pannonhalmára.

„*Kelemen Krizosztom halálával egy nemeslelkű, a tragikus és viharos időkben sokat szenvedett, jobb sorsra érdemes főapát szállt sírba*” – írja róla rendtársa, *Sólymos Szilveszter*, *Ezer év száz bencése* című könyvében.

Szikora József (Ph 67)

---

* Utánközlés az *Új Ember* 2004. február 1-i számából.

„Ember az embertelenségben”^{*}

Kelemen Krizosztom OSB főapát (1884–1950)

Történelmi emlékezetünkől hiányzik néhány nagyszerű ember emléke...

Bízom benne, hogy szerény lehetőségeivel e dolgozat is hozzájárul ahhoz, hogy a meglévő fehér foltok eltűnjenek. Olyan személyre emlékezünk, aki az emberi kapcsolatokat annyira fontosnak tartotta, hogy saját érdekeit és életét is alárendelte ennek. A II. világháború végén egy újságírói kérdésre – amely azt firtatta, miért vesztettük el nagyságunkat, miért lettünk ilyen kicsinyek – így válaszolt: „Mert nem tudtunk találkozni.”¹ Egyetértek mind a kérdéssel, mind a válasszal; ezer év minden szenvedése itt nyugszik ebben az egy mondatban.

I.

Az idén (2000-ben) lesz félszáz éve, hogy kolostora patrónusa, Tours-i (Sabariai) Szent Márton ünnepnapján, a Pittsburgh melletti Isteni Megváltóról elnevezett magyar apácák elisabethi kis temetőjében az amerikai magyar katolicizmus és emigráció képviselői, a különböző magyar szerzetesrendek emigrációban élő tagjai, görög és latin szertartású világi papok, hívő magyarok, amerikai bencés apátok és diákok jelenlétében örök nyugalomra helyezték Kelemen Krizosztom főapátot, a Pannonhalmi Területi Apátság és a magyarországi Bencés Rend főpásztorát és számtalan állami cím tulajdonosát.

A Patric O'Brien newarki bencés apát által elmondott megemlékezés hangsúlyozta, hogy az elhunyt élete oly példa kell legyen az utódok számára, melynek követése örvendetes és üdvös lenne: „...követésre buzdítaná a világot”.

Kelemen Krizosztom emléke mára kezd elhalványulni; bár Sólymos Szilveszter bencés (OSB) tanár – aki személyesen ismerte őt – úgy fogalmaz nemrég megjelent könyvében, hogy „még túlságosan közel van ahhoz, hogy feledésbe ment volna rendkívül rokonszenves, minden nemesért és szépért lelkesedő egyénisége”² Eme megállapítással nem vitatkozva azonban az is tény, hogy a kolostor és rendházak falain kívül egyre kevesebben élnek már azok, akik az ő kivételes képességeinek eredményeképpen menekültek meg a magyar történelem legsötétebb és legborzalmasabb időszakában, akkor, amikor a politika nem ismert sem Istent, sem embert. Pedig kötelessége emlékezni az utókornak, mert – Arthur Miller szavaival – „a múlt az, ami a jelenre válaszolni tud.”

^{*} *Siska Gábor* (Ph 82) barátunk helytörténeti pályázati dolgozata első díjat nyert a millenniumi kiírás értékelésekor, és azt a Nemzeti Múzeum Levéltára saját gyűjteményében való megőrzésre méltónak találta. A dolgozatot a „Zsinórmérték – 5 éves a Pándzsa Klub (Pannonhalma, 2004)” c. könyv 125-154. lapjáról vettük át, köszönettel. – *(A szerk.)*

¹ Kotormán László: Mert nem tudtunk találkozni... Győri Munkás 1945. szept. 26., 1. p.

² Sólymos Szilveszter OSB: Ezer év száz bencése. Pannonhalma, 1997, 340. p.

A Szent Márton-hegyi apátság főapátjának személye az ezerkilencszázharmincas és -negyvenes években olyan tiszteletet váltott ki az őt ismerőkből, hogy bármerre is járt, mindenhol a közügy szolgálatának megtestesítőjét látták benne. Kortársa és rendtársa „izzó személyiségű”-nek nevezte őt. Ugyanő írta róla, hogy elméje, munkája, élete, szíve és lelke mindig és mindenütt a magyar ügyet szolgálta.¹

1884. január 10-én kezdődött az a történet, melynek felelevenítésével azon személynek az életművét kívánom röviden bemutatni, akiről utóda és életrajzírója, dr. Várszegi Asztrik azt írta, hogy *ember (...) volt az embertelenségben*.²

Hahóton, Zala megyében született. A szegények sorsa jutott neki, ami talán segítette abban, hogy kifejlődjön benne az a mérhetetlen humanizmus, ami a magyar történelem egyik legnagyobb alakját formálta belőle úgy, hogy mindemellett elsődlegesen rendjének tagja volt, majd annak vezetője lett. Hets Aurélián OSB hasonlatával élve: „A szerzetesi életre való készülése úgy érlelte jellemében a gazdag, sokoldalú és nemes tartalmat, mint a zalai hegyek kedves körvonalai, kemény talaja a szőlő édes nedűjét.”³

Tanulmányai befejeztével Pápára került a rend gimnáziumába, ahol tanárként dolgozott kivívva tanártársai, diákjai és a lakosság teljes megbecsülését. Együtt élt a közzel. Rendszeresen publikált a helyi, *Pápa és Vidéke* című lapban⁴ és folyamatosan gondot fordított a szellemi értékek átadására, a műveltség fejlesztésére. Annak a gimnáziumnak lett tanára, amely Pannonhalmi (Pécsi) Boldog Mór nevét viselte, akitől az első, magyar ember tollából származó irodalmi mű maradt ránk. Méltó volt intézményének névadójához: ügyelt arra, hogy jó mag kerüljön a földbe. Szónoki képességei is itt mutatkoztak meg először, és ezáltal messzeföldön híressé vált. Több beszédét megjelentette a helyi és az egyházmegyei sajtó.

A nehéz időkben különösen érzékenyen „funkcionált” emberközelsége. 1915-ben – az I. világháború idején, az isonzói tragédia után – amikor a szeretetlakomáról prédikált, a következőképpen fejezte be szónoklatát: „Ha fogyunk vérben, gyarapodjunk lélekben: a szeretet, a megértés, az összetartás szellemében.”⁵ Hasonló nemzeti összetartásra buzdító értelme volt a második világégés után is.⁶

A nép fiának tartotta magát, amire kortársai szerint mindig büszke volt. A főpapi székből is hű maradt származásához. Azt a józan gondolkodásmódot, az eszmei-szellemi gazdagságot és találmányosságát, amely élete végéig sajtója volt

¹ Hets Aurélián OSB meg nem jelent életrajzírása. Ph. Főapátsági Könyvtár (B.K.)

² Várszegi Asztrik: Kelemen Krizosztom (1884-1950) METEM Budapest 1990

³ Hets Aurélián OSB meg nem jelent életrajzírása. B.K.

⁴ Összegyűjtve: Várszegi Asztrik: Kelemen Krizosztom (1884-1950). METEM Budapest, 1990, 350. p.

⁵ Szent Gellért ifjúsági folyóirat, 1915, 142. p.

⁶ Kelemen Krizosztom: Vádemelés, (grafittal írt kézirat) 1942. március 15. (az Emericana folyóiratnak szánta) B.K. 632

– és méltán csodálták benne a társadalmi hovatartozás legkülönbözőbb pozícióit elfoglaló honfitársai és idegenek egyaránt –, népi örökségének tartotta. Nemzete megbecsülésének meleg hangulati háttérét népének szeretete adta meg. Ezt olvashatjuk egy húsz évvel ezelőtti visszaemlékezésben.¹

Úgy tartotta, hogy a népbe beleszületni ugyan egyszerűen lehetséges, de a nemzet hasznos tagjává válni csak a személyiség fejlődésével, annak fejlesztésével – végső soron a nemzet lelkének elsajátításával és a nemzeti hivatás vállalásával – válunk.² Élete során különös gondot fordított arra, hogy a nép minden egyes tagja a nemzet kifejlett személyiségű, cselekvő tagja legyen. Azért, hogy ez így lehessen, ahhoz – természetesen – szükségesnek tartotta a haza benépesítését, ahelyett hogy a Donnál védjék a magyar határokat.

1942-ben Kelemen Krizosztom egyik cikkét erősen cenzúrázva jelentették meg, amit egy a főapátnak írt levélben indokoltak. Eszerint azért volt szükség cenzúrázásra, mert egyrészt aggodalmasnak találtatott, hogy míg csapataink a keleti fronton „a keresztény római civilizáció megmentése érdekében kemény harcot vívnak”, addig idehaza valaki („Exellenciád”) a béke vágyának ad nyomatékos hangot, másrészt egy másik fontos argumentum az volt, hogy a cikk átok („anathema”) alá helyezte a nemzeti szocializmust.³

A II. világháború borzalmainak közepette, amikor a magyar állami- és hadvezetés az orosz frontra küldte a haza fiait és a hon védelméről szónokolt, akkor Szent István bencéseinek első embere – döbbenetes módon – szólította meg az egész nemzet lelkiismeretét. Feltette a kérdést: „Kik ellen emel vádat a magyar hősöknek a hazáért ezer éven át szüntelenül patakzó vére?” Felvetette, hogy nem elég megvédeni a hazát, hanem azzal szemben egyéb kötelezettségek is vannak. Azt *valakik számára* kell védelmezni. Tehát a hazát *be kell népesíteni*: „Nem azé az ország, aki mindig vereszik, még ha mindig győz is, hanem azé, aki fiakkal benépesíti.”⁴ A családok egységéről és az édesanyák megbecsüléséről ennél magasztosabban ma sem szólhatnánk.

1942. karácsonyán – amikor a 2. Magyar Hadsereg a Donnál várta teljes pusztulását – ő így fogalmazta meg a nemzeti egységről vallott nézetét: „Legszentebb meggyőződésem az, hogy az az ember lesz az új magyar évezred Szent István királya, aki a magyarságot újra képes lesz egy szellemi közösségbe, egy lelki családba visszavezetni. Amikor erről a kérdéstről a magyar társadalmi élet egy kiemelkedő személyiségével beszéltem, így válaszolt: bár ezt az egységet személyesen ő is nagyon óhajtja, de úgy véli, ez csak a katakombákban következik majd be. Be kell vallanom, ezt a sírbolti találkozást én egy kissé megkésettnek tartom, mint ahogy elkésett volt a Montague-k és Capuletek

¹ Hets Aurélián OSB meg nem jelent életrajzírása. 5. p., B.K.

² Dél-amerikai Magyar Hírlap, 1952. 25. p.

³ Kristóf Károly: „Szigorúan bizalmas”, Demokrácia, 1945. B.K. 632

⁴ Kelemen Krizosztom: Vádemelés, (grafittal írt kézirat) 1942. március 15. (az Emericana folyóiratnak szánta) B.K. 632

találkozása is, hiszen akkor már Rómeóval és Júliával együtt a jövő reménysége is a koporsóban feküdt. A magam részéről azt remélem, hogy a temetőtől távol, az élet országútján találkozunk majd egymással. Ennek a találkozásnak csak akkor van gyakorlati jelentősége, ha a közös összeomlást képes megakadályozni.¹ Hatvan évre előregondolt, és úgy vélem, nem tévedett („*Mert nem tudtunk találkozni.*”).

Úgy vélte, hogy az a nemzet, amely már csak pusztá érdekszövetség, nem nevezhető többé a „nemzeti lelkeknek azonosságán” alapuló közösségnek, nemzetnek. Ugyanitt ezt írta: „Azt hiszem, a magyar nemzet mindazon gondolkozó tagjának, aki csak leszakadt a magyar nemzet testéről, oka van visszavágyódni az ezeréves magyar sorsközösségbe.”²

Úgy gondolta, hogy ezzel a Szent István-i szemlélettel lehet és kell kapcsolatot tartani az elszakadt magyarsággal. Akkor, amikor az ország megcsonkítása feletti siránkozás még átfogta a nemzeti gondolkozást, *Kelemen Krizosztom* arra figyelmeztette honfitársait, hogy valójában épp a magyarság erejének túlbecsülésével való fenyegető magatartás folytatása fogja megpecsételni Trianon békeparancsát.³ Igaza lett.

A tomboló nacionalizmus, a nemzeti türelmetlenség idején eme gondolatait vetette papírra: „Első pillantásra szemünkbe ötlük a magyar globus külön életének két alapvető tévedése. Az egyik, hogy a nemzeti önértéket összetévesztetjük a nemzeti göggel. A körülöttünk lakó nemzetiségeket szólamainkban leszólítjuk, nyelvüket nem tanultuk meg, feléjük nem közeledtünk, legalább is a kívánt mértékben nem. Középkoraink egész sereg nyelvet tanítottak, de melyikben tanították a horvát, román vagy tót nyelvet, pedig ezekre állami és gazdasági életünk szempontjából nélkülözhetetlen szükségünk lett volna.”⁴ Tanulnunk kellene bölcs, a realitásokat alapnak tekintő és arra építő jelen- és jövőképünket alakító képességeiből.

Oktatott, nevelt, ígét hirdetett, sokat publikált⁵, és iskolát építtetett. Azt az iskolát, amely a mai napig azt a szellemiséget árasztja szét szerte a világba, amelyet Kelemen Krizosztom plántált bele bencés tanártársaival egyetemben. Ez az iskola a *Pannonhalmi Bencés Gimnázium*.

A pár száz fős Nyalka község plébánosa lett 1916-ban, és 10 évig szolgálta azt a népet, melyből maga is származott. Itt is folytatta nagyra törő, öntudatos értelmi képességének gyümölcsöztetését. A Szent Gellért pasztorációs folyóirat ekkor is közölte szentbeszédeit és gyakorlati liturgikus értekezéseit. A népnek szánt füzetek is ebben az időben jelennek meg a Népszerű Szentek sorozatban.

¹ „A magyarság lelki egysége felé”. Pester Lloyd, 1942. dec. 25., reggeli kiadás (az Interneten akadtam rá).

² A nemzeti örökkévalóság alapja. Budapesti Hírlap 1938. április 17.

³ A nemzeti örökkévalóság alapja. Budapesti Hírlap 1938. április 17.

⁴ Kelemen Krizosztom: A nemzeti föltámadás útja. Győri Hírlap, 1933. április 16.

⁵ Várszegi Asztrik: Kelemen Krizosztom (1884-1950). METEM Budapest 1990, 349-350. p.

Érzelmei felett uralkodott a becsület és a kötelességtudat által irányított életfelfogása. Amikor életének, rendjének és nemzetének érdekében életvitelében, feladat- és felelősségvállalásban döntést kellett hoznia, akkor mindig életfelfogásának megfelelően vállalt és döntött. A gazdag és tartalmas nyalkai évek után 1926-ban Budapestre került tanárnak a rend gimnáziumába. Valójában ekkor vált országosan ismertté. Mind a fővárosban, mind szerte az országban a magát sohasem kímélő, a lelki élet felsőbbrendűségét hirdető, „buzgalomban felettébb kitűnő” szerzetestanár-embert ismertek meg személyében azok, akik valamilyen módon kapcsolatba kerültek vele vagy munkáival.

Az általa szolgálatnak tekintett egyre nagyobb felelősséget jelentő feladatvállalás – ma karriernek neveznénk – egyre magasodó lépcsőfokain Győrbe kerülésével indult el. A győri rendház házfőnöke és a rend győri gimnáziumának igazgatója kettős feladatot kapta és vállalta. Rövid ideig, egy esztendőn keresztül végezhetette eme munkáját. A feladat ellátásában – egészségi problémák miatt – akadályoztatott Bárdos Remig főapát mellé a Római Egyház feje 1929. augusztusában kinevezte őt kormányzó apáttá. Feladata lett az ekkorra nehéz anyagi körülmények közé került kolostorok működési feltételeinek biztosítása. A tanár, a plébános és iskolaigazgató ekkor komoly szervezési, vezetési és gazdálkodási feladatot vett a vállára. Ezek teljesítése mellett a lelkek gondozása, a Területi Apátság (egyházmegye) ügyeinek vitele és Pannonhalma szellemiségének ápolása, fejlesztése és továbbadása is meghatározó szerepet kapott. Ez a – ma is így emlegetett – „pannonhalmi szellemiség” már akkor ismert volt világszerte. Ez az a „szellemiség”, amit másképp nem is lehet megfogalmazni.

1929-ben ő küldi Brazíliába az első magyar bencést, Szelecz Arnoldot, majd a háború előtt újabb négy rendtársát São Paulóba helyezi azzal a céllal, hogy részben vegyenek a magyar emigráció lelki- és nemzeti létének ápolásában és gondozásában, illetve eme szellemiség terjesztésében.

1933-ban, főapáti kinevezését követően, ennek a szellemiségnek továbbadása érdekében, megkezdte a kolostor gimnáziuma megépítésének szervezését. Új falak kerültek az ősi falak mellé: és ezzel biztosította, hogy a hagyomány a jövőbe kapcsolódjék, és végső soron az 1950-es években ez mentette meg magát a rendet. Előbb azonban legsürgősebb feladatának a rend súlyos anyagi körülmények közé került intézményeinek csődből való kivezetését tekintette. Ez oly mértékben sikerült neki, hogy rövid idő elteltével már évi hozzájárulást tudott vállalni a Bencés Rend római főiskolája fenntartásának költségeihez is.

Nem lehetünk tekintet nélkül az 1933-ban kezdődött – a világtörténelmet alapjaiban meghatározó – politikai körülményre, mert *Kelemen Krizosztom* ebben az időszakban mentette át a hegyre épült kisvárost „testestül-lelkestül” nekünk, az utókornak.

A háború borzalmainak beköszöntével háborús segélyakciókat szervezett, különös gondja volt a diákotthonokra. Itt ugyanis leventekorúakat lehetett megmenteni a nemzetnek. Győrszentmártonban szeretetházat létesített és ott gazda-

sági iskolát tervezett megvalósítani.¹ Gondja és figyelme volt a sajtóra is (ott is rendszeresen jelen volt), a hadiárványokra, és nem utolsósorban a bombakárosultakra. Amíg 1944-ben az Új Nemzedék folyóirat arról tudósított, hogy Vitéz Endre államtitkár a szegedi zsidó gettó tervezett helyét szemlézi, addig ugyanazon cikk alatt arról kénytelen tájékoztatni a közvéleményt, hogy Pannonhalma összesen 80 000 pengőt adományozott a bombakárosultak számára és meghirdette az „Apát a hadiárványoknak” mozgalmat.² Ezzel egy időben 300 fő rendtagról és huszonhatezer lélekszámú egyházmegyéről kellett gondoskodnia. Talán épp ezért a rendi konventüléseken is kapott kérdéseket „keresztény szolidaritásával” kapcsolatban, melyekre vissza-visszatérő válasza az volt, hogy „nem zárkozhatunk el a kérés elől”.³ Ez az el nem zárkozás 1944-ben vitathatatlanul egyedi, megismételhetetlen és az utókor lelki-szellemi és kulturális fejlődését szolgáló menekítési akcióban csúcsondott ki.

A vázolt értékmentő és -teremtő munkája mellett ugyanilyen gondot fordított a szerzetesi és oktatási reformra. A legmagasabb állami vezetők előtt is kifejtette nevelési eszméit, tehát nem akarta a tapasztalatokon nyugvó reform gondolatait kizárólagosan kiaknázni. Ebben is, mint minden másban, a nemzet érdekét tartotta szem előtt. Az eszméket pedig – természetesen – igyekezett a gyakorlatban is megvalósítani. Alapvető változtatásokat vezetett be a pannonhalmi szerzetespap- és tanárképzés rendszerében. Kétirányúvá tette a pap- és tanárképzést (ez a mai napig így van). A teológiától leválasztotta a tanárképzést és mindkettőnek külön képzési időt szabott meg, melyek fedhették egymást. Előszerezettel küldte a rend növendékeit külföldre tanulni.

A nemzeti lét és nevelés gondjainak viselése mutatkozott meg abban, hogy szívesen látogatta a rend középiskoláit, és legnagyobb büszkeségei közé tartozott, amikor azok számát növekedni látta. Úgy gondolom, eme munkálkodása eredményességének egyik fokmérője, hogy a „vörös Csepel”, a tipikus munkásváros a bencéseket hívta új iskolájuk alapítására 1945-ben.

Az „Ora et labora”⁴ jelmondat mind tökéletesebb megvalósítása volt legfőbb eszménye. A mondat szemantikai jelentésén túli üzenete *Kelemen Krizosztom* életében valóságosan megmutatkozott. Aszkéta alakja, tiszta egyénisége azt az ősi bencés szellemet idézte, melynek lényege ebben az egy mondatban van elrejtve. Ha lehet egyáltalán ilyet tenni, a mondat tartalmát válasszuk ketté, és a keresztben mint jelképben is belefoglalt Istennel és az emberekkel való kapcsolattartást vizsgálva megállapítható, hogy Kelemen Krizosztom a legfőbb Úr szolgálata mellett a magyar nemzet közösségéért végezte pihenést, fáradtságot nem ismerő munkáját. Az isteni parancsokkal, imádságos lelkülettel való azonosulás mellett soha nem kerülte el figyelmét, hogy a „gyarló embernek” (sokszor

¹ Főapáti beszámoló. 1944, B.K. 632/l.

² Új Nemzedék, 1944. május 3. 7. p.

³ Hets Aurélián OSB meg nem jelent életrajzírása. 3. p.

⁴ „Imádkozzál és dolgozzál”: A Szent Benedek Rend jelmondata.

használta e kifejezést) az Isten teremtette világban meg kell találnia helyét, hivatását, és hasznosan kell kamatoztatnia a benne meglévő talentumot.

Főapátként is izgatta a falu jövője¹. Meggyőződéses híve volt a földreformnak; sokat tett a parasztság földhöz juttatásáért, mert ebben látta kilátástalan helyzetük javításának lehetőségét. Komolyan foglalkoztatta, hogy a rend mezőgazdasági területeit a lehetőségek függvényében kiosszák a szerzet alkalmazottainak, vagy írják át kisebb egyesületek vezetése alá – amint ez Sopronban meg is történt. Ezen tervét a háború keresztülhúzta. Szegény származása miatt megértette a magyar nép akkori nyomorát. A földbirtokrendszert akkorra már elavultnak tartotta.

Figyelemre méltó és illő felemlíteni azt a magatartását, amelyet Nagyatádi Szabó Istvánnal szemben folytatott. Kiállt a falusi parasztság mellett, és nyíltan, a Dunántúli Hírlap hasábjain tárta fel azokat a körülményeket és tényeket, melyek bizonyították, hogy a nyalkaiak törvényes keretek között kapták azokat a földterületeket, amelyeket használtak. Ez a kiállítás hagyta meg birtokukban a parasztokat akkor, amikor környezete ezt egyáltalán nem várta volna tőle.

Kelemen Krizosztom a püspökkari konferenciákon 1929 októberétől vett részt, és több alkalommal felszólalt kérve a püspöki kart, hogy tárgyalják a földosztás kérdését, de ezt mindig elutasították.² A „szociális lelkű Kelemen Krizosztom főapát” a földosztás területén kudarcot vallott, ami több okra is visszavezethető. Annyi viszont megcáfolhatatlanul igaz, hogy főapátként, főpapként is társadalmilag érzékeny gondolkodású maradt. Szegény volt életében, főpapi mivoltában és halálában egyaránt. Szerette az embereket, és akik ismerték, ugyanúgy viszontszerették. Ezt magam is igazolom azokra hivatkozva, akik még életében ismerték és az egykori Győrszentmártonban (ma szintén Pannonhalma) éltek. Velük több alkalommal volt módom beszélni személyéről és arról az időszakról, amikor főpásztora volt – többek között – az apátság tövében fekvő településnek.

Kelemen Krizosztom figyelemre méltó kapcsolatot tartott a magyar kormányokkal, és kivívta azok elismerését, megbecsülését. Ezt rendje és azon keresztül hazája dicsőségére tudta kamatoztatni. Különösen jó és tartós volt kapcsolata – a később a kommunisták börtönében iszonyatos kínokat átélő, ott elhunyt – Hóman Bálint kultuszminiszterrel, történésszel. A főapát iskolapolitikájának odaadó támogatójává vált a miniszter. Gróf Teleki Pál miniszterelnökkel való kiegyensúlyozott, baráti kapcsolata a főpáti székből való önszándékú távozását is meg tudta akadályozni. Alapvetően az olasz gimnázium terve is tőle ered.

Gömbös Gyula miniszterelnök a főpátnál tett első pannonhalmi látogatásakor így fogalmazott Kelemen Krizosztom: „Az ősi Rend ifjú lelkesedéssel helyezi eszét, szívét, tudását, hangyaszorgalmú kulturális munkáját a haza oltárára.”³ A miniszterelnök ekkor arra kérte a főapátot, hogy az „eszmékért hevülő, reálisan

¹ Pannonhalmi Szemle, 1936/II., 138. p.

² Várszegi Asztrik: Kelemen Krizosztom (1884-1950) METEM Budapest 1990, 316-317. p.

³ Pannonhalmi Szemle, 1933/I., 81. p.

gondolkodó és mégis cselekedni tudó magyar ifjúságot neveljenek. Ebben látom az Önök nagy munkáját.¹ Ezt a nagy munkát 1939. október 5-től a mai napig végzik a főapát által építtetett gimnáziumban és minden hozzá csatlakozó intézményben és foglalkozáson, képzésen Szent Benedek magyarországi szerzetesei és azok a civilek, akik ezt a szép, nemes és nehéz feladatot – az ezeröttszáz éve² változatlan elvek alapján – magukra nézve kötelezőnek és követendőnek tartják. Kelemen Krizosztom fő pedagógiai célját is megvalósította: a tanárok együtt éltek a diákokkal, ami intenzív és hatékony neveléshez vezetett.

Jó viszonyban volt az állami vezetőkkel, akik többször élvezhették Pannonhalma és annak vezetője vendégszeretetét. Teleki gróffal viszont lezárult azon kormányfők sora, akikkel szívélyesnek mondható kapcsolatot tartott. Hivatalos kapcsolatot – természetesen – a soron következőkkel is fenntartott, de a fokozatos politikai jobbrtolódás a főapátot is nagyobb távolságtartásra intette.³

Kelemen Krizosztom kormányzása idején Pannonhalma a különböző társadalmi rétegek valóságos „zarándokhelyévé” vált, amiért a főapát tudatos küzdelmet vívott. Bár napi politikát nem folytatott, magatartása magában véve politikus volt. Az általa támogatott ügyek egy része nem jutott el a megvalósulásig, de nem szabad elfelejteni, hogy magatartásával olyan lehetőségekre is szert tett, mely a jövőt (és így rendje boldogulását is) szolgálta.⁴ Ő maga így fogalmazott: „Különben is, az én igyekvésem arra irányult, hogy az államnak Rendemmel főnnálló tartozásait bármi formában is, de tisztességes módon kiverekedjem.”⁵ Egyetértek Várszegi Asztrik főapát úr gondolataival: ez a gondolkodásmód egy külső szemlélőnek nem jutna eszébe. Benne foglaltatik az az elgondolás, hogy a mindenkor magyar állam hozzon azért áldozatot, hogy a nemzet szolgálatába állt – és ott kimagaslót alkotó – Bencés Rend ki tudja heverni a szerzett sebeket.⁶ Azt már magam teszem hozzá: lehetséges, hogy ezeket a sebeket épp a magyar államtól szerezte. Itt a legutóbbi évtizedekre gondolok, amire 1985-ben Várszegi Asztrik „nem gondolhatott”.

A két világháború közötti időszakban Kelemen Krizosztom gondolatvilágát áthatja a különböző keresztény felekezetek közötti párbeszéd megteremtése és az összebékítésre tett kísérlete. Ebben Ravasz László református és Kapi Béla evangélikus püspök voltak partnerei. A főapát egész életét és munkásságát átfogta a nemzeti egységre törekvés, ez mozgatta eme szorgoskodását is. A három egyházi méltóság már vallási uniót emlegetett cikkeiben.⁷ A Guzmics Izidor

¹ Pannonhalmi Szemle, 1933/I., 82. p.

² 1500 éves a Bencés Rend

³ Várszegi Asztrik: Kelemen Krizosztom (1884-1950). METEM Budapest, 1990, 297. p.

⁴ Várszegi Asztrik: Kelemen Krizosztom (1884-1950). METEM Budapest, 1990, 297. p.

⁵ Pro memoria 1939. B.K 632/I.

⁶ Várszegi Asztrik: Kelemen Krizosztom (1884-1950). METEM Budapest, 1990, 297. p.

⁷ „A magyarság lelki egysége felé”. Pester Lloyd, 1942. dec. 25., reggeli kiadás

és Kazinczy Ferenc szellemi örökségére épített elképzelés (a katolikus-protesztáns közeledés) politikai és történelmi okoknál fogva nem valósulhatott meg.

A főpát kérésére, Stefánia hercegnő támogatásával 1943-ban XII. Pius pápa „basilica minor” rangra emelte az apátság templomát. Kelemen Krizosztom nemzeti zarándokhellyé is akarta tenni Pannonhalmát, mondván: e helyről hirdették magyarföldön először az evangéliumot, és itt imádkozott Szent István király.¹

II.

A második nagy világégés idején és azt követően teljesedett ki Kelemen Krizosztom ama emberi nagysága, ami csak részben kötődik szerzetesi, papi és főpásztori mivoltához. Természetesen ezzel együtt nem szabad elfelejteni a már említett körülményt, hogy ő mindenekelőtt fenti három hivatását tekintette elsődlegesnek. De az említett időszakban előtérbe helyeződött a humánus, az ember. Olyan emberi nagyságról és azóta is ritka – vagy meg nem ismételt – humanizmusról tett tanúbizonyságot, ami a magyar történelem legnagyobb alakjai közé való felemelését és nemzetmentő cselekedeteinek ébrentartását indokolja és igazolja. Tudatosan használom a nemzetmentő kifejezést, mert – leginkább – épp a „nemzetvezető” ellenében, és tetteivel, szándékaival való nem-azonosulás okán állítom róla a fenti pozitív tulajdonságokat, és tartom az ezeregyszáz éves magyar hon legnagyobbjai egyikének.

Sokáig, hosszú időn át hallgattak azok, akiknek nem lett volna szabad, illetve akadályozták azokat, akik beszéltek volna arról a személyről és arról a helyről, aki és amely „területenkívüliségével” átmentette számunkra, utódok számára, a „legrégibb magyar házat”, annak minden szellemi és anyagi értékével és – a már imént is leírhatatlannak tartott – szellemiséget. Azt, hogy mivel lettünk volna szegényebbek enélkül – hála érte – nem tudjuk, csak sejthetjük. Lehet, soha nem láthattuk volna az első magyar nyelvű írásos emléket, nem bírhatnánk a világ legnagyobb szerzetesi könyvtárát, és nem tudhatjuk, kik azok, akik nem születettek volna meg, ha egy Kelemen Krizosztom nevű pannonhalmi főpap nem rendelkezik bölcs előrelátó képességgel és nem tesz lépéseket a lehetetlent is megkísérelve. Visszaülök az általa megfogalmazottakra, miszerint a nemzetnek csak a nemzetért való cselekvőképességben kiteljesedettek lehetnek értékes tagjai. Többek között saját magát is definiálta. Megtett mindent azért, hogy azokat a lehetőségeket, amelyeket azért kellett kiaknáznia, mert – hite szerint – odafentről kapta hozzá a hatalmat, azokat ki-, de még inkább felhasználja emberek, honfitársai megmentésére.

Akkor – s talán épp ezért – lett ő ember az embertelenségben, amikor az ország egy része a szovjetekben látta jövője üdvözítőjét, a másik része pedig a legszélsőségesebb nacionalizmust fogalmazta meg és tartotta a nemzet számára követendőnek. Ekkor élt egy ember, aki a világháború retteneteitől megmen-

¹ Pannonhalmi Szemle, 1943/II. 147. p.

teni akarta az embereket, és *nem abba belehajszolni* őket. Belesimulhatott volna a politikai akaratba, irányvonalba, mivel korrekt viszonyt ápolt a mindenkori politikával; de még mielőtt bekövetkezett volna a nyilas hatalomátvétel, olyan merész lépésre szánta el magát, mellyel – ha nem sikerül – veszélybe sodorta volna mindazon értékeket, melyeket ősei és elődei felhalmoztak materiálisan és szürkeállományban épp úgy, mint lelkeségben.

Kelemen Krizosztom főapát elévülhetetlen érdeme, hogy sikerült megszerveznie a Nemzetközi Vöröskereszt védelmét Pannonhalmának, és a védelem ideje alatt felvállalni és lebonyolítani az ember- és értékmentést.

Felismerve a valós veszélyhelyzetet, vállalta a felelősséget és legközvetlenebb munkatársaival kidolgozta azt a tervet, melynek során a svájci központú Nemzetközi Vöröskereszt védelme alá helyezte azt az épületegyüttest, mely messzenéző, karcsú, zöldkupalás tornyával Pannónia szent hegyéről hirdet, közvetít egy ezeréves történelmet.

Kelemen Krizosztom először a belga követségen keresztül próbálkozott eljutni a Vöröskereszthez, hogy a mentességet megszerezze, de ez a kísérlet eredménytelen maradt. Mivel tervét objektívan is elfogadhatónak, akceptálhatónak ítélte meg, Veessenmayernél, a náci birodalom teljhatalmú megbízottjánál is kért kihallgatást, de ő nem fogadta. A harmadik kísérlet viszont sikeres volt, amikor is – a csákvárra menekített pápai nunciátúra mintájára – Born Frigyes, aki a svájci követség kereskedelmi attaséjaként ellátta a Svájci Vöröskereszt képviselőtét is, lépéseket tett a főapát tervének megvalósítása érdekében. 1944. október 13-án (Nagy Vencel OSB emlékezete szerint 14-én¹) meg is jelent Pannonhalmán, és az előkészített szerződés aláírásával védelem alá került Pannonhalma és az azt körülvevő 7,5 km sugarú körön belül minden érték.

A közellátási minisztert arra kérte a főapát, hogy a környék gazdaságait mentesítse a rendkívüli lefoglalásoktól.² A magyarországi Szent Benedek Rend főmonostora, a magyar kereszténység és katolicizmus fellegvára – hivatalosan – a megkötött szerződés szerint egy gyermekmenhely szerepét töltötte be a világháború adott időszakában. A hivatalos címke mögött azonban a főapát tudtával folyt az embermentés. Az élet adta a kényszerű parancsot a főapátnak és a menedékhely irányítóinak: oltalmat adni zsidó üldözötteknek, fiatalnak, idősnek ugyanúgy, mint a leventekorú legényeknek és ellenzéki politikusnak. Ez a fajta embermentő szolgálat jellemezte a főapát hatáskörébe rendelt összes intézményt, épületet és személyt³. Győrszentmárton helyettes vezetőjegyzője így írta le ezt az időszakot és bátor cselekedetét: „Leventéink mentsvára a pannonhalmi 'büszke fellegvár' volt, de otthona és megmentője volt 3000 magyar életnek is a

¹ Azílum a hegyen (sic!). Magyar Nemzet, 1984. december 18.

² Kelemen Krizosztom levele Jurcsek Béla közellátási miniszternek 1945. január 7-én. Főapáti Irattár 10/1945.

³ Dr. Várszegi Asztrik főapát: Pannonhalma az embermentés szolgálatában. Kézirat, előadásvázlat, Főapátsági Levéltár

harcok kritikus napjaiban, amikor az a főapát, aki Szálasit ismételt kísérletei dacára sem volt hajlandó fogadni, sarkig tárta a főmonostor kapuit messze környék mindenrangú menekültjének.”¹

A rend egyik tagja, aki aktív részese volt a menekítéseknek, így emlékezett vissza arra az időszakra: „Nálunk talált menedéket a pomázi árvaház, s azok az asszonyok gyermekekkel, akik úgy gondolták, hogy itt biztonságban lesznek. A kolostor tele volt menekültekkel. Még a keresztfolyosókon is emberek aludtak szalmazsákokon azokban a napokban, amikor a falu lakossága is nálunk húzódott meg. Akkor háromezer emberről kellett gondoskodni. Különösen azokról a levಂತekorú fiatal fiúkról, akiket a nyilasok többször is el akartak hurcolni magukkal nyugatra.”²

Kelemen Krizosztom gyermekekkel a főapátság kertjében, 1945

Csecsemőotthont, óvodát és iskolát: elemi, közép- és felsőfokút működtetett még ekkor is a rend. Tehát mai kifejezéssel komplex iskolaváros volt a 300 000 légköbméternyi védett övezet, melynek épületei tetejére a védettséget jelző hatalmas vöröskereszteket és „International” feliratot festettek. A szerzetesek – főapátjuk vezetésével, instrukcióinak követésével – és, ne feledjük, teljes felelősségével – a passzív túlélés kötelezettségén túl gondoskodtak arról, hogy szellemi és lelki értékekkel gazdagodva mentsék át a náluk menedéket kereső életeteket. Utasítást adott a főapát a tanulmányok rendszeres folytatására, valamint arra, hogy Győrszentmárton és környéke tanulóinak módot kell nyújtani a rend-

¹ Ami a „Győrszentmártoni csendélet”-ből kimaradt. Szabad Győr, 1945. június 28.

² Azilum a hegyen (sic!). Magyar Nemzet, 1984. december 18.

szeres oktatáson való részvételre.¹ Kétezer év intelme ivódott bele az ott menedékben részesülőkbe: szeresd felebarátodat, mint önmagadat.

1945. május 31-ig – a rendtagok és a személyzet nélkül – Pannonhalma falai között menekült meg 418 gyermek, 220 felnőtt, 52 nővér, 70 fekvő beteg, és 9 újszülött látott napvilágot az azilum idején és védelme alatt. Ezen kívül még kb. 2000 gyermek és nő kapott menedéket az ősi falak között, ahol ezen időszakban 120 műtétet is végeztek. Ott menekítették át az Operaház díszleteit és a Nemzeti Színház több értékét is.² De ugyancsak ott kapott helyet és védelmet a Nemzeti Múzeum és Nemzeti Galéria több teherautónyi műkincse. Ahogy főapátsága elején Kelemen Krizosztom megszervezte a kolostor gazdaságos működtetését, úgy ekkor is – dr. Szalay Albert ravazdi jószágkormányzó segítségével³ – meglehetősen jó organizátornak bizonyult, mert nagyobb gond, fenntartás nélkül sikerült élelemmel és egyéb létszükséglettel ellátni a rászoruló, ott menedéket kérőket. A Szent Benedek Rend a menhely kiadásait teljes egészében vállalta és teljesítette. A 760 személynek összesen 65 000 napi teljes ellátást biztosítottak, és ezen felül még 12 000 egytáléttel látták el az átvonulás idején odaérkező „átmenő menekülteket”. 26 000 pengő – segélynek minősülő – készpénztámogatást nyújtott a rend a győrszentmártoni és az átvonuló szegényeknek. A 760 személyből 85 fő protestánst, és „a zsidó törvény áldozatai” közül 35 főt részesítettek menedékben a katolikus főpap rendtársai.⁴

Az apátság (a nép nyelvén ma is: „a Vár”) kiváló stratégiai pontnak bizonyult a történelem során többször, így az 1945-ös frontátvonulás idején is. Várszerű, erődítménynek kiválóan megfelelő épületegyüttesére természetszerűen fáj a foga minden stratégának. Még a védettség idején is tettek kísérletet a német csapatok, hogy hadászati célokra igénybe vegyék az apátság területét, de a főapát tekintélye és a nemzetközi jelzés jobb belátásra bírta a harcolókat.

Kelemen Krizosztom és rendtársainak elévülhetetlen érdeme abban áll, hogy nem pusztá menedéket teremtettek, hanem Pannonhalmát életet mentő várrá alakították. A Vöröskereszt védelmét élvezve ugyan, de az alkotmányos keretek között a megengedhetőnél sokkal többet vállaltak és tettek a borzalmak idején. Ötven fölött volt (Szapudi András szerint „mintegy száz”⁵) azoknak a leventekorú diákoknak a száma, akiket a Németországba való elhurcolástól mentett meg a főapát személyes felelősségvállalása és oltalma. Magára vállalt ezzel és a

¹ Kelemen Krizosztom Kováts Arisztid igazgatónak írt, 924/1944 sz. levele. Főapátsági Levéltár.

² Kelemen Krizosztom levele a Szépművészeti Múzeum igazgatójának. 1945. január 28.

³ Dubai Albertné levele dr. Szennai András főapáthoz. 1984. december 20.; Kelemen Krizosztom levele Jurcsek Béla közellátási miniszternek 1945. január 7-én. Főapáti Irattár, 10/1945.

⁴ Vályi Hugó: A pannonthalmi vöröskereszt munkájából. Szent Márton Népe, 1945. július

⁵ Szapudi András: A pannonthalmi menedék. (Mementó Magyarország 1944). Budapest, 1975., Kossuth, 123. p.)

zsidók bűjtatásával kapcsolatban minden következményt. Egy zsidó származású fiataalt – Grósz (Geréb) Györgyöt – személyesen maga Kelemen Krizosztom rejtegetett a lakosztályában. Személy szerint nekem, e sorok megfogalmazójának, kötelességem megjegyezni Farkas Virgil OSB – később győrszentmártoni/pannonhalmi plébános – nevét, aki akkor az apátságban tartózkodott. Ő a személyes ismeretség folytán ajánlotta a főapát védelmébe – Kismegyernél a náciak általi kivégzéstől épphogy megmenekült – egykori diáktársát.

Mindszenty hercegprímásnak írott beszámolójában a főapát le is írta a személyes felelősségvállalást. E levélben a „legveszélyesebb időkben” is a szóval és tettel való helytállást említette, amikor a „katolikus elvek és az emberiség védelmében” végzett munkájukat és magatartásukat összegezte. De következő mondatában szükségesnek tartotta megjegyezni, hogy lelkész-rendtársai az orosz invázió idején sem hagyták el helyüket.¹

Bár e dolgozat Kelemen Krizosztomról szól, úgy érzem, az említett embermentés kapcsán meg kell említeni Eduard (Benz) Brunschweiler svájci állampolgárt, aki valójában a menedék igazgatója volt és több alkalommal ő is élete kockáztatásával védte azt a helyet és munkát, ahol és amit a főapát irányítása alatt végeztek Pannonhalmán. Ugyanígy itt kell álljon Vályi Hugó, Tihanyi Bánk, Kováts Arisztid, Radó Polikárp, Danczi Villebald, Söveges Dávid és Torda Lajos neve, de ezt a sort még hosszan kellene folytatni. Ők közvetlen segítői voltak a „pannonhalmi menedék” felelős vezetőjének. Ők azok, akik menedéket nyújtottak katonaszökevényeknek, zsidóknak, kommunistáknak és a környék sokat szenvedett lakosságának.

„A középkori vár a második világháború haditechnikájával és a fasiszta különítmények gonoszságával szemben csekély védelmet nyújtott volna, ha Kelemen Krizosztom főapát nem mozgat meg minden követ, latba vetve bel- és külpolitikai összeköttetéseit, a humánus jegyében” – állítja róla Szapudi András, amikor a pannonhalmi menekítő akcióról írt.²

Ahogy Szent Márton cappáját és Szent László fejereklyéjét az egykorúak a csatákban, úgy „vitték” maguk előtt a pannonhalmi bencések a „vöröskeresztet”, bízva abban, hogy így győzni fognak a „csatában”. Győztek. A főapát, minden esetleges negatív következményt vállalva, kész volt az önfeláldozásra is.³

De nem csak Pannonhalmra sorsa izgatta. Csatlakozott a Dunántúl megmentése érdekében született Memorandum aláíróihoz, amit Mindszenty József veszprémi püspök fogalmazott, és – többek között – aláírták még Shvoy Lajos székesfehérvári és báró Apor Vilmos győri püspökök is. Az 1944. október 31-én keltezett Memorandumot Szálasinak címezték és arra kérték benne a „nemzetveze-

¹ Kelemen Krizosztom főapáti beszámolója Mindszenty József hercegprímásnak. Főapáti Irattár (1295/1945)

² Szapudi András: A pannonhalmi menedék. (Memento Magyarország 1944.) Budapest, 1975., Kossuth, 123. p.

³ Várszegi Asztrik: Kelemen Krizosztom (1884-1950). METEM Budapest, 1990, 329. p.

tőt”, ne engedje, hogy hadszíntérré váljon a Dunántúl. Kelemen Krizosztom ezt annak ellenére tette meg, hogy Szálasival régről rossz volt a kapcsolata. Shvoyt és Mindszentyt börtönbe záratta Szálas. Kelemen Krizosztomért is elküldte embereit az elfogató parancssal, de a szovjet csapatok előbb érkeztek Pannónhalmára, mint a nyilasok.

Szálas Ferenc nemzetvezetőnek Kelemen Krizosztom főapáttal szembeni ellenszenvé – végső soron – a magyar Szent Korona 1944-45-ös hányatott sorsára is kihatással volt. A főapát – de még Szöllösi miniszterelnök-helyettes is – a legkézenfekvőbbnek találta, hogy a területenkívüliséget élvező Pannónhalmal egyen a nemzeti ereklye óvóhelye. Szálas ezt mereven elutasította és a koronaörökkel is szembeszállt e kérdésben. Mindamelllett a koronázási palástot személyesen Kelemen Krizosztomnak¹ adták át megőrzésre.

A Szent Korona – ismert, viszontagságos – sorsát ezt követően sem szemlélte passzívan a főapát. Apor Vilmos győri püspök és Kelemen Krizosztom levelezésében² találunk bizonyítékot arra, hogy a két főpap titkos akciót tervezett, és vélhetően szervezett „a S.C.”,³ és a Szent Jobb megmentése, hazai földön tartása érdekében akkor, amikor a korona és a hozzátartozó ékszerek már Velemenben, a föld alatt várták sorsukat.

Ugyanebből a levélből kitűnik, hogy a Szent Jobb Magyarországon tartása érdekében konkrét elképzeléssel bírt Pannónhalmal főapátja. 1945. február 19-én követet, előtte levelet is küldött Szombathelyre a megyéspüspöknek „a Szent Jobb ügyében”. A dokumentumok igazolják, hogy a Szent Jobb és a koronázási ékszerek Szálas-féle meghurcoltatása ellen megpróbáltak fellépni az akkori idők katolikus ellenállásának legaktívabb főpapjai, köztük Kelemen Krizosztom. Ez a körülmény új részletekkel gazdagítja nemzeti ereklyénk ismert történetét.

A háborúban nyújtott emberséges, bátor, önfeláldozó, hazát, életüket és értékeket megmentő tevékenységért sokan kaptak különböző elismeréseket, de arról az emberről, aki mindezt egy személyben és a legnagyobb odaadással művelte, elfeledkezett a hálátlan utókor. Negyven évnél kellett eltelnie ahhoz, hogy egyáltalán foglalkozzanak a témával, de akkor is háttérbe szorult Kelemen Krizosztom személye, mert teljes mértékben akkor sem volt még elfogadható egy katolikus főpap úgy, mint a II. világháború hőse. Születésének 100. évfordulója ennek ellenére nem volt megkerülhető, ezért akkor foglalkozott életének eme szakaszával az országos írott és elektronikus sajtó.

¹ Ruffy Péter: Magyar ereklyék, magyar jelképek. Budapest, Kossuth, 1988. 66-67. p.; Benda Kálmán–Fügedi Erik: A magyar korona regénye. Bp. Magvető, 1979. 240-248. p.; Bertényi Iván: A magyar korona története. Budapest, Kossuth, 1979, 159-163. p.

² Kelemen Krizosztom levele Apor Vilmosnak, 1945. február 19. Egyházmegyei Levéltár Győr 465/1945.

³ Kelemen Krizosztom Apor Vilmosnak írt levelében a Sacra Corona–Szent Korona megnevezése helyett használt rövidítés.

Ebben az időszakban fogalmazta meg levelét egy üldözött, aki azt egy hetilapnak eljuttatva arról tájékoztatja a közvéleményt, hogy Kelemen Krizosztom megtagadta tőle a menedék iránti kérelmét.¹ Erre reagált egy másik hetilap, ami a nagy számok törvényére alapozva fejti ki, hogy ha volt is ilyen eset, a lényeg az, hogy „üldözöttek százainak adott védelmet és menedéket a hitlerista téboly időszaka alatt” a Pannonhalmi Főapát.²

Dr. báró Apor Vilmos győri püspök és Kelemen Krizosztom levelezésében találjuk meg a valóban érthetetlennek tűnő történet háttérének magyarázatát. A Főapátsági Levéltárban van két levél – eddig az e témával foglalkozók nem utaltak erre –, ezekben a főapát a menedékhely igazgatójára hivatkozva kell hogy visszautasítsa igaz barátjának kérését: „Brunschweiler igazgató úr semmiképp sem hajlandó megtenni a kérést”. Az igazgató pedig a túlzásúfoltságot fogalmazta meg okként. Az Apor Vilmos által „az Oppenheimer-gyerekeknek ügyében közölt magas óhaját” kellett kedvezőtlen válasz nélkül hagyni.³ A két hónappal később született, hasonló kérést megfogalmazó, levélre így volt kénytelen válaszolni: „Brunschweiler igazgató úr személyes kérésemre is megtagadta a fölvetelt.”⁴ Az 1945. február 19-én kelt – már hivatkozott – levélben viszont már „P.S.” arról tájékoztatja a főapát a püspököt, hogy „A Korein-fiút szeretettel fogadtuk Pannonhalmán.”⁵

Nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt a körülményt, hogy a két főpap jó barátságban volt egymással olyannyira, hogy még személyesen is találkoztak a menekítő akciók során.⁶ Tehát logikusan adódik a válasz, miszerint a svájci igazgató volt kénytelen olykor-olykor mérlegelni; és ez ad magyarázatot arra is, hogy miért kellett a főapátnak saját apátságában is bújtatnia egy menedéket kérőt, illetve reverendába bújtatni civileket.⁷ A speciális státuszt nem kapta ingyen Pannonhalmán: Kelemen Krizosztomnak garanciát kellett vállalnia, hogy katonát, fegyvert és zsidót nem bújtat. De a főapát Isten nevében segítő kezét nyújtott a nála támaszért könyörgőknek mindennemű megkülönböztetés nélkül. Brunschweiler igazgatónak pedig be kellett tartatnia a törvényes rendet, épp a menedékhely fenntarthatósága érdekében. Úgy gondolom mindketten helyesen csele-

¹ Pannonhalmán, 1944. Élet és Irodalom, 1982. szeptember 24.

² Életmentés – vagy az ellenkezője? Új Ember, 1982. október 10.

³ Kelemen Krizosztom levele Apor Vilmos győri püspöknek, 1945. január 7. Főapátsági Levéltár (Apor Vilmos levelezése)

⁴ Kelemen Krizosztom levele Apor Vilmos győri püspöknek, 1945. március 12. Főapátsági Levéltár (Apor Vilmos levelezése)

⁵ Kelemen Krizosztom levele Apor Vilmos győri püspöknek, 1945. február 19. Egyházmegyei Levéltár, Győr 465/1945

⁶ A világ igaza Szent Márton hegyén lakik. Kisalföld, 1999. január 25.

⁷ Hetényi Varga Károly: Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát és a magyar bencések a náciizmus üldözötteiért. – Torda Lajos visszaemlékezése. Három példányban készült kézirat, Főapátsági Könyvtár

kedtek. Természetesen – amikor tehette – a svájci igazgató is dacolt a „garanciavállalással”, és később úgy emlékeztek vissza rá, mint aki „nem ismert lehetlent. Életveszélyes volt, amit csinált. Ő tárgyalt a németekkel is.”¹

A Főpátsági Levéltárban találunk egy újabb bizonyítékot a fentiek igazolására. A főpát Vályi Hugó diákokthoni rektornak adott írásos utasításában ez olvasható. „Ha adott esetben kétség merül fel, hogy a jelentkező felvehető-e, előzetes hozzájárulásom után a nemzetközi Vöröskereszt delegátusának pannonhalmi megbízottjától kell döntést kérni.”² Egy később keltezett belső levél pedig minden Pannonhalmán tartózkodó rendtárs előtt egyértelműsíti a főpát (véltetően szükség volt rá), hogy „polgári menekülteknek sem” lehet belépni az apátság területére.³ Tehát amit efelett felvállalt a főpát vagy a svájci igazgató, az a saját személyes felelősségük volt, így őket azért kérdőre vonni – úgy gondolom – tisztességtelen.

Kelemen Krizosztomot sem kerülhették el a korszakra jellemző rosszindulatú vádaskodások. Megvádolták, sőt egy győri újságíró szándékos besúgással vádolta, egy olyan ügyben, aminek teljes mértékben ellentmondott az, amit a háború alatt tett.⁴ Egy Pontiller Edmund nevű német bencés Magyarországra menekült a nácik elől, és a pannonhalmi főpátnak 1942-ben írt levelében Hitlert Európa hóhéjának nevezte. Erre a levélre hivatkozva később Pontillert kivégezték. Az a vád, hogy ennek a levélnek a tartalmát kizárólag Kelemen Krizosztomtól ismerhette meg a Gestapo, Hetényi Varga Károly 1980-as évek elején folytatott kutatásáig tartotta magát – lévén logikusnak tűnt. Hetényi Varga 1982-ben közzétette kutatásának eredményét, miszerint a bonni Külügyminisztérium Politika levéltárában megtalálta Veesenmayer levelét, melyben arról is beszámolt, hogy Pontillernél találtak az elfogását követő házkutatás során egy levélfogalmazványt. Ez a tervezet pedig az ominózus levél fogalmazványa.⁵

Várszegi Asztrik megírta főpát-elődjének élettörténetét⁶, ez is hozzájárult ahhoz, hogy örökre kitörölhetetlen és megkerülhetetlen lett Kelemen Krizosztom a magyar történelemben, de a közismert történelmi események és személyek közötti méltó helyét elfoglaltatni nekünk, utódoknak még mindig kötelezettségünk.

Több mint ötven évvel a második világháború után, az akkor a béke szigetét megteremtő főpát és a személyes szolgálatában állt Torda Lajos 1999. január 25-én a Jad Vasem Intézet javaslatára megkapták a Világ Igaza kitüntetését. Izrael Állam akkori magyarországi nagykövete a kitüntetés átadásakor felidézte azt a zsidó legendát, miszerint minden korban él 36 igaz ember.⁷ Az 1944-45-ös

¹ Wallinger Endre: Menedék a hegytetőn. Új Tükör, 1981. október 4.

² Kelemen Krizosztom 1944. nov. 12-én kelt, 924/1944. sz. levele, Főpátsági Levéltár

³ Kelemen Krizosztom 1944. nov. 30-án kelt, 914/1944. sz. levele, Főpátsági Levéltár

⁴ A katolikus ellenállókról – interjú Hetényi Varga Károllyal. Új Ember, 1982. április 4.

⁵ A katolikus ellenállókról – interjú Hetényi Varga Károllyal. Új Ember, 1982. április 4.

⁶ Várszegi Asztrik: Kelemen Krizosztom (1884-1950). METEM Budapest, 1990

⁷ Átadták a Yad Vasem-díjakat. Kisalföld, 1999. január 26.

vészorkorszakban közülük kettő Pannonhalmán mentette üldözött embertársainak életét és lelkét, mert Magyarországra a zsidóüldözésnek legelrettentőbb fajtája nagyon gyorsan és rövid időszakon belül csapott le. Abban az időszakban, amikor a németek megszállás alatt tartották Magyarországot és még abban a helyzetben voltak, hogy tudták működtetni a haláltáborokat. Ez annyit jelent, hogy 1944. március 19-ével indult – ahogy ők nevezték – az Endlösung, a végmegoldás Magyarországon, és ez egyszerre óriási populációt, zsidó közösségeket érintett. Nagyon szisztematikusan, a legszisztematikusabban talán éppen Magyarországon folyt mindez.

III.

Ennek a különös figyelmet érdemlő embernek az élete – sajnálatos módon – akkor került érdemtelen pályára, miután hazájának olyan szolgálatot tett, amellyel kevesen büszkélkedhettek. A háború után még felmérte a veszteségeket, és erejét megfeszítve próbált kapcsolatot teremteni az új hatalommal. Fájdalommal vette tudomásul, hogy megváltozott és számára ellenségesse vált az őt körülvevő világ. A demokratikus társadalom építésének kezdetén még felkeresték, riportot készítettek vele, cikkeztek róla és kikérték véleményét. 1946 tavaszán megfogalmazta azon szilárd meggyőződését, hogy „az ész világa mellett a hit világára is szükségünk van...”¹ Kifejtette, saját magunkat zárjuk be, ha csak az ésszel felfogható dolgokat fogadjuk el, és csak azokra alapozzuk a jövőt. Így lett.

Felkereste a koalíciós pártok vezetőit, mert hitet akart tenni hazaszeretetről. Pedig ha volt valaki, akinek élete munkája és személyes példamutatása miatt nem kellett volna ezt verbálisan is bizonygatni, akkor azok egyike éppen Pannonhalma főpásztora volt. Folyamatosan kereste rendje és saját helyét az ország megváltozott, új helyzetében. De a balratolódás épp úgy rémisztette őt, mint a közelmúlt jobbratolódása. A politikai paletta két szélsőséges irányzata sem akart – nem is tudott volna – együttműködni vele. Zsolt Béla újságírónak adott interjújában kifejti, hogy az egyház és benne a bencés rend nincs semmiféle hatalmi politikához kötve; és azt vallotta, hogy a múlt nem lehet akadálya a jövőnek, illetve a múlt értékei segíteni fogják a jövő építését. A múltat nem tartotta a jövő akadályának. „Mi természetesen nem vagyunk forradalmárok...”² – válaszolta Kelemen Krizosztom, amikor a háború előtti politikai rendszerről kérdezték. Azt viszont nyomatékosan leszögezte, hogy a Bencés Rend, és annak vezetői nemzeti értékeket teremtettek (az akkor) 950 éves működésük alatt. Emberek és keresztények voltak; azt tették a legnehezebb időkben is, amit a Regula, Pannonhalma és személyes hivatásuk megkövetelt és diktált. Ugyanebben a nyilatkozatban elítélte az antiszemitizmus mindennemű válfaját múltban és

¹ Kelemen Krizosztom: Megújulás. Új Ember, 1946. április 21.

² Zsolt Béla: Beszélgetés Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapáttal. Haladás, 1946. augusztus 29.

jelenben.¹ Meg volt győződve, hogy a magyar egyház és nemzet nem nélkülözheti a bencés közösség szolgálatát, s hogy e szolgálat érdekében semmilyen áldozattól sem riadhat vissza.

A háborút követő hónapokban szervezték meg és indították be a már említett csepeli gimnáziumot, ahova a csepeli képviselőtestület hívta a bencéseket augusztus 14-i határozatával. A semmiből teremtettek iskolát, éppúgy, ahogyan 1500 éve szerte a világban. Három évvel később államosították ezt az iskolát is. Kelemen Krizosztom 1945. szeptember 21-én a Magyar Nemzetnek úgy nyilatkozott, hogy Pannonhalma és Csepel kézfogása jelentékeny bizonyítéka annak, hogy a bencések nem ellenségei a korszerűsítésnek.² Egy katolikus lap úgy fogalmaz, hogy „Talán Csepel lesz az új évezred Pannonhalmája...”³

A – többek között – Kelemen Krizosztom kivételes hozzáállása folytán megmenekült nemzedék politikai vezetői nem tartottak igényt arra a tudásra, amit a bencések másfélezer év alatt felhalmoztak. Ugyancsak feleslegesnek vélték a rendet és vezetőjét bevonni az országépítésbe, pedig 945 évvel azelőtt éppen ők adtak irányt a magyar fejlődésnek, és a magyar államiságot ma is jelképező koronát egy bencés szerzetes, Asztrik – később pécsváradi apát – hozta el egy szekéren Rómából, II. Szilveszter pápától.

Úgy hiszem, csak körül kell néznünk, és láthatjuk, mit tett az az oktatás- és egyéb – politika, amely 1945-öt követően nem adta meg a bencéseknek – és a többi tanító rendnek – azt a méltó lehetőséget, hogy maximálisan átadhassák és élővé tegyék azt a tudást, amit akkor csak ők bírtak a legmagasabb fokon. Ma már unokáikat nevelik azok, akiket ettől megfosztottak. Kelemen Krizosztomot komolyan foglalkoztatta a háború utáni újjáépítés gondolata, amelyből nem hiányzott a lelki-szellemi restauráció. 1943-ban az Országos Közoktatási Tanács közgyűlésén az ember belső tulajdonságai közül kiemelte az értékítélet és a valóság felismerésének képességét. Rávilágított, hogy az oktatás célja a tanulók képességeinek olyan fejlesztése, mellyel képes felismerni az igazságot. „Léttörvényünkbe ütközünk, a Teremtő ellen vétkezünk tehát, ha tudatosan mást állítunk, mint amit belső tapasztalásunk igazságként állít elénk” – mondta az említett előadásában. „Az emberi szörnyűségekből való kivezető útnak nyugtalan keresése ma épp úgy foglalkoztatja lelkemet, mint 1943-ban” – írta egy tanulmányában a háború után.⁴ Ugyanitt a szellemi újjáépítkezést a „valóság-törvény” és „valóság-elv” fölismerése képességének kialakításában látta, illetve hogy azokkal valósuljon meg a gondolat- és cselekvésmeghatározás. Elképzelése nem

---

¹ Zsolt Béla: Beszélgetés Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapáttal. Haladás, 1946. augusztus 29.

² Parragi György: A csepeli példa. Magyar Nemzet, 1945. szeptember 21.

³ Bencések Csepelen. A Szív, 1945. szeptember 15.

⁴ Hogyan látja Főapát úr a mai helyzetet? Kézirat, időpont megjelölése nélkül, Főapátsági Könyvtár.

valósulhatott meg, és még ma is küzd az oktatáspolitiká az erkölcsstan oktatásának több mint ötven éves hiányával.

A nagy logikával, rendkívüli képzelő- és emlékezőtehetséggel, erős akarattal, de gyenge fizikummal rendelkező főpát sok töprengés után sorsdöntő lépésre szánta el magát. Olyanra, melyre nincs különben példa a pannonhalmi bencés apátok történetében. Az általa Brazíliába küldött „magyar bencéseket meglátogatni és fontos döntések előkészítése érdekében” elutazott Magyarországról, és oda életében többé nem tért vissza. Azon nagyon kevés pap közé tartozott, akik még törvényesen hagyhatták el az országot; Nagy Ferenc miniszterelnöktől kapott útlevelet az utolsó pillanatban.¹ 1947. március 17-én indult Budapestről és Bécsen, Párizson át São Paulóba utazott rendtársaihoz, majd április 25-én érkezett Villa Anastációba, egy magyar plébániára, a „brazíliai Pannonhalmára”. Kortárs szemtanú rendtársa szerint Brazíliában is hangoztatta a magyar összefogást. Azt hirdette, hogy lehetnek ugyan különbségek a vallások között, de a magyart a magyartól el nem választhatják.² Ezen gondolatai megegyeznek a Pannonhalmá-Debrecen Aranyhíd „felépítésére” tett erőfeszítéseinek eszmei tartalmával. Folytonosan járta a magyarlakta településeket, kereste a honfitársak társaságát. „Valóban kevés olyan magyar főpapat találhatunk, aki annyira szerette a magyarságot otthon és külföldön is, mint Kelemen Krizosztom” – írta róla harminc évvel később egy rendtársa.³ Emellett sohasem feledkezett meg egyetemlegesen és szolidárisan gondolkodni még önkéntes száműzetése idején sem.

Miért kellett saját elhatározásából elhagynia az országot? Részben már utaltam rá, hogy az az ember és főpapat, aki mai szemmel nézve hihetetlen és elképzelhetetlen áldozatot hozott nemzetéért és hazájáért és mindemellett olyan éleslátással volt megáldva, mint Kelemen Krizosztom, az a bizonytalan politikai körülmények között – tizenöt hónappal – előre láthatta a szomorú jövőt. Ahogyan azt 1944-ben is kiváló érzéssel felmérte. Ha csupán Mindszenty sorsát tekintjük, nem kétséges, mi várt volna arra a karizmatikus személyre, aki még a kormányzó és a „nemzetvezető” ellenében is képes volt rendje és nemzete érdekeit keresztülvinni a történelem sodrában. Sokat vívódott magában – erre nagyszámú és szerteágazó levelezése⁴ a bizonyíték – azon, hogy helyesen cselekedett-e, amikor maga helyett kormányzó apátot állítva, „elhagyta a süllyedő hajót”. Azt később, halála előtt nem sokkal tudta meg, hogy ezzel mentette meg a magyarországi bencés rendet és Pannonhalmát. Rómában élő rendtársa, Békés Gellért írta meg neki, hogy Rákosi kijelentette, miszerint Pannonhalmát az men-

¹ Dr. Horváth Miklós jezsuita pap-tanár: Adatok Kelemen Krizosztom Pannonhalmi Főpát életrajzához. B.K. 632/III.1.

² Hets Aurélián OSB meg nem jelent életrajzírása, 6. p.

³ Hets Aurélián OSB meg nem jelent életrajzírása, 6. p.

⁴ Bencés Kézirattár (B.K.) 632, Főapátsági Könyvtár Pannonhalma

tette meg a teljes feloszlatastól és ellehetetlenítéstől, hogy Kelemen Krizosztom külföldön van.¹

1947 őszén Brazíliából Rómába utazott a primásapát-választásra, ahonnan már nem ment vissza a tevékenysége nyomán felépült São Paulo-i magyar bencés rendházba, hanem az Egyesült Államokba érkezett és élete végéig ott maradt. Az Egyesült Államokban egyetlen küldetése volt: anyagi és erkölcsi támogatást szerezni Pannonhalma számára. Az amerikai hatóságok eleinte még gyanakodtak is rá, és többször kihallgatáson is meg kellett jelennie.²

Cáfolhatatlan bizonyítékai vannak, hogy Kelemen Krizosztom nem tekintette végleges megoldásnak önként vállalt távollétét hazájától, kolostorától és Rendjétől. Az Egyesült Államokban megjelenő magyarnyelvű lapban újságírói kérdésre így válaszolt: „Mi, Szent István szerzetesei, változatlanul helyünkön maradunk. Ez a szerzet már háromszor vett részt a nagy nemzetépítő munkában. (...) Szent István szerzetesei mindig a helyünkön voltak, és mi is a helyünkön vagyunk most, amikor a modern pogányság elleni küzdelemben szüksége van a nemzetnek reánk (...) De élünk, élni akarunk és élni fogunk továbbra is. (...) Mi mindenképpen, vértanuság árán is, ha kell, tovább haladunk a 900 éves szentistváni uton (sic!), és akik le akarnak minket arról téríteni, azoknak holttesteinken kell majd átlépniük.”³

Eme cikknek a rovatcímére a következőket írta kézzel: „(...) Ez is mutatja, hogy én nem akartam 'kitelepíteni' a Rendet. Értékelem az otthonmaradt munkáját, s magam sem jöttem volna hazulról, ha nyájam nagyobb része nem más pástyor szava után indult volna. Vagyis ha én otthon fölöslegessé nem váltam volna. Krizosztom”. Ebből kitűnik, hogy a főapátot támadhatták azzal, hogy ki akarja telepíteni szerzeteseit. Úgy gondolom, ha valaki elolvassa a vele készített riportot, és kézzel ráírja az akkor benne megfogalmazódott gondolatokat, akkor azok egytől-egyig igaz szavak és gondolatok. A feljegyzés második részében pedig megfogalmazta az ellehetetlenülést, ami kiváltotta az országtól való kényszerű távolmaradását.

Amerikai levelezésében ennél megrázóbb – szintén kézzel írott – feljegyzés olvasható a Békés Gellértnek írott levelek egyikének alján: „Kedves Gellért Úr, arra ne számítsanak, hogy önöket is fölveszik a h.hajókra (sic!). Aztán néhány ottrekedt amerikai kispap nem veszélyezteti az amerikai bencés jövőt. De ha nekünk kell új honfoglaló munkába fogni, minden elpusztult emberünkért a mi tehetetlenségünket terheli a felelősség! A játék nem babra megy! Krizosztom”⁴.

Az az ember, aki véglegesnek gondolja az amerikai letelepedést, az – véleményem szerint – képtelen így fogalmazni, az nem akar „új honfoglaló munkába

¹ Amerikai levelezés, B.K. 632/I.

² Jávor Egon: Kelemen Krizosztom főapát. B.K. 632/III.; Várszegi Asztrik: Kelemen Krizosztom (1884-1950). METEM Budapest, 1990, 260. p.

³ Kelemen Krizosztom: Szent István szerzetesei. B.K. 632

⁴ Amerikai levelezés, B.K. 632/I.

fogni” és nem érzi a felelősséget a kényszerű tehetetlenségért is. Pannonhalmi főapátja kínosan ügyelt még a tengerentúlon is arra, hogy Magyarországon a kommunista diktatúra alatt is életben tartsa/tartassa azokat az értékeket és azt a bizonyos bencés, avagy pannonhalmi szellemiséget, ami a magyar történelem méltó kincse, és ami nélkül mindannyian szegényebbek lennénk.

Egy másik levélen hasonlóan meggyőző bizonyosságot találunk arra vonatkozóan, hogy Kelemen Krizosztom ideiglenesnek tekintette a szétszóródottságot. Ez olvasható a kézzel ráírt feljegyzésen: „Én semmiféle letelepülést nem sürgetek, mert azt remélem, hogy visszatérhetünk! E levél is bizonyítja, mennyi félre- és meg nem értést hoz a disperzió! Elszokás, elidegenülés, más-más szellem lassanként szembeállítás! (...) Ne féljenek Dáriék, hogy innen nem kívánkoznak vissza haza. Dehogynem! Mert még egy olyan jó nép nincs, mint a magyar! Kr.”¹ A diaszpórában való létet nem akarta fenntartani, amit olykor rendtársai felvetettek, ugyanis akkor (1948-50) valóban kilátástalannak tűnt a belpolitikai helyzet Magyarországon.

Olyan felhalmozott humán- és reálértékeket kellett átmenteniük számunkra, utódoknak, amelyek nagyszerűségüknél fogva úgy ivódtak be mindennapjainkba, hogy ma már nem is tudjuk, kik adták azokat nekünk. (Például nem ismerünk a szódavizet – sem, és ma már senki sem gondolna arra, hogy Pannonhalmán volt az első iskola! stb.)

Kelemen Krizosztom tudta jól, hogy ezt veszni hagyni nem szabad a pusztán emberi lét menekítése ürügyén. A „Szent István szerzetesei” című riportban is megfogalmazta, hogy mit gondol erről a kérdésről: „A szellem erősebb, mint az anyag. Szent István testileg nem jöhet el többé Pannonhalmára, de szellemileg talán most is jelen van. És ahonnét egykor szellemileg indult el az akkori pogányság ellen: most, ha kell, majd szellemileg indul el a mostani új pogányság ellen. (...) Akkor győzött. Ha Isten úgy (sic!) akarja, most is győzni fog!”²

Ő már nem érhetette meg, de Magyarországon még a kommunista időszak alatt is teret kellett engedjenek a bencéseknek, mert nem létezhetett magyar oktatás, nevelés a bencések nélkül. Szent István szelleme tehát győzött, amiben egy megtört főpap – személyes érdekeinek háttérbe szorításával – önkéntes száműzetését felvállalva Amerikában is hitt.

Kelemen Krizosztom gazdag egyénisége mintegy összefonódott a bencés szellemmel, amely az „ora et labora” jegyében első királyunk alapítása óta az élet minden területén szolgálta és szolgálja a magyarságot. Pannonhalmi megtestesítőjévé vált annak a keresztény szolgálatnak, amelyet a bencés rend a mindenkorai főapátok vezetésével ezer év óta végez. „Kelemen Krizosztom pedig a bencés szellemet testesíti meg önmagában, amikor jelentős részt kér magának a nagy rend nemzetszolgálatának minden ágából” – írták róla 60. életévére

¹ Amerikai levelezés, B.K. 632/l.

² Kelemen Krizosztom: Szent István szerzetesei. B.K. 632

emlékezve.¹ Szent Márton hegyének lakói, az első hittérítők utódai, évszázadokon át híven és hűen végigkísérték a magyarságot dicsőséges és keserves vándorútjain. Pannonhalma krónikája pedig nem egyéb, mint a nemzeti történet egy sajátos, de hiteles kivonata. A bencések hűségesen lépést tartanak a nemzet rögzös vándorútján, és ezer esztendeje már, hogy együtt imádkoznak és dolgoznak a magyarsággal. „Érzelmileg annyira egybeforrtak vele, hogy a *bencés* ma körülbelül annyit jelent, mint *igaz magyar*”, – írták róla és rendjéről ugyancsak 60. születésnapján.²

Kelemen Krizosztom, Pannonhalma és a Magyarországi Szent Benedek Rend főapátja, a pannonhalmi Területi Apátság főpásztora, Magyarország és a Világ egyik hőse az emigrációban élő rendtársai és magyar nővérek szeretetétől körülvéve, de hazájától – melyért megannyi áldozatot hozott – távol, idegen környezetben élte utolsó napjait, és ilyen körülmények között adta vissza lelkét Teremtőjének. Halála előtti napokban már csak rendtársai levelei, azon keresztül az ő sorsuk érdekelte. Ezekben a napokban kapta Békés Gellértől a már említett levelet, melyben rendtársa Rákosi kijelentéséről adott tájékoztatást. Ettől kezdve bizton érezhette, hogy hazája elhagyása és minden ezzel járó megpróbáltatás, rágalom, vád és kételyteremtés mégsem volt eredménytelen: Pannonhalma és minden, ami e fogalom köré fizikailag, gondolatilag és lelkileg társul, megmaradhatott. Amikor már ereje végzetes fogyatkozását érezte, Hoffer Lipót rendtársától azt kérte: „Ha meghalok, vigyetek haza.” Vigasztalást jelentett számára – mert a levelekből kiolvashatta –, hogy a magyar bencés szerzetesek ragaszkodtak az egységhez („kommunitáshoz”), és bizakodva néztek az akkor még kevés jóval kecsegtető jövőbe.³

Rákos beteg volt. Testi gyengeségét palástolni próbálta, de gyenge fizikuma felül-felülkerekedett akarata. Utolsó napjait kivéve megtagadta fájdalomcsillapítók szedését. Sz szenvedését hazájáért és a bencésekért ajánlotta fel. Temetése felől is intézkedett: megkérte St. Vincent főapátját, hogy ő temesse el, és a magyar nővéreket, hogy az ő temetőjükben nyugodhasson. A nővérek az elizabethi temető főhelyén, a nagy kereszt előtti részen helyezték „örök” nyugalomra. Pannonhalma csendesen gyászolta főpásztorát, mert az akkori korszak ezt így tette lehetővé.

Patrick O'Braien apát a halotti értesítésben így fogalmazott: „Belehalt abba, hogy szeretett Pannonhalmája és a Magyar Egyház dicsőségének átmeneti eltűnése (megszűnése) megtörte szívét.” (He dies of a broken heart at the temporary passing of glories of the Church of Hungary and his beloved P.halma.) Arra kérte az apát a világ összes bencését, imádkozzanak, hogy „ez a hősi lélek” (this heroic soul) találkozzon Megváltójával.⁴

¹ Kelemen Krizosztom 60 éves. Nemzeti Újság, 1944. január 13.

² Herczeg Ferenc: A főapát. Pesti Hírlap, 1944. január

³ Amerikai levelezés, B.K. 632/I.

⁴ Angol nyelvű halotti értesítő, B.K. 632/I.

A gyászmise a St. Vincent főapátságban volt, ahol 26 magyar szerzetes és világi pap, valamint több szerzetesnővér vett részt. Jelen volt még az egész kolostori közösség. A temetésen a már említetteken kívül Varga Béla, a magyar nemzetgyűlés – akkor ugyancsak emigrációban élő – elnöke is részt vett.

A teljes ismeretlenségből jött és fényes karriert befutó áldozatos lelkű szerzetes úgy halt meg az Egyesült Államokban, hogy hazájában még az őt megillető emlékezést sem kaphatta meg az ismert okok miatt.

Az emlékezés hiányának következményei közül egy – jellemző – példa: az Internet számítógépes világhálón 1999-ben – különböző kategóriákban – meghirdették „az évezred és évszázad magyar embere”-szavazást. Sajnos, még szavazási lehetőséget sem kapott Kelemen Krizosztom, holott abban az évben kapta meg a már említett Világ Igaza megtisztelő címet és ezzel együtt a Bátorságért kitüntetését.

Amikor 1947-ben vonata kigördült a győri állomásról, a vele utazó egykori diákja elbeszélése szerint hosszasan integetett az ablakból, és arról beszélt, hogy Pannonhalma tornyát ő újíttatta fel és azt reméli, egyszer majd ott fog örök nyughelyet találni.¹ 1984-ben, születése 100. évfordulóján dr. Szennay András főapát – egykori titkára és aki Budapesten búcsúztatta – hazahozatta hamvait, és a pannonhalmi szerzetesek temetkezési helyén, a Boldogasszony-kápolna kriptájában nyugodott. 1996-ban, Pannonhalma millenniumakor – kívánságának megfelelően –, dr. Várszegi Asztrik püspök főapátsága idején, az apátság temploma tornyának tövében, a bazilikában kapott végső nyughelyet.

„Kelemen Krizosztommal egy nemes lelkű, a tragikus és viharos időkben sokat szenvedett, jobb sorsra érdemes főapát szállt sírba.”²

Requiescat in pace! – Nyugodjék békében!

Siska Gábor (Ph 82)

Felhasznált irodalom

- Várszegi Asztrik: Kelemen Krizosztom (1884-1950). METEM Budapest 1990
 Solymos Szilveszter OSB: Ezer év száz bencése. Pannonhalma, 1997
 Hets Aurélián OSB meg nem jelent életrajzírása. Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár
 Kelemen Krizosztom: Vádemelés. Grafittal írt kézirat, 1942. március 15. (az Emericana folyóiratnak szánta)
 Pannonhalmi Szemle, 1936.2.sz.
 Várszegi Asztrik főapát: Pannonhalma az embermentés szolgálatában. Kézirat, előadásvázlat, Főapátsági Levéltár
 Szapudi András: A pannonhalmi menedék. (Mementó Magyarország 1944.) Budapest, 1975, Kossuth)

¹ Dr. Horváth Miklós jezsuita pap-tanár: Adatok Kelemen Krizosztom Pannonhalmi Főapát életrajzához. B.K. 632/III.1.

² Solymos Szilveszter OSB: Ezer év száz bencése, Pannonhalma, 1997, 344. p.

Hetényi Varga Károly: Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát és a magyar bencések a náciizmus üldözötteiért – Torda Lajos visszaemlékezése. Három példányban készült kézirat, Főapátsági Könyvtár
Hogyan látja Főapát úr a mai helyzetet? Kézirat, időpont megjelölés nélkül, Főapátsági Könyvtár
Dr. Horváth Miklós (jezsuita pap-tanár): Adatok Kelemen Krizosztom Pannonhalmi Főapát életrajzához. B.K. 632/III.1.
Jávor Egon: Kelemen Krizosztom főapát. B.K. 632/III.
Ruffy Péter: Magyar ereklyék, magyar jelképek. Budapest, Kossuth, 1988.
Benda Kálmán – Fügedi Erik: A magyar korona regénye. Budapest, Magvető, 1979.
Bertényi Iván: A magyar korona története. Budapest, Kossuth, 1979.
Mons Sacer 996-1996. Pannonhalma, 1996, felelős kiadó dr. Várszegi Asztrik
Ezeréves iskola Pannonhalmán. Pannonhalmi Bencés Gimnázium, 1996.

Újságcikkek

Kelemen Krizosztom 60 éves. Nemzeti Újság, 1944. január 13.
Herczeg Ferenc: A főapát. Pesti Hírlap, 1944. január
Átadták a Yad Vasem-díjakat. Kisalföld, 1999. január 26.
Kelemen Krizosztom: Megújulás. Új Ember, 1946. április 21.
Zsolt Béla: Beszélgetés Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapáttal. Haladás, 1946. augusztus 29.
Parragi György: A csepeli példa. Magyar Nemzet, 1945. szeptember 21.
Bencések Csepelen. A Szív, 1945. szeptember 15.
A katolikus ellenállókról – interjú Hetényi Varga Károllyal. Új Ember, 1982. április 4.
Wallinger Endre: Menedék a hegytetőn. Új Tükör, 1981. október 4.
Pannonhalma, 1944. Élet és Irodalom, 1982. szeptember 24.
Életmentés – vagy az ellenkezője? Új Ember, 1982. október 10.
A világ igaza Szent Márton hegyén lakik. Kisalföld, 1999. január 25.
Ami a „Győrszentmártoni csendélet”-ből kimaradt. Szabad Győr, 1945. június 28.
Azílum a hegyen. Magyar Nemzet, 1984. december 18.
Vályi Hugó: A pannonhalmi vöröskereszt munkájából. Szent Márton Népe, 1945. július
Új Nemzedék, 1944. május 3.
„A magyarság lelki egysége felé”. Pester Lloyd, 1942. december 25., reggeli kiadás
A nemzeti örökkévalóság alapja. Budapesti Hírlap 1938. április 17.
Kelemen Krizosztom: A nemzeti föltámadás útja. Győri Hírlap, 1933. április 16.
Szent Gellért ifjúsági folyóirat, 1915.
Dél-amerikai Magyar Hírlap, 1952.
Kotormán László: Mert nem tudunk találkozni... Győri Munkás 1945. szeptember 26.
Kristóf Károly: „Szigorúan bizalmas”. Demokrácia, 1945.

Itt van az idő

Majd akkor
ha *itt van*
az *idő*
illő lenne talán
a testesebb szűzhó
az édeesebb mák
és a kevesebb koldus

valahogy így várni őt
így vágnyi rá
elgondolom
hogyan teljesül

a harsonák és dobok
petárdák pianisszimója
az ablaküveg jégvirágai
közé vegyül és fűlel

és hallani a távolodó lovas
vagy a halkuló szívdobogást
amikor az óramutatók
pont beérik egymás
szerelmes lélegzetével
és nem vágnak többre másra

akkor lesz
az a nagy csöndesség
amire vágytunk
cirka kétezer éve

Nagy Gáspár (Ph 67)

Magyar bíborosok címtemplomai Rómában *

Eminenza Reverendissima, Eccellenze, Signore e Signori,

Róma templomai közül hozzánk, magyarokhoz talán a legközelebb a *Caelius* dombon lévő *Santo Stefano Rotondo* áll, a magyar emlékek miatt és azért is, mert 1946-ban *XII. Pius pápa Mindszenty József* bíboros, hercegprímás, esztergomi érseknek ezt jelölte ki címtemplomul. A köztudatban azóta az él, hogy a magyar bíborosoknak az évszázadok során ez volt a címtemploma. A közelmúltban jelent meg egy mű az esztergomi érsekekről. *Erdő Péter* bíboros, prímás-érsek bíborosi címtemplomának átvétele most alkalmat kínál arra, hogy az említett könyvben megjelenteket kiegészítsük a bíborossá lett esztergomi érsek római címtemplomainak a felsorolásával, és így feleletet kapjunk arra a kérdésre is, hány esztergomi érseknek volt bíborosi címtemploma a *Santo Stefano Rotondo*.

Az első magyar bíboros, *Váncsa nemzetségbeli István* 1270-ben halt meg Viterbóban. Az esztergomi széket fel kellett cserélnie Palesztrina püspöki székével, mert akkortájt a bíborosoknak helyben kellett lakni. Személyéről – nem minden ok nélkül – meg kell említeni: A *Bibliotheca Apostolica Vaticana*-ban őrzött végrendeletében sírja helyéül a *Santa Balbina* templomot választotta.

Hozzávetőlegesen száz év múlva *Demetrius* érsek (+ 1387) lett bíborossá. *VI. Orbán pápa* (+ 1389) rendeletére neki is Rómába kellett volna költöznie, de *Nagy Lajos király* közbenjárására mentesült ettől. Életében sohasem járt Rómában. Címtemplomul a Laterán közelében található *SS. IV Coronati*-t kapta. Kőbe vésett címere – *Bánfi Flória* adata – 1793-ban még látható volt a templomban.

A következő magyar bíboros, *Szécsi Dénes* (+ 1465) címtemploma a *S. Cyriaci in Thermis*, a jelenlegi *Porta Pia* közelében. A templom ma már nincs meg, a 16. században romba dőlt. Maradványait 1874-ben találták meg. *Szécsi* egri püspökként kapta meg a bíbort, a bíborosi kalapot már esztergomi érsekként kapta.

Aragóniai János bíboros (+ 1485) címtemploma a Forum Romanum közelében a *S. Adriano* templom volt, amíg diakónus-bíboros volt, mielőtt esztergomi érseké nevezték ki. Esztergomi érsekként presbiter cardinalis lett, ekkor a *S. Saba* lett a címtemploma. Ennek a templomnak az eredete az 5. századra nyúlik vissza. *Nagy Szent Gergely pápa* édesanyja, *Santa Silvia* alapított itt oratoriumot. Szakértők szerint ma ez a legszebb középkori román templom Rómában.

Utódja, a legfiatalabb korban bíborossá lett esztergomi érsek, *Estei Hippolit* (érsek 1497-ig, + 1520 egri érsekként) címtemploma a *S. Lucia in silice* diakónia, a Santa Maria Maggiore közelében. Ma Ágoston-rendi női szerzeteseké. A templom *V. Sixtus pápa* (+1590) idejéig volt titularis templom.

A pápai trónhoz eddig legközelebb jutott magyar bíboros *Bakócz Tamás* (+ 1521) címtemploma a *S. Martino ai Monti* volt. Pár évszázaddal később ugyanezt a templomot kapta *Vaszary Kolos OSB* bíboros is, aki lemondott az

---

* Előadás a Római Magyar Akadémián (2004. március 10.)

érsekségről és visszavonultságban halt meg 1915-ben. A 4. századi ősi templom mai alakját a 17. században nyerte el.

*Martinuzzi (Fráter) György*öt (+ 1551) bíborossá kreálását követő alig több mint egy hónap múlva meggyilkolták, így nem volt idő arra, hogy címtemplomot kapjon. Bíborossá kreálásának érdekessége, hogy *III. Gyula pápa* (+ 1555) egyedül őt kreálta bíborossá az egyik konzisztóriumon.

Verancsics Antal (+ 1573) esete hasonló volt ehhez, mert bíborossá kreálását követően egy hónapra elhunyt, így nem kapott címtemplomot.

Forgách Ferenc (+ 1615) pedig azért maradt címtemplom nélkül, mert a török hódoltság miatt nem tudott Rómába utazni.

Az egyetemet alapító és a katolikus hitet megújító *Pázmány Péter* (+ 1637) a *S. Hieronymi Illirycorum* (Chiesa di San Girolamo degli Schiavoni) templomot kapta címtemplomul. Ő szentelte fel a felújított templom oltárát, amit az oltár mögötti márványpadozatba vésett írás örökít meg. *Kolonits Lipót* (+ 1707) és *Keresztény Ágost* (+ 1725) bíborosok is ezt a templomot kapták, de nem mint esztergomi érsekek, mert a bíbort már korábban elnyerték. A jelenlegi templomot a 15. században építették, ekkor lett Dalmácia nagyhírű szentírástudósának és egyháztanítójának, *Jeromosnak* (+ 420) szentelve. 1556-óta tituláris templom.

Batthyány József bíboros (+ 1799) apostolereklyét őrző templomot kapott címtemplomul: a Tiberis szigetén a *S. Bartholomaei in Insula* bazilikát. A 19. században még egy magyar primásé lett ez a templom, *Simor János* bíborosé (+ 1891), akinek oly fontos szerep jutott az I. vatikáni zsinaton. A templomot eredetileg *III. Ottó német-római császár* építtette barátja, *Szent Adalbert* vértanú püspök tiszteletére, majd itt helyezte el *Szent Bertalan* apostol ereklyéit, akiről később a templom a nevét kapta. A templom bal oldali hajójának a végén található kápolnában lévő oltár alatt őrzik jelenleg is *Szent Adalbertnek* (+ 997), az Esztergomi Főegyházmegye védőszentjének ereklyéit.

Rudnay Sándor (+ 1831), az esztergomi bazilika építését elkezdő bíborosnak nem volt címtemploma. Bíborossá kreálása érdekessége, hogy *in pectore* nevezte ki *VIII. Pius pápa* (+ 1830), kinevezése csak később lett nyilvánossá.

Róma hét patriarchális bazilikája közül *Scitovszky János* bíboros (+ 1866) kapott címtemplomot, a *S. Croce in Hierusalemme-t*. A bazilika *Szent Helene* császárnő lakószobája helyén áll, amelyet a 4. században alakítottak át templommá, mert a császárnő itt őrizte a Jeruzsálemben megtalált Szent Kereszt ereklyéit. *Scitovszky János* bíboros neve érdekes módon mégsem itt, a volt címtemplomában, hanem a két legkiemelkedőbb patriarchális bazilikában van megörökítve: a Szent Péterben – a szeplőtelen fogantatás dogmájának kihirdetését megörökítő feliraton – és a falakon kívüli Szent Pál bazilikában, a leégett bazilika felszentelésére emlékeztető márványtáblán.

Csernoch János bíboros (+ 1927) a Piazza S. Vittore sarkán elrejtve található *S. Eusebius-t* kapta címtemplomul, amely Róma 4. századi titulusai közé tartozik. Jelenlegi formája tizenhetedik századi, tornya román kori.

A nagy egyházjogász, *Serédi Jusztinián OSB* bíboros (+ 1945) a *SS. Andrea e Gregorio al Monte Celio*-t kapta címtemplomul. Ez *Nagy Szent Gergely* (+ 604) házára épült és Szent Andrásnak tiszteletére szentelték, majd amikor a pápát oltárra emelték, a 7. században átalakított és kibővített templomot az ő nevére szentelték. Ebből a középkori templomból alig maradt valami. A jobb mellékhajó végén áll a Szent Gergely kápolna és a nagy pápa szobája, benne kő trónusa.

Isten Szolgája, *Mindszenty József* bíboros (+ 1975) címtemploma, amint az közismert, a *Santo Stefano Rotondo* volt. A levéltári adatok alapján most arról beszéltek, hogyan lett ez a templom a boldogemlékű bíboros címtemploma.

Mindszenty József esztergomi székfoglalóját követően rövidesen Rómába utazott, hogy találkozzon *XII. Pius pápával* és megköszönje kinevezését. 1945. november 29-én 14 órakor indult Rómába a mátyásföldi repülőtérrel titkárával, *dr. Zakar Andrással*. A bari érseknél és a nápolyi bíborosnál tett rövid tisztelgő látogatás után december 2-án, vasárnap érkezett Rómába, ahol a *Pápai Magyar Egyházi Intézetben* (PMI) szállt meg. Az intézet rektora ekkor *Luttor Ferenc* apostoli protonotárius, meghatalmazott miniszter volt, aki a Vatikánban lakott.

A hercegprímás megérkezését követő napon megkezdte hivatalos látogatásait a Vatikánban, és még aznap felkereste a *Santo Stefano Rotondo*-t. Meghatottan állt meg *Lászlai János* kanonok sírjánál, elolvassa híres sírfeliratát. A gyors látogatásból feltételezhető, már otthon készült arra, hogy a templomba ellátogasson, mert tervei voltak azzal. Két nap múlva, december 5-én, a *Via Giulián* Luttor Ferenc átadott neki egy feljegyzést. A két oldalas irat röviden vázolja a templom történetét, elsősorban annak magyar vonatkozásait, illetve részletesen leírja a templom és a mellette álló kolostor állapotát és jogi helyzetét. A feljegyzés végén Luttor két javaslatot tesz: Abban az esetben, ha a PMI-t a Római Magyar Akadémiától (rövidítve RMA) el kellene különíteni, a templom melletti kolostor adhatna neki helyet, illetve a templom lehetne a mindenkor magyar bíboros címtemploma. Az előzmények alapján a javaslat feltételezhetően nyitott kapukra talált. Ugy tűnik, *Mindszenty* magáévá tette a felvetést, azzal a módosítással, hogy ott a *Szent István első magyar király* által létrehozott magyar zarándokház utódát is létre akarta hozni. A szándékáról talán még aznap beszélt a *Collegium Germanicum et Hungaricum* rektorával, *P. Francesco Poppa S.J.*-vel, akit szintén december 5-én, pár órával később, fél 6-kor fogadott tisztelgő látogatáson a PMI-ben, vagy másnap beszélt erről vele a Kollégiumban, ahová ellátogatott. Személyes megbeszélésein túl, még római tartózkodása alatt, december 10-i keltezéssel latin nyelvű levelet írt *P. Norbert de Boynes S.J.*-nek, a Jézus Társaság vikárius generálisának, amelyben kérte, hogy papi kollégium céljára a magyar püspökök a templomot és a kolostort megkaphassák. A hercegprímás vasárnap, december 9-én a PMI kápolnájában mutatott be szentmisét a magyar kolóniának. Nagy örömmel fogadták. Utána a RMA könyvtártermében találkozott a hívekkel, akikben elültette a reményt, hogy kilátás van a Szent István által alapított zarándokház felújítására. Hazatérése után a prímás a Püspöki Kar december 20-i soron következő ülésén számolt be római tárgyalásairól.

A római út alkalmával történt fejlemények összetett képet mutatnak. Úgy tűnik, több cél megvalósítása kapcsolódott egybe, amelyek közül a hercegprímás elsősorban a zarándokház felélesztésének gondolatát emelte ki. Ezzel párhuzamosan felmerült a PMI átvitelének és a Kollégium Germanicum et Hungaricum szétválasztásának az ötlete is. Harmadik célként fogalmazódott meg a római magyar kolónia részére állandó miséző hely biztosítása. Végezetül, de nem utolsó sorban, a templom megszerzése bíborosi címtemplomul.

Az új esztergomi érseknek nem kellett sokat várnia bíborosi kinevezésére, a pápa 1946. februárjában bíborossá kreálta. A nyilvános bíborosi konzisztórium február 21-én, csütörtökön délelőtt volt a Szent Péter-bazilikában. Az új bíborosok ekkor megkapták a *galero rosso*-t, a bíbornoki kalapot. *Mindszenty József* bíborost *XII. Pius pápa* megölelte és „*Éljen Magyarország*” szavak kíséretében tette fejére a bíborosi kalapot. A magyar kolónia számos tagja minden bizonnyal részt vett az ünnepélyes szertartáson, a magyar kormányt azonban senki nem képviselte. Más országok magas szinten képviseltették magukat.

Az eseménnyel kapcsolatban két érdekesség ismeretes. Az amerikai magyarok nevében *Msgr. Joseph Trainer* díszalbumot adott át a bíboros-hercegprímásnak. A bíboros pedig római szokások szerint segédkezőinek 15 ezer lírát küldött Luttor Ferenc útján. Másnap, február 22-én, Szent Péter székfoglalása ünnepén titkos konzisztóriumon került sor a bíborosi gyűrű átadására és a tituláris templom kijelölésére. Mindszenty bíboros címtemploma, kérésére, a *Caelius-hegyen épült Santo Stefano templom* lett. A tituláris templomot kijelölő pápai bullát és a nagy bíborosi kalapot még aznap délután *Nasalli-Rocca Mario*, Őszentsége szolgálattelvő kamarása hozta el a Via Giuliára, és ékes latin beszéd kíséretében adta át. A címtemplom átvételére március 3-án került sor. A templom utolsó tituláris bíborosa *Skrbensky-Hriste Leo* olmützi érsek 1901-ben vette azt birtokba. Az érsek 1946-ban már tizenegy éve halott volt, a Rotondónak azóta nem volt tituláris bíborosa. Elég elhanyagolt állapotban volt, de a „*prese di possesso*”-ra kitakarították és oszlopait virágfüzérékkel feldíszítették. A szertartási jegyzőkönyv hivatalos másolata a *Prímási Levéltár*ban van, így annak minden részlete jól ismert, illetve abból a beszámolóból is, amiben az *Új Ember* tudósított.

Mindszenty bíboros négy órakor nagy kísérettel érkezett a templomhoz. Vele jött *Angelo Rotta* c. érsek, apostoli nuncius, *Luttor Ferenc* apostoli protonotarius, *Kaldawey Umberto* lateráni kanonok, *Capoferri Salvator* pápai szertartásmester, *Verolino Gennaro* pápai kamarás, *Zakar András* titkár, *Esty Miklós* gentiluomo és *Tóth Miklós* caudatarius. A szenteltvízzel meghintés és a párnán nyújtott kereszt megcsókolása után az ünnepi menet a főoltárhoz vonult adorációra, majd onnan a trónszékhez. Közben a Kollégium énekkara az *Ecce Sacerdos*-t énekelte. A kinevező pápai bullát latinul *De Felicis* valóságos apostoli főjegyző olvasta fel, majd magyarul *Luttor Ferenc*. Ezalatt mindenki állt, csak a bíboros ült, fedett fővel. Ezt követően a jelenlévő papság és a Kollégium növendékei egyenként eléje járultak engedelmességet fogadva neki. A templom rektora, *P. Francesco Poppe S.J.* latin nyelven mondott ünnepi köszöntőt. Mindszenty bíboros ülve

válaszolt latinul, majd magyarul. Végezetül a Szent Istvánról szóló antifónát követő Te Deum éneklése alatt a bíboros a főoltárhoz vonult és áldását adta a jelenlévőkre, akiknek nagy részét a római magyar kolónia hívei tették ki. A szertartáson jelen volt a máltai lovagrend nagymestere, *Chigi Albani della Rovere* herceg, *Cattan Basilio* érsek, *Revertera* gróf és *Apor Gábor* báró. A szertartást követően az egyik mellékkápolnában elkészítették a Rogito-t, a székfoglalásnak apostoli jegyzőkönyvét, amelyet a jelenlévő egyházi méltóságok aláírtak. A *prese di possesso* befejezéseként felhangzott a magyar himnusz.

Az ünnepség szervezéséhez tartozik, hogy a *Collegium Decuriale Protonotariorum Apostolicorum* tagjai ingyen vettek azon részt, csak a szállításukat kellett fizetni (300 lírát). A címtemplom átvételével Luttor Ferenc egyik javaslata megvalósult. A templommal kapcsolatos további elképzelések megvalósítása pedig folytatódott. Azok elérése azonban közelről se volt olyan könnyű, mint az, hogy a Santo Stefano Rotondo legyen a magyar hercegprimás bíborosi címtemploma.

Lékai László bíboros (+ 1986) címtemploma a *Santa Teresa Corso d'Italia* lett, amely a Kármelita Rendé. A 40 méter magas toronnyal büszkélkedő vörös téglából épült templomot 1902-ben szentelték fel. *Lékai László* érseket 1976. május 24-én kreálta *VI. Pál pápa* bíborossá, és címtemplomát három nap múlva, május 27-én délután már át is vette. A bíboros homiliájában azt mondta: „Otthoni és külföldi magyarok nyújtsanak egymásnak testvéri jobbot, ... Magyar a magyarra ne ellenségesen nézzen, hanem mint testvér a testvérré!” Szavai az akkori helyzetet tükrözik. Hála Istennek, azóta az otthoni és a külföldi magyarok egyre jobban egymásra találnak. Jó lenne, ha szavainak egyre kevésbé lenne aktualitása magán az országon belül.

Lékai bíboros utódja, *Paskai László* (2002-től nyugállományban) bíborossá kinevezésekor *Francesco Colasuono* érsektől, aki akkor az utazó nuncius volt, azt kérte, hogy címtemplomul elődjének címtemplomát kaphassa meg. Ez meg is történt. Ebben az esetben fordult elő először hogy egymást követő két esztergomi érseknek ugyanaz lett a címtemploma. *Paskai László* bíboros 1988. október 7-én vette birtokba címtemplomát a Szent István király halálának 950. évfordulója alkalmából tartott nemzeti zárandoklat alatt. Ez a nap, Rózsafűzér királynőjének az ünnepe, egész főpásztori szolgálatának jellemzője lett, mert tizenhat éven keresztül kitartóan imádkozta havonta a rózsafűzért a hívekkel együtt a budapesti plébániákon papi hivatásokért, a magyar családokért és az ifjúságért.

A *Santa Balbina* templomról, amelyre *Szónyi Zsuzsa* hívta fel a figyelmemet 2003. egyik januári szombat estéjén a Triznya kocsmában, nem kell szólnom, mert arról *Ladocsi püspök úr* (Gy 70) fog részletesen beszélni.

A Santo Stefano Rotondo tehát csak egy esztergomi bíboros érseknek volt a címtemploma, Mindszenty Józsefé. Ettől függetlenül és éppen ezért is, továbbra is maradjon ugyanolyan közeli hozzánk, mint ahogy eddig volt.

Köszönöm, hogy meghallgattak.

Dr. Németh László (Ptl)
a PMI rektora

A Szent Balbina bazilika, dr. Erdő Péter bíboros, prímás-érsek címtemploma *

A *Szent Balbina* vértanú szűz nevét hordozó ősi bazilika az Örök Város délkeleti részén található az *Aventinus* hegyhez kapcsolódó dombon, az ún. *Alheston-on* – de nevezik ezt *Kis-Aventinus*nak is – *Caracalla* thermájának impozáns romjaihoz látóközelben. Maga a hely a római császárok korában előkelő személyek palotáinak és villáinak sokaságát mutatta, így *Fabius Chilon*-ét, aki a Város prefektusa és konzulja volt két ízben is, Kr. u. 193-ban és 204-ben. Archeológiai leletek igazolták (kő- és tégladarabok, melyek *Hadrianus* császár idejéből valók), hogy ez az a ház, amelynek helyén épült fel, azaz inkább formálódott át a keresztények templomává.

A bazilika homlokfala a 4. század építészetének jegyeit hordozza – impozáns méretei nagy terem szolgálatára mutat –, és a belső tér egyes elemei is ezt igazolják. Nem lehetünk biztosak abban, hogy már ekkor is helyet adott-e a keresztények kultuszának, de ez az 5. század végétől már megalapozottan feltételezhető. *Domus ecclesiae* volt, vagyis az egyház szolgálatában álló, előbb-utóbb tulajdonába került ház, közhasznú épület. Ennek a történelmi múltnak záróköve az 595. évi római zsinat, amelyen a *Santa Balbina titulus-egyház presbiter*e (papja) aláírja az okmányt. A konstantini fordulat utáni egymilliónál több lakost számláló Rómában a titulus-templomok regionális, kerületi központot jelentettek, többnyire megvoltak korábbi szervezeti alapjaik is. Tudunk arról, hogy a római egyház az üldöztetések ellenére már a 3. század második felétől ezen irányban szerveződött. A 4. században 13 titulust ismerünk, ezek vértanú-szentek vagy alapítók, adományozók nevét, azaz titulust viselték. Ezek száma a következő században megkétszereződött. Közéjük tartozik *Szent Balbina titulusa*. A templomot korábban valószínűleg *Titulus Tigridae*-nek nevezték.

Keresve a templom építési idejét, alaprajzi sajátosságait és építésének technikáját kell elsősorban figyelembe vennünk. Az apszissal záródó tér, a hosszfalak mentén a váltakozó kerek és szögletes fülkearchitektúra alapján a templom a 4. század második felére datálható. „*Opus mixtum*” (kevert) falazással, mégpedig kő és téglafelhasználásával épült. Mérete közelítően 30 x 15 m. Az azonban kérdéses, hogy keresztény templomként emelték vagy profán célból. A vélemények megoszlanak, bár többen valószínűsítik az utóbbit. Bizonyosan csak azt állíthatjuk, hogy az 5. században már szakrális hely.

A bazilika története magán hordozta a koraközépkori Rómát ért szaracén támadások viharait. Már a 8–9. században restaurálásra szorult. Négy pápa alatt valósul meg ez a folyamat:

---

* Előadás a Római Magyar Akadémián (2004. március 10.). Az előadás anyagának szerkesztett változata.

– *Szent III. Gergely* (731-741).
– *Szent III. Leó* (795- 816). – Érdemes megemlítenünk, hogy a pápa három templom restaurálása mellett gazdag liturgikus felszereléssel látta el a *S. Martino ai Monti*, a *S. Marcello al Corso* és a *S. Maria in Domnica* egyházakat, és ő készítette el a *Sancta Sanctorum* ciprusfa-ereklyetartóját.

– *IV. Gergely* (824-844), aki Mindenszentek ünnepét véglegesen november 1-re rögzítette. Végül

– *III. Benedek* (855-858). – Megjegyzendő, hogy III. Benedek segítségére szorult rá szinte mindegyik római templom, hiszen a megválasztása előtti években sorozatos támadásokat szenvedett a város, amikor a szaracénok a Borgo felégetése mellett feldúlták és kirabolták a templomokat is. Bár a pápa a szegények felkarolását tartotta elsőrendű feladatának, gondja volt a templomok helyreállítására is. Ennek keretében a *S. Balbinát* is gazdag *donatio*-val támogatta. A templomot a 9–10. században háromszor is átfestik és – természetesen – egyre gazdagabban díszítik.

Tovább lépve építéstörténetének mentén, az ezredforduló utáni időkben tapasztalunk fontosabb átalakításokat a *S. Balbina* körül. Ekkor ugyanis gyökeres változás jelentkezik az egész városképben: Rómának több körzete, köztük az a terület is, ahol a *S. Balbina* állott, elnéptelenedett. Ennek okairól és kiterjedéséről könyvtárnyi anyag emlékezik meg. A több évszázados „*disabitato-lakatlan*” állapot nyomait máig láthatjuk mindenütt, a *S. Balbina* környékén is. Ebben az időben görög szerzetesek költöztek a templomhoz kapcsolódó épületekbe. Ők arra kényszerültek, hogy megerősítsék, építészeti átalakításokkal biztosítsák a templom és a kolostor védelmét. Hiszen a lakatlan területeken magányosan álló egyházakat állandó fosztogatás, különböző rablótámadások veszélye fenyegette. Az egykori erődítményből ma már csak egyetlen torony látható, amely része volt a kolostor védelmi rendszerének. A „*Torre di S. Balbina*” csak újabban vált eredeti formájában tanulmányozhatóvá, amikor a több évszázadon át rárakódott vakolatok alól kibontották.

A 12. század derekán nagy csapás éri a szentélyt: az apszis boltozata beszakad, értékes mozaikdíszítése teljesen megsemmisül.

A pápák egyre szaporodó franciaországi tartózkodása (10-12. század) és az Avignonban való „*babiloni fogsága*” (14. század) csak fokozta a római templomok elhagyottságát és romlásnak indulását. Ezekben a nehéz időkben a *Szent Balbina* bazilika meg tudta őrizni töretlen működését. Ehhez a korhoz kapcsolódik első magyarországi kapcsolata is. *Váncsa nemzetségbeli István* (+1270) előbb esztergomi érsek, majd Rómába szőlített bíboros e helyen kívánt temetkezni. Sajnos, sírját nem ismerhetjük.

Nagyjából az ő idejéhez kötődően egy másik magyar püspök – *Pál* nevezetű – *Szent Miklós* tiszteletére oltárt emeltetett és alapítványt tett, hogy ott róla imáikban megemlékezzenek. Az oltár elpusztult, csak az a márványtábla maradt meg a bazilika oldalában, amely szép vésett gótikus betűkkel örökíti meg Pál püspök szándékát:

**ISTUD ALTARE IN HONOREM BEATI NICHOLAI CONSTRUCTUM EST ET
DONATUM PER DOMINUM PAULUM PAPHENSEM EPISCOPUM NATIONE
UNGARUM QUI ORDINAVIT ET FRATRES HUIUS DOMUS PROMISERUNT
QUOD IN EODEM ALTARI MISSA QUANDOCUMQUE FIERI POTERIT
CELEBRABITUR ET EIUS MEMORIA FIET.**

**Ezt az oltárt Szent Miklós tiszteletére építtette és adományokkal
megerősítette Pál, Páfosz püspöke, a magyar nemzet fia, aki elrendelte
– és az ezen szentélyt szolgáló *fráterek* erre ígéretet is tettek –,
hogy amikor csak lehetséges, ezen az oltáron misét celebráljanak,
és ebben órála is megemlékezzenek.**

A magyar származású Pál a görög Páfosz püspöke volt a keresztes hadjáratok idejében. Az oltár szolgálatát ellátó *fráterek~barátok* (szerzetestestvérek) említése arra mutat, hogy koldulórendi szerzetes volt.

Szent Balbina bazilikája teljes felújításának megkezdéséről 1482-ben *Pietro Barbo* bíboros intézkedett. A tituláris bíboros *II. Pál pápa* unokaöccse volt. Ma is megcsodálhatjuk az impozáns fedélszékes tetőszerkezetet, amelynek kialakítását ő rendelte el. Ennek emlékét latin felirat őrzi a mennyezet középső áthidaló gerendáján:

**Marcus Balbus Venetus Epis. Praene. Card. S. Marci Patriarcha Aquil.
An.D. MCCCCLXXXIX
Velencei Marcus Balbus, Palestrina püspöke, bíboros,
Aquila Szent Márk temploma patriárkája, az Úrnak 1489. esztendejében**

Ebben az időben „*Sancti Salvatoris in Balbina*” néven említik a templomot, ami valószínűleg a templomban lévő, különlegesen tisztelt Krisztus-képre vezethető vissza.

IV. Pius pápa (1559-1565) a vatikáni káptalanra bízta a templom gondozását. Ennek emlékét őrzi a főkapu feletti kőcímer. A *Bramante-* és *Michelangelo-*tervezte új Szent Péter bazilikából e szentélyhez kötődő főpapok néhány emléke ide átkerült. Így *Stephanus de Surdis* szentszéki hivatal viselő pápai káplán szarkofágja – a 14. század magas igényű *cosmata* munkája és faragványa –, valamint jelenlegi szentségi kápolnájának díszje: *Pietro Barbo bíborosnak* – a korábbi Szent Péter bazilikában tőle állított oltárnak – *kálvária-domborműve*. Ez a szép, 15. századi munka 1650-ben, a jubileum évében került ide.

1571-ben újabb renoválásra kerül sor, amely változtat a templom addigi arculatán. Befalazzák a hosszanti oldal ablakait, középkori freskókat semmisítenek meg, és lebontják a *schola cantorum*-ot. A munka *XIII. Gergely* (1572-1585) és *V. Sixtus* (1585-1590) pontifikátusa idején folytatódik a porticus építésével.

VIII. Kelemen pápa (1592-1605) rendeletére festik ki a bazilika apszisát, melyet csak 1599-ban végez el *Anastasio Fontebuoni* mester. Ezen időkből *Pompeo Arrigoni* tituláris bíboros irányítja a restaurálást. Főoltára 1741-ből való, amely *Szent Balbina* ereklyéjével együtt másik négy vértanú maradványait is őrzi. Mindhármuk címere megtalálható a templomban.

1927-29 között *Antonio Muñoz* szorgalmazására és irányításával – *Johannes Verdier* tituláris bíboros akaratából – alakítják ki a *schola cantorum*-ot, vagyis a kórus számára fenntartott márványkancellussal lezárt teret az oltár előtt. Ugyanebben az időben újjátják meg a bazilika hatalmas ablakait is ókeresztény stílusban. Megnyitottak minden befalazott ablakot, és a régi minták alapján készült rácsozattal látták el ezeket. Kibontották az időközben befalazott fülkéket, visszaállították a padozat eredeti szintjét. Tíz évvel később készültek el a padlózat közepén és az oldalsó oltároknál mintegy díszítő szőnyegül szolgáló fekete-fehér mozaikok, melyek a közeli *Via Imperialis* mozaikjának (3. század) rekonstrukciója, ill. annak ízlése szerinti megformálása. Az eredeti darabokat, töredékeket a kétoldali oltárfülkékben őrzik. Ugyanúgy érdemes megnézni a profán archeológiai emlékeket a bazilika falának egy-egy részén (amforák, szobor-töredékek stb.).

A Szent Balbina bazilika látogatásakor kettős rampán juthatunk el a háromosztatú előcsarnokba. Az előcsarnok bal oldalát záró oszlopon egy kisméretű márványtábla adja tudtul, hogy ez egy ősi titulus-templom. Római szokáshoz híven az előcsarnok oldalfalain kőtárat (lapidáriumot) alakítottak ki a környéken talált történelmi értékű cserép- és márványlapokból, töredékekből. A bazilika monumentális kapuján átlépve juthatunk a belső térbe. Meglepetés számunkra, hogy a templom tere egységes, nem megszokott módon három hajóra osztott. Az ókeresztény emlékek között figyelemre méltó ritkaság, mert sokkal kisebb templomokat is három hajóra osztottak. Az is szembeütő, hogy a bazilika alaprajza – az oldalfülkéket is beszámítva – négyzetet ad. A bazilika látogatásakor jobb oldalt találhatjuk *Stephanus de Surdi* 14. századi emlékművét, mely gyönyörű *cosmata* munka és azok közé tartozik, melyeket szignáltak. Utunkat a jobb oldali fülkék mellett folytatva az elsőben 14. századi bizánci hatású *Madonna-freskótöredéket* találunk. Mellette *Kapisztrán Szent János kápolnája*. A szentet ábrázoló nagyméretű festmény a 18. századból való, ismeretlen mestertől. A második téglalap alakú kápolna – mely az *Oltáriszentség kápolnája* – őrzi *Pietro Barbo* bíboros Szent Péter bazilikában emelt oltárának *kálvária-domborművét*, melyet *Mino da Fiesole* és *Giovanni Dalmata* munkájának tartanak. Az 1650-es jubileumi évben hozták át, mikor az apostolofejedelem bazilikáját bővítették. A jobb oldali diadalív előtt láthatjuk a *szenteltvíztartót*, amelyet egy *gyermek hamvainak urnájából* faragtak át. A szentély apszisának közepén a *püspöki katedrát* találjuk, *cosmata* munka a 13. századból, Róma kisebb bazilikáiban alig találhatnánk ennél szebbet. Ehhez az oldalhoz kapcsolódik a sekrestye, mely egy középkori torony első szintjének építészeti adottságait őrzi.

A bazilika bal oldalának oltárfülkéi közül az elsőnek falfreskói igencsak figyelemre méltóak, különösen *Szent Péter fejfelé való keresztrefeszítésének* ábrázolása, melyet a 13. századból valónak mondanak. Ezek a falakon figyelhetjük meg leginkább a három periódusban való átfestések rétegeit. Egy másik itteni freskó felirata:

JOHS FILIVS MAGRI COSMATI FECIT HOC OPVS
Ez az alkotás Cosmas mester fiának, Jánosnak a műve

A képen látható egyszerű papi ruhába öltözött *Stefanus de Surdis*, mint már említettük, az Apostoli Szék magas beosztású hivatalnok volt.

A harmadik kápolna őrzi a 20. század előtti oltárképet, *Szent Balbina elragadtatásban* való ábrázolását (17. század, ismeretlen mester munkája). Itt láthatók a régi oltár egyes darabjai, melyben korábban a vértanú szűz ereklyéjét őrizték.

A bal oldali harmadik fülke apszis-záradékának falán *medaillonban Krisztus alakja*, amelyet *Pietro Gavallini* műhelye készített a 13. században. Ugyanebből az időből való az oltár márványtombjén látható kereszt, *cosmata* munka ugyanúgy, mint az oldalt lévő gyertyatartók is, a 14. századból.

A negyedik, félköríves fülkében ugyancsak 12. századi freskókat találunk: a *trónoló Istenanyát* négy apostol között, jobb oldalán Péter, bal oldalán Pál.

Visszatérve a bazilika főkapujához, végigmehetünk azon a fekete-fehér mozaikon, amelyet 1939. előtt helyeztek el főképp *Antonio Muñoz* indítására, aki a *schola cantorum* márványkorlással körülvett terét egy évtizeddel korábban kialakította. Ebben a térben láthatjuk leginkább az apszis 16. század végén készült freskóját, amelynek középső részén *Szent Balbina* ül díszruhában. Mindegyik oldalán – két hozzá kötődő legendából ismert – szentek fogják körül. Feltekint a *Napba öltözött, felhőkön ülő Krisztusra*, akit vértanú szűzek vesznek körül.

A Szent Balbina bazilikáról végül – de nem utolsó sorban – tudnunk illik még azt is, hogy már a 6. század végén a „*Sacramentarium Gregorianum*” stációtemplomként említi. Máig így szerepel a latin Misszáléban. A stáció napja pedig, azóta is, a nagyböjt második hetének keddje.

Dr. Ladocsy Gáspár (Gy 70)
püspök

Gyónás

Én nem irigylem mástól a tavaszt,
Virágos rétet, illatos mezőket,
A holdsugaras, csókos éjszakákat,
Hízélgő, karcsú, édes szeretőket.

Én nem irigylem mástól a mosolyt,
Daloló szívet, valóra vált álmot,
Vad kéjbe fúló mámoros szerelmet,
Esztelen hajszolt csalfa délibábot.

Én nem irigylem mástól a varázst,
Mely sebet éget a tiszták szívében,
A széttaposott, letépett virágot,
Hazug vágyakat őrült szenvedélyben.

Én nem irigylem mástól az erőt,
Mely sárba tipor embert és világot,
Nem ismer soha maga fölött senkit,
Csak rázza, rázza a rabszolgáncot.

Én nem irigylem másnak asszonyát,
Ki visszaretten a szent anyaságtól,
Nem száll a lelke ujjongva az égbe
A csilingelő gyermekkacagástól.

Én nem irigylem Júdás aranyát,
Mely vásárra visz minden tisztaságot,
Rongy hulló-testét a mocsokba mártva
Az utcasarkon keres boldogságot.

Én nem irigylek semmit senkitől,
A szívem tiszta, hangom messze szárnyal.
A Szépség örök szent istenasszonya
Lakik lelkemnek márványtemplomában!

Budapest, 1940. október 29.

Dr. Nedeczky György (Bp 36)

**Felejthetetlen tanáraink
– élők és holtak –**

Kováts Arisztid OSB (1891 – 1975)

Kova Jenő: E-játékok és/vagy szentes disztichonok *

Pannonhalma

El ne feledd e helyet, melyben fegyelemre neveltek:
Szent Benedek rendje, szelleme, lelke emel.

Már ezer éve, hogy áll ez a vár, mi vagyunk a reménye.
Ránk vár ősi hegyünk: Képviselői legyünk!

Szent Benedek

Jó atyánkhöz sokan .....mentek,
bűntől, bajtól lettek .....mentek.
Ha ajánlom, s ti is .....mentek,
tudom, akkor lelket .....mentek.

Szent Benedek! Te, hegyek nemes embere! – El ne felejtsem:
Rended rendre nevel, s jellemed egyre emel.

Emberség, sőt...

Éltet a józanság, bátorság, lelki vidámság,
Isten s ember iránt áldozatos szeretet.

Megbecsülöm, szeretem szívből nagy bűnöseinket,
Őértük kapta Krisztus Urunkat e föld.

Arisztid bácsi,

azaz *Kováts Arisztid OSB*, avagy „költői” álnevén *Kova Jenő* (az előnév rá jellemzően, szójátékosan a *Kováts*-ból rövidült, *Jenő* pedig a keresztnéve volt), a leg(él)ismertebb bencések egyike. Hét évig tanított Győrött, öt évet – megszakítással – Kőszegen, egy évet Pápán, két évet Budapesten; hat évig az új pannonhalmi olasz gimnázium, majd négy évig a budapesti gimnázium igazgatója volt. Ezután a sok megpróbáltatás, az öt-hat év börtönt is beleértve...

Hallatlanul intelligens, humánus, művészet- és mindenféle játékkedvelő egyénisége, hatalmas, sok mindent átfogó tudása, nagy szeretete mindenkit lenyűgözött (nemcsak) közöttünk. Nyolcvanhatodik évében halt meg Pannonhalmán.

Requiescat in pace – nyugodjék békében!

Könyves Tóth Kálmán (Ph 47)

---

* Köszönjük *Geszler Ödön* (Ph 57) barátunknak a versikék átengedését. A következmény:

Geszler Ödönt, Őcít is szép Pannonhalma nevelte.

Hej, csudamód elinalt – lopva – e boldog időnk!

(KTK)

A menekülők magyarja *

Galambos Iréneusz OSB (Bp 38)

Az élet tisztelete nem halt ki belőlünk – mondja Galambos Iréneusz, a teológia 84 éves doktora.

Galambos Iréneusz, a teológia doktora felköltözött Szent Márton hegyére. Oda, ahol Pannonhalma – Kazinczy Ferenc szerint – „mintegy királyi széken lebeg az alatta ellapult sík felett”.

Galambos atya lejön elénk a főkapuhoz, az éles sokorói szél ide-oda csapkodja reverendáját. Találkoztunk már Burgenlandban kilenc évvel ezelőtt. Azóta talán a szemüvege lett vastagabb, kicsit hajlottabb a háta, de ugyanolyan vendégszerető biztatással fogadja az idegent, ahogy egész életében tette: akkor is, amikor ő maga volt vendég az idegen világban.

– Nem tudom, jól teszem-e, hogy vállalkozom erre a beszélgetésre – osztja meg velünk csöndes kételkedését. – Néhány rendtársam azt mondta: a választások előtt sokan majd kampányfogásként, öngazolásra használják fel a papokat. Ebbe a sorba nem szeretnék beállni.

Hallgatunk. Nem akarom győzködni, hiszen az ő életéről, az ő sorsáról van szó. Befelé mutat, s elindulunk az ezeréves monostorba, az idős bencések és hozzátartozóik otthonába.

A bencés pap puritán szobájának ablaka az iskolára néz. A falhoz lapuló polcokon sok száz magyar és német nyelvű kötet sorakozik. Katalogizálva. Könyveinek csak töredékét hozta magával a burgenlandi Alsóörről, ahol saját köteteivel alapozta meg a település könyvtárát a hetvenes évek közepén.

Az asztalon telefon, laptop, nyomtató, s a korszerű információáramlás lassú ellenpontjaként a napi levélposta. A németországi Kastl gimnáziumából hívják érettségi találkozóra. Burgenlandból színielőadásra invitálják, az 1945-től 1948-ig működő csepeli bencés középiskola egyik volt tanulója pedig élete keservét és örömeit osztja meg levélben egykori tanárával.

Galambos Iréneusz, a teológia 84 éves doktora, magyar és német szakos tanár a papírjait rendezgeti. Albumokba, könyvekbe, folyóiratokba sűrített életét veszi sorra.

– Valamikor illik elszámolni az Istentől kapott talentumokkal – mondja, majd hozzát teszi: – Nem volt módom nagyot alkotni, aprómunkára fogott a történelem.

Beszélgetésünk idején kétszer is úgy fogalmaz, hogy „itt, Burgenlandban”. Élete nagy részét ugyanis a most Ausztriához tartozó Órvidéken töltötte, szolgálta a magyar kultúrát, szolgálta az ökumenikus gondolatot, az egymás iránti

---

* Utánközlés a Népszabadság 2004. április 10-i számából.

türelem és szeretet igényét. Eligazította a menekülő s a határon kívül rekedt honfitársait. Iskolát teremtett a világ magyarságának Németországban. Amerre járt, úgy vitte magával a magyar kultúra értékeit, hogy soha nem kirekeszteni akart vele másokat, hanem összetartani. Ha kellett, lelkesített, ha kellett, csitított. Ahol megjelent, ott mérvadó személyiséggé vált. Fiatalabb korában is bölcsként hallgattak a szavára.

1995 februárjában a burgenlandi Alsóőrön szolgáló plébános, Galambos Iréneusz éppen keresztelt, amikor Frédi, a szomszédos falu, Felsőőr félig-meddig süketnéma lakója rohant oda hozzá. Kézzel-lábbal magyarázta neki, hogy halottak maradványaira bukkant a roma telep földútján.

Előző este négy cigány férfi gyalogolt haza Alsóőről, útjukat állta az osztrák nemzeti színekre festett talapzat, melyből egy cső lógott ki, azon pedig egy nejlonszatyorban robbanószerkezet volt, a cigányokat Indiába küldő felirattal. Amikor odébb emelték ezt a mesterséges akadályt, a pokolgép fölrobbant, s szétszaggatta a férfiakat. Végtagjaikat a szántóföldről szedték össze másnap.

A tragédiát követően kerestem meg a lelkeszt a paplakban, amely egyben közösségi ház volt kutatószobával, szállás a zarándokoknak és a cserkészeknek, könyvtár, három magyar nyelvű újság szerkesztősége és magyar kulturális intézet is. Galambos atya arról beszélt: érthetetlen és szégyenletes, hogy faji hovatartozásuk miatt embereket gyilkolnak meg. Megjegyezte: a jelen ifjúsága igen keveset tud az emberiség egyik legnagyobb gáztettéről, a haláltáborokról s a közelmúlt történelmének egyéb szörnyűségeiről.

– Fanatikus, torz, elvakult ideológiák önkéntes rabszolgáivá válhatnak azok, akik mérhetetlenül keveset tudnak az elmúlt száz év borzalmairól és azok következményeiről – mondta Galambos Iréneusz. Ezeket a szavait most, a terrorizmus által fenyegetett időkben azzal egészíti ki: a fundamentalizmus és a fanatizmus közveszélyes.

Megkérdeztem tőle akkor, hisz-e az erkölcsök fejlődéstörténetében.

– Mindennek ellenére hiszek – mondta meggyőződéssel. – Láttam Amerikában és Nyugat-Európában is, hogy árva, elhagyott, más nemzetű és fajú gyerekeket szeretettel fogadnak be, s nevelnek fel a családok, adakoznak a szegényeknek, és él szívükben a részvét és a fájdalom. Én természetesen feltétlenül hiszek: mert Isten is a felebaráti szeretetet hirdeti és követeli meg a hívőitől. Ma persze nem elég csupán elfogadni a tradíciókat a vallásgyakorlásban, hanem tudatosan kell vállalni a cselekvést, föllépni minden embertelen ellen.

Galambos Iréneusz így gondolkodott akkor is, amikor 1956-ban beszédet mondott Győrött a szabadságról. Nem vett részt fegyveres harcokban, de szónokló fényképe megjelent a nyugati lapokban. Ezek után rendi előljárója kérte meg, hogy önmaga és a bencések érdekében hagyja el az országot. Úgyis jól beszél a német nyelvet, s papként nemcsak boldogulni tud, de talán segíteni is a menekülteknek. Így lett – ahogy fogalmaz – az osztrák belügyminisztérium mintatáborának, Traiskirchennek a tábori lelkesze. A tábor egykoron a Monarchia tűzéreinek kiképzőközpontja volt.

– Negyven-ötvenezer magyar fordult meg egy év során Traiskirchenben – veszi elő kordokumentumait és személyes feljegyzéseit Galambos atya. – Miséztünk, szerveztünk énekkart, focicsapatot, előadásokat tartottunk azokról az országokról, ahol új hazát akartak keresni a menekülő magyarok, rávettük őket a nyelvtanulásra is. Kértünk írógépet és sokszorosítót, és Élni akarunk! címmel napilapot szerkesztettünk.

A napilap százötven számot ért meg. Tudósított a hazai hírekről, s a tábor életének is szervező fóruma lett. A lapok egy részét az országos Széchényi Könyvtárnak adományozta főszerkesztője, Galambos Iréneusz, de saját albumában is megőrzött közülük jó néhány példányt.

A menekülők sorsa mindig megtalálta. Még napjainkban is. Most éppen egy olyan dokumentumot fordít, amely a Napóleon elől értekeikkel együtt menekülő osztrák bencés apátokról szól.

A húsvét előtti napokban sétálunk a pannonhalmi apátság 15. században épült, s a gyógynövénykertet körülölelő kerengőjében. Aligha van ihletettebb hely és idő a történelmi töprengésre, a lelki önvizsgálatra, gondolom, s ez még inkább megerősödik bennem, amikor a boltozati bordák riasztóan gyalog emberábrázolásaira nézek föl. Egy vigyorgó ördögpofa szomorú jövőt sejtet azokkal, akik kívül rekednek a hiten. Lopva körülnézek, nem tesznek vagy figyelmeztetésnek szánta-e Galambos atya a kerengői sétát.

– Hívó ember nem hisz a véletlenekben – mondja az atya. – Úgy gondolom, engem a tenyerén hordott az Isten, lehetőséget adott arra, hogy az emberek összetartozását szolgáljam. Azt hirdettem mindig, hogy felelősek vagyunk önmagunk életéért, nem mentenek fel minden cselekedetünkért a történelmi körülmények.

– Milyenek ismerte meg a hazájuktól elszakadt, idegen, sokszor bizonytalan környezetbe került magyarokat? – kérdezem.

– A szalmalánglélek és a szívósság sokszor együtt van jelen a magyar emberben – válaszolja. – Olyan nép vagyunk, amelyet a nyelve valamennyire elkülönít Európától, hiszen nem tartozunk sem az indogermán, sem az indoeurópai nyelvcsaláddhoz. Akadnak kutatók, akik a sumérsággal való nyelvrokonságunkat próbálják bizonyítani, s talán benne van ebben a törekvésben az úri vágy, miszerint mégsem a halszagú finnek és a Szibériában élő kis népcsoportok nyelvi közösségébe tartozunk. Szóval anyanyelvünk bizonyos értelemben elkülönít, kultúránk viszont befogadó és könnyen befogadható. Gazdaggá teszi azt, aki befogadja.

Galambos Iréneusz vallomása, hittétele a magyar kultúráról összecseng Babits Mihály gondolataival az „igazi” hazáról. A nemzetet „műveltségnek és nem politikának” tartó Babits azt írja egyik esszéjében: „Nem a föld a haza: és nem szabad abba a tévedésbe esnünk, amibe a régimódi háborús 'hazafiak' estek: akik ezrével áldozták föl a szent magyar életüket a területekért, az élettelen földért. Nem a föld maga szent, nem a föld a haza: a föld csupán lakhely, üzlet és gazdaság: ami a földben szent, az emberek emlékei... Ez az igazi szent haza, amely nem kíván véráldozatot, mint a régi és gonosz istenek, amelyért

nem kell ölni és halni, amely biztosan és mindörökké a mienk. Ez az a haza, melyet sohasem lehet az emberiség ellen fordítani: mert kincse inkább az emberiségnek, és sokasodása és gazdagodása.”

Galambos atya szerint valamit megérezett ebből a világ is, hiszen 1956 után a legkülönbözőbb nemzetek támogatták a magyar kultúrát terjesztő, magyar anyanyelvű iskolák alapítását, működését. Norvégok, németek és hollandok adtak jelentős összegeket a magyar oktatásra.

Iréneusz atya a nyugati világ egyik legjelentősebb magyar iskolájának, a németországi Kastl gimnáziumának a tanára s igazgatója lett. A tanév értesítőjének előszavában a németek föltették önmaguknak a kérdést: mit fogunk csinálni ezekkel a magyarokkal? S meg is válaszolták rögtön: az lehet a célunk, hogy még jobb magyarok nevelődjenek belőlük az intézetünkben.

Kastl magyar gimnáziumába Amerikából is küldtek magyar fiatalokat tanulni. Ötvözték a hagyományos magyar kultúrát a korszerű ismeretekkel. Galambos atya szerint a legfontosabb törekvésük az volt, hogy a tanulók megőrizték saját önbecsülésüket. 1969-ig irányította a németországi iskolát, aztán Burgenlandba költözött. – A bencés rend akkoriban a Magyarországgal szomszédos Ausztriába próbálta meg koncentrálni szellemi erejét – indokolja lépését Galambos Iréneusz. Először Felsőlövön kezdett el tanítani, később Felső-, majd Alsóörre került. Magyarul és németül misézett, s egyszemélyes követe volt a magyar kultúrának. Két évvel ezelőtt költözött el Burgenlandból, s tért vissza Magyarországra, a pannonthalmi főapát, Várszegi Asztrik hívására Szent Márton hegyére.

– Ahol Iréneusz atya van, ott van számunkra Magyarország – mondja róla egy alsóóri asszony. – Édesapja a jogi egyetemen tisztviselőként, édesanyja pedagógusként dolgozott, mégis nagyon értett a munkás emberek nyelvén – idézi fel az 1945-ös időket egy csepeli tanítványa. – Tanára volt a bencés gimnáziumnak Csepelen, ahol a tanulók nyolcvan százaléka munkásgyerek volt. Aztán 1948-ban államosították az iskolát.

– Huszonnégy órán belül el kellett hagynunk a várost, mert a rend tiltására nem vállaltuk a tanítást az állami iskolában – egészíti ki a történetet Galambos Iréneusz.

Önmagával békében élő ember. Sőt, békítő személyiség. Az ökumenikus szemlélet hirdetője. – Krisztus követőinek több a közös kincse, mint a bennünket elválasztó különbözőség – fogalmazza meg. – Ez a gondolat régóta otthonra talált Pannonthalmán, ezért is érzem jól magamat ebben a monostorban.

– Látva az ember esendőségét, közös bűneit, a terrorizálódó világot, mi adja önnek a reményt, a bizakodást? – tudakolom.

– Mindenekelőtt a lélek halhatatlansága. És az élet iránti tisztelet. Látom, hogy bármennyire kegyetlen, könyörtelen is esetenként a világ, és benne az ember, az élet tisztelete nem halt ki belőlünk. Különösen jó ezt kimondani Feltámadáskor.

Hajba Ferenc

Bárdos Oresztész OSB atya

ötvenéves szerzetespapi jubileuma (1954 – 2004) *

Aranymisés Tanár Úr, kedves rokonok, jóbarátok, ünneplő testvéreim!

Mit is ünneplünk egy aranymisében? Egy embert? Összejött a rokonság, megünnepelni a testvérét? A nagybácsit? Vagy többet? Ahogy a papság, a szerzetesség túlmutat az emberen, úgy egy aranymise is túlmutat az emberen.

Ünnepeljük a hűséget. Egy olyan korban élünk, amelyben a hűség a lekacagott szavak közé került. A szeretettel együtt. Bennem él egy tanulmány, mely azt fejtegeti, a hűség a legbiztosabb út a beszűküléshez: Fiatalként elindulsz, elköteleződsz egy házasságban, egy hivatásban, papságban vagy szerzetességben, még magadat sem ismered, és azzal, hogy leköteleződsz, ezzel beszűkítéd magadat.

Itt áll előttünk az aranymisés szerzetestanár. Beszűkült ember?

Azt gondolom, hogy az életét szinte Győrben élte le, pár négyzetméteres cellában, örökké kamasz gyerekeket idomítva, matematikára és másra. Nem nyüzsgött, nem járta az országot Oresztész atya. Ő volt az Oresztész atya közöttünk. Szelíd mosollyal járkált a folyosón, köszöntünk neki *Laudetur*, s ő nem fáradt el újra meg újra mondani, *In aeternum!* S még mosolygott is hozzá. Ahogy egy családanya élettere sokszor egy lakás, úgy az ő élettere a győri rendház – a hűség, a helytállás.

Ezt a hűséget ünnepeljük. Ami valahol nagyon modern, és egyre modernebb lesz. Szentatyánk, amikor írja az Európa-körlevelét, azt mondja, hogy nem aktivitásra hívom az egyházat, hanem a személyes találkozásra Krisztussal és az Ő evangéliumával. Oresztész atya valami hasonlót tett. Nem a teátrális aktivitásban élt közöttünk, hanem a személyes kapcsolatban az ő Jézusával és a rábízott osztállyal. Tette mindennap azt, amit tennie kellett, hűségben. S ebben a csendes hűségben egy élet kiteljesedett.

Készülve erre a mai alkalomra *Cassianus*nak, a szerzetesség egyik atyjának néhány sora került a kezembe. Ezt mondja *Cassianus*, messze a kezdetek idején: „Az a lélek, akinek nincs kitűzött célja, amelyért éljen és amelyhez mindezekfölkül ragaszkodjék, szükségképpen, óráról órára, sőt percről percre változik. Aszerint, amint más és más gondolat ötlök az eszébe, és a külső események hatása folytán, nyomban enged a legelső benyomásnak, amely hatással van rá.” Az a lélek, akinek nincs kitűzött célja, az változik óráról órára – mondja már Cas-

---

* A 2004. március 7-én Budapesten, a volt budai Érseki Gimnázium (ma: Rákóczi Gimnázium) Keleti Károly utcai *Krisztus Király* templomában megtartott aranymise ünnepi szónokának szavait hangfelvételtől jegyeztük le. A hangfelvétel átengedéséért köszönetet mondunk *dr. Fejérdy Istvánnénak*. – (*Dr. Könyves Tóth Kálmán*)

sianus –, percről percre. Ismerjük ezt az embertípust. Ahogy a szél fúj, úgy változott.

Oresztész atya, követve a szülők példáját, a nagy család példáját, maradt mindig ugyanaz. Mert volt kitűzött célja. Ahogy az édesapa, a nagy *Bárdos Lajos*, nem volt széltől lengetett nád, ugyanúgy ő sem. Egy család, aminek volt világos céljátása. Kitermel egy szerzetes paptanárt, aki ugyanúgy nem széltől lengetett nád. Ugyanaz Rákosi rendszerben, Kádár rendszerben, a változás után. Van céljátása. Körülbelül az a céljátás, amely a mai szentleckében is elhangzott felénk: A mi hazánk a mennyben van. S ennyi nekem elég.

A mi hazánk a mennyben van. Egy állandó pont van az életemben. A mi hazánk a mennyben van, mondja Pál. A szerzetes, mint a pap is, sajátos módon egy más világnak a jele. Egy teológust szeretek idézni, amikor papságról, szerzetességről beszél. Ő a papságra leszűkítve mondja: Mi történik a papszentelésben? Mi történik a szerzetesi fogadalomban? Az Isten elveszi az embert önmagától, lefoglalja önmaga számára, jelle teszi, annak jelévé, hogy ma is Krisztus építi az egyházat, annak jelévé, hogy a mi hazánk a mennyben van.

És én Oresztész atyának, ebben az ünnepi órában, meg sok-sok rendtársának, kiváló tanárainknak, azt köszönöm, hogy szilárd jel voltak közöttünk. Meg nem ingó jelek. Akikre mindegyikre fölnezhettünk.

Nehéz időben voltunk ott, '65-ben, mikor megszilárdult a szocializmus. Nagyon magabiztosan mondták, hogy húsz év alatt mindennek vége. Apámat így bátorították a barátai: Minek engeded a fiadat papokhoz, nem fog megélni. Nagy nyomorúság volt akkor a győri rendházban, közöttünk diákok között is. Nagyon mértéktartó étkezés és fűtés. De nagyon boldogok voltunk. Mert olyan emberek voltak együtt – mert volt céljátásuk –, akik kinek hisznek. S leadták a kötelező anyagot, és elmondták azt, hogy kinek hisznek. Mindig azt mondom, hogy térlátásban kaptunk igazságokat. Hivatalból megtanultuk a hivatalost, és mindig elhangzott az igaz. És semmiféle kettősség nem volt bennünk. Mert voltak közöttünk *Oresztész atyák, Hugó atyák, László atyák, és sok mindenkit lehetne idézni.* – Ez a hűség. Ami nem beszűkít, hanem kibontakoztat: Az állandóságban, szűk életkörben valami határtalan tágasság. A mennynek a távolsága, tágassága volt jelen abban a kicsi lélettérben, amiben élhettünk, ahol Oresztész atya leélte az egész életét.

Nem aktivitásra van szükség. Ez nem azt jelenti, hogy Oresztész atya nem aktív volt, de nem külsődleges, nagy, teátrális aktivitásra van szükség, hanem személyességre. Mind a családban, mind a szerzetesi, mind a papi életben. A pap, a szerzetes, konszekrált ember. Istennek szentelt ember. Lefoglalt ember. Épp úgy, mint a házaspár is, lefoglalt ember. De hogyha ezt a lefoglaltságunkat abban a tágasságban éljük meg, amire hívva vagyunk, akkor ez nem beszűkültség, hanem nagyszerűség. Béke, derű. Aki Oresztész atyát ismeri, tudja, hogy mi az a béke, és mi az a derű. Az, amit ő közöttünk hordozott és hordoz most is, ugyanúgy. És mi ezt köszönjük meg. Tehát ünnepeljük a hűséget. Ami Istennek a hűsége elsődlegesen.

Olyan szép volt a mai első olvasmányban, ahogy Ábrahámot kihívja az Úr az ő földjéről, rokonsága köréből. Azt ígéri neki, hogy te a sokaság atyja leszel, nagy nemzetet teszek, nagy néppé teszek téged. S van hozzá egy éltes feleség, s van hozzá a puszta, azt se tudja, hová tart a lét. Kérdezi az Urat: Hát mi lesz? És akkor azt mondja az Úr neki: Én vagyok az Úr, aki kihívtalak téged Káldeából, Ur városából. *Én vagyok neked a pajzs.*

Belegondoltam, Oresztész atya 1954-ben szentelődött. A Rákosi rendszer még nagyban tombol. Az antiklerikalizmus, a rágalom, a börtönbe vágott szerzetesek és papok világa ez. És Oresztész atya ebben a nehéz időben, mikor tombol ez a diktatúra, akkor megy be a kolostorba, Szent Márton hegyére. Akkor teszi le a fogadalmait, akkor szentelődik pappá. Körülbelül ő is úgy lehetett, mint Ábrahám. Van nagy ígélet, van fényes múlt, kihozta őt az Úr egy nagy család öléből, nem látszott, hogy merre megy a szekér. Semmi mást nem tudott Oresztész atya sem, csak azt, hogy *az Úr az én pajzsom*, hogy van Isten, s a mi hazánk a mennyben van. Ez volt az ő talpalatnyi földje, egész biztos vagyok benne, amelynek erejében merete, tudta vállalni a szerzetespapi életet, aminek alapján megmaradt mindig ugyanannak. Hűséggel mondta: *Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus mindörökké! Amen.*

Ez a papi és szerzetesi élet, amit ma ünnepelünk. És ünnepeljük azokat a kegyelmeket ebben aranymisében, ami az ő ötvenéves szerzetes paptanársága alatt az ő papságán keresztül szétáradt a magyar egyházban. Ahogy a házasság szentsége, úgy a papság szentsége is nemcsak az embernek szóló, az egyes embereknek szóló ajándék, hanem mindig az egész egyháznak szóló ajándék. Amikor Oresztész atya itt újmisést volt, akkor az ő szülei, az akkori ittlévők – valószínűleg egész más társaság volt akkor itt, mint most – ünnepelték előre azokat a kegyelmeket, amelyek az ő szerzetespapságán keresztül jutottak az Úrtól hozzánk. Most pedig – már visszatekintve, de még mindig előre is nézve – ünnepeljük a már kiosztott kegyelmeket, és a még kiosztásra kerülő kegyelmeket. Tehát valójában ünnepeljük Isten hűségét. Ünnepeljük azt a hűséget, amit Isten hűségének erejével Oresztész atya meg tudott valósítani, és ünnepeljük az ő szerzetespapságán keresztül az Úrtól nekünk juttatott kegyelmeket.

Titkot ünnepelünk. Testvérek, egy olyan korban élünk, amely feledteti az embernek az Istenre irányultságát. Amely lekopasztja az embert szinte csak biológiai lényre vagy individuumra. A pap – a szerzetespap különös módon is – annak a jele, hogy az ember több, mint evilági horizontba zárt lény. A szerzetes, a pap annak a tanúja – amit az előbb mondtam is már –, hogy a mi hazánk a mennyben van. A létnek a tágasságát hirdeti. *II. János Pál pápa* az egyik írásában olyan szépen mondja: *Jézus Krisztusban egy új antropológia jelent meg, amelyben feloldódnak az ember korlátai és ellentmondásai.* Kiveszöben van a szerzetes, kiveszöben van a pap közöttünk. S nagy-nagy baj ez. Mert eltűnik a *jel-ember*eknek egy típusa, amely az embert mindig kiemelte a maga végességéből, amely nem engedte, hogy belefulladjon a jelenének gondjaiba, küszködé-

seibe. A fogyasztói társadalom még lök is egyet az emberen, hogy: *Fulladj bele! Fogyassz! És dőlj bele a sírodba!*

Amikor aranymisét ünnepelünk, ez az aranymise szeretné korigálni bennünk azt a belénk diktált emberképet, ami nem igaz. Az ember több annál, ami látszik. Az ember végtelenre meghívott lény. Nagyon szeretem idézni *Prohászka Ottokárt*, aki azt mondja: *Ki az ember? Az ember olyan lény – mondja –, aki búzatáblák között kószál, kezével zsurmolja a kalászatokat, és a gondolatával a végtelenben jár.* Oresztész atya fiatalon, Isten kegyelméből, jelle tette magát. Annak jelévé, ki az ember, mi a hivatása. Hogy több vagyunk annál, mint aminek látszunk. Kezünkkel ugyan a búzakalászt zsurmoljuk, de végtelenre vagyunk meghívva. Ez a mai ünnepi szentmise – amikor hálát adunk az Úrnak Oresztész atya hivatásáért, ötvenéves szerzetespapságáért, a kegyelmekért, amit rajta keresztül kaptunk –, ez az aranymise újítsa meg bennünket, emberlátásunkban is. Lászuk azt, hogy több vagyunk, mint ameddig a horizontunk ér, hogy a végtelenre vagyunk meghívva! – Amen

Dr. Bíró László (Gy 69) püspök

Oresztész atya testvérei imádkozták elő a hívek könyörgéseit, és László püspök atya foglalta össze:

Imádkozzunk, testvéreim, Krisztushoz, az Örök Főpaphoz, aki jó pásztorként jött el közénk, hogy országába hívjon minket!

– Urunk, köszönjük, hogy testvérünket szolgálatodra hívtad, és egész életében példaképül állítottad elénk. Hallgass meg, Urunk! – *Kérünk Téged, hallgass meg minket!*

– Kérünk, Urunk, tartsd meg őt erőben és egészségben, hogy szeretettedben minél tovább együtt lehessünk. Hallgass meg, Urunk! – *Kérünk Téged, hallgass meg minket!*

– Kérünk, Urunk, segítsd meg családjunkat, hogy mindig a Te utadon járjunk. Hallgass meg, Urunk! – *Kérünk Téged, hallgass meg minket!*

– Kérünk, fogadd öröködbe előre ment családtagjainkat. Hallgass meg, Urunk! – *Kérünk Téged, hallgass meg minket!*

– Köszönjük, Urunk, papjaink és püspökeink áldozatos munkáját. Add, hogy minél több új hivatás szülessen ifjúságunk körében! Hallgass meg, Urunk! – *Kérünk Téged, hallgass meg minket!*

– Add meg, Urunk, az örökélet boldogságát elhunyt István testvérünknek, aki ért ebben a szentmisében imádkozunk! Hallgass meg, Urunk! – *Kérünk Téged, hallgass meg minket!*

Urunk, Istenünk, Te, a Jó Pásztor, életedet adtad értünk. Add, hogy sokan kövessék hívó szavadat, és a Te áldozatos szeretetteddel dolgozzanak a lelkekért, ahogy aranymisés testvérünk is tette! Aki él és uralkodik mindörökkön örökké. – Amen.

Pannonhalmi levelezőlap *

I.

Pannonhalma bal oldali szárnya
gimnázium, nagy diák-kaszárnya.
Könnyebb kaszafogni ötszáz lepkét,
mint ötszáz szív ficánkos jókedvét.

Ezt csinálják a bencések ócska
bűvészzel: a sok nebulócska
Bibliából bányászott aranyból
készült zablát hord, míg szétbarangol.

Lábbal, ésszel nem járnak, de futnak;
Nekifutnak minden mese-útnak
mérőldlépő csizmájukban, hip-hop,
meghódítani minden élet-titkot.

Hajtja őket a nagy kamasz-éhség
minden után, ami tudás, szépség.
Az Életnek esznek, míg habzsolnak:
éhségüktől megszépül a Holnap.

Mikor aztán matúrához érnek,
muzsikája meglassul a vérnek.
Beballagnak csodákért sóhajton
az Életbe nyíló titok-ajtón.

II.

Pannonhalma jobb oldali szárnya:
szeretet-ház, veterán-kaszárnya.
Reszketősök lakják, csúzos bénák,
figyelik az asztmát, meszes vénát.

Mérőldlépő csizma helyett biztos
papucs-mamusz viszi őket csisz-csosz;
megettek már minden titkot s itt-ott
sandán lesik az utolsó Titkot.

Nem gyötri már őket szárnyaló vágy.
Minden vágyuk: legyen jó koszt, jó ágy;
hogy ne szutyongassa őket senki,
s küldjön néha csomagot a jenké.

Mint sürgönydróton őszi fecskék,
elpletykálnak egy-egy új hírecskét.
De mind várja, mikor jön a sürgöny,
hogy a drótról hirtelen eltűnjön.

Éhségükből nagy tettek nem lesznek:
vén emberek a Halálnak esznek;
beballagnak a betegszobába,
onnan meg a mennyek országába.

III.

Középen van különszobám nékem:
a főpát ajándéka képpen.
Édes Hazám nem Anya csak Állam:
szépségverseny-pályázó egy bálban.

Végtelenben csak Isten bír lakni!
Az embernek elég egy barlangnyi,
egy hazányi kis hely, – ha nem hűti
Végzet szele s a Jóság kifűti.

Jégkorszak az, ha a nap csak éppen
van, – s nem csókol hímport a lepkéken.
Bús magyarok meg a hóhullásnak
mélyén ősi lepkék után ásnak.

Van „magyar”, ki ásván áskálódik;
lepkéimre bukkan s így szól: „ősdik!”
Vakulj magyar! A gyűlölet szele
szemed-szíved hóval szórja tele.

Késmárk felett fűtyül a Végzet szél.
Édes hazám, be mostoha lettél!
Holdba szállnak mások már a Télből,
– s én rab vagyok szárny, útlevel nélkül.
Pannonhalma, 1967. dec. 8.

Mécs László s.k.

*Werner Lojzinak, aki „szintén zenész”
és 1971. okt. 7-én nem talált itthon, de
nagy szíve lévén egy kis üveg Tokajit
hagyott itt. – Szeretettel stb. s.k.*

* Az I.–II. részt az Almanach 1993–94 52-53. lapján közöltük. A verset *dr. Szelestei Tamás* (Ptl, *Werner Alajos* neves egyházzeneész rokona) barátunknak köszönhetjük! – (A szerk.)

**Jövőnk reménye
– ifjú diáktársaink –**

Beszámoló a Szent Márton Kamarakórus 2003. évi németországi körútjáról

2003. május 1-jén indultunk két kisbusszal és két személygépkocsival Németországba, a 22 (volt bencésdiák) kórustag és jómagam.

Utunk első állomása Drezda volt, ahová a Jézus Szíve templom plébánosa és orgonistája hívott meg minket egy egyházzenei koncertre.

Késő délutánra érkeztünk meg, és alighogy kipakoltunk, este már fel is léptünk. A koncert zeneileg igen kerekre sikeredett: Christof Schumann orgonista három orgonaművet játszott, ezek között hangzottak el énekszámaink: négy húsvéti gregorián ének, Casali: Missa brevis, Tartini: Stabat mater és Bárdos: Jubilate című kórusműve. Szép számmal volt közönségünk, a résztvevők örömmel fogadták a húsvéti műsort. A koncert után a kórustagok a plébánia családjainál éjszakáztak.

Május 2-án rövid, délelőtti drezdai séta után Huysburgba indultunk. Az eléggé idegenül csengő név, Huysburg, egy bencés perjelséget takar Halberstadt közelében. Érdekesség, hogy a perjelséget a 70-es években alapították még a kommunizmus alatt, és csak nagy áldozatok árán tudott fennmaradni. A kolostor vendégszárnyában kaptunk remek szállást és ellátást.

Május 3-án szombaton délután Athanasius perjel atya meghívására tartottuk meg itt egyházzenei koncertünket. A műsor egyezett a drezdai koncert műsorával, de az orgonadarabokat személyesen játszottam. Itt is szép sikerünk volt.

Május 4-én reggel indultunk Magdeburgba, reggel kilencre már ott is voltunk. A St. Petri Kirche plébánosa, aki a magdeburgi premontrei perjelség perjele is egyben, invitált minket, hogy énekeljünk a plébánia ünnepi miséjén. Ez a szereplésünk különösen szépre sikeredett, mert időközben a hosszú utazás fáradalmait is teljesen kipihenhetjük.

Mise után egyszerű agapé következett a szabadban, kolbászsütéssel, falatozással. Ezután Magdeburg belvárosában vezettek körbe bennünket, így csak estére értünk vissza Huysburgba.

Május 5-én reggeli után indultunk haza. Estére Prágába értünk, ahol a břevnovi bencés apátságban kaptunk szállást. Másnap délelőtt volt egy kis városnézésre is alkalmunk, majd délben végleg Magyarország felé vettük az irányt.

Hálásan köszönjük a Bencés Diákszövetség nagylelkű támogatását, mert csak támogatásukkal sikerült megszerveznünk ezt az élményekben gazdag, sikeres körutat kórusunk számára!

Dr. Áment Lukács OSB (Ph 60)

Mit jelentett és mint jelent nekem, hogyan bencés diák voltam? *

Álljanak itt alább fiatal diáktársunk gondolatai. Ő diákéletét mutatja be, és abból von le következtetéseket, hogy mi az az útravaló, amit tanárainktól kapott az ÉLETRE. Az egészben az a sajtószerű, hogy legyen – szerintem – a diák fiatal vagy idősebb, az ÉLMÉNY mindig ugyanaz. Hiszen éppen ez az a kapocs, ami mindannyiunkat egy életre összeköt.

Meggyes Gábor (Ph 60)

Kedves Bencés Diáktársaim!

Szeretettel köszöntök minden megjelent vendéget, nagy öröm számomra, hogy itt lehetek olyan emberek között, akik büszkén vallják magukat bencés diáknak. Számomra még nagyon közeli az az idő, amikor elhagytam a bencés gimnázium falait, azt a négy boldog diákévetemet.

De hogyan is kezdődött ott az életem?

A siófoki általános iskola elvégzése után, nyolcadik osztályosként döntenem kellett, milyen gimnáziumban is szeretnék továbbtanulni? Szüleim és akkori hittanáróm javaslatát megszívlelve a győri bencés gimnáziumba adtam be jelentkezésemet.

Tizennégy évesen, jó pár év cserkészlet után már megtanultam, mit jelent a kötelességtudat, a közösségi élet, a másik ember megbecsülése, de – visszagondolva – akkor még elképzelésem sem volt, mit is jelent az, hogy valaki bencés diák...

Magáról a gimnáziumról már sokat hallottam, nagyapám testvérének elbeszéléseiből, aki szintén ott végzett 1939-ben. Hallottam, hogy nagy felkészültségű, szinte tudós paptanárok oktatnak majd minket, gondoskodnak a diák szellemi-lelki neveléséről. Majd egy késő őszi délutánon levél érkezett, egy meghívó, elbeszélgetésre hívtak a győri iskolába.

Izgatottan indultam útnak, és sose felejttem el a napot, amikor először pillantottam meg a bencés templom tornyait. Alig mertem körülpillantani az ódon falak között, lenyűgözve álltam a többszáz éves templom karzatán, a rendházat hatalmas idegen útvesztőnek éreztem. A gimnázium folyosóin bolyongva nézegettem az osztályablókat, és akkor még elképzelni se tudtam, hogy egyszer az én fényképem is ott lesz az egyikén. Az elbeszélgetést követően felvételi vizsgára hívtak, és ott döbrentem rá, mennyi korombeli iskolás folytatná szívesen tanulmányait ebben a gimnáziumban.

---

* Az előadás Siófokon hangzott el 2004. március 27-én, Somogy megyei szervezetünknek Szent Benedek Atyánk ünnepe alkalmából rendezett összejövetelén, ahol vagy ötvenen gyűltünk össze. – (A szerk.)

Pár hét múlva, szilveszter körül érkezett az értesítés, hogy a győri bencés gimnázium diákja lehetek. Ez volt életem eddigi legszebb újévi ajándéka.

Nyáron izgulva készültem, és amikor a beköltözésre került sor, gondos bencés fogadás után megtaláltam az egyszerű, de tiszta négy fekhelyes szobámat, gyorsabban kezdett verni a szívem. Milyen élet is ez, távol az otthontól, szinte teljesen idegen emberek között? Hamarosan megérkeztek szobatársaim, és szinte azonnal barátaimmá váltak. Az ország különböző részéről, kicsit megszeppent, de vidám fiúk lettek osztálytársaim is. Az első pár túra azonban hamarosan összekovácsolta osztályunkat.

Milyen is volt a bencés élet?

Őszintén szólva, mint zabolátlan kiscsikókat kellett minket kezelni, akik a kinti szabadabb világ után egy zártabb, szigorúbb közösségbe léptek be. Osztályfőnökünk, *Barnabás atya* nagyon jól tudta ezt, minden nehézségben mellettünk állt, próbálta pótolni a szerető otthon hiányát és nagyszerű osztályközösséget alakított ki. Főleg az első pár hónap volt nehéz, sok kesergő, hazavágyó gyermeknek kellett lelkierőt adnia.

Amikor őrá gondolok, érzem, nehéz lehetett neki, de ő kiváló és még kiválóbb ember, nem tudunk elég hálásak lenni neki ezért. Ő kitartó munkával az ország egyik legjobb osztályát vezette, négy éven át kitűnő sport- és tanulmányi eredményeket elérve. Jó közösségi szellem, sok jó képességű fiú – így jellemezhetem osztályomat.

Iskolánkban mindent megkaptunk, amit egy másik iskolában az ifjúság megkapott. Színházlátogatások, kirándulások, tánciskola, sok sport. Az örök sportrivális, Pannonhalma ellen is sokat versengtünk. A testvérosztály szerintem soha nem felejt el a közös meccsen rúgott két gólokat, mellyel az eredmény 1:1 lett. Igen, az első az öngól volt...

A délutáni kimenőben kerékpár, görkorcsolya, télen a felejthetetlen hócsaták sose kopnak ki emlékeim közül.

A kimenő után azonban pontban négy órakor megkezdődött a stúdium. De a szigorú napirend csak a javunkra vált. Nálunk már több civil tanár is tanított, de ők is csak példamutató életükkel, hatalmas tudásukkal jellemezhetők, néhányan közülük szinte köztünk éltek. A fegyelmet azonban mindig megkövetelték. Sokszor hallottuk az „Ide nem kötelező járni...” mondatot, ami azonnal rádöbentett minket, hogy itt minden értünk van, csak a mi fejlődésünk és nevelésünk a fontos. Akinek ez nem elfogadható, az keressen más iskolát. Ezzel mi is egyetértettünk.

Úgy érezzük, igaz embert akartak faragni és faragtak is belőlünk. Lelkigyakorlatokon, amikor *olyan* példákat emeltek ki életünkből, szinte napokig lehajtott fejjel, elgondolkodva jártunk a gondolatok súlya alatt:

AZ ÉLET EGYETLEN ESÉLY. – VEDD KOMOLYAN!
AZ ÉLET SZÉPSÉG. – CSODÁLD MEG!
AZ ÉLET KÖTELESSÉG. – TELJESÍTS!

Jó volt, szép volt az ottani élet! Ottlétem alatt történt, hogy *II. János Pál pápa* Magyarországra látogatott és Győrben szentmisét celebrált. A bencés diáktársaimmal rendezőként, segítőként mi is résztvettünk az ünnepen, egy életre szóló élményt szereztünk, díszsorban állva szinte kanyújtásnyira a Szentatyától.

Akkor mi ezt nem éreztük, de az évek gyorsan peregtek, és máris a *IV.a* volt felírva az osztályajtóra. Addigra már szinte életreszóló barátságok kötődtek, hiszen a mai napig tartjuk, egymással is és az iskolával is.

Tanáraink is büszkéek lehetnek ránk, az évfolyam összes tanulója továbbtanult. Már akkor tudtuk: Nem könnyű a nagybetűs ÉLET, mi azonban olyan alapokat kaptunk, hogy talán könnyebben leküzdjük a nehézségeket. Nagyon büszkéek vagyunk elődeinkre, akiknek a nevét hallottuk és bencés diákként tisztelhattuk őket. Szeretném hinni, ők is úgy gondolják, hogy akik utánuk koptatták az iskola padjait, olyan emberek lettek, akik mindig büszkén viselik a bencés jelvényt.

Emelt fővel vallják és valljuk: megtanultuk a becsület, a tisztelet és a munka szeretetét.

Milyennek képzelem el a jövőt?

Társaim, akik áldozatkész tanárainktól olyan nevelést kaptak, mint én, biztosan boldogulni fognak. Igaz, nehéz beilleszkedni, a mai világban ez nem könnyű feladat, mégis hasznunkra vált a sok nevelés, tanítás, és megálljuk a helyünket. Jövőbeni feladatunknak is tekinthetnénk, hogy az iskolaválasztás előtt álló kisdíákoknak megmutassuk a bencés iskolák szépségét, értékeit. Öcsém a veszprémi egyházi iskolába jár, érettségi előtt álló végzős tanuló. Istenfélő, becsületes fiú, nagyon büszke vagyok rá. Mi, bencés diákok, példamutatással, a volt iskolánk jó hírnevének öregbítésével tudjuk megmutatni, hogy a sok intelem, nevelés, útmutatás, amit tanáraink nekünk adtak, nem volt felesleges. Mindannyiunk feladata tehát a bencés élet és hit továbbadása, a fiatalabbak hitre és becsületre tanítása.

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy ma itt lehetek, és szívből mondom: Jó volt bencés diáknak lenni.

Befejezésül *Mécs László* szép szavait szeretném idézni:

Hogyha minden folyó lelkemen átfolyna,
s ezer hálamalom csak zsoltárt mormolna,
az én köszönetem így is kevés volna.

Putyora Gábor (Gy 98)

A pálya széléről...

A volt budapesti Bencés Gimnázium jelenleg

A *Budapesti Szent Benedek Reálgimnázium* a két világháború közti magyar közoktatás egyik meghatározó és mértékadó intézményeként nemcsak magas színvonalú oktató munkájával, hanem a bencés szellemiség és kultúra átmentésével, átörökítésével is jelentősen hozzájárult a keresztény, polgári Magyarország felépítéséhez. Az iskola 1948-ig működött a Józsefvárosban a Rigó és a Baross utca sarkán álló épületombben, majd a kommunista hatalomváltás után felszerelését és diákjai jelentős részét a *Fazekas Mihály Gimnázium* vette át. Az intézményt tehát hatalmi szóval fizikailag megsemmisítették, de az általa közvetített értékrend, a keresztény embereszmény, a bencés szellemiség nem szenvedett csorbát. Ebben az értelemben a *Bencés Gimnázium* a mai napig működik, hiszen volt diákjai életükkel bizonyítják: jó földbe hullottak az elhintett magok...

Ennek egyik legfényesebb bizonyítékeként bencés öregdiákok indították újra az iskolát 1994-ben. Az iskola működtetésére létrehozott *Szent Benedek Kulturális Alapítvány* alapítói – *dr. Mentsik Győző* (Bp 48), *Sárdy László* (Bp 48), *Soproni Géza* (Bp 48), *Szepes László* (Bp 46), *dr. Villányi István* (Bp 50) – és a kuratórium tagjai – *Kozma Imre* (Gy 58) atya, *Faber Miklós* (Bp 48), *Siminszky Fedor* (Bp 50) – megfeszített erővel küzdöttek az iskola újbóli beindításáért. Rajtuk kívül köszönet illeti még *Pászthory Valter OSB* (Bp 50) és *Pacsay Fidél* kapucinus atyát, akik szintén itt bábáskodtak az iskola születésekor. Óriási volt a szülők lelkesedése, s hónapok alatt hatalmas anyagi és szellemi energiák szabadultak fel.

Az iskola nem kaphatta vissza a tulajdonában nem álló korábbi épületét, ezért a *Kapucinus Rend* budai rendházába (Budapest, I. kerület Fő utca 30.) fogadta be őket *Nagy László Tamás* kapucinus provinciális. A bencés öregdiákok tevékeny szeretete, *Kozma Imre* atya folyamatos anyagi támogatása és sok-sok szülő áldozatvállalása mellett sem sikerült azonban méltó környezetbe és magas színvonalra emelni az iskolát. A kapucinusok rendháza meghitt hangulatú, de iskolának alkalmatlan. A szülők lendülete megtört, a folyamatos emberfeletti erőfeszítésnek kevés látható nyoma maradt. A folyamatos fejlesztő munka eredményeként a Kádár-korszakban állami vállalat székhelyeként működő épületet sikerült újra oktatásra alkalmassá tenni, s osztálytermeket kialakítani benne, de továbbra is hiányoztak a szaktantermek, a szertárok, az öltözők, a tornaterem, a tisztességes ebédlő, a könyvtár, a sportudvar. A bencés rend nem tudott hozzájárulni az iskola fejlesztéséhez.

Mégis, a bencés szellemiség, a keresztény erkölcsi nevelés, a megmaradás kényszerítő ereje igazi közösséggé kovácsolta az iskolát. Az intézmény légköre, szellemisége sok hiányosságért kárpótolta a diákokat és a tanárokat egyaránt. Magas színvonalú szakmai munka indult el szinte teljesen eszköztelenül, csak

táblával, krétával és a Gondviselő segítő támogatásával. Ennek egyik szép bizonyítéka, hogy az első érettségiző évfolyam 2003-ban 4,25-ös átlaggal vizsgázott, s heten tettek kitűnő érettségi vizsgát. A virágzó nevelő-oktató munka eredményeként a tanulók létszáma folyamatosan nőtt, s hamarosan jóval 400 fölé emelkedett. Az iskola kinőtte kereteit, s reménykedve tekintett a legfőbb célra: végre méltó épületbe költözni.

Óriási törést jelentett, amikor 2000-ben kiderült, hogy az intézmény anyagi okok miatt nem tud egy másik, néhány éve már kiszemelt, iskolának alkalmas épületbe költözni. Még nagyobb fájdalmat jelentett alapítóknak, szülőknek és diákoknak egyaránt, hogy a fenntartó *Magyar Bencés Kongregáció* nem kívánta a továbbiakban működtetni az iskolát. A semmiből életre hívott *Szent Benedek Bencés Általános Iskola és Gimnázium* nevéből törölni kellett a *bencés* szót, s a *Káptalan* az üzemeltetés átadásáról döntött. Úgy látszott, egy beteljesült álom is összetörhet. Két tanéven belül több mint száz kiváló diák hagyta el az iskolát. A bencés iskolák közül a budapesti a pálya szélére került.

Az iskolát jelenleg a *Krisztus Légiója Kongregáció* vezeti. A fiatal szerzetesrendet 1941-ben alapította *Marcial Maciel* atya Mexikóban. Az alapító jelenleg is él és generálisként vezeti a rendet, melynek fő tevékenysége a missziós munka, s legfőbb célkitűzése Krisztus Országának megteremtése itt a földön. A missziós tevékenységgel összhangban a rend elsősorban papi tevékenységre készíti fel a fiatalokat, de világi mozgalmuk, a *Regnum Christi* lányoknak és fiúknak is bőven kínál tevékenységi területet Krisztus Országának építéséhez. A számtalan teológiai kar mellett a rend orvosi, jogi és bölcsészettudományi karokat is üzemeltet szerte a világban Mexikótól az Egyesült Államokon át Olaszországig. Magyarországon ez az első iskolájuk.

Az iskola jelenlegi létszáma 347 fő. A következő tanévtől az eddigi hagyományos nyolc évfolyamos gimnázium mellett terveink szerint elindul az 1+4 évfolyamos angol–magyar kéttannyelvű gimnáziumi osztály. Az alsó tagozaton a napközis délutáni elfoglaltságot folyamatosan felváltja a korszerűbb és egyenletesebb terhelést biztosító iskolaotthonos rendszer. Szintén a következő tanévtől indul a délutáni zeneiskola is felmenő évfolyamokkal. Az angol mellett latin, német, francia és spanyol nyelvet választhatnak a diákok. A hitoktatás heti két órában az elsőtől a tizenkettedik évfolyamig kíséri a tanulókat. A közös iskolai szentmiséket általában az iskola mellett álló Kapucinus templomban tartjuk, vagy egy-egy különleges rendezvényen szabadtéren (pl. a *Regnum Marianum* keresztnél).

Szent Benedekről, iskolánk védőszentjéről továbbra is szentmisével és egy sajátos „szakrális” akadályversennyel emlékezünk meg. Adventben és nagybőjt idején lelki napokat tartunk, utóbbi idején a tanári kar együtt több napos lelki gyakorlaton vesz részt. Az utolsó nálunk működő bencésnek, *Zerind* (Bp 49) *atyának* köszönhetően minden szerdán fél nyolckor az órák előtt szentmisén vehetnek részt a diákok és a tanárok, s ugyanígy reggelente kerül sor az első-pénteki misékre is.

A *Szent Benedek Kulturális Alapítvány* is működik, kuratóriumának vezetője, *Habsburg-Lotharingiai Mihály* az iskola elkötelezett híve és nagylelkű támogatója. Az alapítvány anyagi segítsége meghatározó erejű folyamatos anyagi támogatást jelent intézményünknek. Szép és reális terveink vannak az *alma mater* fejlesztésére, s a légkör újra bizakodó.

Csak nagyon hiányzik egy megfelelő épület...

Budapest, 2004. április 5.

Tóth Gábor

a Szent Benedek Iskola igazgatója

Rövid hír a pannonhalmi gimnáziumról

2004.04.04.

Duna Tv 11.50.

A *Pannonhalmi Főapátság* és a *Rákóczi Szövetség* harmadik alkalommal rendezte meg történelmi versenyét *Cultura Nostra* címmel. A vetélkedő több mint 300 csapatot mozgató meg, de közülük csak a 20 legjobb jutott be a bencés gimnázium döntőjébe.

Kossuth és Széchenyi vitázott szombaton Pannonhalmán. Egyik feladatként ugyanis a reformkor két vezéralakját a versenyzők személyesítették meg. A Kárpát-medence legkülönbözőbb részeiről érkező középiskolások hónapokat készültek arra, hogy összemérhessék tudásukat a magyar történelem reformkoráról.

Buják Gábor: Galántán és a környéken szeretik a történelmet. Többségben szeretik, mert talán ez az egyetlen, ami közös még bennünk és a magyarországi magyarokkal.

A *zsűri elnöke* szerint a résztvevők ezzel a felkészültséggel bármelyik egyetemen is jelesre szigorlatoznának. A *főapát* szerint rájuk vár a feladat, hogy újr gondolják történelmünket.

Várszegi Asztrik: Az elmúlt 150 esztendő olyan, amit újra kell olvasni. Az új nemzeti történelmi tudat kialakítása, a ma és a holnap kárpát-medencei együttélésének és békéjének a feltétele. És ezt, azt gondolom, nem csak másoktól kell elvárunk, hanem nekünk magunknak kell először végrehajtanunk.

A *Rákóczi Szövetség* szerint ahhoz, hogy történelmünkkel előítéletek nélkül nézhessünk szembe, nagy szükség van az ilyen és hasonló rendezvényekre.

Rabság

Az üvegléptű gólemre lett figyelmes először
(hogy nincsenek kezei)
ablakkerethez tapadt, nyúlt árnyékként figyelte,
hogyan lopózik,
gondosan érintve a kert valamennyi tündér lakta almafáját,
logikus lett volna a kígyósziszegés
tehát,
pedig csak a teavíz forrt föl
harmadszor az este

– minden érintés idegen,
nem törik meg, a konyhában
vagyunk
egyedül

– a pohár alján nem tévedés,
egy játékos Isten humorít

– valamiben csak vagyunk

– hogyne, hogyne, helyszűkében

(a sötét lefolyó mélyén végtelenül zúgott a hal éji éneke)

hajnalban
iszonyodva rángatta ki a fiókokat,
sejtelme igazolódott,
a láthatatlan kéz
fényel töltötte színültig valamennyit

Molnár Tamás (Ph 03)

In memoriam...

Czuczor Gergely OSB – (1800. Andód – 1866. Budapest) *

1866. szeptember 9-én eltávozott az élők sorából. Mikor már ápolói látták az idő elérézésének utolsó pillanatait, értesítették a rokonát, *Jedlik Ányos OSB-t*, aki éppen a közeli templomban misézett, hogy jöjjön gyorsan. Czuczor betegágyához, mert baj van. Mire a misét befejezte, Czuczor meghalt, már csak halva látta régi barátját.

Czuczor haláláról a pannonthalmi bencés rend főapátját egyik rendtársa, *Nepomuk* értesítette, aki így írta le ezt a szomorú esetet: *„Mélyen szomorú szívvel jelentem szeretett rendtársunknak tudós Czuczor Gergely a magyar tudományos Akadémia rendes tagjának rövid szenvedés és a haldoklók szentségeinek ájtatos felvétele után keleti hányszékelés következtében f.-évi sz. Mihál hava 9-én reggeli 9 órakor szerény és munkás életének 66-ik, szerzetes fogadásának 44-ik, áldozásának 42-ik és tanári s irodalmi áldásos és ernyedetlen működésének 40-ik évében történt gyászos kimúltát. Hideg tetemei f. hó 10-én délután 5 órakor fognak a Kerepesi út melletti közsírkertben eltakaríttatni. Engesztelő szent mise-áldozat pedig szent Mihál hava 11-én 9 órakor fog a belvárosi plébánia templomban a Mindenhatónak bemutatatni.”*

A temetési szertartás a Kerepesi temetőben zajlott le. Az ezzel járó költségeket a pannonthalmi apátság vállalta magára, és a későbbiek során felállított sírkő kiadásait is. Jelenkorban egy felújított sírkő jelzi Czuczor Gergely földi maradványainak helyét. A sírhely a *Deák Ferenc-mauzóleum* közvetlen közelében található, a második bejárati úttól jobbra.

Czuczor elhalálózása az egész ország területén, de főleg az ifjúság köreiben mély fájdalmat keltett. Ezzel kapcsolatban figyelemre méltó egy egykori kézsmárki diák, gimnazista, *Ország Pál* nevezetű, aki *„Czuczor emlékezete”* című versében fejezte ki szomorúságát, melyet mint pályamunkát készített el (részlet):

„Egy dicső csillag tűnt le a csillagos égről,
Egy csillag, mely olly hó sugárt vetett,
S átkosozta fénye fűzérével
A dél, éjszak, nyugot és kelet. ...

... A költők templomáról bús, halovány
Zászló lobogja érthetön nekünk,
Egy röpke szó futamlik át a hazán,
Selypítve – nincsen: Czuczor Gergelyünk.”

Ország Pál, a későbbi *Hviedoslav*, ekkor még magyarul írta verseit. A vers írása idején 17–18 évesen a kézsmárki liceum ötödik osztályának növendéke volt. Czuczor tiszteletét Miskolcra hozta, ahol gimnáziumi tanulmányait kezdte.

Vágvölgyi Szilárd (Ptl)

* Utánközlés a *Múltunk Emlékei* (Komárom, Szlovákia) 2003. novemberi számából

Bencéstanár testvérpár: dr. Kelemen Atanáz és dr. Kelemen Szulpic *

A település szülőiteire emlékeztek március 21-én délelőtt a hegyfalui templomban. A BDSZ szombathelyi csoportja a templomban helyezte el márványtáblát a faluból származó bencés paptanárok tiszteletére.

A szentmisét követően dr. Andor Ferenc (Gy 62), a BDSZ elnökségi tagja, a Temetkezési Vállalat igazgatója idézte fel a múlt jeles személyiségeinek életútját. Kelemen Atanáz és Kelemen Szulpic áldozópapok és szerzetes tanárok az „Ora et labora” (imádkozzál és dolgozzál) elv alapján élték életüket.

Dr. Kelemen József Atanáz 1907. május 6-án született Hegyfalun. 1924 augusztusában öltötte magára a szerzetesi ruhát, nyolc évvel később pappá szentelték. Történelem–földrajz szakos tanári diplomát, majd bölcsészdoktorátust szerzett. Negyvennégy éven át 1976-os nyugdíjazásáig a győri rendházhoz és gimnáziumhoz kötődött. Hűségese és pontos tanári munkája mellett évekig betöltötte a házfőnöki tisztséget. Isten iránti szeretete és a bencés Regula megkívánta „jó buzgóság” az emberi erőtlenség elhatalmasodásával sem csökkent benne. A szerzetesközösség esti imádsága idején vette őt vállára a Jó Pásztor és vitte az örök hazába 1987. november 4-én.

Dr. Kelemen János Szulpic 1909. december 19-én született Hegyfalun. Tizenhét esztendőskorában lett szerzetes és öt évre rá tett fogadalmat. 1934-ben szentelték áldozópappá. Ebben az évben szerzett mennyiségtan–természettan (matematika–fizika) szakos diplomát, majd a Budapesti Műszaki Egyetemen védte meg fizikai doktori értekezését. Budapesten, Sopronban és Pannonhalmán volt gimnáziumi és főiskolai tanár. Pannonhalmán 1976-os nyugdíjba vonulásáig tanított. Rendtársainak példát adott önmegtagadó imádságos életvitelével. Sok virrasztást vállalt magára, hogy teljesítse Jézus parancsát, amelyet élete mottójának tekintett: „Szüntelenül imádkozzatok és soha bele ne fáradjatok!”

Dr. Andor Ferenc szerint a két bencés paptanár imáira ma is szükség lenne, mert „mintha elfelejtenénk a fohászokat és a munka sem mindig igazi erény”.

Kálmán József, Hegyfalu polgármestere megköszönte a BDSZ emlékállító gesztusát, mert – mint mondta – e nélkül „a titokzatos, napjainkban csak Kelemen-háznak titulált épület hajdani lakói a feledés homályába vesznének”. A márványtábla emlékeztet arra is, hogy az *alma mater* milyen fontos az ember életében s mennyire meghatározhatja generációk életét. „Akit nem felejtnek el, örökké él” – fogalmazott a település elöljárója –, s erre a pannonthalmi és győri egykori diákok szép példát adtak.

---

* Utánközlés a Vas Népe 2004. március 27-i számából. Köszönjük Feiszt György (Gy 68) barátunknak, hogy elküldte nekünk a cikket. – A szerkesztők

In memoriam prof. dott. Albo Centoni

(1914 – 2003. április 28.)

1950-ig, mintegy 10 esztendőn keresztül volt a pannonhalmi olasz gimnázium tanára, akkori szóhasználat szerint lektora. Ma már azt is viszonylag kevesen tudják, hogy ebben az időben Pannonhalmán olasz nyelvi jellegű gimnázium működött. Az a nagy modern épület, amelyet a győr–veszprémi útról felhézve bal oldalon látunk, a negyvenes évek legelején e gimnázium céljára épült.

Centonit a gimnázium első igazgatója, Kováts Arisztid „hozta” Firenzéből. Valójában egy közeli városkából, a toszkánai Altopascioból származott. Jellegzetesen nem olasz egyéniség volt. Halkszavú, inkább lassú mozdulatú közép-magas férfi. Szerette, ha valakit úgy jellemezhetett: „kedves, fínom, szerény”. Valójában ez jellemezte őt is.

Első osztálytól a nyolcadikig tanított. Az elsőben csak az esti órákban társalgást, nyolcadikban (akkor az államosított iskolában) Dante Divina Commediájának Paradiso-ját és az újabb olasz irodalom történetét.

E sorok írója sokat ült vele este a gimnázium épületében lévő szobájában rádiót hallgatva és beszélgetve. – Pannonhalmára saját bevallása szerint hitetlenül érkezett. Nem ő volt az egyetlen, akit megérintett a hely szelleme. Rövidesen nemcsak buzgó templomba járó lett, hanem a lelki, ill. misztikával foglalkozó irodalom olvasója is. Ennek későbbi életére jelentős következménye volt.

Az őt körülvevő nagy diszkréció ellenére hallottuk, hogy egy környékbeli nagyon szép leánynak udvarolt. A leány azonban – talán valamilyen háború hozta betegségben – hirtelen meghalt. Centoni később sem házasodott meg.

1950-ben – tudommal kémkedés vádjával – mind őt, mind kollégáját, Luigi Leoncinit kiutasították az országból. Szülővárosa közelében lett tanár és Viareggióban telepedett le. Nyáron nagynénje két tengerparti panzióját vezette évenként. Így sohasem volt szabadságon, hacsak ez utóbbi tevékenység nem tekinthető annak a tanításhoz képest. Sok egykori magyar tanítványát látta e panziókban vendégül. 1956-ban részt vett a magyar menekültek támogatásában is.

Nagy szellemi kalandját az Úr azonban élete utolsó szakaszára tartogatta. Még tanított, amikor az érettségi vizsgák táján egyik kolléganője vaskos köteteket adott neki olvasásra. A hozzá hasonlatos lelkiismeretes tanárember azonban ilyenkor nem ér rá olvasni, így fáradtan és fanyalogva kezdett az olvasáshoz az érettségi után. Mint kiderült, a könyveket egy viareggioi látnoknő, Maria Valtorta írta: Jézus életét bemutató, illetve megélt látomások gyűjteménye volt. Centoni azonnal Avilai Nagy Szent Teréz és más, általa Pannonhalmán megismert misztikus írók munkáival hozta összefüggésbe e könyveket. Az irodalomtanár nemcsak a könyvek tartalmi gazdagságára, hanem a stílus irodalmi értékeire is fölfigyelt. Rögtön további gondolata is támadt: micsoda előny lenne a mai tanárnak, ha olyan nagy költőkről, mint Dante vagy Petrarca, a kortársaktól származó feljegyzések, vallomások maradtak volna az utókorra. Utánjárása hamarosan eredményre vezetett: az 1961-ben elhunyt Maria Valtorta egykori ápolója,

házzvezetönője és bizalmasa, Marta Diciotti még ott élt Viareggióban. Egyszerű származású, de beszédes és igen talpraesett nő volt ez a Marta. Már a neve is illett a Jézus lábainál ülő, Őt figyelő Mariahoz, akinek ápolásával és házi dolgaival kellett törődnie. Maria ugyanis gerincsérülés folytán hosszú éveken át ágyban fekvő beteg volt. Nagy művét és kisebb írásait is ágyban, iskolai füzetekbe írta.

Centoninak sikerült Martát vallomásra bírnia. Magnetofon-szalagra mondta visszaemlékezéseit Marta. Az élénk és csapongó fantáziájú „popolana” (azaz „a nép gyermeke”) gondolatait Centoni rendezte. Eközben ügyelt arra, hogy azért eredetiségüket is megtartsák. Marta elbeszéléséből másfél könyvnyi gyűlt össze. Az elsőnek a bevezetésében Centoni röviden elbeszéli pannonhalmi tartózkodása és Maria Valtortával való találkozása történetét.

A pannonhalmi olasz gimnázium „alapító osztályának” egykori diákja, Boksay György (Ph 47) az olasz kiadótól megkapta Maria Valtorta 5500 oldalas Istenember c. könyve fordítási megbízását. Maria Valtorta korábban írt önéletrajzán túl a nagy műnek több mint felével elkészült, amikor elragadta a halál. Vajon ez a nagyon sok nyelvre (még tudtommal horvátra és koreaira is) lefordított mű megjelenik-e magyarul, és lesz-e elég olvasója?

Centoni egyik levelében azt írta, szellemileg akar visszalátogatni Magyarországra, fizikailag nem. A szellemi látogatás a Maria Valtorta által megélt, misztikus kinyilatkoztatásban átélt evangélium fordításának finanszírozása és magyarországi kiadása lett volna.

(E sorok írója egy munkacsoportban talán közreműködött volna a fordítás befejezésében, ha látása jó négy évvel ezelőtt erősen meg nem gyengül.)

J. Horváth Tamás (Ph 49)

Centoni és egyik legjobb magyar tanítványa

2003. december 2-án, Gyurkám halála 4. évfordulójának előestéjén gondolataimba merülve próbáltam összegezni azokat az eseményeket, amelyeket gazdag szellemi hagyatéka gondozásában elértünk. Közösén! Az Úr, és mi, földiek: bencés társak és én. Ekkor szólt a telefon. Dr. Domokos György hívott a PPKE-ről. Ő kapta meg férjem, Boksay György által olasz pályázaton megnyert Maria Valtorta-fordításának befejezési jogát (az utolsó 3 könyv a 11-ből). Már hangján is éreztem, hogy jó hírt akar közölni. A hír pedig az volt, hogy húsvétra kapható lesz Magyarországon az első kötet. A legnagyobb gond, a hazai terjesztés megoldódott, a Szent István Társulat végzi. Domokos doktor természetesen nem tudott a fájdalmas évfordulóról, de ő is érezte: véletlenek nincsenek!

Meghallgatta az Úr sok-sok imámat és közvetítette Gyurkám segítő szeretetét, hogy szép hagyatékát eredménnyel tudjam gondozni. Mélységes Szűzanya-tisztelete talán így módon is visszhangra talált!?

Hogyan is emlékezett gyászmiséjén, az oltárnál, az egykori pannonhalmi osztálytárs, Jáki Sándor Teodóz atya, a legelső olaszórára? – Gyurka, Te már ott és akkor megelőztél mindnyájunkat, mert a Centoni úr által elmondott és vissza-kérdezett olasz közmondást csak Te tudtad hibátlanul elsőre megismételni. A mi nyelvünk belebicsaklott. A Te előnyöd pedig óráról-órára, behozhatatlanul nőtt...

Ő az egyetlen, akit az érettségi után a pisai egyetemre küldenek, ösztöndíjasként. Am a politikai helyzet miatt Gyurka nem kap útlevelet. Itthon az angol-olasz szakon öt félévet kitűnően végez el, ekkor az olasz helyett románt indítanak. Ez már túl sok egy tehetséges fiatalnak: irány a határ! Innsbruck, egyetem, pénztelenség, Németország, Ausztráliában öt év. Honvagy, Rómában másfél év, 1957 tavaszán újra itthon. Tanulás, tanítás, a magyar idegenforgalom újjászervezésében való aktív részvétel, írás, tolmácsolás, több híresség kalauzozása a Balatonnál és másutt. Boldog házasság, nehéz évtizedek – a Pap János-i Veszprém megyében.

Az 1980-as évek végéről három meghatározó eseményt emelek ki. 1. Gyurkánál kezdődő prostatatumor találtak. – 2. Akkori munkahelye, a füredi hajógyár csődbe megy a keleti adósságok miatt, Gyurka nyugdíjkorhatára idején. – 3. Centoni úr ír Maria Valtortáról. Jelzi, hogy Magyarországon is kiadják, pályázni kell a fordításra, s hogy Gyurkának komoly esélye van ennek megnyerésére.

Ekkor hallottunk először Valtortáról! A lehetőség csábító, de Gyurka többször meghátrál: lesz-e elég ideje a nagy MŰ-re? Képes lesz-e megfelelni a nehéz teológiai-bibliai témák, szövegek jó magyarításának? Centoni nem érti Gyurkát: dühös! És hatalmas dobozban elküldi a 11 kötetet, más járulékos anyagokkal együtt. „Próbálg csak ezzel foglalkozni! – jött tőle a szigorú parancs.

És Gyurka élete talán legnehezebb időszakában, 33 ezer forintos nyugdíjjal elkezd tanulmányozni Valtortát. Száz oldal próbafordítást kell a pályázathoz csatolni. Nem sok reménnyel, de végül is feladtuk a Centro Editoriale Valtortiano címére. A többi az Úristen dolga.

Gyurka ekkoriban szinte csak a MŰ olvasásával foglalkozott! Talán fél év is eltelt, amikor a Centro-tól értesítést kaptunk, hogy a pályázat értékelésére rövidesen sor kerül Viareggióban, a Valtorta-házban. Oda várnak egy hétre, teljes ellátásukat Centoni prof. vállalja.

Örömmük határtalan, de sok a probléma. Gyurka chemoterápiás injekcióját ebben az időben is meg kell kapnia, a kórház itt nem adja ki, Centoni úr felhajtja, orvossal együtt. Én még tanítok, szakfelügyelek, jóindulattal elengednek.

Egy álmvilágba érkezünk! Centoni a tenyerén hord minket. Szépséges viareggiói, tengerparti nyaralójában lakunk. Megismerkedünk dr. Emilio Pisanival, a CÉV tulajdonosával és jogi birtokosával. Naponta összejövünk a Valtorta-házban, a város másik pontján, Maria V. tárgyainak közelében, mélységes lelki és kegyelmi állapotban. Marta Diciottival beszélgetve, az ő finom kávéja mellett szívtuk be Centoni úr cigarettájának illatát... A pályázatról nem esett szó, – „csak” Valtortáról.

Dr. Emilio Pisani és felesége végtelenül szimpatikus emberek. A M.V.-ház az ő tulajdonukban van már, ezidőtájt az emeletén laktak. Szeretetteljesen, de tárgyilagosan fejtették ki igényüket a fordítással kapcsolatban. Sok kemény kérdést tettek fel Gyurkának is a fordítás „hogyan”-jára vonatkozóan. Minden este későn fektüdtünk le, a teljes bizonytalanságban. Csak az utolsó napon kerültek elő Emilio táskájából a vastos dossziék, ha jól emlékszem, öt pályázat. És akkor közölték: Gyurkáé a fordítás joga magas szintű irodalmi nyelvhasználata, gazdag árnyaltsága miatt. Kértek, én segítsen, mint pedagógus, a javításokban.

Hinni is alig tudtuk! Ezt nem ember akarta így!

Itthon már többnyire a nagy MŰ volt beszélgetésünk fő tárgya. Én még aktívan dolgoztam, éjjelente javítottam a gépelési és egyéb hibákat. Először az Autobiografia készült el, majd az 1. és a 2. kötet, mintegy 1500 oldal. Ekkor, 1992 áprilisában szörnyű tragédia történt: Gyurka agyvérzést kapott. Négy hónap a poklok világában: kómás állapot, két nagy koponyaműtét, tudatzavar. Felépülése isteni csoda! Mindig vele és mellette voltam, itáliai barátaink több helyen imaláncot alkotva imádkoztak velünk.

Folytatjuk a munkát. Már van telefonunk! Centoni úr több hónapra meghív, hogy ott dolgozzunk, M. V. házában közelében, de sajnos, én mindent beszámítva is csak két hónapot kapok, ebbe a két hét húsvéti szünet is beleszámít. Már bátrabban vezetek a félelmetes olasz autópályákon, úgy érzem, a Gondviselés kísér és M. V. is vigyáz ránk. Gyurka a gyógyszerek miatt nem vezet, de kitudó navigátor, és az öt idegennyelv tudása nagy ajándék. Centoni úr sírva-nevetve ölel magához mindkettőnket. Agglegény lévén egyre jobban érezte, hogy egy boldog házasság az ő életéből most már örökre kimaradt.

Belaktuk ismét a tengerparti szépséges nyaralót, a fizetett alkalmazott által ragyogóra tisztított, öt emeletes üvegpalota lépcsőházi illatát ma is érzem. Ebben van Centoni apartmanja. A napirendet ő szabta meg, költségeinkre számlát nyitott. E két hónap alatt szinte egész életét felfedte, sok-sok mozaikot villantott fel. Mindennap találkoztunk! Felejthetetlen órákat töltöttünk együtt. Általában dél-előtt főztem, vásároltunk, majd Gyurkával dolgoztunk, előfordult, hogy diktált, vagy ő gépelt, én a kész oldalakat javítottam.

Délután kis pihenő után mindennap 17⁰⁰ órára mentünk Centoni úrhoz a szomszéd utcába, ez volt az ő ún. téli lakása. Mindig frissen főzött, igazi olasz kávéval, süteménnyel várt minket. Máskor én vittem valamit, pl. madártejet. Hármunk kapcsolata egyre mélyebbé, bensőségesebbé vált. Sok emlékezéssel, beszédes csendekkel. Néha megjegyezte: „Jó neked, Giorgio, a te Éváddal...” Amikor Gyurka élénk helyesléssel megerősítette ezt, megkérdezte: „Signor Lettore..., miért nem házasodott meg?” Azt felelte: „Engem a nők pénzemért akartak. Tudták, hogy gazdag vagyok..., nem, nem! Ezt nem akartam!”

Egy jó pillanatban rákérdeztem, ki az a szép, fiatal hölgy, akinek a fényképe Centoni úr éjjeliszekrényén áll. Hosszas merengés után válaszolt: „Ő Eti. Pannonhalmán őt is tanítottam olaszul. Az édesanyjával bejárt az épületbe. Nagyon szép volt... Balesetben meghalt...”

Kávézás után általában tengerparti séta vagy kirándulás következett az öreg Lancia-autóval a közeli hegyekbe. Ezek márványhegyek. Az időjárástól függően kékben, rózsaszínben, lilában ragyogtak. Közeli láttuk a bányászatot és a darabolást is. Nagyokat kacagtunk, amikor a tanár úr egy-egy szédítő szerpentinél magyarul jelezte: most „kányárós” az út. Máskor majdnem halálra rémültünk, amikor kidrűlt, hogy meredek hegyi úton álló helyzetből nem tud kézfékkal indulni. Viszont csodaszépen mesélt az ő Itáliájáról, melyet nagyon ismert. Kiváltképpen a művészetét.

Ha a városka utcáin sétáltunk, sokan megsüvegelték, mások tisztelettel megsimogatták, kérdezték, köszöntötték: ő a város része volt. – Mélyen vallásos,

napi templomlátogató volt. Ám az igaz, amit Horváth Tamás ír róla: hitetlenül érkezett Pannonhalmára, szülei balosak voltak. – Többször megkérdeztem: „Mit főzök, Signor Lettore?” „Bablevest, azt szeretem. Nem kérek mákostésztát, az volt sok Pannonhalmán, nem szeretem.” – Centoni úr legközelebbi barátaihoz is elvitt minket bemutatni. Megvárta, amíg észreveszik Gyurka jó olasztudását, akkor fedte fel a titkot: „Az én tanítványom!”, és titokzatosan mosolygott. – Centoni nem volt üzletember, sokszor becsapták, akik bérelték a panziókat. Vagyona javát idősek otthona-célra adományozta. Oda is elvitt minket. Csak nappali otthon volt, kórház is készült.

A két hónap gyorsan elszaladt. Végig az volt az érzésünk, hogy odefentről az Úr és M. Valtorta együtt örül: Viareggióban valami szép dolgot művelnek az emberek. Munkánkkal jól haladtunk. Szinte lebegésben töltöttük el a napokat, így vártuk a húsvétot. De honvágyunk is erősödött. Búcsúzásunk megrendítő és fájó is volt. Mit hoz a jövő? Látjuk-e még egymást? Centoni úr idős, Giorgio beteg. Még két tavaszon laktunk a kedves apartmanban. Ők, Marta Diciottival közösen, többször küldtek viareggioi üdvözlőt. – Gyurka fokozódó földi szenvedéseit lelki vívódásait kezelőorvosa, dr. Rednik András (Ph 60) M. Valtorta szenvedéseivel állítja párhuzamba – költőien.

2004 húsvétjára megjelent itthon az első kötet; kár, hogy nem az önéletrajzzal együtt. (Sajnos, a cím nem Gyurka ízlése szerint való. Ő a gondolatot kívánta az olvasó felé közvetíteni, ezért ezt javasolta címként: „Az Evangélium, ahogy én megéltem”, vagy: „Az Evangélium az én látomásaimban”. A megjelent könyv címe viszont: „Az Evangélium, ahogy nekem kinyilatkoztatott”. Az olasz központ egységesen, minden nyelv esetére ezt kérte maghagyni. Már koreai, japán és szuahéli nyelvre is lefordították.)

Csopak, 2004. április 20.

Boksay Györgyné Éva

@ Kezdeté Jézus Krisztus Evangéliumának

***Maria Valtorta* látnoki írása szerint**

***Boksay György* (Ph 47) fordításában**

1944. augusztus 22.

Jézus megparancsolta nekem: – Végy elő teljesen új füzetet! Első lapjára azt a szöveget másold át, amelyet augusztus 16-án diktáltam! Ebben a könyvben Óróla (Szűz Máriáról) fogunk írni.

Engedelmeskedtem és másolok.

1944. augusztus 16.

Jézus azt mondja nekem: – Ne is írd semmi mást a mai napon! Azt akarom mondani neked, hogy csodatévő ereje van a szeplőtelen tisztaságnak, mert csakis így történhetett meg, hogy egy teremtmény méhe magába tudta fogadni a végtelent. Azért történhetett meg, mert e teremtmény sajátja volt az a legtisztább szeplőtelenység, melyet Isten bármely teremtménye egyáltalán elérhet.

Valóban, maga a Szentháromság szállott alá, és mindhárom személyében, ezek teljes tökéletességen lakozott őbenne. Teljes valóságában, semmivel sem válva kisebbé ezáltal, mert a hely határait a Szűzanya szeretete és Isten akarata annyira kitérítette, hogy az valójában átváltozott az éggé.

Ezért a Szentháromság ki tudta fejteni személyeinek sajátos tevékenységét, mégpedig:

Az *Atya*, akárcsak a teremtés hatodik napján¹, újra teremtővé változott és megteremtette „leányát” teljes testi-lelki valóságában, méltóságában olyannyira, hogy Teremtőjének tökéletes hasonmása lett. Annyira megtestesült Szűz Mária-ban az *Atya* szándéka, hogy nála tökéletesebb csak az *Atya* Elsőszüllöttje lehetett.

Ezért nevezhetjük Szűz Máriát az *Atya* „másodszüllöttjének”. Méltó ő erre a névre, mert születésekor tökéletességet kapott és azt mindvégig meg is tudta őrizni. Rangja nem kisebb, mint az Isten jegyese és anyja, ő az egek királynője, s e tekintetben csupán a *Fiúisten* előzi meg. Szűz Mária előtt tehát csupán a második isteni személy áll, Mária öröktől fogva másodikként létezett az Örökkévaló szándékában, és Teremtője az idők kezdetétől fogva örömét lelta őbenne.

A *Fiúisten* teljes testi valóságában Szűz Mária „fia” volt, és már akkor is kegyelmesen átadta neki *igazságát* és *bölcsességét*, amikor testileg még nem volt több, mint édesanyja méhében növekvő csíra.

Előzetes és meghosszabbított Pünkösdi keretében megjelent ott a *Szentlélek*, szeretetté vált „abban, akit szeretett”, aki méhében és megszentelt anyaságában hordozta a vigasztalást az egész emberiségnek.

Új és tökéletes formában akart az Isten az emberek előtt megjelenni, így is tudatva velük, hogy elkezdődött a megváltás időszaka. Megjelenése helyéül mégsem az égbolt bármely ragyogó csillagát, sem ragyogva-ékes királyi palotát nem választott, nem is az angyalok szárnyán lebegve mutatkozott a felhők fölött. Megjelenésének helyéül szeplőtelen anyaméhet választott.

Szeplőtelennek született Éva ősanánk is, ám engedett a rontásnak, szabad akaratból. Éva szeplőtelen világba született, mégis bűnössé vált. Szűz Mária pedig bűnöktől bűzhödő világba érkezett és tiszta tudott maradni a bűnök mocsarában, tisztaságára még a bűn árnyéka sem vetődött rá. Pedig vétkek és bűnök sokasága vette körül, látta az összes borzalmas bűnt, a legszörnyűbbet, az Istengyilkosságot is átélte, de az ő lelkét a bűnnek gondolata sem mocskolta be. Látta a bűnöket, megismerte a vétkezőket, mindezt azért, hogy engesztelésükért közben tudjon járni, hogy ő legyen az, aki a bűnös lelkeken megkönyörül és megváltásukon fáradozik imáival örökkön örökké.

Ezek a gondolatok jelentik a bevezetőt mindazon szent tanításokhoz, melyeket saját magad és mások vigasztalására ajándékozok neked.

---

¹ Ter 1, 24-31.

Ránky Mikire (Bp 38) emlékezem

A BDSZ hírlevelében kérdezte egy diáktársunk, ki emlékezik *Ránky Mikló*sra. Mint írta, *Kováts Arisztid* bácsi, volt tanárunk, igazgatónk mondta róla: „Ő is a mieink közül való.” Valóban így van. Legyen szabad itt pár mondatban emlékezni *Ránky Mikló*sra, ha nem is osztálytársamra, de iskolatársamra.

Az egyéniségek, a pozitív értelemben vett karakterek egyik jellemzője, hogy haláluk után sok-sok évvel, évtizedekkel is elégséges nevüket kimondani, s személyük szinte élő valóságban jelenik meg emlékezetünkben, vagy ahogy szoktam volt mondani: agyunk hátsó falán lévő dia/emlék-kivetítőjén.

Ránky Miklós, – nem, *Ránky Miki*, mi több, iskolatársai között „*Mikica*”. Már ez a becéző utónév is kifejezi egyéniségét. Mindig mosolygós, szíves, gondos egyéniségével, magatartásával, arcával.

Emlékezetem szerint felettem járt két évvel. De egyébként is „felettesem” volt, konkrétan rajparancsnokom a cserkészcsapatban, ahol akkor én az őrsvezetője voltam. A rajparancsnok és őrsvezető közötti kapcsolat jó emlékeket hagyott bennem. Nem „komolykodott”, a feladatokat mindig vidám légkörben, de határozottan, pontosítva jelölte meg.

Aztán „dolgoztunk együtt” az iskolai színpadon is. Remélem, nem csal az emlékezetem. Az iskolai színelőadásoknak két törzsdarabja volt – nagyképűen állandó jelleggel a „repertoáron” –, a *Jedermann* és a *Kis lord*. Nos, az utóbbiban volt valami kis aprócska szerepem, a főbb, ha nem is a főszerepet *Ránky „Mikica”* játszotta. A darab rendezője, mi több, Reinhardt-i szintű főrendezője dr. Szívós Donát volt. Bár nem ide tartozik, de a csendes – akkori „kaján” – összenevetgélés mondatja el, amit ő a próbák alatt nemegyszer elmondott: „Ha én nem dr. Szívós Donát bencés tanár lennék, akkor most a Nemzeti Színház színpadán *Bánk bán*-t játszanám.”

A színdarabban szerepelt egy bájos leányzó is, valamennyi diák „bálványa”. Nem emlékezem már, *Ránky Mikica* testvére volt-e, vagy talán a későbbi felesége...

Hát ilyként a sok szép, vidámsággal teli emlék.

Annál szomorúbb *Ránky Miki* halála. Azt hiszem, leányomtól hallottam – nem esküszöm rá –, aki annak idején a Műgyetem egyik tanszékén volt adjunktus. Ilyen minőségében a Műgyetem neki *Ránky Mikivel* közös munkahelye volt. Tehát leányom mesélte, hogy *Miki* a fiával – fiaival – a Balatonon vitorlázott, viharba kerültek. A vitorlás felfordult, kapaszkodtak a vitorlásba, az apa első-sorban fia/fiai életben maradását segítve. Amikor a rendőri motoros megérkezett, addigra, vagy éppen akkor, *Ránky Miki* a mélyben tűnt el s halt meg.

De emléke, mosolya, egyénisége számomra életem végéig élő emlék marad.

Dr. Károly István (Bp 40)

Dr. Springer Ferenc (Bp 40, + 2003)

Engedelmetekkel szomorú halálhírrrel jelentkezem. Szeretnék beszámolni osztálytársunk, *dr. Springer Ferenc* búcsúztatásáról.

Szegény Feri 2003. december 8-án hunyt el a székesfehérvári kórházban. December 23-án temették a Kerepesi temetőben a Springer családi kriptába. A ravatalozó tömött volt a sok gyászolótól. Fejér megye vezetősége, a Velence-tavi Intézőbizottság vezetősége és még sokan mások, vitorlás sportolók, a ferencvárosi FTC küldöttsége stb. stb. Hiszen talán köztudott, hogy Feri nagypapája alapította a Fradit! Feri még Gárdony város díszpolgára és az FTC aranydiplomása is volt. A gyászmise egy hét múlva a budai ferencesek templomában volt.

Annak idején, 1940-ben, az érettségén 74-en értünk, mi voltunk a Nagy Osztály. Azért emelem ezt ki, mert most már csak 18-an élünk, + 1 tiszteletbeli személy, *dr. Bárány Tamás* a 19-edik (ő két évvel előbb, a 6. osztályból elment tőlünk). Sajnos, a 18 személyből már csak öten tudtuk a sírhoz kikísérni, ill. a temetésen részt venni. A maradék 14 otthon maradt, mert beteg, ill. járóképtelen. Ide jutottunk, sajnos, dehát az átlagéletkorunk már 81 év. Szegény *dr. Károly Pista* is a búcsúbeszéd után rosszul lett.

Mivel az FTC, Ferencváros, Fradi szavak fentiekben szerepelnek, gondolom, ezt észreveszik az egész világon élő olyan volt bencés diákok, akik ismerték a Fradit.

Jó egészséget kívánva sok-sok szeretettel köszöntelek Benneteket, mint az 1940-es osztály földi ügyintézője

vitéz Kéthelyi Mátyás

A ravatalnál elhangzott búcsúztató beszéd

Drága Ferink!

Gimnáziumi osztálytársaid nevében veszek búcsút Tőled. Szavaim lelkedhez, lelkeségedhez szólnak, amely most itt van közöttünk, felettünk, mielőtt visszatérne a nagy világmindenségbe, ahonnan jöttünk, érkeztünk.

Emlékezetem szerint *Szabó Dezső* valamelyik regényében olvastam: a meghalt búcsúztatásánál önmagunkat is siratjuk. Az özvegy, mert párja meghalt, a gyerek, mert árván maradt. S ilyként mi is, a Te osztálytársaid, kik most már csak néhányadmagunkkal maradtak az élők sorában, s egymás után, mind gyorsabban követnek Téged.

De a gyász szomorúsága helyett gondoljunk inkább arra a felejthetetlen gimnáziumi nyolc évre, amit együtt töltöttünk. Mintha tegnap lett volna, vagy tán egy évszázada? Most is fülemben van akkori nevetésed, gondban-bánatban is örök optimizmusod, jó kedélyed, segítőkészséged.

Vége lett a gimnáziumi éveknél. 1940-et írtunk, a háború már itt dúlt Európában, de még nem volt világháború. Abban az évben léptünk ki – hadd kölcsönözzem *Herczeg Ferenc* egyik regényének szép címét –, akkor léptünk ki az életbe, léptük át *Az élet kapuját*-t. Szétszóródtunk, ki-ki a maga életpályáján, majd az elkövetkező évtizedek viharában még inkább, sőt távoli földrészekre is.

Hasonlattanál élve: miként a gyümölcsfa már csemetefa korában is mutatja törzsének erősségével, ágainak formájával, erejével a jövőjét, azt, hogy ad-e majd gyümölcsöt, milyet és mennyit, – nos, miként Téged megismertünk fiatal korodban, ilyen maradtál az iskolaévek utáni évtizedekben halálodig. Mindig kedves, derűs osztálytársaidal szemben, illetve értük segítőkész.

Ezt tapasztaltam magam is, hiszen Budapesten egymáshoz közel laktunk, így gyakran találkoztunk. Sokat beszélgettünk családról, barátokról, életünk alakulásáról, de nem kevésbé a sportról, a labdarúgásról. Mert utóbbit illetően, ha nem is vér szerinti, de Nagypád, Apám személyéhez kapcsolódóan szellemi testvérek is voltunk. Ők mindketten – bár más módon – beírták nevüket a magyar labdarúgó sport történetének aranykönyvébe. Hiszem, hogy Nagypád mellett majd Édesapámmal is találkozol... Őt is megismered.

Most induljál el utolsó nagy utadra, fel az örökkévalóságba, a nagy világ-mindenségbe. Tudom, hogy – ha szükséges – továbbra is vigyázod családodat, barátaidat. Oly nehéz, gondokkal, küzdelmekkel teli élet után most végre megpihenhetsz.

Pihenj, nyugodjál békében!

Dr. Károly István

Homor Kálmán (1925 – Eg 43 – 1999)

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Tisztelt Elnök Úr, Főtitkár Úr, Képviselő Úr, Igazgató Úr!

Homor Kálmán mérnök, egykori iskolatársuk, nekem kollégám már nem lehet itt velünk. Életére és tetteire emlékező beszédemben fogom megidézni őt.

Sok személyes emlék fűz hozzá, hiszen tagja és része voltam annak a tervező gárdának, melyiknek vezetője volt. Neve élete végén összefonódott a *Mária Valéria-híd* építésével. Élén állt annak a polgári kezdeményezésnek, amelyik a híd újjáépítését szorgalmazta. A polgárok hídépítő kezdeményezése oda vezetett, hogy az emberek egyre többet beszéltek erről, majd meglátta benne a lehetőséget a politika is. Ekkor már nagy esélyünk volt arra, hogy a híd meg fog épülni. Tény, hogy az első lendületet az ügynek a kezdeményező polgárok akarata, élükön Kálmán szervező munkája adta.

Ez a híd az ő életművén csak korona. Diploma után a Győri Vízügyi Igazgatóságnál helyezkedett el, majd rövidesen Budapestre került és az UVATERV mérnöke lett. Itt már együtt dolgozott *Reviczky Jánossal*, aki később a *Csonka híd* újjáépítésének ügyében, már a nyolcvanas évek elejétől hatékony harcostársa volt. Az újjáépítéshez az első tanulmányt ők ketten készítették 1983-ban.

Tegnap, a mai beszédre készülve végigjártam életének fontosabb esztergomi állomáshelyeit. Megálltam szülőháza előtt a Vízivárosban, beszélgettem annak jelenlegi tulajdonosával, majd kint a temetőben meglátogattam a borostyánnal befutott sírt, amin virágok is virultak, elolvastam a két dátumot, 1925–1999. A dátum mellett kis kereszt a táblán, jelkép. Ott eszembe jutott, milyen tisztelői maradtak halála után is. Csak példaként említem *Jan Oravec* urat, Párkány polgármesterét, akit láttam már e sírnál tisztelegni. Azon a napon, amikor a híd megvalósításáért Esztergomban, mint a túlsópart egyik legaktívabb híd-pártolóját kitüntették őt, szükségét érezte, hogy Kálmán sírjánál főhajtással tisztelegjen.

Tegnap végigjártam az irodaházat is, ahol igazgató volt. Rengeteg dolog történt ott az elmúlt ötven évben és történik ma is, hála az ő tevékenységének is, mert az iroda él és működik ma is. Az irodaház régi szárnyában alakult a tervező szervezet az 1950-es évek elején. Először a Győri Tervező Vállalat leányvállalataként, majd a Komárom Megyei Állami Építőipari Vállalatnak alárendelve működött az egyre bővülő létszámú csapat.

Az 1960-as évek elején a tervező iroda önálló gazdálkodású, megyei intézmény lett (Komárom Megyei Tanácsai Tervező Iroda, betűszóval KOMTTI). Akkor már hatalmas munkákon dolgoztak, és az igazgató Homor Kálmán volt. A Vár-

---

^{*} *Homor Kálmánra* munkatársaként emlékeztem vissza ezzel a beszéddel, a bencés öregdiákok 2003. évi találkozásánál. A beszéd első mondatai a magnetofon-szalagról véletlen törlés miatt elvesztek, ezeket emlékezetből ezzel a dőlt betűs mondattal pótoltam. – B. L.

hegy oldalának rendezése, esztergomi és megyei középületek, lakóépületek, ipari objektumok, később rendezési tervek és célcsoportos lakásépítés adtak munkát a tervezőknek a megye egész területén, de Budapesten és távolabbi vidékeken is.

Nincs idő arra, hogy itt mindent megemlítsék. A tervek hosszú sorát tervtári címszavakban őrizi egy vaskos kötet a könyvespolcomon. A tervtár megvan, bár kissé hiányossá vált a kilencvenes években. A zömét azonban megmentettük, és a tervtár így kutatható.

Nagyon sokan dolgoztak az időközben kibővített irodaházban, itt körünkben is többen ülnek egykori munkatársak, látom az ismerős arcokat a széksorok között. Sokaknak a kezdéstől a nyugdíjig az egyetlen munkahelye volt. Sorsok, emberek, sőt családok és generációk kötődnek az irodához.

Homor Kálmánra emlékezve azt a mikroklimát és környezetet is meg kell említenem, amit abban az irodaházban teremtett. Olyan hely volt, ahová nem lopakodott be a politika, se egyoldalúan, se kétoldalúan. A semlegességre, általában az egyensúlyra mindenben és mindig kényesen vigyázott. Politikai szervezethez nem csatlakozott. Igyekezett békét teremteni a munkatársak között, és ha mégis, a munka hevében valami vita vagy veszekedés támadt, azt bölcsen és hamar elvágta. Demokrácia volt ez, hetenként tartott munkaértekezlettel, közös döntésekkel, de ha a vállalkozás céljai úgy kívánták, akkor kérdés és vita nélkül, határozott igazgatói döntéssel.

Az irodában nem csak műszaki tevékenység folyt. Az értelmiség kötelessége, hogy a kultúrával is foglalkozzon. Ezen a területen ő sokat tett a városért és a régióért. Az ő nevéhez fűződik a *Balassa Társaság* felélesztése, ami már a háború előtt is működött, majd talán két évtizeden át tetszhalott volt. A társaság az esztergomi értelmiség – főleg humán értelmiség – találkozóhelye volt. Elindította és működtette az iroda könyvtárában a *Zodiákus Klubot*, ahol vendégünk volt *Székely György*, *Borsos Miklós* és sok más magyar művész. Tagja volt a *Duna Intéző Bizottságnak*. Ott nagy terület átfogó elemzéseivel foglalkoztak, sok vízügyi téma is napirendre került. Az iroda foglalkozott a *Nagygyarosi Vízlépcső* tájat és környezetet érintő szakkérdéseivel is.

Kálmán 1985-ben vonult nyugdíjba. Nem pihent meg, aktív közéleti szereplésbe kezdett. Ott volt a mérnöki kamara újjászervezésének aktív tagjai között mindaddig, amíg az első tisztségviselőket meg nem választották. Ő volt a jelölt bizottság elnöke és motorja. Akkor közel voltunk egymáshoz, és mondhatom, kemény feladat volt. Ma már tudjuk, a megye kamarai tisztségviselőit úgy válogatta össze, hogy nagy fluktuáció nem lett, és a kamara megerősödött. Ma már az országos szervezettel karöltve a törvényhozás szintjén hallatjuk hangunkat és képviseljük a mérnökség érdekeit.

Az első választások után, dolga végeztével, a kamarai berkekből szerényen visszavonult, és folytatta a *Mária Valéria-híd* felépítésével kapcsolatos harcait, és belemerült a még megoldatlan esztergomi építési problémák tengerébe. Foglal-

koztatta a *Prímás-sziget* rendezése, az árvízvédelem megoldása és a „*bánomi áttörés*”, ami örökzöld téma volt már korai igazgatósága idején is.

Amit eddig elmondtam, mutatja, hogy mennyi munka húzódik meg életművében. Nem tudom másként jellemezni, csak úgy, ha verset idézek, noha rossz versmondó vagyok. Egy verset, ami illik Homor Kálmánra. Részlet *Váczi Mihály: Százhuszat verő szív* című költeményéből:

“...
 Dolgoztam – mint akáctörzs a homokon –
 égre emelve a munka termő ágát,
 s fejem alá vettem a lustaság
 felhőkön úszó szénaágyát.
 Mások bajainak gerendáiból ácsolt
 tutajon örvénybe eveztem,
 s az én nyomorúságaim kis gyufaszálaival
 tüzet adni siettem.
 Meneteltem hűen a sorban, hadakoztam az élen,
 soha nem menekültem...”

Munkájában szilárd támasz volt felesége, *Júlia asszony*. A napokban meglátogattam. Beszélgetésünk során sok emlékem támadt fel, és bizonyossá érett bennem, hogy valóban: neki nem kis része van férje teljesítményében. Egyszerre támasz és katalizátor is volt.

Kálmán, akit *Kácínak* is szólítottunk, sajnos, nem érthette meg azt, ami végül a legfontosabbá vált számára: a híd felépülését és avatását. Egészen furcsa módon azon a napon – 1999. január 21-én – temették el őt, amikor odaát, a Duna túlsópartján, Párkányban aláírtak egy olyan egyezményt, amelyik végérvényesen bizonyossá tette: a híd fel fog épülni. Hirtelen és váratlan halála volt. Három nappal előtte beszélgettem vele, a *Prímás-sziget* rendezéséről. Éppen azzal foglalkozott nagyon intenzíven, valamilyen közeli határideje is volt a munkának, de nem a munka heve vitte el.

Egyénisége arra indította *Esztergom Barátainak Egyesületét* és a *Magyar Mérnöki Kamara Komárom-Esztergom Megyei Szervezetét*, hogy emléktáblát állítson neki – és a polgároknak, akik vele indultak és cselekedtek – a régió hídjának újjáépítéséért. A tábla felül az ő nevét viseli, alul pedig a polgárokat említi.

Az emléktábla elhelyezése jelképes. Előtte kis kőtömbök szolgálnak arra, hogy a szemlélődő leüljön. Onnan egyszerre látja a táblát és olvashatja feliratát, látja a hidat, a folyót és a két partvonalat, amit az összeköt. A hídnak – gazdasági hasznán túl – szimbolikus értéke is nagy. A két partot összeköti. A szimbólumra hivatkozva kívánom, adassék meg nekünk, hogy a túlsópart, ahol apám született, és ez a part, ahol anyám, legyen egy euro-régió. És adassék meg nekünk az is, hogy Homor Kálmánhoz hasonlóan legyenek mindig mérnökeink, akik a műszaki ügyeket előbbre viszik, ezzel az ország szekerét előre tolják, és akik megfogad-

---

ják azt a parancs jellegű tanácsot, amit *Kölcsey* adott: „Hass, alkoss, gyarapíts, s a haza fényre derül.”

Megjegyzéseim

Hogy belopódzott-e a politika a tervező intézménybe, amelyiknek Homor Kálmán volt az igazgatója? Volt úgy, hogy ajtóstul bejött a házba, de ezt a beszédben nem említettem, mert a ráhatás mindig kívülről jött (érseki palota előtti át-emelő ügye, a cég Tatabányára helyezése stb.). Ő ezeket a támadásokat valahogy mindig leszerelte, azt hiszem, bölcs visszavonulással és rendkívül széles körű kapcsolatai révén.

Beszédem közben *Borsos Miklós* keresztnévét majdnem elfelejtettem, ezért azután a körünkben megjelent művészek felsorolásának hamar véget vettem. Álljanak itt még néhányan, akiket szándékom volt megemlíteni: *Martsa István, Szántó Piroska, Vass István, Vigh Tamás* stb.

Az itt leírt szövegben nincsenek benne az élőbeszéd előadásomban a magnetofonszalagról visszahallgatható botlásai. A szöveget nem írtam le előre, csak a gondolatsor volt meg bennem.

A beszéd elhangzása után volt diáktársa, aki szóvá tette, hogy túl szép képet festettem róla, és hogy voltak hibái is. Voltak, úgy mint nekem is vannak, és a kifogást emelő úrnak is vannak. Mindannyian emberek vagyunk.

Lejegyeztem a hangfelvételtől 2003. június 26-án.

Besey László

Gyapay Dénes (1928 – Ph 47 – 2004)

Egy újsághír

„A Magyar Újságírók Szövetsége megrendüléssel tudatja, hogy 75 éves korában, 2004. február 17-én elhunyt *Gyapay Dénes Aranytollas újságíró*.

Gyapay Dénes, az egykori pannonhalmi bencés diák, újságírói pályáját 1950-ben kezdte. Dolgozott a *Népszavánál*, a *Magyar Rádiónál*, a *Pest Megyei Hírlapnál*, a *Magyar Nemzetnél*, másfél évtizedet töltött az *Esti Hírlapnál* külpolitikai főmunkatársként. 1984-ben a *Magyar Hírlap* külpolitikai rovatvezetője lett.

A *Képes 7* című hetilap alapító főszerkesztője volt 1987-es politikai elmozdításáig. Ezután a *Magyar Hírlap* főmunkatársaként dolgozott, majd 1990 őszén, a rendszerváltás után, a *Magyarország* című hetilap főszerkesztőjének nevezték ki. 1992 és 1995 között a Magyar Köztársaság Külügyminisztériumának *milánói főkonzulja*, visszarendelése után a *Magyarországi Olasz Kereskedelmi kamara* szóvivőjeként és az *il Fiorino* című kétnyelvű folyóirat főszerkesztőjeként dolgozott. Meghívott előadó volt a *Nyugatmagyarországi Egyetemen*.

Több cikluson át a *Magyar Motorkerékpáros Szövetség* elnöke.

Éveken át a *Magyar Újságírók Országos Szövetsége Választmányának* tagja, a *Turisztikai és Gasztronómiai Szakosztály* egyik alapítója, később elnöke volt.

Gyapay Dénes egész életében, újságírói pályafutása során is, hű volt azokhoz a tiszta eszményekhez, amelyekkel bencés tanárai útjára bocsátották. Ezért voltak pályatársai, tanítványai közt nagyon sokan, akik szerették, tisztelték, becsülték, s persze olyanok is, akik nehezen értették meg.

Temetéséről a család később intézkedik.”

A hitves panasza

(Versrészlet a gyászjelentőről)

„Mikor láthatlak újra, nem tudom már,
ki biztos voltál, súlyos, mint a zsoldár,
s szép mint a fény és oly szép mint az árnyék,
s kihez vakon, némán is eltalálnék,
most bujdokolsz a tájban és szememre
belülről lebbensz, így vetít az elme;
valóság voltál, álom lettél újra, ...”

(*Radnóti Miklós*)

Tisztelgünk Dénes hamvai előtt ^{*}

A Pannonhalmi Gimnázium fogadótermének egyik falát teljesen betölti *Jeges Ernő* 1942-ben készült festménye. A kép együtt született a Gimnáziummal és látványát fontos emlékként vitte magával a Pannonhalmáról útra kelő diákok mostanra már nagyon népes serege. Jeges Ernő freskója a festészet sajátos eszközeivel ábrázolja a magyar-itáliai kapcsolatokat *az idő függvényében*. *Az időtengelyen* 1000 év helyezkedik el. A kép bal oldalán a meghatározó kezdet képe: Asztrik apát átveszi Szent Szilveszter pápától a koronát, és ezzel elkezdődik a magyar nép fizikai vándorlásait felváltó szellemi együttjárás Európa népeivel. A velencei bencés szerzetesnek, Szent Gellértnek, Szent Istvánnak és Szent Imrénének hármásával folytatódik a kép, majd sorakoznak az ismert és ismeretlen személyek, Itália és Magyarország ezer éves történetének közös szereplői. Az ezer év félidejében, a kép közepén, *maximumként* Mátyás király és itáliai felesége trónol.

A festő és kortársai reménye szerint azonban ez csak *lokális maximum*, mert a kép jobb oldalán *a függvény meredek emelkedése* látható. A Pannonhalmi Olasz Gimnáziumot láthatjuk ott, a 20. század közepének neves szereplőivel és – ami most számunkra különösen fontos – akkor még névtelen főszereplőivel. Három kisleány látható itt, hárman a fiatal iskola első tanulói közül. Az egyik akár Dénes is lehet. Bizonyára látta őt a festő, hiszen akkor még nagyon kevesen voltak a diákok, és Dénes is szemtanúja volt a festmény készülésének.

A kép Dénessel és társaival befejeződik. Ami tőlük balra van, az a múlt, a magyar haza múltja. Ez a múlt – a minden magyar számára nélkülözhetetlen múlt – éppen itt, Pannonhalmán lett Dénes és társai személyiségének része, lett gazdag úti csomagja. Dénes 2003-ban ezt írta: „A gimnázium olyan tudással és erkölcsiséggel fölverte bocsátotta útra diákjait, amely a legnehezebb időkben is kiállta a próbát.”

A kép elkészülte után még öt év várt Dénesre és társaira az érettségiig Pannonhalmán. Öt év, amely alatt Dénes vallomása szerint elkezdődött az ő Itália iránti gyarapodó és soha meg nem szűnő szerelme. Nagyon súlyos évek voltak ezek 1942-től 1947-ig. És amikor útra keltek, még nehezebb idők következtek. Az akkori hatalom azt kiáltozta nekik, hogy most nekik már csak élvezniük kell a szabadságot. Ennek hazug voltát Dénes és társai hamarosan a saját bőrükön tapasztalták. De tudták azt is – nem kis mértékben pannonthalmi úti-csomagjuk segítette őket ehhez a tudáshoz –, hogy a szabadság az ember belsejében van, és ezt a szabadságot csak akkor veszélyeztetik kisebb-nagyobb földi hatalmak, ha az ember elhiszi nekik, hogy tőlük szabadság kapható.

Az a jövő, amely ígéretként Jeges Ernő képének jobb szélén megjelenik, azóta már múlttá vált, viszontagságos, de nagyon gazdag múlttá. A kép 20. századi

---

^{*} Gyászbeszéd Gyapay Dénes temetésén, 2004. március 16-án

szereplői is mind meghaltak már. Meghaltak a világi politikusok, és meghalt az a három bencés is, aki a kisleány között van. A képen nem látható, de a Dénes és sok társa életében nagy szerepet játszó Békés Gellértnek pannonhalmi temetőjében az egykori fiúk képviselőjében Dénes emlékezett rá és búcsúzott el egyben azokról a bencésektől, akik őket újukra bocsátották. De meghaltak jó néhányan a fiúk közül is. Most az egykori kisleány Dénes is elhagyta már az *ember időtengelyét*.

De *ahol most állunk*, megint nem a befejezés. Egy tablónak talán az utolsó képe, de nem a történet vége. Mert az *ember története a végtelenbe nyúlik*. Nem azért, mert a végtelenből jön. Egy időben történt esemény teszi az ember történetét végtelenné. Egy esemény, amelyik az ember történetében jelent meg, de meghaladja az ember történetét. Egy esemény, amelyről így kezdődik az Evangélium híradása: *A hét első napján, amikor még sötét volt...*

Ez az ember valóságát, érzékelését, de még gondolatait is messze meghaladó történet teszi lehetővé, hogy ne érjen véget az ember története, egyetlen ember története sem. A velünk egykor útrakelt és az ember kapcsolatait olyan nagyra tartó *Galileai Jézus* azt akarta, hogy ne hulljanak a semmibe emberi kapcsolataink. Az ő halálon aratott diadalának erejéből, akik egyszer társaink voltak a földi vándorlás útjain, titokzatos, az érzékelhető valóságot messze meghaladó módon örökre társaink maradnak. Közös múltunk Isten erejéből véglegesen és örökre közössé teszi jövőnket is.

Ezért hitünk – az Egyház hite – szerint nem a búcsúzás pillanatai ezek. Imádságunkkal Isten irgalmas szeretetébe ajánljuk most Dénes testvérünket. Azért is imádkozunk, hogy mi is annak a valóságnak részesei lehessünk egykor, amelyet most még csak reményünkben birtokolunk. Annak a valóságnak részesei, ahol közös a jövőnk azokkal, akikkel közös volt a múltunk.

Pintér Ambrus OSB

Emlékezések

Bencés diákok tegnap és ma

I. – „Bezzeg, amikor mi diákok voltunk...”

Feledékeny szülők tanári intésben részesülő gyermekeiket sokszor írásom címe szerinti mondattal – vagy hasonlóval – kezdik okítani a „jobb útra” térítés szándékával. Szerintem koronként a szokások, a divatok változhatnak és változnak, ám a diákkor jellemzői, függetlenül a kortól, lényegében nem változnak.

Hadd írjak a következőkben a mi diákkorunk néhány ilyen „Bezzeg a mi diákkorunkban...” címszó alatti, máig is emlékezetes történéseiről.

*****

Órakozi szünetben a „szellőztetési felelős” osztálytárs kinyitja az ablakokat, felengedi a tanári pulpitus melletti kettős ablak közötti vászonrolót. (Az idősök tán emlékeznek rá. A vászonredőny, ill. -függöny aljához zsineg kötve, azzal lehetett visszahúzni.) Nos, osztálytársunk rákötötte a tanári asztalon lévő tintás kalamárist (akkor még tentásüvegben, azaz kalamárisban lévő tintába mártott tollal írtunk). Roló fel, zsineg fel, az felrántja a kalamárist, ami azután kirepül a Baross utcára (a Baross utcára nézett az iskola egyik épületszárnya) s kézigránátként „robban” az aszfalton, s fröccsen is szét (és fel is) a kalamáris tartalma, a tinta.

Jó vicc! Szerencsére az arra járónak nem a fejére, hanem eléje esett, tentával befröcskölve egy hölgy szoknyáját.

Útójáték. A hölgy – fiatal, csinos, jó lába is van (mint a jelenlevők megállapították) – dühösen mutatja, mint „sértett”, a szoknyáját *Kandid* úrnak, az igazgatóknak, meg-meglebegtetve a bűncselekmény szenvedő tárgyát, szoknyáját. Igazgató urunk – mintha most is hallanám – harsány hangon próbálja lecsillapítani a felháborodott hölgyet. Valahogy így: „Ne háborogjon, Kisasszony! Mindent megfizetünk. De ne mutogassa annyira, látok én úgyis mindent...”

Egyébként (nem tudom kihagyni) az ő nevéhez fűződik – sok más mellett – a nemkevésbé harsány felháborodás: „Fiúk! Megint összevizeltétek a WC-t. Ennek is én iszom meg a levét!” – ti. mint az iskola tisztaságáért felelős személy. Drága jó Istenem! Mit nem adnék, ha még hallhatnám hangját, ha érezhetném jobb vagy bal kezének, tenyerének pedagógiai nevelő módszerei egyikét (kétkeszes volt ilyen szempontból)! *Kandid* úrnak voltak még ilyen és hasonló aranykópései, pl. „Kinyomoznám, ki volt, ha tudnám” stb.

*****

Más. 71-en voltunk az osztályban. A két oldalsó padsorban két-két személy, a középsőben hárman egy padban. Valahol, a katedrától messzi hátul a középső padsorban, és annak is középső helyén ülő diáktársunkat jobb és bal oldali

padtársa óra alatt sűrűn itatgatta jóféle barackpálinkával. Szegénykém, felhívta a tanár felelni. De nem tudott felállni! Csak úgy, hogy két padtársa felemelte. Eddig ment a dolog, de a tanári kérdések mindegyikére szelíd némasággal válaszolt. „Ülj le, fiam! Szégyelld magad, egy szót sem tudsz. Ülj le!” Megtette. Két padtársa ugyanis lassan visszaengedte... Ezt megúsztuk!

*****

1940. Kassa. Osztálykirándulás a húsvéti szünetben. Kollégiumban – azt hiszem, a piaristákhoz – szállásolták el az osztályt, egy hosszú folyosóra nyíló 4-5 hálóteremben. Nos, a záróéjszaka során „előadtuk” a Trója elfoglalása című történetet. Azaz két teremből kivonszoltuk a vaságyakat, a támadó hadsereg tagjai az ágyakra ültek, alatta másztak az ágyakkal együtt, Trója védői pedig várták őket. S megindult a párnaharc Trója elfoglalásáért. Hogy sikerült-e Trója elfoglalása, azt nem tudom, de tény, hogy Kandid igazgató úr 2-3 hét múlva vérvörösen – ez nem volt nála nehéz – jött az osztályba számlákat lobogtatva: „Ha nem lennétek érettségi előtt, kizáratnám az egész osztályt az iskolából. Itt van a vendéglátó iskola igazgatójától a számlák tömege. Széttört ágyak, széttépett párnák, lepedők, kirángatott villanydrótok...” – A számlák összegét összeadtuk, ilyen értelemben valamelyest jobbítottunk helyzetünkön.

*****

Más. Ez ugyan nem diáktörténet, de – csendes humorával is – említésre méltó.

Korban tán legidősebb tanárunk volt *Szekeres Bónis* úr. A németet több diák-generáción keresztül tanította. Nos, egyik osztálytársunk édesapja – korának egyik kiváló orvosa – a tanári fogadóórán a következő kérést „terjesztette elő”: »Kedves Tanár Úr! Ne szégyenítsen meg fiacskám előtt. Hazajött, és ragyogó szemekkel közölte: „Bónis tanár úr ma feleltetésnél azt mondta – Apuka, szó szerint idézem –: Fiam, Te épp olyan hülye vagy a németben, mint annak idején apád volt.” Azért ne tessék rám ilyen minősítő jelzőket alkalmazni!« Mire Bónis tanár úr – így szól a történet – szelíden ezt válaszolta: „Látja, Főorvos Úr! Nem lett ugyan némettanár, de ez nem befolyásolja az Ön országos orvosi jóhírét!”

*****

Cserkész tábor. Minden évben volt az ún. „gyereknap”. Őrsvezetők, rajvezetők egy napi szabadságot vettek maguknak, otthagyták kora reggel a tábort, s mire felébredtünk, nicsak, vezetők nélkül maradtunk. Egy kivétellel, *Havasi Lúcius* tanár úrral, a csapatparancsnokkal, aki a cserkészlet demokratikus „államrend-szerében” valamiféle köztársasági elnöki jogkörrel rendelkezett. Nem De Gaulle módjára, hanem mint olyan országokban, ahol a köztársasági elnök elsősorban közjogi tekintély, de nincs különösebb döntési hatásköre.

Mi élveztük a „vezetőnélküliséget”. Választottunk magunk közül háromtagú vezetőséget (egy napra minek kellene több?), ők meghatározták a nap program-

ját, az étkezések menüjét stb. Csodálatos rendben telt el a nap. Estefelé valaki bedobta a kérdést: Ha itthagytak a vezetőink, van rájuk egyáltalán szükségünk? Elmentek, maradjanak. Tervünkről tájékoztattuk a parancsnoki sátorban brevíriumozó parancsnokot, mire ő szelíden közölte: „Ti tudjátok, mit csináltok. Csak árvíz, tűzvész ne legyen.”

Nos, mi megszerveztük a tábor „vezetők elleni védelmét”. Kavicsok gyűjtése, állások elfoglalása sötétedés táján. Vidám nótaszó messziről, majd mind közelebről. Tegnap vezetőink közelednek. Mi bizony kövek záporával fogadtuk őket. S kiáltásokkal. „Itt hagyatok, aludjatok a táboron kívül. Majd holnap reggel tárgyalunk.” Ilyen és hasonló kiáltások, néha kissé erősebb hangnemben. Ők értették a tréfát, pontosabban, hogy „nem tréfa az, gyermek!” Fehér zsebkendőzászlós parlamentter, mint tárgyaló elindult felénk. Mi közöltük: „Majd reggel hétkor visszajöhettek. Itthagytatok, most aludjatok a táboron kívül. Meleg teát kaptok...” – Így lőn. Havasi tanár úr is kijött sátrából és csak annyit mondott kedves mosollyal a népét elhagyott vezetők felé: „Jó éjszakát!”

Hát ilyenek voltunk mi. Lett azért belőlünk is valami, pontosabban valaki.

*****

Nem diákcsíny, inkább egy zárótörténet arról, hogy számunkra milyen erős emlékként maradt meg a cserkészélet.

A 60-as évek közepén a Váci úton bemegyek egy fodrászüzletbe. Az egyik, hozzám hasonló korú fodrász fehér köpenyéből – ahogy nyírja, nyírogatja gyérülő hajzatomat – kivillan a valamikori ismert karabineres, középen liliomos cserkészzöv. A fodrászati műalkotás befejeztével felállok a székről és udvarias meghajlással mondom: „314-es Czuczor Gergely. És Ön?” Mire ő kapásból válaszol: „113-as Ezeresterek.” Mire én, tudván és emlékeztetve, hogy annak a cserkészcsapatnak volt Pesten a legnagyobb fúvószenekara, ennyit mondom: „Esz trombita.” Erre ő: „Vadászkürt.” Ezután következett – a téma külön megjelenése, „felvezetése” nélkül – a nyári cserkész táborok helyének egymást váltogató felsorolása. Én: Szilvásvárad, ő: Vértesszőlős, majd mind lelkesebben, szinte egymás szavába vágva: Balatonaliga – Tapolca – ..., végül én: Gödöllő, ő: Is!

A jelenlévők – legalábbis bizonyosan a többségük – nem értették ezt a „szópárbajt”. Mi felemeltük szorosan összezárt három ujjunkat a cserkészköszönéssel. Ő még ennyit mondott: „Cserkésztestvérem, most nem fizetünk...”

*****

Hát ennyire bennünk élt és él ma is a cserkészélet. A cserkészélet, amely pedig csak egy része volt az oly gazdag diákéletünknek. Gazdag, színes – és nem csak a csínytevésekben. Erről máskor...

*****

Állandó témám, problémám, hogy fél évszázad úgy telt el, hogy mi itt Magyarországon álltunk, mi több, hátrafelé haladtunk (mentünk, löktek, taszigáltak...), a világ meg ment előre. A mi korosztályunk nem volt más, mint híd, a gyermekeink számára. Az is valami, főként gyermekeinknek. De hát ez más téma...

Szentendre, 2003. december 19.

*****

II. – És mi van a mai bencés diákokkal?

A diákszövetség lapja (Hírlevél) tartalmilag bővült azzal a híryannyal, amely a volt bencés diákok tudományban elért újabb eredményeiről, azok elismeréséről számol be. Várom a szerkesztőség további ilyen tájékoztatásait. Büszke vagyok rájuk és, általuk, tanáraiknak hálás.

Tudom, a terjedelem miatt korlátozott ugyan a híryannyal más területekre való kiterjesztése, mégis, hiányérzet van bennem. Mi van a jelenlegi bencés diákokkal? Budapesten, Győrött, Pannonhalmán, és az ország többi városában?

Egyáltalán és elsősorban: Jelenleg hány diák tanul bencés gimnáziumban Magyarországon? Továbbá: Milyen eredményeket érnek el bencés diákjaink tanulmányi versenyeken, más hazai és nemzetközi megmérettetéseken? Milyen a bencés gimnáziumokból egyetemre, főiskolára felkerülő érettségizettek százalékos aránya az országos átlaghoz viszonyítva? És nem utolsó sorban: A mai bencés gimnáziumok működésének helyzete, problémáik; többek között – netán – a világi és egyházi tanárok aránya.

Ha az elnyomatás, az egyházi iskolák túlnyomó része megszüntetésének évtizedeiben a megmaradt egyházi iskolák változatlanul, mi több, kiemelkedően helyt tudtak állni, akkor hiszem, de legalábbis remélem, jelenleg is ez a helyzet. Korábbi „pletykák” szerint a 70-es évektől kezdődően a megyei párttitkárok, tanácselnökök „sorban álltak” csemetéik pannonhalmi gimnáziumba való felvétele érdekében. Hallottam még olyat is, hogy az egyik akkoriban tartott minisztériumi országos felügyeleti vizsgálat szerint Pannonhalmán tanították a legmagasabb szinten a politikai gazdaságtant vagy valami hasonló tantárgyat: *Se non è vero, è ben trovato* – ha nem is igaz, de találó, vagy legalábbis jól hangzik!

A t. szerkesztőség megfelelő szervezéssel – például ilyen céllal időközönként a bencés gimnáziumok igazgatóihoz küldött levéllel kérhetne és kaphatna az előbbieken leírtak szerinti híryannyalot.

És – már szinte csak utóiratként merem feltenni a kérdést: Működnek-e most is iskolai fúvószenekarok? Cserkészcsapatok? Szerveznek-e vízitúrákat?

Szentendre, 2004. február 7.

Dr. Károly István (Bp 40)

Egy komáromi bencésdiák visszaemlékezései *

Tempi passati – mondják ékes olasz nyelven –, 60 éve már, hogy 1942 júniusában szüleim beíratk a komáromi Szent Benedek-rendi gimnázium első osztályába. A tandíj 110 pengő volt, nem kis összeg annak idején. Hiszen akkor az a mondás járta: „Kétszáz pengő fixszel az ember könnyen vikszel”¹. Négy elemi sikeres elvégzése után tíz évesen kerültem be sokadmagammal a Király püspök utcai impozáns épületbe, ahol bencés szerzetesek, valamint világi tanárok, élükön *Dobrovich Ágoston OSB* igazgató úrral, vették gondozásukba az újonc nebulókat. Nehéz idők jártak. Dúlt a második világháború, s a frontok vérszesen közeledtek. Szeptember 10-én becsengettek az 1942/43-as tanévre. Engem az I.B osztályba soroltak, ahol 54-en feszengtünk a padokban. Osztályfőnökünk, *Haraszti Imre* magyar–latin szakos tanár volt hivatva vezetni minket nyolc éven keresztül egészen az érettségiig. Természetesen minden másként alakult.

Tanáraink közül különösen *Bodócs István* a földrajzi ismereteivel fogott meg minket, *Harmos Károly* rajztanár és a szemüveges, szigorú ábrázatú *Zavatzky Antal* (akit *Sipi bácsinak* aposztrofáltunk) a matézis tanára, valamint tomatanárunk, a stramm *Csukás Andor* voltak iskolai mindennapjaink főszereplői. Tíz tantárgy szerepelt a porondon. A tanítás reggeli tornával kezdődött a közeli ráckerti KFC pályán, a domináns víztorony árnyékában, ahova az egész iskola diáksága énekszóval vonult ki és vissza. Ötórás tanítás folyt. Mi elsősök büszkén hordtuk Bocskai-sapkánkon a bencések PAX jelvényét, nem is gondolva annak különös értelmére, a háborús időkre való tekintettel. Tanárainkat harsány „Laudetur Jesus Christus”-szal köszöntöttük. Diáktársainknak a kötelező „szervusz” járta, vagy ha cserkész volt az illető, úgy a „Légy résen” és a balkezes kézszorítás volt szokásban. Sapkánk oldalán ott díszlett az ezüst csík (az 5–8 osztályosoknál az arany színű), azok számából azonnal tudni lehetett, hogy ki hányadik osztályos.

A tanévet 1943. július 11-én *Te Deum*-mal fejeztük be. Megkaptuk bizonyítványunkat, s megkezdődhetett a vakáció. Már ekkor a kiscserkészjelöltek csoportjába tartoztam. A hetente tartott foglalkozásokon a cserkészet alapfokú fogadalmát: a jellemképzés, az önállóság, életrealitás, találékonyság, lemondás és fegyelem szabályait igyekeztünk elsajátítani. A frontról viszont rossz hírek jöttek. A közeli (a háború után lebontott) terjedelmes monarchia-kori katonakórház megtelt sebesültekkel, sőt e célból a katonaság lefoglalta tornatermeinket is, ezekben szintén hadikórház nyílt. Emlékszem olyan sebesültekre, akik kezüket, lábukat is elvesztették, és egy kosárszerű, speciálisan e célból alkotott alkal-

* Utánközlés a *Dunatáj* két számából (2003)

¹ Utalás az állami alkalmazottak átlagfizetésére. A német Wachs–viasz szóból eredendő a különös „vikszel” szó értelme: a korábban viasszal felkent padló (parketta) kefével való, lábbal történő fényesítése.

matosságban szállították őket. Könyörögtek, hogy gyűjtsunk meg nekik egy cigarettát és dugjuk a szájukba. Idő kérdése volt csupán, mikor veszik igénybe gimnáziumunk épületét, az Alma Matert, ami bizony nemsokára bekövetkezett.

Szeptember-októberben a hadihelyzet miatt országszerte kényszer-utóvakációt rendeltek el. Az 1943/44-es tanév csak novemberben kezdődhetett. Légiriadók idején a tanítás gyakran megszakadt, sok volt a lyukasóra. Akkoriban az iskolaudvarunknak az épülő posta melletti rejtett zugában „országosdit” (késdobálósdit) játszottunk. A kést „belevágtuk” a földbe, majd a penge irányában kettévágtuk az ellenfél „országát” és a felénk eső részt magunkhoz csatoltuk. Úgy látszik, hogy a gyerekek már akkor is szerették utánozni a felnőttek játékát.

1944. március 19-én a németek váratlanul megszállták az országot. Iskolánk hadikórházzá lett nyilvánítva. Ezért március 31-én befejeződött a tanév, s kiosztották a bizonyítványainkat. Ezzel a dátummal a komáromi bencés gimnázium épületében végérvényesen megszűnt az oktatás¹. Közben az eleve veszített háború átlépte az országhatárt. A szövetséges angolszász légierők napi felvonulása, morajlása (először csak németországi célokra) kezdett megszokottá válni. Csakhamar a főváros, sőt június 12-én a közeli szőnyi és almásfűzitői olajfinomító is szőnyegbombázást kapott.

Iskolánk még a tanév kezdetén új tanerővel gyarapodott. Egy karizmatikus, harmincéves, markáns vonású bencés tanár – *Hites Kristóf* – vette kézbe ezekben a válságos időkben a *113-as Komáromi Jókai Cserkészcsapat* vezetését. Belőle a természet csodálata, a romantika és a derű sugárzott. Az ő érdemének tulajdonítható, hogy a rendkívül zavaros idők dacára 1944. június 19-én táborba vonultunk. Vonaton utaztunk, Kisb éren keresztül, mellékvonalakon. Székesfehérvárott rövid városnézés után ragyogó napsütésben, légiveszély nélkül értünk a tihanyi állomásra. Délután háromra az apátság szekerei öt fordulóval a táborba szállították málháinkat. Rövid pihenő után hozzáláttunk a tábor felépítéséhez. Sátrainkat a Tihanyi-félszigeten, a „barátlakások” alatti tisztáson ütöttük fel, hogy három hetet töltsünk a fényben és vízben gazdag Balaton közvetlen közelében.²

¹ A pontosság kedvéért meg kell jegyezni, hogy a beiratkozás az 1944/45-ös tanévre annak rendje és módja szerint megtörtént. Tanáraink az oktatást a Nádor utcai bencés székházban és más improvizált tantermekben ugyan megpróbálták elindítani, de a háborús helyzet eszkalációja a folyamatos tanítást már megghiúsította. Lásd még *Szabó Dezső* (Ko 38) megemlékezését a „bujdosó osztályról” a komáromi *Selye János Gimnázium* „Ünnepi évkönyv (1999)” 51-58. lapjain.

² A részletes beszámoló a tábor első két hetéről megtalálható az 1944. június 30-án kiadott stencilezett „Csapat híradó”-ban, öt sűrűn gépelt oldalon. A talán egyedül létező példányt *Binder Béla* (Dunaszerdahely) néhai kiscserkész őrizte meg az utókornak.

Parancsnokunk *Hites Kristóf OSB*¹, a segédtsztek *Cornides István* (Ko 38), *Taubinger István*, *Vargha Imre* (Ko 42) egyetemi hallgatók (néhai komáromi bencésdiákok), rajvezetők a hatodikos *Hüttinger László*, *Schweinecker József* és *Teleky Tihamér*, őrsvezetők az akkor ötödikes *Juhász Pál*, *Pati Nagy Sándor*, *Sztranyovszky István* és *Török János* voltak. Főszakácsunk, *Balogh Kálmán* (*Kami bá*) öregcserkész (civilben a Jókai utcai temetkezési vállalat tulajdonosa) olykor kozmás ételeit mohón fogyasztottuk, illetve sokáig emlegettük. Természetesen ott volt a tihanyi táborban a komáromi cserkészzet szellemi irányítója – „spiritusz rektora” – *Bíró Lucián*², valamint *Zsilinszky Kázmér* és *Riszdorfer (Barát) Benignus* bencés tanáraink.

A cserkészszokadalmat (kb. 70 főt) a tihanyi bencés apátság látta el élelemmel, tüzelővel. Nem éreztünk hiányt, bár ekkor már jegyrendszer volt. Eljött az ideje, hogy bekalandozzuk a 12 négyzetkilométeres Tihanyi-félsziget minden zugát, megismerjük annak természeti és történelmi értékeit. Emlékezetem szerint a „tihanyi visszhang” akkor még tökéletesen működött. Marokszám gyűjtöttük a ma már különlegesnek számító „kecskekörömöt”³. Megtekintettük az I. Endre király alapította bencés apátságot s a barokk stílusú templomban *Székely Bertalan* és *Lotz Károly* freskóit. Átkeltünk a régimódi dereglyeszerű komppal Szántódra, hajóval Siófokra, Balatonfüredre. Volt hadijáték, számháború, tábortűz, cseresznyeszüret. Estéknként a napi parancs befejeztével elénekeltük a kedves régi dalt:

„Csend lett már mindenütt, éj borult a tájra,
Egyedül világít tábortűzünk lángja.
Cserkészek készülnek éji pihenőre,
Szívüket kitarják Istenük elébe.”

Ez után megszólalt a kürt szava, a takaródó...

Táborozásunk alatt két kiemelkedő tábortűzi műsorral is felléptünk Balatonfüreden (július 4-én és 12-én) a nagyközönség előtt. Jelen volt maga a tihanyi apát, *Gidró Bonifác*⁴ is, más fontos személyiségek társaságában. A programból különösen *Dosztál Miklós* (Ko 43) és *Riza Laci* hegedű-harmonikajátéka, különböző anekdoták és a tréfás „maharadzsa és a bolha” szám volt emlékezetes. Az igazi élmény az éjfél körüli riadó és az „amerikai ejtőernyős” elfogása volt, akit

¹ *Hites Kristóf OSB* (1913–1999) Csicsón született *Hrotkó Endreként*. Az 1944-es tihanyi cserkész tábor parancsnoka. 1948-ban az USA-ba emigrált, majd hazatért Pannónhalmára meghalni.

² *Bíró Lucián OSB* (1898–1990) Zsitvaújfalun született *Boncsek Gézaként*. Élete nagy eszménye volt a cserkészzet. Komáromban, a bencés kriptában nyugszik.

³ A „kecskeköröm” (*Congerina unguilacprae*) kagyló ősmaradvány ma már hiánycikk. Csak a népi monda, történetesen a Balatonba veszett kecskenyáj története őrzi.

⁴ *Gidró Bonifác* (1869–1958) az (eddig) utolsó tihanyi apát, 1921–1930 években a komáromi Szent Benedek Rendi Gimnázium igazgatója volt. Győrött, a bencés templom kriptájában nyugszik.

*Cornides Pista*¹ személyesített meg. Az eseményről a *Komáromi Lapok* 1944. július 12-i száma is beszámolt.

Az utolsó hetet a gyakorlati tennivalók mellett az ügyességek elsajátítása, a próbák letétele és az őrsvezetőtanfolyam töltötte meg, ami már komoly munkának számított. Közben a Balaton felett olykor légicsaták dúltak, kezdett puska- poros lenni a levegő. Gyorsan eltelt a három hét, s eljött az idő, hogy tábor bontsunk, a terepet kitararítsuk, és hazatérjünk szeretteinkhez.

Számomra a tihanyi táborozás és a körülmények adta viszonylag rövid cserkészepizód nemcsak személyes élményt jelentett. Itt sajátítottam el minden bizonnyal a természetvédő magatartásnak alapvető emberi tulajdonságait, melyeket későbbi éveimben tovább gyümölcsöztettem.

A 113-as *Komáromi Jókai Cserkészcsapat* utolsó nagyszabású megmozdulása, fegyverténye az 1944-es tihanyi tábor volt. A történelem vihara aztán tovább tombolt, közeledett a „kaszálogép”, s nekünk már csak a túlélésre kellett koncentrálnunk.

Stollmann András (Ko 50)

---

¹ *Cornides István* (1920–1999) egyetemi professzor, fizikus, a tömegspektrometria elismert tudósa. Vendégtanárként a nyitrai Pedagógiai Főiskolán és a tokiói Nemzetközi Egyetemen is működött. Budapesten halt meg.

Az én 56-os múltam *

Nyáron tartottuk negyvenedik érettségi találkozóinkat. Pontosabban az az 1963-ban, Pannonhalmán végzett osztály, melyből – s az ország összes középiskolájából – kicsaptak engem és társamat, Cs. Károlyt. Akkor jelent meg először, 1962-ben a nevem nyomtatásban, a Művelődési Közlönyben. Ezt a történetet még soha nem írtam meg, most egykori osztálytársaim unszolásának is engedve teszem, hiszen sok szereplő már örökre eltávozott, s a mi soraink is egyre ritkábbak.

A pannonhalmi Szent Benedek-rendi gimnázium épületét az ezeréves bencés kolostor mellett minden magyar ember ismeri. Egy képeslapon láttam meg először, s azonnal tudtam, én ott szeretnék kollégista lenni. Kellett ahhoz némi bátorság a levert forradalom után, hogy egyházi iskolába írassa valaki a gyermekét, ráadásul apám a forradalomban munkástanácselnök volt, de győzött az én nagy vágyakozásom, pedig a kollégiumi élet rendje kemény volt, a tanárok szigorúak, a követelmények óriásiak. Osztálytársaim egy része budapesti volt, de igen sokan jöttek az ország minden szegletéből, s közülük sokan eleve azzal az elhatározással, hogy pap lesz belőlük.

Kiváló szerzetesek tanítottak minket, néhány öreg apáca csak a betegszobában és a konyhában tevékenykedett. Nagy volt a szegénység itt is, akárcsak az egész országban, gyenge volt a koszt, rossz a fűtés, hetente egyszer volt meleg víz a fürdéshez – a mai katonáknak bizonyára sokkal vidámabb az élete. Reggel hatkor keltünk, torna, mosakodás, fél héttől fél nyolcig stúdium (kötelező tanulás), nyolctól fél egyig tanítás, ebéd, kettőtől háromig kötelező séta, fél négytől fél hatig stúdium, hattól fél nyolcig stúdium, vacsora, szabad idő, 10-kor villanyoltás. A humán tárgyakat kellett tudni a hivatalos, marxista tankönyvekből, de kellett tudni a keresztény, magyar valóságot is mindenről. Akkor aligha sejtettük, pedig hát logikus volt, hogy egy ilyen intézményben is vannak küldött emberek, téglák, beépített diákok, akik szorgalmasan jelentenek a belügyi tartótiszteknek. A pannonhalmi vár, a kolostor és a diákotthon, az öreg papok nyomorúságos szociális otthonával olyan volt, mint valami zárvány a szocialista Magyarországon, egy hely, ahol megállt az idő. *Legányi Norbert* volt a főapát, *Vályi Hugó* az igazgató – ők már nincsenek az élők sorában.

Újságot nem olvastunk, rádiót nem hallgattunk ott, szombatoként este filmet vetítettek a moziteremben, többnyire rettentő szovjet filmeket, melyeket a győri elosztó mintegy büntetésül szózott ránk, mert nem lehetett válogatni: azt néztük, amit adtak. Emlékszem, egyszer egy egyiptomi film jött, akkor hallottam először embereket arabul beszélni, annyira megtetszett a nyelv, hogy rögtön nekiálltam

* Utánközlés a Magyar Demokrata 2003. október 23-i számából. A cikket a szerző egykori osztálytársa, *Illés Ferenc* (Ph 63), Kakasd polgármestere bocsátotta közlés céljából rendelkezésünkre. Köszönjük! – *A szerkesztők*

a tanulásának. Az orosz és a latin kötelező volt, angolul egy csoporttal, heti egy órában *Arisztid atya* tanított meg olyan jól, hogy később az egyetemen is megálltam a helyem.

Kováts J. Arisztid volt a bencés gimnázium első igazgatója, súlyos börtönéveket mértek rá is, ő indította el a verselés és fordítgatás útján.

1956 októberében én tizenegy éves voltam, a Szentkirályi utcában laktunk, a Magyar Rádió mellett, szüleimmel együtt részt vettem az október 23-i tüntetésen, tanúja voltam az ávosok barbár viselkedésének, szuronyrohamának, és büszke és boldog voltam, hogy a budapesti nép végre ellenállt a primitív zsarnokságnak. Valójában akkor tapasztaltam meg először, milyen a tömeg, milyen a *Petőfi* által megénekelt „felséges nép”, nem az ostoba proletárok serege, nem a május elsejére kirendelt felvonulók gyáva és aljas gyülekezete, hanem a feltámadt magyar szabadság önérzetes és rettenthetetlen óriása.

Kereszténynek és magyarnak lenni akkor, az ötvenes évek végén, Pannonhalmán egyet jelentett, magától értetődően. Erre nevelt minket osztályfőnökünk, *Ábel atya* (Kg 48), aki oroszot tanított, *Zerind atya* (Bp 49), aki történelmet, *Szulpic atya* (matematika), *Efrém atya* (latin), *Tihamér atya* (földrajz), *Oros atya* (hittan), *Farkas atya* (Bp 48, fizika), *Valter atya* (Bp 50, biológia), egyedül *Tálas Zoli* bácsi, a testnevelő tanárunk volt „civil”, de fantasztikus sportember és igaz magyar. Így utólag is azt kell mondanom, a máig ismeretlen feljelentgetőknek nem akadhatott túl sok dolguk, mert a szent falak között nem esett szó politikáról, éppen ez volt az egészben a legszebb: Szent Márton hegye úgy magasodott az égre, mint a magyarság mutatójú Isten felé – bizonyára ez bosszanthatta legjobban a keresztény magyarság esküdt ellenségeit.

Az 1956-os forradalomról minden évben megemlékeztek csendesen, 1961-ben, a leverett forradalom és szabadságharc ötödik évfordulóján azonban a mi osztályunk úgy vélte, ünneplőbe is illik öltözni. Tanáraink tudomásul vették a dolgot, diákstíliként is értékelték, mert ilyen ünnepnapon persze nem illett feleltetni, s ki-ki vérmérséklete szerint mondott is néhány szót a forradalomról.

A nagyszünetben a kollégium bejárata elé vonuló, ünneplőbe öltözött osztályunk már kelthetett némi feltűnést, akárcsak javaslatom, hogy délután vonuljunk a diákokthoz kápolnájába s imádkozzunk az elesett hősökért. Valószínűleg ez hívta fel rám a feljelentő figyelmét, mindenesetre a rendőrség csak 1962 márciusában szállt ki és kezdett nyomozni az ügyben, amikor az egész ügy számunkra rég elfeledett dologgá vált. Aztán megtudtuk, a belügyminisztérium példás büntetést sürget, ellenkező esetben az egész gimnáziumot is képesek bezárni.

Leváltották az igazgatót, s azonnali hatállyal eltávolították minden tanárunkat, akik humán tárgyakat oktattak nekünk. Őket sohasem rehabilitálták, pályájuk derékba tört. *Ábel atya* elhagyta a rendet, *Zerind atya* sekrestyés, *Károly* barátommal kettőnk „többletfelelősség” címén kizártak az összes katolikus, majd az ország valamennyi gimnáziumából. Akkor még nem is sejtettük, milyen pokoli szerencsénk volt, hiszen akkor még akasztottak javában, kisebb bűnökért is. Talán még a feljelentő is megszánt, s nem vádoltak meg fegyveres felkelés szer-

vezésével, pedig hát éppen 1956 emlékei miatt emlegettem többször, fegyvert kellene szerezni, hiszen milyen jól lehetne védeni a várat. Ostoba, romantikus diák voltam, akinek fogalma sem volt a szovjet repülő és tankok tűzerejéről és a nyugat cinkos és ördögi közönyéről, mely valójában mindig is a kommunisták csendestársa volt.

Sosem felejttem el azt a napot, amikor megszavaztatták a III/A-t, kiket tart felelősnek az 1956-os megemlékezésért. Úgy tudom, a titkos szavazáson mindenki üres papírt adott be. Így szeretném, így akarom hinni. Aznap este Szulpic atya és Valter atya aláíratta velem a jegyzőkönyvet, melyben magamra vállaltam a felelősséget a történelemért. Kicsit tétováztam, de az atyák meggyőztek. „*Navigare necesse est, sed vivere non est necesse*”, idézte a latin mondást Szulpic atya. – Az Egyház hajójának fenn kell maradnia... Később elmondták, azért esett rám a választás, mert én elég tehetséges vagyok ahhoz, hogy megbirkózzam a bajokkal. Végül is igazuk volt – abban az évben *Radnóti Miklósról* írt dolgozatommal felvétel nélkül bekerülhettem volna az egyetemre – érettségi után.

Ebben a pillanatban azonban még elképzelhetetlen messzeségben volt tőlem az egyetem, de még az érettségi is. Az atyák húzták-halasztották az ügyet, legalább addig, hogy a harmadikos bizonyítványomat kézhez kaphattam még. A színjeles bizonyítványban egyetlen elégtelen: magatartásból. Valter atya, Ábel atya utáni osztályfőnökünk nagyszerű, kemény ember volt. Megpróbálták tönkretenni kétszer is, a „cserbenhagyott” barlangászok ügyét, majd az ugyancsak „cserbenhagyott”, Balatont átúszó lány rejtélyes történetét a *Szabó László-féle Népszabadság* és a Kék fény úgy tárgyalta, mint a klerikális reakció bűnözőinek ügyét – ahogyan mostanában a szociálliberális sajtó minden alkalmat megragad, hogy a katolikus egyházat pedofiliával vagy egyéb bűnnel megrágalmazza, besározza. Isten megadta Valter atyának és nekem, hogy élete utolsó éveiben együtt taníthattunk az ő általa létrehívott Fő utcai bencés gimnáziumban, már a szomorú *Horn*-korszakban, amikor látszott, kezdődik minden előlről, ugyanazokkal az üldözökkel, s ugyanazokkal az üldözöttekkel.

Az isteni gondviselés úgy hozta, hogy a szoros rendőri felügyelet mellett elszegődhettem kovácsipari tanulónak, s Albertfalvára jártam ki tanoncként reggel héttől este ötig, hogy a ráverő kovácsságot a gyakorlatban tanulmányozhassam. A három gimnáziumi évem nem ért semmit – azokkal a nyolc általánost épp hogy elvégzettekkel tanultam a négy alpműveletet, akik bizony még hetenként egyszer sem érezték szükségét a meleg víznek. Azt bizony sehol sem mondhatam meg, miért csaptak ki, azt mondtam hát viccesen, hogy megerőszkoltam két apácát. Elhitték, s a nagy, erős kovácsoknál lett is tőle becsületem. „*Ki se néztük volna belőled*” – röhögtek sokszor. Meg voltak velem elégedve, s meglepődtek, mikor a Magyar Rádió irodalmi pályázatán első díjat nyertem – egy szovjetunióbeli társasutazást.

Akkor jelent meg másodszer nyomtatásban a nevem – két vers alatt, s egy fénykép is, aláírása: *Szabó Péter ipari tanuló*. Aztán kijött az amnesztia, és engedélyezték, hogy esti iskolán befejezhetem a középiskolát. És amikor

leérettségiztem az Eötvös gimnázium dolgozók iskolájában, még érvényes volt a tanulmányi versenyen nyert felvételem az egyetemre. Így lettem magyar–angol szakos bölcsészhallgató, s így lett igazuk azoknak, akik az Egyház hajóját fontosabbnak gondolták az én sorsomnál.

Azóta sok ehhez hasonló vargabetűt írt velem a magyar történelem, de Isten kegyelme mindig kiegyenesítette, javamra fordította a kerülőutat is – bárcsak közös magyar, keresztény történelmünk útját is végre, végleg kiegyenesítené, hogy 1956 megkezdett útján járhassunk!

Szentmihályi Szabó Péter (Ph 63)

Krónikás ének 1918-ból

Iszonyú dolgok mostan történülnek,
Népek népekkel egymás ellen gyűlnek,
Bűnösök és jók egyként keserülnek,
S ember hiteli kivált meggyöngülnek.

Ember hajléki már rég nem épülnek,
Szívek, tűzhelyek, agyak de sérülnek,
Kik olvasandják ezt, majd elképülnek,
Ha ő szívükben hív érzések fűlnek.

Jaj, hogy szép álmok ígyen elszörnyülnek,
Jaj, hogy mindenek igába görnyülnek,
Jaj, hogy itt most már nem is lelkesülnek,
S mégis idegen pokol lángján sülnek.

Itt most vér-folyók partból kitérülnek,
Itt most már minden leendők gyérülnek,
Itt régi átkok mélyesre mélyülnek,
Jaj, mik készülnek, jaj, mik is készülnek?

Hegedűs fickók többet hegedülnek,
Olcsó céciókon ezerek vegyülnek,
Rút zsvány-arcok ékesre derülnek,
S ijedt szelidek szökve menekülnek.

Lámpás, szép fejek után megszedülnek,
Emberségesek igen megrémülnek,
Ifjak, kik voltak, hoppra megvénülnek,
S a Föld lakói dög-halmokba dülnek.

Bús kedvű anyák keservesen szülnek,
Labdázó fiúk halálba merülnek,
Ős, szép kemencék sorjukba elhülnek
S kedvelt szűzeink uccára kerülnek.

S szegény emberek mégsem csömörülnek,
Buták, fáradtak és néha örülnek,
Szegény emberek mindent kitörülnek
Emlékeikből, mert csak ölnek, ölnek.

Szegény emberek ölnek és csak ölnek
S láz-álmaikban boldogan békülnek.
S reggelre kelvén megint megdühülnek,
Kárhoznak, halnak, vadakká törpülnek.

Halál-mezőkön bitófák épülnek,
Nagy tetejükre kövér varjak ülnek,
Unják a hullát, el s vissza-röpülnek,
De az emberek mégsem csömörülnek.

Ady Endre

**Jeles diáktársaink
– „ők és róluk” –**

Szenior diáktársaink a Bencés Diákszövetségben

Érettségi évek: 1923–1932

„Meghalt a király! – Éljen a király!”

Karlovitz Béla – R.i.p.! (1904–2004)	Pp	23
Salgó László	Ko	24
Gábrriel Lajos dr.	Kg	25
Dénes Andor	Kg	26
Furtner Mátyás sac.	So	26
Szentkúti Gyula dr.	Eg	27
Ágh Zoltán	Gy	28
Zakariás Zoltán dr.	So	28
Oláh Lászlóné dr.-né Thomschitz Sarolta	Ko	30
Palinay Gyula	Ko	30
Szépe László dr.	Eg	30
Enzsöl Lajos	So	31
Varga László	Ko	31
Boromisza Gyula	Eg	32
Duday Gedeon dr.	Bp	32
Esztergomi György	Gy	32
Fodor Ferenc Béla dr.	Gy	32
Horváth Kálmán dr.	Gy	32
Molnár Zoltán dr. vitéz	So	32

Kedves Barátaink!

Isten áldása kísérje további életutakat is!

A BDSZ elnöksége és tagsága nevében szeretettel

*Szalai Béla (Ph 58)
főtitkár*

Hosszú életpálya: Dénes Andor (Kg 26)

Életem krónikája

Salgótarjánban születtem 1908. február 22-én. Édesapám – *Dénes Gusztáv* – a Rimamurány-Salgótarjáni Acélgyár vasöntödéjének volt a vezetője. Kéreghengető spacialista. Apai nagyanyám – *Jónás Judit* – a gyár igazgatójának a testvére volt. Édesanyám – *Gaug Margit* – háztartásbeliként nevelt bennünket, két húgomat és engem.

Kisgyermekkorom örömteli lett volna, ha szüleim óvodába engednek. Sem két húgom, sem én nem jártunk óvodába.

Az óvodások vidám sora naponta vonult ablakunk alatt. Egyik napon különösen vidámak voltak. Énekeltek, és hurkapálcákra ragasztott piros-fehér-zöld zászlókat lengettek. Nagyon fájt a szívem, hogy nem lehettem közöttük.

A legközelebbi hétfői napon megszőktem és elmentem az óvodába, amely körülbelül kettőszáz méterre volt a lakásunktól a „Kiskunyhó” kocsmá mellett.

Én a kocsmába nyitottam be. Nagy örömmel fogadott a zsidó kocsmáros három szőke kislánya. Málnaszörppel és kiflivel kínáltak. Még ma is – ha málnaszörpöt látok – a három szőke lány jut az eszembe.

Nagyszerűnek találtam az óvodát, és nem tudtam megérteni, szüleim miért nem engednek ilyen jó helyre. Nagyon jól játszottunk.

A sarokban, gyűrt kalappal a fején, lassan iszogatta fűtőlős üvegből pálinkáját egy öreg nyugdíjas. A nagy játék közben észre sem vettem a távozását.

Ahogy az öreg a házunkhoz ért, látva ott a felfordulást, megkérdezte, mi történt.

– Elveszett a Bandika, már ki is dobolták!

– Dehogyan veszett el! Ott mulat a „Kiskunyhóban”! – szólt az öreg.

Gyermekkorom nagy részét anyai nagyszüleimnél töltöttem Kassán. Salgótarján környéke emlékeim szerint romantikus. Ablakunkból kitekintve az alig 2 km távolságra lévő, közel 600 m magas Pécskő bazaltkúpja foglalkoztatta képzeletemet. *Elemibe* a kőhajításnyira lévő gyári iskolába jártam. Háborús évek voltak. A katonaság gyakran lefoglalta hosszabb időre iskolánkat.

Első nyilvános szereplésem második koromban március 15-én volt. Gárdonyi Géza „A háború árvája” c. költeményét szavaltam. Gyárigazgató nagybátyám is ott volt. Erősen szociális érzésű, vallásos ember volt (lakótelepeket létesített stb.). A sors elég kegyetlen volt hozzá. Négy fia közül hármát egy időben vitt el a torokgyík.

Salgótarjánban abban az időben nem volt középiskola, így keresztanyámhoz kerültem *Lugosra* az első *gimnáziumba*. 1918 novemberében láttam a lugosi repülőtér üzemraktárának égését és repülőgépek sietős távozását az ország belseje felé. Rövidesen megjelentek a Korfu szigetén kiképzett – részben bocskoros – zilált szerb katonák. A szerbek által megszállt városon a legnagyobb rendben vonultak át a Mackensen gyalogos- és vasúti hadoszlopai. Rövidesen a

franciák afrikai fekete hadteste foglalta el a várost. Iskolánkat is elfoglalták. Csak a tisztek és a tiszthelyettesek voltak fehérek. Megcsodáltuk a nagytermetű lóösszvéreket és a hatalmas, kétkerekű kordélyokat.

1919 nyarának számomra felejthetetlen emléke egy erdőmérnök család egy hónapra szóló meghívása a sokezer holdas erdőbirtokra, *Istvánhegyre* (Krassó-Szörény vármegye). A tökéletes határvár miatt szüleimmel nem volt semmilyen kapcsolatam.

Keresztanyám gimnáziumi tanár férjét szeptemberben *Temesvárra* helyezték. Én a temesvári Szerb utcai reálban folytattam tanulmányaimat. Október vége felé egy éjszaka a temesvári középiskolák sok felsős magyar tanulója a Sziguranca letartóztatta. Egy Marton nevű tanár állt a magukat leventének nevező titkos szervezet élén. Fegyveres felkelést terveztek. Néhány kisebb fegyverraktárunk is volt. A letartóztatottak éveket töltöttek sóbányákban, míg végre Magyarország kicserélte őket. Sok év múlva egy Porse nevű tiszt társam elmondta, hogy ő is a letartóztatottak között volt.

1920 júniusában végre lehetőség nyílt arra, hogy ún. *repatriáló végzessel hazakerüljek*. Kürtösön, a határon a temesvári kiutasítottak vonata hat napig várt a megfelelő számú cserevagonra. Majd' öt napba került, amíg a Ferencvárosi Pályaudvarra értünk. Én személyvonattal folytattam az utam, míg a többiek esetleg vagonlakók maradtak. Váratlan hazaérkezésem nagy örömet okozott mindenkinek. Én megfogadtam, hogy soha többé nem hagyom el a szülői házat.

Augusztusban közölték velem szüleim, hogy nincs más lehetőség, anyám testvérehez kerülök Kőszegre, és ott járok gimnáziumba. Én hallani sem akartam róla, és a végén bele is betegedtem. Végül maradt a *helyi polgári iskola* azzal, hogy két év múlva különbözeti vizsgát tehetek.

Így kerültem *Kőszegre a bencés gimnáziumba*, ahol igazgató *Nagy Balázs*, a helyettes *Csernák Szaniszló* volt. Tanárok: *Korányi Szevér*, *Szunyogh X. Ferenc*, *Hein Tádé*, *Kovács Arisztid*, *Korbély Vince*, *Stengl N. János*, *Nagy Vencel* és *Mayer Szixtus*. Felejthetetlen emberek, kiváló cserkészek voltak. Apám magas fizetése gondtalan életet biztosított.

Hatodikos gimnazista voltam, amikor Húsvét után édesapám 43. életében agyvérzésben meghalt. Csodálatos lelkierővel bíró édesanyám három gyermeket nevelt föl. *Érettségi után*, hogy anyagi gondjain könnyítsek, a *Rimamurányi Vasműben* három évet dolgoztam.

Majd két év *katonai szolgálat* után beiratkoztam a Pázmány Péter Tudományegyetem *földrajz-történelem-művészettörténet szakára*. 1936-ban megszereztem a középiskolai tanári oklevelet. 1937-ben *katonai továbbszolgálatra*, majd *tényleges szolgálatra* jelentkeztem. Az ország majd' mindegyik repülőterén teljesítettem repülő szolgálatot. 1938-ban a kőszegi bencés gimnáziumban kiegészítő görög érettségit tettem. 1941-ben *nősültem*. *Barcsay Évát* vettem feleségül. Házasságunkból *három gyermek* született. 1946-ban 12 év katonai szolgálattal századosként *nyugdíjaztak*. Ez annyit jelentett, hogy 50 éves koromig csak orvosi ellátásban és vasúti kedvezményben részesülök. Nyugdíj csak 50 éves

korom után jár. Tanári állást nem kaptam. Három gyermekemet el kellett tartanom, így alkalmi munkákat vállaltam.

1949 szeptemberében *Szombathelyen*, a Nagy Lajos Gimnáziumban tanári állást kaptam. 1953-ban levelező tagozaton az Eötvös Loránd Tudományegyetemen középiskolai *kémia*tanári oklevelet szereztem. Az 1955/56-os tanévtől a *kőszegi Jurisich Miklós Gimnáziumban* dolgoztam 1968-ban történt nyugdíjazásomig.

Nyugdíjas éveimben 1978-ig kollégiumi nevelőtanárként és 1994-ig országos *idegenvezetőként* dolgoztam. Így vált változatos és hasznossá életemnek ez a szakasza is.

Katonai rendfokozatom 1957-ben elvették, a rendszerváltozás után visszaadták. Azóta nyugdíjas középiskolai tanár és nyugállományú százados vagyok.

Dénes Andor (Kg 26)

Köszöntő, születésnapra

A BDSZ kőszegi szervezetének, *Iskolaszervezetünknek* örökös tiszteletbeli elnöke, Kőszeg városának egyik legidősebb polgára, *Dénes Andor* (Kg 26) február 22-én ünnepelte 96-ik születésnapját.

„A Tanár Úr” szinte egész élete Kőszeghez kötődik. Salgótarjánban született, de már itt érettségizett 1926-ban, a bencés gimnáziumban (véltetően az egész BDSZ-nek is az egyik legidősebb tagja). Leszámítva repülőtisztiszi frontszolgálatát, meg néhány év szombathelyi „száműzetést”, nemzedékeket tanított, nevelt Kőszegen nemcsak földrajzra és kémiára, hanem tisztességre, becsületre, emberiségre és istenszeretetre.

Tanári pályáját itt kezdte a *Hunyadi Mátyás Katonai Reáliskolában*, majd a *MÁV Nevelőintézetben* és a *Jurisich Miklós Gimnáziumban* (egykori *Alma Mater*-ében) tanított és volt kollégiumi nevelőtanár. De ha a sors úgy hozta, a gazdasági válság alatt volt útépítő, és a háború után hídépítő munkás is. Idegenvezetőként alapos földrajzi, történelmi, művészettörténeti ismereteiből sokat meríthettek a Kőszegre látogatók – ezzel is terjesztette a város hírét-nevét. Javaslataira és útmutatásával szerveződött újjá 2000-ben a nagy hagyományú kőszegi *Polgári Kaszinó*, a helyi szellemi élet egyik jelentős műhelye.

Az önkormányzat 2002-ben „*Kőszeg Városért*” kitüntetésben részesítette a Tanár Urat. Egyik tanítványának így határozta meg a hosszú élet titkát: „*Fiam, soha ne felejts el levegőt venni.*” (Talán némi iróniával arra is gondolt, hogy hosszú élete során volt idő, amikor ez nem is volt olyan könnyű.)

Születésnapja alkalmából Isten áldását kérve sok szeretettel mi is minden jót, de főleg egészséget kívánunk idős Mesterünknek.

Greguss László (Ptl) gimn. tanár

Boksay György (Ph 47), a szépíró

Párbaj a Balaton jegén – Könyvismertető Bakonybélben*

Történelemmorzsák a Bakony és a Balaton vidékéről

Tihany, 2003. (harmadik kiadás) 260 oldal

Szerk.: dr. Könyves Tóth Kálmán, a szerző egykori osztálytársa, pannonhalmi bencés diák

Illusztrálta: Somogyi Győző festőművész

Boksay György: Párbaj a Balaton jegén című könyve posztumusz könyv, a szerző halála után látott napvilágot, mely az író mellett a szerkesztőnek és a hagyaték gondozójának ízlését is tükrözi. Meglepő módon az 1960-as években, egy olyan korszakban születtek ezek a szépséges története, melyben a múltat eltörölték, mert gyanakodva tekintettek azokra az emberekre, akik értelmezték, közvetítették a távoli korok tanulságos, szórakoztató történeteit. A szerző, Boksay György ezt a könyvben található 50 történetet, történelemmorzsát csaknem 40 évvel ezelőtt a megyei újságban publikálta először egy az ifjúságnak szerkesztett rovatban.

Az ember, egy-egy nemzet kulturális identitása alapvetően a tradíció, a közvetlen és a távoli múlt emlékképeiből, tapasztalatából épül fel. Az Európai Unióban – a gazdasági, jogi struktúrájában egységesülő Európában – a népek, s benne egy kistérség, lakóközösség, az egyes emberek kulturális identitása képezi minden párbeszéd, önkifejezés alapját. Az az ember, aki ismeri múltját, képes megérteni a másikat, képes félelem nélkül tekinteni a másokra, és természetesen az az ember kevésbé manipulálható.

Történelemmorzsákat tartunk a kezünkben. A könyv *műfaja* a szerző-szerkesztő által választott értelmező alcím szerint: morzsák. A morzsák, mint műfaj?

Az irodalomtörténet és a poétika tudománya ilyen műfajt nem tart számon, mégis találó, s megvan a maga előzménye a magyar irodalomban. Az 1000 éves írott magyar kultúra során a történetírók is megteremtették azt a formavilágot, azokat a műfajokat, melyben emlékezik és egyben a múltat értelmezi-magyarázza is az író. Ilyen a *krónika*, az *évkönyv*, a *gesta*, a *legenda*, az *életrajz*. A *Párbaj a Balaton jegén* c. könyv történeteinek műfaji előzményeit leginkább a történelmi tárgyú novellák körében leljük. A *novella* és talán az *adoma* bizonyos formai és tartalmi jegyei alapján a *történelemmorzsák* műfaji előzményének tekinthetők.

---

* Utánközlés a *Borostyán – Kút* (a bakonybéli Szent Móric és vértanútársai plébánia lapja) 2003/4. számából.

Az író szándéka a műfajválasztásban is tetten érhető: részleteket villant fel a múltból, a tájat, a történelem rekvizitumait, a néma köveket szóhoz juttatja. Szépirodalmi igényességgel megírt népszerű történelem ez, melyben a táj és az ősök tisztelete tükröződik.

A morzsák és a „teremtő képzelet”, a képzelőerő. Maradjunk a *morzsáknál*: a középkori krónikások által leírt, és a szójhagyományban még mindig megőrzött apró adatok szolgálták a történetek alapjául. A dokumentum-töredéket, a száz- vagy többszáz éves kulturális emlékezetet Boksay György képzelőereje tette újraolvashatóvá. Nem fantáziálgat, hanem képzelőerővel teremt újja a régmúlt eseményeit. A fantázia a felület hígabb közegében időzik, míg a teremtő képzelet olyan összefüggéseket sejt meg, melyeket csak a föltétlen engedelmesség találhat meg. Ez az *engedelmes képzelet* otthonosan mozog és biztosan tájékozódik a múlt ismeretlen tartományában. Pilinszky írja egy korai esszéjében: „Bűnbeesésünkkel, úgy vélem, nem csak értelmünk homályosult el, s nem csupán akaratumk vált hajlamossá a rosszra, de képzeletünk is bűnbe esett, s ezzel mintegy megcsorbult a világ realitása, inkarnációja, az a végső kiteljesítés és befejezés, ami a teremtésben eleve és eredendően képzeletünkre volt bízva. Bukásunk a teremtés realitását a pusztá exisztálás irrerealitásával redukálta.” A művészet ebben az összefüggésben a megismerés, a hazatalálás és a szabadság eszköze. Boksay György képzelőereje mintegy újjáteremt a csont, pergamen és kőmezőt: mintegy szemtanúvá avatja az olvasót.

Lássunk ezek után néhány példát! Nyelvi lelemény: *Meglepők helyett meglepődtek maguk is* (Ütközet a Csatár-hegy alatt, 30. p.) vagy Podmaniczky Rafaélról azt is megtudjuk: *rókák útján messze futott a Sion-hegyre* (vö.: 58. p.).

Néhány a helyszínek, történelmi személyek közül: Kál nembéli Kápolta és Iréna szerelmének kerettörténetében elmesélt történelmi csata: Koppány vezér és Szent István hadainak összecsapása, Veszprém hűsége – Zalavári monostort pusztító Vata vezér, Békés várának ura – Oros apát 1241-ben Szent Márton hegyén a tatár támadást kivédte, meghátráltak szinte egész Magyarországot meghódoltató seregeik – Csák Péter gyalázatos rablótámadása 1276. augusztus 25-én Veszprémet juttatta ebek harmincadjára – Döbrönte feletti Szarvaskő várának bevételé – Egyes szám első személyben: Tűszszedés Pannonhalmán. 1946 tavaszán Bánk atyát elfogták, s a diákok közül négyen egy orosz őrnagyot tűszul ejtettek, hogy kiváltsák tisztelt-szeretett tanárukat.

Végezetül a könyvbemutató aktualitásáról pár szóban: Boksay György 1957-től 1972-ig a Veszprém megyei Idegenforgalmi Hivatalnál dolgozott, s eközben – irodalmilag igényes formában – leírta mindazt, amit elmondott vendégeinek. Mi itt, Bakonybélben számos vendéget fogadunk, akik gyakran kérdezik a régmúltat és a jelen életet. Vendégeink közül számosan a látni-, vadászni- és ennivalók mellett, elsődlegesen, az itt élők tapasztalataira kíváncsiak, s ha nem tévedek, emberi szóra van szüksége vendégeinknek. Olyan emberi szóra, melyet Boksay György adott vendégeinek, s nekünk, kései olvasóinak.

Vásárhelyi Anzelm OSB

Jáki Sándor Teodóz OSB (Ph 47) egyházenész és csángókutató

Kedves Atya! Talán a legmeghatóbb az életrajzában, hogy három fiútestvérből – Imre (Gy 37), László (Gy 42), Sándor (Ph 47) – három bencés szerzetes lett: Zénó, Szaniszló, Teodóz. Kérem, mutassa be családját!

Nagyanyám és Édesanyám értünk mondott imádságairól tudok. Édesapám – aki az előző század elején volt győri bencés diák – erről nem beszélt előttünk, csak büszkén boldog volt, hogy a fiai bencések akarnak lenni és azok is lettek. Jól emlékezem, hogy 1944. december 13-án este a harctérről éppen megjött Édesapámnak bejelentettem: Pannonhalmáról értesítettek, hogy négyünket az osztályból várnak bencésnek, és én oda akarok menni. Eközben Édesanyám a nyitott konyhaajtón át meghallva szándékomat, ott helyben letérdelt és úgy köszönte meg a jó Istennek, hogy a harmadik fiának is papi hivatást adott. – Apai Nagyanyám a győri Orsolyita-templomba járt minden nap, még a délutáni letenyére (litániára) is elment imádkozni. Tizennyolc unokája közül öten lettünk szerzetes papok, ketten pedig szerzetes nővérek mentek.

Van még egy szép adata családunknak: Édesanyánk 100 éves koráig élt közöttünk. Kedvesen szokták mondani ismerőseink: „Veletek nem is érdemes vitatkozni, mert ha addig éltek, mint Édesanyátok, nektek tovább lesz igazatok itt a földön, mint nekünk.” – Remek adat az is Édesanyánkról, hogy halála évében még szívesen fejtett keresztrejtvényt. – Arra is meghatottan emlékezem, hogy Édesanyám temetésekor a koporsója előtt a szertartást végző pap, *Marton József* bencés atya, így kezdte prédikációját: „Etelka néni, milyen a mennyország?” – Azt pedig szívből kívánom mindenkinek, legyen meg az a boldogsága, hogy Édesanyjának az ő 100 éves korában még kezet csókolhasson.

Egyszerű lenne úgy fogalmazni, hogy bátyjai példáját követve lett bencés. Biztosan többről volt itt szó! Mit jelentett 1944-ben a bencésekhez csatlakozni? Mi volt az eszmény, melyhez elköteleződött?

Igaz és találó ez az egyszerűnek látszó megfogalmazás, csak egy kicsi „is” szócska kívánczik hozzá: bátyjai példáját *is* követve lett bencés. Ahogyan a dogmatikában tanultuk: van belső és külső kegyelem, így lett számomra a családi imádság a belső (interna), bátyáim jó példája pedig a külső kegyelem, a gratia externa. Ezt 1952. június 29-én, újmiséem napján, meg is köszöntem Zénó bátyámnak. Szaniszló bátyám nem lehetett ott, hogy hálálkodhassam neki is, mert akkor már Rómában szerzett doktorátusával Amerikában tanított teológiát.

Hogy éppen a bencésekhez csatlakoztunk? Mert Győrött őket ismertük a legjobban. Elsőnek *Szigeti Ábel* atyát ismertem meg a bencés rendből: bátyáim tanárát, nekem később novíciusmagiszteremet. Olyan nagyszerű egyéniség volt és mélységesen hitéből élő ember, hogy – jellemző! – az ő családjukból mind a négy fiútestvér bencés lett.

Egyszerű, bátor lépést jelentett 1944-ben a magyar bencésekhez csatlakozni, fiatalos, lendületes elkötelezettséget. Ahogyan a legtöbb fiatal ma is keresi és kutatja a lelkiileg-szellemileg igazat és a többet, azt tettük mi is. Ma is így van ez, de talán nem merik eléggé az elkötelezettségre lendíteni a fiatalokat az idősebbek, vagy talán az imádság lett kevesebb? Pedig Jézus figyelmeztet bennünket: Kérjétek az aratás Urát, küldjön munkásokat aratásába!

Közvetlenül az oroszok betörése előtt, 1944. decemberében volt a beöltözésem Pannonhalmán. Akkor hatodik osztályos gimnazista voltam. A megelőző diákévekről az érettségi találkozók szótunk nagy-nagy örömmel beszélgetni, mert az lett egyre világosabb mindannyiunk előtt: mi mindent kaptunk mi a Szent Hegy gimnáziumában! A gimnáziumi órák mellett a diákotthonban éltünk, nem is annyira tanári *felügyeletben*, hanem inkább tanáraink, prefektusaink, a bencés atyák *társaságában*. – Gimnáziumunkat különben olasz tannyelvűnek alapították 1939-ben. Érettségi bizonyítványunk Olaszországban is érvényes.

Leszámítva a pusztító háborút, nem is az 1945-ös év volt a legnehezebb, hanem az 1948-as: a szerzetesiskolák (köztük kilenc bencés gimnázium) államosítása; sőt még inkább az 1950-től kezdődő évek: a pártállam kísérlete a lelkiismereti szabadság gúzsbakötésére.

Miért éppen a zene felé szakosodott bencésként?

A családból kaptam az alapvető indítást. Otthon mindenkinek kitűnő hallása volt, és jól emlékezem Édesanyámnak nagyon szép énekhangjára. Édesapám családjában két nagybátyám igazgató-kántortanító volt. Az egyik közülük, a keresztapám, énekkarával országos versenyen második díjat nyert. Édesapám, aki nem tanítóképzőt végzett, hanem a győri bencés gimnáziumban érettségizett, sajátosan érdeklődött az összhangzattan iránt. Nővérem, Erzsike, a győri zeneiskolában jó képzést kapott, és én az ő révén kerültem közvetlen kapcsolatba a zongorázással. Évtizedek után is el kell ismernem zenepedagógiai érzékét és következetes szigorát is: nekem sosem esett nehezemre gyakorolni még későbbi évtizedeimben sem, hiszen ő nálam, a kezdő zongoristánál is, magától értetődőnek tartotta – és meg is kívánta – a napi egy órás gyakorlást. Az öröklött jó hallás miatt évekkal később is alig tudtam megérteni, hogy valaki hamisan tudjon énekelni, és azt sem, hogy ha valami egyszer le van kottázva, akkor azt egyesek miért nem tudják leénekelni.

A pannonhalmi gimnáziumban kiváló zongoraművész tanárom volt: a Dohnányi-tanítvány *Hersényi Bálint*. Orgonára és zeneelméleti tárgyakra a Rómában végzett egyházzeneész, *Szigeti Kilián* bencés atya (Ábel atya testvéröccse) tanított. – Hadd tegyek hozzá valamit, ami nem sikerült nekem zenetanulásomban: nagyon szerettem volna, hogy tudjak csellózni. Néha még álmodtam is róla, hogy milyen szépen játszom Bach gordonkára írt szólószvitjeit. Hogy ezeket játszhasam, erről már régen végképpen lemondtam, de ma is csodálom és a zeneirodalom legnagyobb alkotásai közé sorolom mind a hat Bach-szvitet.

Kezdetben szolgált Mezőtúron, Sopronban. Hogyan emlékezik vissza ezekre a helyekre?

1952-ben, pappászentelem után, hogy a rendi növendékkeretben – a kegyetlen pártállami numerus clausus miatt – helyet adjunk a fiataloknak, csaknem két egész évfolyamot kihelyeztek a lelkipásztorkodásba. Engem hivatalosan kántornak (titokban káplánnak is) a váci egyházmegyei Mezőtúrra helyeztek, pedig akkor már másfél év egyetemi anyagát elvégeztem matematikából és fizikából. – Mint minden újmisének, nekem is felejthetetlen emlékeim maradtak meg első beosztásomban a nagyon buzgó alföldi híveket szolgáló lelkipásztorkodásból. Abban a (22 kilométerre még a mi plébániánkhoz tartozó) tanyavilágban nagy boldogság volt pasztorálni. – Persze akkor még csak kerékpáron mentünk, és ott, az Alföld közepén, mintha mindig csak ellenszél fújta volna: menet is, jövet is.

Zenei tanulmányaimat azonban ott is folytathattam, szorgalmasan gyakorolva a zongorán. Mezőtúron a már meglevő templomi kórust is rám bízta: minden vasárnap énekeltünk nem kis odaadással. Sőt, kórusommal a környékbeli plébániákon egyházzenei áhítatokat tartottunk.

Másfél év múlva Mezőtúrról Sopronba helyeztek. Félig hivatalosan kántorkáplánként végeztem a papi szolgálatot – a bencés templomban. A rendszeres zenetanulást ott is folytathattam.

Győrött csaknem ötven éve szolgált kántorként, tanárként. Mit jelent Önnek a hűség? Mennyire lehet hűséges egy szerzetes szolgálati helyéhez, az ottani emberekhez?

1956-ban ide helyeztek Győrbe. (A mi környékünkön ezt így is tudják mondani: Győrré, sőt néprajzi gyűjtés közben így is hallottam: Győrre.) Itt fölvettek a győri zeneművészeti szaktanárképzőre: a zeneiskolai *zongora–szolfézsstanári* tanszakra, és mindjárt a 2. évfolyamra. 1958-ban a szaktanári diploma megszerzése után jelentkeztem a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolára a *középiszkolai ének-zenetanár–karvezetés* tanszakra. Első jelentkezésemkor kiderült, hogy bár a felvételi vizsga nagyon jól sikerült, mégsem kerültem a felvettek közé, mert éppen akkor hoztak egy titkos rendelkezést, hogy aki „ideológiailag” nem felel meg, azt nem veszik fel semmiféle művészeti főiskolára sem. Így továbbra is Győrött működtem, mint gimnáziumi énektanár, diákotthoni prefektus és a bencés templom orgonistája. De lett így egy szabad tanévem nagyszerű lehetőséggel: Budapestre járhattam zeneórákra. Zeneszerzést tanultam *Sugár Rezső*-nél, *Gergely Ferenc* (Bp 32) pedig orgonára tanított.

A következő évben – 1959-ben – mégiscsak fölvettek a Zeneművészeti Főiskolára. Egészen pontosan: a rendelkezések értelmében föl kellett venniük oda, mert a pártállam – igaz, hogy elvett tőlünk hét gimnáziumot, de – vállalta a megmaradt szerzetes gimnáziumok tanárainak kiképzését. Arra biztosan nem is gondoltak, hogy majd szerzetes fog jelentkezni a Zeneakadémiára. Felvettek mindjárt harmadévesnek, de még azt is megengedték, hogy az utolsó két évet összevonva végezhessem el. Így újból kitűnő zenetanulási lehetőséget kaptam,

és két év múlva – 1961-ben – ott hallhattam életem nagy dicséretét nem is akaróktól: „Bárcsak többi növendékünk is ilyen komoly, kötelességtudó ember lenne.” – A Zeneakadémia nagytermében diplomáztam karvezetésből, a tanszak kórusát vezényelve – persze nem reverendában, hanem – civil öltönyben.

Pannonhalmán már tízéves koromban kísértem diáktársaim énekét: előbb harmóniumon, majd orgonán. Ez a zenei szolgálat később is megmaradt az életemben. A mezőtúri és soproni évek után Győrött 1956 óta vagyok a templom kántora – leszámítva a két budapesti tanulmányi évet. Kedvesen kérdezte egyszer egyik azóta már elhunyt rendtársam: „Mondjad, hogyan bírod ki a téli hónapokban ott fent a kóruson vasárnaponként 6 órán keresztül fűtetlen templomban azt a rettenetes hideget?” – „Csak azért – feleltem –, mert jó szívvel és nagy hangon még énekelek is közben!”

Hűségeseknek lenni azért sikerül, mert nem a beosztáshoz, hanem a szerzetesi fogadalom alapján kapott megbízáshoz akarunk hűségesek lenni. Az Egyháztól kapott megbízás adja a lendületet számunkra. Hogy más, az egyházi megbízáson kívüli munkában hogyan, milyen eredményességgel tudnánk vagy tudtunk volna dolgozni, az nem szokott fölmerülni bennünk.

Több kórust vezetett. Talán legfontosabbak a győri székesegyház Palestrina kórusa, illetve a győri bencés templom kamarakórusa. Mi a kórusmuzsika titka?

Korábról kezdem. Volt már Mezőtúron is – a felnőtt kórus mellett – kicsikből álló énekkarom. Igényeltem én is, ők is. Sopronban ugyancsak volt gyermekkórusom, itt nem egy kis kórustagom abszolút hallású volt és még zeneiskolás is. Ezek az emlékek indítottak arra, hogy a *schola* szerepét Győrött is megújítsam a székesegyházi liturgia keretében. Püspöki, sőt bíborosi szentmisén énekeltek a kicsik nemcsak a magyar, hanem a vendég ír bíboros atya csodálatára is. – Az is igaz, hogy ha valaki meg akar újulni a saját szentzenei szolgálatában, újra meg újra el kell kezdenie kicsiket tanítani. Az Egyház két évezredes liturgiája mindig bekapcsolta a gyermekénekeseket: pl. a győri püspökség Szent István király alapításától kezdve egészen a török hódoltságig. *Mezey László* liturgiátörténész szerint egy középkori székesegyházban 150-nél is több lehetett a vasárnapi püspöki szentmisén éneklő kórus létszáma, ebből mintegy 100-an voltak gyermekek. Ezek a fiatalok a középkorban a káptalani iskolában tanultak, ahol minden szombaton *csak énekóra* volt, hogy a vasárnapi szentmisébe való bekapcsolódásuk minél maradéktalanabb legyen. – Ennyit a kis énekes scholáról.

Mivel a győri bencés templomban akkor (1956-tól) nem lehetett többszólamú vegyeskart alapítani – az „illetékes” pártállamiak ugyanis igencsak figyeltek ráink! –, nagyszerű lehetőség nyílt számomra, mikor *Bánk József* (Eg 29) és *Kacziba József* püspök atyák fölkeríttek (1968-70), hogy a Székesegyház egyházzenei életét vezessem. A Palestrina Kórusnak nem volt névsora, nehogy bele lehessen kötni. Magamat sem tekintettem a kórus tagjának. Másfél év múltán az „illetéktelen illetékeseknek” föltűnt, hogy ennek a kórusnak az egyházi mellett több civil szereplési lehetősége adódott, mint az államiaknak:

- Pannonhalmán a Filharmónia rendezésében négy alkalommal énekeltünk;
- Lébényben a Szigetközi Ünnepi Héten két koncertet adtunk;
- Mosonmagyaróváron hangversenyen közreműködtünk az egyetemi aulában.

Ekkor aztán hivatalos működési engedély megszerzéséhez akarták kötni a kórus életét. Erre nekünk semmi szükségünk sem volt. Megmagyarázhattam nekik, hogy működési engedélyünk nekünk már Szent István király óta van, mint katedrális kórusnak. Mire a zaklatás ugyan abbamaradt, de civil hangversenyen többet nem szerepelhettünk. Akadt azonban koncertlehetőség itthon is elég, sőt más székesegyházakba is kezdtünk járni – kirándulásképpen:

- Szombathelyen, összekötve Jákon a bencés apátsági templomi koncerttel, de még jutott erőnk és időnk, hogy hazafelé Sopronhorpácson, Hidegségen és még Kapuváron is énekeljünk;

- Veszprémben, majd hazafelé még Alsóórsön, a műemléktemplomban és Jásdon, a Mária-kegyhelyen is énekeltünk;

- Székesfehérvárott, a délelőtti szereplés után még Bodajkon, a Mária-kegyhelyen is énekes magyar vesperást imádkoztunk;

- Esztergomban a főszékesegyházi liturgia után még eljutottunk Péliföld-szentkeresztre is;

- az ökumenizmus jegyében a győri Evangélikus Öregtemplomban is tartottunk egyházzenei áhítatot.

Hogy mi a kórusmuzsika titka, azt volt zeneakadémiai tanáromtól, *Bárdos Lajostól (Bárdos Oresztész OSB atya édesapja)*, a felejthetetlen professzortól tanultam: *Fontos, hogy zeneileg jól képzett legyen a karvezető, de ugyanannyi emberi hozzáértés is kell hozzá, hogy a kórust egybe tudja tartani.* – Persze manapság a kamarakórusok előtt nyílik nagy zenei lehetőség, ám *ott a tagok egyéni zenei és hangzi műveltsége* döntően számít. A kamarakórus titka abban áll: *tiszta a hangzása, ha a szólamok figyelnek egymásra; és szép a hangzása, ha a kórustagok énekes szomszédjukra is tudnak figyelni.*

Kamarakórusával is sokszor felléptek. Melyek voltak legfelejthetlenebb szerepléseik?

Azok, amikor a győri egyházmegye plébániatemplomaiban énekeltünk. Mindenhol azonosan állítottuk össze műsorunkat. Előbb az ottani híveknek azokat a saját népénekeiket énekeltük el, amelyeket az előző hetekben náluk, az ő előénekesektől gyűjtöttem, így azokat visszaadtuk nekik szép énekes csokorban. Akkor tudták meg vendéglátóink, hogy régi népénekeiket nemcsak nagyra értékeljük, hanem azt is elhitetjük velük, hogy mégiscsak szabad azokat énekelniük. A *Szent Vagy Uram (SzVU)* megjelenése óta (1931) ez tiltva volt nekik. A teljesség igénye nélkül említem meg azokat a plébániatemplomokat, ahol jártunk – volt, ahol többször is –: Agyagosszergény, Bánhida, Bogyoszló, Csepreg, Fertőd, Fertőhomok, Győr-Gyárváros, Gyórszemere, Győr-Szentiván, Győr-Sziget, Hegykő, Hidegség, Kapuvár, Levél, Ménfőcsanak, Pannonhalma-Gyórszent-

márton, Rábacsanak, Rábatonán, Szany, Szeged-Alsóváros, Szil, Tatabánya, Tétszentkút, Vének, Veszprémvarsány.

Később, 1988-ban a kamarakóruossal jártunk a Délvidéken, Bácskában és Bánátban. Négy hangversenyünk volt ott: Nagybecskerekén, a püspöki székesegyházban, Udvarszálláson, a 300 lakosú magyar falu kicsi templomában, Versecen, ahol 1918 óta nem járt magyar kórus, Muzslyán, és még Horgoson is. (Persze nem hagytuk ki a horgosi csárdát sem, de ott nem szenteset énekelünk.)

Voltunk 1989-ben Olaszországban, a Vicenza melletti Valdagno-ban és Montecchio Maggiore-ban. Eljutottunk Padovába, Velencébe és Bolognába is.

Voltunk Kárpátalján, és négy nap alatt öt koncertet adtunk: Beregszászon, Huszton, Nagyszöllősen, Aknaszlatinán (a sóbánya föld alatti kápolnájában énekelhettünk japán kiránduló vendégek előtt) és még Munkácson, a püspöki székesegyházban is.

Rendszeresen részt vettünk Budapesten a novemberi Cecília-napi zenei áhítaton a Szent István-bazilikában.

A Felvidéken Észak-Komáromban, a Zoborvidéken Kolonban, Ghymesen Zsérén, majd a Galánta melletti Vágán, és énekelhettünk a felvidéki Mária-búcsújárárhelyen, Ciglédén is.

Énekelünk két zarándokúton Erdélyben: Szászrégenben (szoboravató ünnepségen), a Felső-Maros völgyében Galócáson és Gyergyóhodoson, Szárhegyen, Csíksomlyón (a Magyar Medence leglátogatottabb búcsújárárhelyén), Moldvabányán (az ortodox Mária-templomban), Futásfalván, Medgyesen, Déván és Máriaradnán (itt is a kegytemplomban).

De a legemlékezetesebb az volt, mikor két alkalommal is a bukovinai Mária-kegyhelyen, Kacsikán énekelünk a csángómagyar testvérekkel együtt azon a szentmisén, mely az évenkénti egyetlen alkalom Moldvában, hogy a csángómagyarok anyanyelvükön magasztalhassák Jézust és tiszteljék az Ő szent Anyját, Máriát.

Milyen indíttatásból fordult a határon túli magyarok felé?

Kisdiákkoromból életprogramként megmaradt bennem a biztatás: ha olyan templomba lépsz, ahol még nem voltál, bátran kérjél hármat; ahol meg már voltál, ott még bátrabban imádkozzál:

1. Imádkozz azokért, akikre a jó Isten téged rábízott (Édesanyámmal szoktam kezdeni).

2. Imádkozz azokért, akiket a jó Isten terád bízott, vagy még rád fog bízni.

És most következik a felelet a kérdésre:

3. Imádkozz a határainkon túl élő magyar testvérekért – vagyis minden harmadik magyarért! –, és azokért is, akik között ők élnek.

[Persze lehetsz egy kicsit telhetetlen – szólt a biztatás –:

4. Imádkozz azért is, hogy abba a templomba, ahova beléptél, még egyszer vagy még többször visszajuthass.]

Ha jól tudom, 1978-ban járt először a csángómagyaroknál, aztán egy életre elszakíthatatlan kötelék, kötődés jött létre velük.

Először tízévesen, 1939-ben, Kogutovicz Károly térképén a 9. lapon vettem észre: a Kárpátoktól keletre magyarok élnek. A következő évtizedekben megtudtam róluk, hogy ők a csángómagyarok, a világ talán legmagárahagyottabb népcsoportja, és ugyanakkor az egyetlen magyar népcsoport, mely számban mindig szépen gyarapszik, és borzasztó rá gondolni: nem ők minket, hanem mi hagytuk őket magukra.

Domokos Pál Péter, aki édes testvérének nevezett engem két könyv-dedikációjában, tőle tanultam szinte mindent a csángómagyarokra vonatkozóan:

- 300 ezren vannak, és közülük
- 100 ezer még gyönyörűen beszéli az ősi csángómagyar dialektust – a 19. század eleji nyelvújítás minden hatása nélkül;
- 100 ezerrel már elfelejtették őseik magyar anyanyelvét;
- 100 ezer sorsa pedig még tőlünk is függ, hogy az elfelejtők közé, vagy az őseik nyelvi-zenei hagyományait hűségesen őrzők közé csapódnak-e?

Valóban 1978-ban jártam először náluk a Keleti-Kárpátokon túl. Két győri mérnökcsaláddal mentünk ki, és 36 év múlva 2004. február 6-án jöttem meg tőlük a 74. alkalommal, miközben 93-szor voltam Erdélyben is. Ezek után érthető – tréfásan azt gondolom –: Nem szabad a csángómagyarokkal elkezdni a foglalkozást, mert azt biztosan nem lehet abbahagyni! Örömmel jártam így én is! Nem tudtam abbahagyni – és nem is akarom!

Miért oly fontosak ők számunkra is?

A beszédjük gyönyörű. – Volt kis énekesemre (most már tanárnő), aki bencésdiák bátyjának első helyezése után három évvel szintén megnyerte a mohácsi népdaléneklési versenyt (mégpedig mindketten csángómagyar népénekekkel), büszke vagyok, hiszen már készül nyelvészeti doktori disszertációt írni – a csángómagyar dialektusból.

Gyönyörűek a népénekeik is és még az is, ahogyan azokat éneklük.

– Mint dunántúli, szívesen vallom, hogy mi itt valóban tudunk *ötösre* énekelni magyarul,

- és még az alföldiek is velünk együtt *ötösre*.
- De akkor a felvidékiek *hatost* érdemelnek.
- Ám akkor a legobjektívebb osztályzás is *tizenötöst* adna az erdélyieknek: a mezőségieknek, a székelyeknek és a gyimesi csángóknak.
- És akkor – ha meg is haragszanak rám az erdélyiek ezért az elfogultnak látszó, de igaz osztályzásért –, akkor a moldvai csángómagyaroknak *legalább huszonnégyes* jár, mégpedig az igazság szerint!

A nyelvük, a népzenejük gyönyörű. És a lelkületük?

Szervátiusz Tibor jól ismerve őket ezt nyilatkozta róluk egy TV-műsorban (1991. aug. 28.): „A csángók a világ legbecsületesebb, legtisztább emberei. Mélységesen vallásosak és tiszták, erkölcsileg és minden szempontból.” Megha-

tó náluk az a szívből fakadó hűség, mellyel ránk gondolnak. Két költőjük így mondja az Irodalmunk költői remekei c. könyvbe illő értékes vallomásukat:

Lakatos Demeter, szabófalvi költő (+1974)¹:

Ott vagyond a műk országunk,
Tudd meg jól
Ott hul a nop minden öszte
Leszentül.

És a kortárs klézsei költő, *Duma-István András*²:

Ha nem tü Kárpátok keté szakagyatok,
Münköt Moldovába veszni ne hagyatok!

A 2003-ban megjelent Csángókról, igaz tudósítások című könyvből tudom, hogy nagyon fontos papbarátai voltak: Koloszár György, Kovács István, Benedek Márton, Gyergyina János. Mit köszönhet, köszönhetünk nekik?

Koloszár György: Győr-egyházmegyes papbarátom Fertődön új templomot épített. Magával ragadó lendületes buzgósággal érzékenyen reagált minden értékre, melyeket a vallási néprajzosok a hívő magyar katolikus népben megtaláltak, és amit felsőbb tanulmányai során nem tanítottak meg neki és a vele egyidőseknek, azt kitartó munkával pótolta. Nagyanyjától kilenc alkalommal gyűjtött értékes népdalokat *Lajtha László*, aki zeneszerzésben az elmúlt századiak között *Bartók* és *Kodály* után következett. – De kár, hogy 1969-ben nem őt, Koloszár Györgyöt nevezték ki a győri egyházmegye egyházzenei igazgatójává, pedig mikor megkérdeztek engem hivatalosan, én csak őt ajánlottam. Amikor belőle az nem válhatott, mivel sosem járt papi békegyűlésre. Így aztán – „külsősként”, bár én sem jártam oda – én kerültem az ő „helyére” a székes-egyház és a szeminárium egyházzenejét irányítani. Szülőfalujában, a Sopron megyei Peresztegen van a sírja.

Kovács István dr.: Előbb elvégezte a budapesti orvosi egyetemet, majd gyermekgyógyászatból szakvizsgázott. Akkor határozta el végképpen, hogy Krisztus papja lesz. 1979 óta minden évben egyszer együtt jártuk a moldvai csángómagyar falvakat egészen betegségéig és haláláig (1997-ig). Moldvai csángómagyar ismerősei máig így emlegetik: az idősebbek a jó Doki pátert, a fiatalabbak a Doki bácsit. Sírja Budapesten az Óbudai temetőben van. (Könyvemben – Csángókról... – az 1., 2., 29., 49., 52., 57. tudósításban emlékezem meg róla.)

Benedek Márton dr.: Moldvai csángómagyar, aki előbb orvos lett, belgyógyász szakorvos, majd titokban teológiai tanulmányokat folytatott, és római engedéllyel 1980-ban pappá szentelték. A csángók számára ő volt a csodadoktor. A főorvos

¹ *Messze ott, hul nop szentül le* című versének zárórésze. In: *Lakatos Demeter: Csángó országba. Összegyűjtött versek, mesék és levelek*, I. kötet, Budapest, Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesület, 2003, 54-55.

² *Duma-István András: Az én országom Moldova*, Hargita Kiadóhivatal, Csíkszereda, 2000. A könyv hátoldalán található idézet.

édesanyjának énekét *Bartók Béla* és *Domokos Pál Péter* gyűjtötték 1938-ban a budapesti Magyar Rádió stúdiójában. – Vértanú lett, mert halálra verték, mikor kitudódott, hogy titokban Krisztus papságának kegyelmében is részesült. Sírja a Szeret folyó melletti Trunk községben van, szülei sírjának közelében. (Könyvemben a 2. tudósítás róla szól.)

Gyergyína János: Moldvai csángómagyar ferences pap volt – és csaknem vértanú. Egyike azoknak, akiket a legszentebb életűeknek ismertem meg közöttük. Az utolsó pap, aki még 1959-ben is mert magyarul misézni és prédikálni a csángómagyar híveknek Moldvában. Ezért kényszermunkára ítélték és a Dunadelta haláltáborába vitték. Onnan szabadulva készséggel állt a románul nem tudó csángómagyar hívek rendelkezésére magyar anyanyelvű gyóntatással és lelki vigasztalással. Nagypatak falu temetőjében van a sírja. (Róla könyvemnek 13., 28., 29. tudósításában írok.)

Mindig elmegyek a sírjukhoz, ha arra járok, hogy a kétszeres részt kérjem magamnak az Ő közbenjárásukra (Előszó a tudósításokhoz).

Az előénekes bácsik, előénekes nénik – az ún. szentemberek, szentasszonyok – gyakran fordulnak elő beszámolóiban. Mit tanult tőlük?

Hogy mit tanultam tőlük, arról nehéz meghatározottság nélkül beszélni. „Egyszerűen: rengeteget!”

Ezt hangsúlyozottan fontosnak tartom, hogy a magyar katolikus egyházi népének gyűjtése közben találkozhattam a magyar népi műveltség sok-sok népművészeivel: az egyházzenei vezetők által sokszor csak mostohán kezelt és nemegyszer lenézett előénekes bácsikkal és előénekes nénikkel, az ún. szentemberekkel és szentasszonyokkal, akiktől igyekeztem jól megtanulni, hogy hívő magyar katolikus népünk – őseink évszázados hagyományát szentül őrizve – mit tud énekelni, és amit tud, azt hogyan éneklí az Isten dicsőségére és Jézus szent Anyjának tiszteletére.

Bartók Béla népzenei írásait azóta értem meg igazán, mióta övelük én is találkoztam. Népzene kutató gyűjtéseiről Bartók így ír: „...elmondhatom, hogy ezen a téren kifejtett munkánk nagyobb örömet szerzett minden másnál. Életem legboldogabb napjai azok voltak...” (Magyar népzene és új magyar zene, 1928)

Rengeteg gyűjtése közül melyeket emelné ki, s miért?

Tudósítottam róluk említett könyvemben (zárójelben a tudósítás sorszáma):

– A legelső ének, amit csángómagyaroktól élőben hallottam egy altató volt, melyet vonaton gyűjtöttem: *Kukujj el, mámának, kicsi legénykéje...* (23.).

– Lészpeden találkoztam az *Úrangyala* Erdélyből Moldvába átkerült változatával: *Az Úrangyala köszönté...* Egy idős asszony énekelte könnyekig meghatva (12.). A világ nemcsak egyik legértékesebb Ave Mariája is ez, hanem még az egyik legszebb is!

– Mária-síratót Forrófalván gyűjtöttem: *Jaj, nagy kedven tartott...*(35.),

– Klézsén Szent István-éneket: *Hol vagy, István király...* (34.),

– Pusztinán a Pannonhalmán először leírt ősi magyar himnusz csángó változatát: *Boldogasszony Anyánk...* (36.),

– és ugyanott Pusztinán, a Szent István király-templomnak búcsúénekét, melyet még mindig nem szabad náluk a templomukban énekelni: *Ó Szent István, dicsértessél...* (33.).

– Végül az *ARANYMIATYÁNK, Jézus és Mária búcsúzkodása Virágszombatján*. 13 versszakával ez tett engem gazdaggá: 5035 magnóra vett népének után ez lett az 5036., ez lett gyűjtésem koronája (37.).

Sok előadásában, írásában említi a „diktálást”, mint a legősibb, népi, közösségi éneklési módot. Mi ennek a lényege, s hogyan viszonyul a templomokban megszokott orgonával kísért énekléshez?

A legősibb közösségi éneklésmód a népénekeknél az ún. „diktálás”. Elemezve a következő fázisokat lehet benne megállapítani:

1. Az előénekes bácsi, előénekes néni (az ún. szentember, szentasszony) szemével elolvassa az énekszöveg első sorát, az elolvasott szöveg megvilágosodik az agyában;

2. leszáll a szívébe, ott felforrósodik, és azt zengőn kiéneklí.

3. A jelenlévők ezt fülükkel hallják és megvilágosodik az agyukban,

4. leszáll a szívükbe, ott felforrósodik és nagy-boldogan kiéneklí.

Igaz ugyan, hogy egy 18 versszakos ének így 36 versszakossá válik, de lélektanilag úgy tűnik, mintha csak 9 versszakos lenne. Egész éjjel lehet így énekelnie – kifáradás nélkül – minden embernek, pl. Mária-kegyhelyen. A hívő magyar nép évszázadok óta így énekelhet, míg a pap és az orgonista-kántor megérkezik (mise előtt 3 perccel), és miután eltávoztak (mise után 2 perccel).

Életemben először Bodrogolasziban (1943-ban) hallottam a „diktálást” úrnapi körmeneten, majd a szigetközi búcsújáróhely Máriakálnokon (1968-ban) egész éjszakát végigvirasztó hívektől. Azóta keresem az ilyen szent alkalmakat Csíksomlyón, a háromszéki Futásfalván és a felvidéki Ciglédén..., a Mária-kegyhelyek virasztóinál.

Mostanában fúvószenekarok próbálkoznak a körmeneteken „kísérni” a népéneket. Egyre rosszabbul megy nekik.

A kántor-orgonista pedig, mivel nem tudja kitolni a körmenetre tragacson „kéz-láb-összhadonászati” sípládáját, azok az igazi körmeneti énekek csodálatosan variálódnak. Viszont a fúvószenekarok kísérete minden, csak nem népének-kíséret. Erdélyben nemegyszer hallottam a szomszéd falu protestáns fúvósait, hogyan igyekeztek helytállni a katolikusok Mária-körmeneténél. Nem megy nekik! Hogyan is menne! Voltaképpen másoknak sem menne!

Van még egy aggodalmam. Híres magyar Mária-kegyhely 18 éves orgonistája azt kérdezte tőlem szereplése után: „Páter, jó volt-e a népénektempóm?” – Ezt válaszoltam: Egy egész életre felejtse el a népénektempó kifejezést. A népénekének lehet tempója (a hívek létszámának megfelelően, életkoruk szerint is stb.), de az orgonista-kántornak nincsen joga bárkire is a templomban – az orgo-

na magasából! – ráerőltetnie egy elképzelt – ráadásul a legtöbbször egészen önkényes és még rossz – népénektípót! A regisztrálásról nem is beszéllek!

Ezért térjünk a kérdés második felére: Hogyan viszonyulna ez a „diktálás” a diplomákban megszokott orgonával kísért énekléshez?

Az a feleletem: Sehogyan!

Milyennek kell lennie egy vallási néprajzos gyűjtőnek?

A győri szemináriumban a Szent László-hermáról tartott két órás gyönyörű előadása után bemutatkozhattam az előadónak, *László Gyula* professzornak. Utána a herma előtt latin vesperást énekeltünk Szent László királyról, majd megkértem őt, hogy ott, a herma jelenlétében szóljon róla. Ilyen tisztelettel és meghatódottan még senkit nem láttam állni a győri Szent László kápolnában, nem énekelt velünk együtt, csak gyermeki tisztelettel csodálta Szent László hermáját. „A HERMA előtt én csak hallgathatok!” – csak ennyit mondott!

László Gyulának a néprajzi gyűjtésről szóló tanítását *Halász Péter* barátomtól tudom: *Együttérző néprajzi gyűjtés*, ez volt az ő tanítása. Tehát *amit* az adatszolgáltató akar mondani, *abban* lehet és kell neki segítenünk, hogy jól közölhesse, amit tud. *Megértőnek* kell lennünk vele, ha valamit másképpen tud, más változatban énekel. *Nem kijavítanunk* kell, ha másképpen tudja, mint mi, a kérdezők. Ne is zavarjuk azzal, hogy mi nem úgy tudjuk, mint ő. Amit tőle megtudunk, annak *örvendjünk*, az többet mondjon nekünk, mint ahogyan azt mi tanulunk és tudjuk. *Értékeljük*, ha az adatközlő tud egy más, sokszor értékes variánst.

Milyen vidékeken gyűjtött népéneket?

Az ősi magyar katolikus egyházi népének gyűjtése közben sok hazai és a határainkon túli magyarlakta vidékre is eljutottam: a Kisalföldre, Zala megyébe, a nógrádi palócok néhány falujába, majd a most Dunántúlon élő, de Bukovinából származó székelyek közé. Jártam az aldunai székelyeknél, mind a három falujukban: Hertelendifalván, Sándoregyházán, Székelykevény és még a Krassó-Szörény vármegyei Udvarszálláson is; a felvidéki magyarok Mátyusföldjén és a Zoborvidéknek mind a 22 magyar községében. Gyűjtöttem még magyar népéneket Kárpátalján és a jelenlegi osztrák Burgenlandban is. Erdélyben eddig 94-szer voltam és 75-ször Moldvában a csángómagyar testvérek között.

Gyűjtő munkájával párhuzamosan tanított Győrött, a bencés gimnáziumban, de 1967 és 1991 között a budapesti Nyári Kántorképzőn, 1968-91 között a győri Hittudományi Főiskolán (a Szemináriumban) is. Hogyan fogadták tanítványai a gyűjtéseit? Tágabban fogalmazva: hogyan fogadták a papok a vallási néprajz eredményeit? Ismerik, szeretik, elfogadják?

A legkedvesebb az volt, mikor a szemináriumban Mikulás-napon a legélelme-
sebb kispapok remekül kisserkesztettek engem. Parodizálták, hogyan is gyűjthetem én a legeslegszebb magyar népénekeket ájtatos, öreg előénekes házaspárnak öltözött kispapoktól. A paródia szerint, mikor a gyűjtés végén én (ill. az engem remekül parodizáló kispap) boldogan, nagy tisztelettel és hálával, sokbe-

szédűen megköszöntem adatközlőim szívességét, buzgóságát, tudását és népművészetét, ők (az öregek) alig várták (a paródia szerint), hogy már eltávozzam a házukból. Alighogy kiléptem tőlük a két öreg gitárt kapott a hóna alá, aztán „Kezdjünk rá a miénkre, anyjuk!” felkiáltással a leglendületesebben táncra perdült és ropta a táncot – a beatmise dallamára. És még meg sem neheztelhettem rájuk, valóban olyan jól kiszerveztettek. – De azért elkezdtem aggódni! Haladtak-e előre azóta a gregorián énekben és a népénekben? Vallják-e még, hogy a szentmise a Csúcs és a Forrás? Vagy talán már egyházzenei „Hófehérekést és hét törpést” játszanak?

Másik jellemző adat. El sem tudta képzelni az azóta már meghalt magyar püspök atya, hogy édesanyja mit tudott énekelni, sőt hogy a pártállam annak idején mennyi pénzt költött arra – mostani pénzben csaknem egy milliót! –, hogy a püspök atya édesanyjának népénekincse – mind katolikus egyházi népének volt! – ne menjen feledésbe. – Aggódásom csak növekedett!

Harmadik adat. Azt is egyházi személyről tudom, hogy szinte bántotta, hogy én jobban tudom, hogy az ő ángya mit tud énekelni, mint ő, a pap-unokaöcs. (Városon a nagybácsi felesége: nagynénje; értékesebb falusi környezetben: ángya.) – És már csak aggódom!

Voltaképpen arról a 30 ezer lejegyzett népénekéről beszélek, mely a Zenetudományi Intézet birtokában van, és még a több mint 5 ezerről, amelyet – ne tűnjék dicsekvésnek! – én gyűjtöttem 1974-től napjainkig.

Nem akartam én soha életemben egyházzenei gyűjteménnyel kiállni. Bár arra valamikor gondoltam (és talán erről még nem mondtam le!), hogy népénekgyűjtésemet majd nyugdíjas koromban (már 15 éve nyugdíjas vagyok, de még nem jutottam hozzá!) egyszer majd rendezzem és lejegyezzem.

Engem csak az a kettő érdekelt, de az – ahogyan azt a csángómagyar mondaná Moldvában – erőst érdekelt(!):

I. *mit énekel* hívő magyar katolikus népünk, és

II. *amit tud énekelni, azt hogyan énekl!*

Lajtha Lászlóval életemben kétszer beszélgethettem. Mindkettő hatalmas élmény volt számomra! Tőle tudom, hogy ahol volt néphagyomány (márpedig akkor még, 1960 tájban, minden faluban volt még!), ott az 1931-es katolikus népénekreform (röviden az SZVU!) olyan csapás volt hívő katolikus népünk éneklő művészetére, mint a pörölycsapás a kovácsüllőn. A „hivatalos” egyházzenei vezetők – úgy látszik! – ezt azóta sem sejtik, sőt azt sem sejtik, hogy ők maguk mit nem sejtene az egyházzeneben!

Aggódik?

Igen! Aggódásaimról van egy terjedelmesebb összeállításom. Idecsatolom. Egy vallási néprajzi Kérdőívnek az utolsó pontja ez, a XXV. pont, mely a Népénekekről szól.

A hivatalos személyeknek (kántoroknak és papoknak) és a hivatalos intézményeknek (kántorképzőknek, ill. hittudományi főiskoláknak/kispap-szemináriumok-

nak) csak rövid idő áll rendelkezésükre, hogy népünk vallásos éneklését némileg megismerhessék: a „nagy mise” előtti pár perctől a „nagy mise” utáni pár percig. Ennyi még a „némileg megismeréshez” is édes-kevés bárki „hivatalos” számára.

Hogy *mit tudnak énekelni* a vallásos hívek, mely népekeket ismerik és kedvelik, és amiket tudnak, azokat *hogyan éneklük* (azoknak ritmusát, *parlando* előadásmódját, gyönyörű dallamdíszítéseit, értékes szöveg-változatait) –, arra az a néhány (mintegy 70) perc a nagymisén, az mindenkinek nagyon kevés.

Az értékelő, a lendítő, a népekeket népművészeti jellegét is dicsérő megismerés több időt és figyelmet igényel. Az az említett rövid idő ugyanis még az „ellenőrzésre” sem elegendő, legfeljebb a „kritizálásra”, mégpedig éppen a kellő hozzá-nem-értésből fakadóan.

Sem a kispapszemináriumok, sem a különböző szintű kántorképzők vagy kántortovábbképzők nem adtak eddig és – tudtommal – ma sem adnak kellő és igaz tájékoztatást hallgatóiknak a hívő nép éneklésére vonatkozóan. Pedig lehetne ez a tájékoztatás némileg népzene-tudományos jellegű is, nehogy bekövetkezzék, hogy népünk vallásos népeklését is kutató, gyűjtő és tudományosan is felmérő nem-egyházi népzene-tudósok sokszorosan többet tudjanak hívő népünk énekes áhítatáról, devóciójáról, megélt énekes vallásosságáról, mint az egyházzenei „hivatalosak”.

Volt idő (és még most is van!), hogy sokszor még maguknak a kispapoknak, ill. a kántorképzősöknek saját – népművész-szinten (!) álló – szüleik, nagyszüleik, rokonaik egyházzenei nagyságát is kétségbe vonatták velük. Ez pedig több, mint sajnálatraméltó!

Fentebb már említettem, hogy katolikus főpap falusi édesanyjának népekekeire – azok felkutatására, felgyűjtésére, megőrzésére – akkor tízezreket, mostani pénzben kifejezve mintegy millió forintot költött az 50-es évek pártállami pénzhatalma, mert népkultúrát sejtetett meg vele *Kodály Zoltán* értékelése és a *Volly Istvánt, Lajtha Lászlót és Rajeczky Benjamint* dicsérő *hozzáértés és kitartás*.

És amit a kispapoknak, ill. kántorképzősöknek tanulmányi éveik alatt a hívő nép értékes népekei helyébe adtak, a SzVU (Szent Vagy Uram és Hozsanna) 306 énekét, ezek sokszor népüktől idegen énekstílusát, ráadásul „kötelező” voltát..., az a hívő nép énekelte vallási népművészetére csak olyan volt, mint a *pörölycsapás* (mint fentebb idéztem már ezt a szót *Lajtha Lászlótól!*), különösen azokban a templomokban (akkor még messze a legtöbben!), ahol még élt – és még él! – és talán még élhet! – az értékes énekes néphagyomány.

Az 1930-as évek vége felé kezdődött el ez az intézményes, cseppet sem végig gondolt – eredményében – néphagyományirtás és néphagyományirtatás, és még nem szűnt meg ma sem!

Nem is beszélve az ún. egyházi „könnyűzenéről”, amelyet oly sokan szívesen fogadnak nyugat felől, mintha bizony azok az ideérkezett nyugati értéktelenségek a *liturgiához* – a Csúcshoz és a Forráshoz – elsegíteni alkalmas egyházzenei eszközök lennének. Amilyen „alkotással” vagy amilyen készületlenül elemi fókú zeneiskolai órára el nem merne menni egy növendék, mert biztos lehetne

benne, hogy legalábbis kidobnák onnan, az az „alkotás” és az a készületlenség hogyan kaphat templomi „előadásra” támogatást liturgia keretében, esetleg még „egyházzenész” vagy lelkipásztor közreműködésével?

Egy korábbi beszélgetésünk során említette találkozását Volly István néprajzgyűjtővel...

Eddig még írásban nem közöltem egy élményemet. Engem egy életre rendkívül meggondolkoztatott.

*Volly István*mal utazhattam egy autóban. (1907-ben született ő a Pest megyei Peregen. Zeneszerzést Kodálynál tanult, 1937-ben diplomázott nála.) Még 1931-ben megjelent gyűjtése a *Peregi karácsonyi énekek*, ugyanabban az évben, mikor az SzVU megjelent. Népzenei doktorátust is szerzett Szegeden 1948-ban, disszertációja címe: *101 Mária-ének* (vallásos szöveggel élő régi dallamok).

Rajtam kívül még ketten voltak tanúi Volly beszámolójának. Mosonmagyaróvártól utaztunk együtt Győrig. Járási általános iskolai kórusversenyről jöttünk, amelynek – a meghívók tévedéséből! – én voltam az elnöke és Volly István csak meghívott tagja volt a versenybizottságnak. Elég hamar rátért a témára Pista bátyám, mert már a verseny alatt kitüntetett tegező barátságával. Nem sokkal 1938 előtt történt az az esemény, amelyről most tudósítok.

Volly István előadást tartott a Magyar Tudományos Akadémián. (Ha jól emlékszem – egy szerdai napot mondott.) Előadása a legfrissebben gyűjtött katolikus népekekről szólt – az ún. peregi gyűjtésről. (Pesttől 50 km-re, az 1950 óta már Kiskunlacháza-hoz csatolt Peregen gyűjtötte ezeket a lelki és zenei gyöngyszemeket Volly, tehát nem is a népének szempontjából sokkal gazdagabb Erdélyből-Székelyföldről, és nem a még annál is gazdagabb Moldvából-Csángóföldről.) „Előadásom után – folytatta Volly István – odajött hozzám *Harmat Artúr*, gratulált nekem, és még ezt mondta: Kedves Pistám, de kár, hogy nem hétfőn volt az előadásod. Mert tegnap, kedden voltam hivatalos az 1938-as budapesti Eucharisztikus Kongresszus előkészítő bizottságához, ahol az OMCE (Országos Magyar Cecília Egyesület) nevében elfogadtam a megbízást, hogy minden egyházzenei ügyben a Magyar Püspöki Kar szolgálatára állunk a kongresszusi ünnepség sorozatán. Viszonzásul mi azt akartuk, hogy a magyar püspöki kar nyilvánítsa a *Szent vagy, Uram* (SzVU) énekes és orgonás könyvet a Magyar Katolikus Egyház hivatalos énekeskönyvévé. Megkaptuk rá az ígéretet.

Ha előadásod hétfőn lett volna – folytatta Harmat Artúr –, akkor a te gyűjtésed is benne lett volna a bemutatott kongresszusi énekek között, de sajnos a döntés kedden már megvolt, és ma szerda van. De nem baj, Pistám! Meglesz a Kongresszus, és majd utána elővesszük a te gyűjtésedet.

Ámde 1938 novemberében – folytatta az autóban a történetet Volly István – visszajött a Felvidék magyarlakta része. Az OMCE gondjai közé került ezeknek a plébániáknak gyors egyházzenei (= SzVU-os) ellátása. Nem telt el fél év, jött Kárpátalja visszatérése 1939-ben. Oda is gondoskodni kellett az SzVU-ról. 1940-ben Észak-Erdélyt és a Székelyföldet kellett ellátni könyvekkel, 1941-ben pedig

Bácskát. Akkor meg 1941 júniusában kitört a háború, és az én gyűjtésem 'elvesztette' időszerűségét. A háború után meg..., Rákosiéknak nem kellett sem a 306 ének, sem az a némi kiegészítés, mely néhány évvel később – 1948-ban – a Hozsannában jelent meg. Aztán elaludt az egész, és még altatták is.”

Ezt is Volly Istvántól tudom: „Kodály felesége, Emma asszony egy koncertem után gratulálva megkérdezte tőlem: 'Zoltán ismeri-e a maga gyűjtését? Hozza el hozzánk!' A következő időben megjelentek a peregi gyűjtésből kivirágzó Kodály-kórusok.” Kodály világosan felismerte Volly István magyar katolikus egyházi népénekgyűjtésének – eléggé nem dicsérhető – értékét!

Eddig a Volly-beszámoló!

Mi volt a folytatás?

Elkezdődött aztán a „hivatalosak” részéről még egy érdekes „dicsekvés” is az 1938-as budapesti Eucharisztikus Világkongresszussal kapcsolatban: „Tudjátok is, ti fiatalok, mit jelentett a Kongresszusra látogató külföldieknek a 306 SzVU-ének? Mennyire értékelték azokat!?”

Pedig a „hivatalosak” mindannyian tudták, éppen úgy, mint én, hogy nem volt még 30 népének sem a SzVU-ból abban a Kongresszusra külön kiadott énekfüzetben. Azokat viszont kívülről megtanították velünk, és meg is tanultuk. Igaz, hogy én Győrött a katolikus autonómia belvárosi elemi iskolájába jártam 1935-től 1939-ig, ahol – eleget nem dicsérhetően, és ebből a szempontból még a II. Vatikáni Zsinat sem ért utol bennünket, mert nálunk – minden héten szombaton az 5. órán az elemi iskola mind a hat osztályának tanulói – összes pedagógusunk jelenlétében és aktív részvételével, velünk együtt énekeltek – és lelkesen fűjtük a 306 éneket, és közben fogalmunk sem volt arról, hogy azokon kívül még hány-szor száz katolikus népéneket tud a hívő magyar nép – nem ugyan városon, hanem a többséget, sőt az értékes többséget jelentő – falun.

Az említett érdekes „dicsekvés” odáig jutott, hogy csaknem támadásba ment át, mikor tudomására jutott, hogy a MTA Népzene Kutató Osztályán – ezt hívták Kodály-csoportnak, most a Zenetudományi Intézet Népzene Kutató Csoportja –, az ő Tárukban 30 ezerre tehető a népénekek száma (persze a variánsokkal együtt). [Nép-ének: az egyházi jellegű és alkalmú, nép-dal: a világi jellegű és alkalmú.] – A világi népdal lehet ott az Intézet gyűjteményében akár 200 ezer is!

Az a 30 ezer népének tehát – köztük a Volly-féle gyűjtés – ma is kötelez, akár „hivatalos” valaki, akár nem. Felnőtt kereszténységünk azonban megköveteli, hogy a liturgikus ének rangját ne tévesszük össze sem a különböző értékű népénekekkel, de semmiképpen sem az „egyházi könnyűzenészek” gyenge próbálkozásaival. És itt az ún. „jó szándék” sem ment fel senkit a magyar értékek – így a magyar népzenei értékek – megismerése és megbecsülése alól sem.

Eddig az aggódásaim.

Mit gondol, mennyire értik, tudják ma a papok és a hívek a liturgiát? Mennyire fontos kérdés ez számukra?

Erről pontos felmérésem nincsen. Amit sejtek, azért is aggódhatom!

Mit szeretne, mi változzék az érintett fontos kérdésekkel kapcsolatban?

Igazán nem a Mikulás-napi jókedv bánt, az csak tréfa volt, de azért valamitől mégis nagyon tartok. Hadd közöljem *Farkas Ferenc* véleményét. Bartók, Kodály, Lajtha László után mégiscsak ő volt a legjelentősebb magyar zeneszerzője az elmúlt 20. századnak.

Nem sokkal halála előtt megkérdezték tőle: „Mi a véleménye az egyházi könnyűzenéről?” – „Nem tudtam, hogy ilyen van. De én azt tanultam, hogy az Úr Jézus szenvedett értünk és meghalt, majd harmadnapra föltámadt. Ötven nap múlva, Pünkösdkor elküldte a Szentlelket a Boldogságos Szűz Máriára és tizenkét Apostolra.” – Majd hozzátette: „De nem a Hófehéreké és a hét Törpére.”

– Ez több, mint elgondolkoztató!

Hamvas Béla a zenéről általában nyilatkozva szigorúbban fogalmaz: „A zenei hazugság a legelvetemültebb valamennyi hazugság közül, mert az embert a legvédtelenebb oldaláról demoralizálja.”

– És az „egyházi liturgikus könnyűzene” bajnokai talán nem is érzik jól eltalálva magukat!

A szentekhez hasonló szelídségű *Bálint Sándor*, a vallási néprajz Európa-hírű professzora 1944-ben még így látta a győri Könnyező Mária kultuszát: „Alig látunk még kegyhelyet, ahol papság és hívő szorosabban összefogott volna a kultusszal, ahol a jámbor hagyományra szögesebb gonddal figyelnének, mint Győrben. A székesegyház vérrel verejtékező Mária-képe igazán szíve a városnak.”

– Szent kötelesség ezt a hagyományt a leghűségesebben őrizni!

És vannak vigasztalásai?

Vannak! Három – a legújabbban megjelent és egyben a legmagasabb helyről jött – üzenet: számomra mélységesen mély vigasztalás is!

Az *egyik*: 2001 elején *Ratzinger* bíboros, a Szentatya teológusa a dolgozószobájában fogadta az „ad limina”-látogatáson Rómában lévő Magyar Katolikus Püspöki Kart. A búcsújáróhelyekkel kapcsolatban a következőket mondta:

„A népi vallásosságot – megtisztítva ferde kinövéseitől – meg kell őrizni, hiszen választ ad azokra a kérdésekre, amelyek ott élnek az ember szívében, segít az imádságban, ismeretet közvetít, vigyázza az ember lelki egyensúlyát; ugyanakkor a helyesen gyakorolt népi vallásosság egységet teremt, míg a túlértékelt intellektuális vallásosság polarizál, megosztottságot hoz létre.”

A *másik* a *Szentatya* apostoli buzdítása (2003-ból), *Az egyház Európában* című, mely a 79. pontban így tanít:

„Különleges figyelmet kell szentelni a népi jámborságnak is... E jámborsági formák a különféle társulatok, zarándoklatok, búcsújárások révén széles körben élnek Európa régióiban, és gazdagítják a liturgikus esztendőt, s családi és társas szokásokban és gyakorlatokban is megnyilvánulnak. A lekipásztoroknak a népi jámborságot becsülniük és támogatniuk kell, s meg is kell újítani úgy, mint lsten népe bölcsességének sajátos kifejeződését.”

(Nehéz lett volna nekem, ha nem húzhattam volna alá a fentebbi 10 szót.)

A harmadik: ahogyan az Új Ember legújabb számában olvasom: *Joseph Ratzinger* bíboros, a Hittani Kongregáció prefektusa február 29-én magánkihallgatáson fogadta a Vatikánban *Dobszay László* (Bp 50) egyetemi tanárt, a Magyar Egyházzenei Társaság elnökét. A zenetudós szerző ez alkalommal átnyújtotta a bíborosnak a – kardinális jóváhagyásával – neki ajánlott *The Bugnini-Liturgy and the Reform of the Reform* című könyvét.

Micsoda megnyugtató ez a három bekezdésnyi üzenet a katolikus magyar hívek vallási néprajzával, népénekeivel és imádságos kincseivel foglalkozók számára! – [A fényképet *Pup Vilmos* (Gy 66) készítette 1997-ben. – *A szerk.*]

Van azonban még két más vigasztalódásom is.

Az egyik: nagyszerűen működik a Magyar Egyházzene Tanszak a Zeneművészeti Egyetem keretében.

A másik, hogy folytatódik az Új Emberből méltatlanul kihagyott *Dobszay*-cikkek sorozata *Gondolkodó* címmel.

Az előbbi – korom miatt – közvetlenül már nem látogatható a számomra, bár figyelemmel kísérem eredményeiket. Az utóbbihoz pedig – a *Gondolkodóhoz* – bárki könnyedén hozzájuthat. Ebben sokaknak segitettem már eddig is, hogy még a határainkon túl élők is gazdagodjanak belőle.

Tehát – úgy látszik – mégsem szabad aggódnom! *Kalkuttai Boldog Teréz anya* így tanít *A jobbik éned* című nyolc bátorításában: „A jót, amit teszel, holnap talán elfelejtik: nem számít, tedd a jót!

Köszönöm a beszélgetést!

Jakab Gábor

a győri Czuczor Gergely Bencés Gimnázium tanára

Köszöntő (énekpróba)
Jáki Sándor Teodóz OSB szolgálataiért
születésének háromnegyedszázados szép ünnepén

„Szürkefejű öreg bácsó”
Égből küldött mentő hágcsó
Így látják a Szeret martján
mikor arra felé csángál
Domokos Pál Péter nyomán
rendületlen szívű vándor
ruganyos léptű és bátor
papi ember a javából
családjából épp harmadik
aki Szent Benedek fia
Róla zeng most e krónika
ősi magyar tagolóban
egyszer nyárban másszor hóban
nagy lélekkel reményt szállít
ügyében Istenre számít
számolja de számolatlan
útja van hol él a magyar
szó és ének a *legszebben*
Máriához Szent Istvánhoz
erőst Szent László királyhoz!

Sohasem rest Ő az útra
Kárpát-kanyaron is túlra
el-elcsángál Moldovába
Lészpedre és Pusztinába,
Klézsére és Kalugerbe
Kacsikába Rekecsinbe
csángó szóért és énekért
Lakatos Demeter verséért...

Áldja Isten jó Teodóz
atyánkat ki hitben hajóz
fiatalon s nagy terűvel
orcáján mindig derűvel
megérdemli a virágot
csángómagyaroknak áldott
„szürkefejű öreg bácsó”
ennél nem lehet szebb zárszó!

Nagy Gáspár (Ph 67)

Még egy egyházzenesz diáktárs: Kovács Dezső (Cs 51) *

Elég bárkinek néhány mondatot váltani Kovács Dezső kántor-karnagy úrral, hogy megérezzük, milyen szenvedélyesen szereti hivatását.

– Dezső bácsi, hogyan lettél egyházzenesz?

– Szabad legyen idéznem az ismert történetet Kodály Zoltánról, aki arra a kérdésre, hogy mikor kell elkezdni egy gyermek zenei nevelését, azt válaszolta, hogy kilenc hónappal a születése előtt. Edesanyám daloskedvű fiatalasszony volt, szívesen énekeltem vele, vagy csak úgy magamnak, kiülve kertünkbe. Második osztályban kaptunk egy királyerdei lazarista atyát hitoktató-

nak, aki nem csak hittant, hanem gregorián éneket is tanított nekünk. Én ezt nagyon szerettem, nyolc éves koromban már fejből énekeltem a *De angelis* misét. Külön egyháziének-próbákat is tartott. Megtanultuk a népénekeket és nagyon sok gregorián éneket. Kedvet kaptam az egyházi zenéhez. Három évet jártam a csepeli bencés gimnáziumba, ahol a zenei nevelő, *Galambos Iréneusz* (Bp 38) atya a gregorián nagy mestere volt. A jó hangú fiúkkal, leányokkal külön is foglalkozott, énekkart szervezett. Nagy gondot fordított a liturgiára, megtanultam a karácsonyi, húsvéti ünnepkör gregorián anyagát. A diákmiséken aztán a tanultakat elő is adtuk. *Kiss Sándor*, a Jézus Szíve kántor-karnagya is tanított itt egy rövid ideig.

Az államosítás után is a Jedlik Ányos Gimnáziumban folytattam tanulmányaimat, ahol a *Bárdos-tanítvány dr. Sárhelyi Jenő* volt az énektanár, aki nagyon örült, mikor megtudta, hogy a Harmat–Sík „Szent vagy Uram” gyűjteményt már egész jól ismerem. Zongorázni később kezdtem, mint harmóniumon játszani, már *jedlik*es diákként a munkásotthonban. Ugyanitt összhangzattant is tanultam. Érettségi után a Zeneakadémiára szerettem volna menni, de az egyházkarnagyi tanszak addigra megszűnt, orgona szakra pedig nem vettek fel a rövid zongora-előtanulmányok miatt, noha akkortájt már egész jól orgonáltam. Így aztán magyar-német szakos bölcsész hallgató lett belőlem, de tovább tanultam zenét. 1954-ben jelentkeztem kántorképzőbe, s mindjárt a negyedik évfolyamra vettek

* Utánközlés a *Szívhez Szól – A csepeli Jézus Szíve Egyházközség lapja* 2003. decemberi számából.

fel. Olyan kiváló tanárim voltak, mint *Takács Nándor* atya (későbbi püspökünk), *Harmat Artúr*, és az orgonaművész *Pécsi Sebestyén*.

– *Ha jól tudom, már az előtt is kántorkodtál, hogy a képesítést megszerezted.*

– 1951 óta helyettes kántor voltam már a Szent Imre téri templomban. Mikor végeztem, azt mondtam *Radnóti Sándor* plébános atyának, hogy önállóan is szeretném megpróbálni. Ezt megértette, így szerződtem el Dunaharasztra, ahol egy évig bírtam, mert a háború után csak sebtiben helyreállított templomban télen még a harmónium is havas volt. Úgyhogy eljöttem onnan és a helyettes kántorkodást folytattam itt, Csepelen, míg 1966-ban meghívtak Nagytéténybe, ahol nyolc évig szolgáltam, igaz, csak vasárnaponként. 1974-ben aztán *Turzó atya* kántora elköltözött Csepelről, lebontották a házat, ahol lakott, és nem akart már visszajárni. Én bejelentkeztem, hogy szeretnék helyette szolgálni. Így lettem a Jézus Szíve plébánia kántora, lassan harminc éve!

– *Mindannyian tapasztalhattuk, hogy nem álltál meg a tanulásban.*

– Énekkart szerveztem, elkezdtünk liturgikus szolgálatokat vállalni, és amikor tudomásomra jutott, hogy felsőfokú karnagyképző indul, mintegy helyettesítendő a megszűnt zeneakadémiai képzést, én is jelentkeztem, és el is végeztem. Legismertebb tanárom *Gergely Ferenc* (Bp 32) orgonaművész volt. Később azokat, akik a karnagyképzőt elvégezték, meghívták *Béres György* bécsi professzor gregorián kurzusaira. Én is ítem a lehetőséggel, és elvégeztem mind a hat kurzust.

– *Mindeközben még orgonát is szereztél a templomnak.*

– Igen, egy német karitászszervezettől kaptunk egyet *Szöke János* szalézi atya közbenjárásával. *Turzó atya* engem bízott meg a lebonyolításával. A vám kifizetésére külön gyűjtést rendeztünk. Sajnos, a hangszer eléggé elhasználódott, már több mint húsz éves, előbb-utóbb gondoskodni kell a cseréjéről, ami nem olcsó. Egy megfelelő, új, elektronikus orgona legkevesebb másfél millió forintba kerülne.

– *Egy fontos dolgot nem említettél. A kántori szolgálatot mindig munka mellett végezted. Hogy tudtad a két feladatot összehangolni?*

– Az Úr mindig gondoskodott, hogy találjak helyettest, ha kellett. Az egyetemet betegség miatt abba kellett hagynom, a Keravillnál helyezkedtem el. Komolyabb beosztásokban is dolgoztam, ekkor kicsit nehezebb volt, de később, mikor elmentem iskolai énektanárnak, már könnyebbé vált. Mindig kérem a Jóistent, adjon jelet, ha már nem tudom csinálni, és akkor veszem a kalapom és megyek. Persze, az olyan elismerés, amit a *Bárdos Lajos Társaságtól* kaptam működésem 40. évfordulójára, sok erőt ad.

– *A kántor szoros munkakapcsolatban áll a plébánossal. Hogyan tudtok együttműködni György atyával?*

– Minden kántor, így én is, azt szeretné, ha plébánosa többen törődne az egyházi zenével. Sok szakmai kérdés van, például hogyan igazodjon a liturgia az ünnep alap gondolatához, amit bizonyos rendszerességgel, elég időt hagyva rá, meg kell beszélni. A kórusnak is jól esik a figyelem, az elismerés. Örülünk, ha *György atya* kér fel szereplésre, mint legutóbb az utolsó októberi átátosságban.

Egyetértésnek kell kialakulni a plébános és az egyházi zene művelői között, hogy együttműködésünkkel az egyházi zene méltó rangot kapjon. Mondom mindezt annak tudatában, hogy természetesen nem minden produkció tökéletes, de mindenképpen ez a célunk.

– *Dezső bácsi, azt hiszem, Téged mindenki ismer az egyházközségben. Milyen a kapcsolatod a hívekkel?*

– Sokat beszélgetek velük, nem szoktam elszaladni a mise után. Kapok tőlük dicséretet is, bírálatot is. Néha panaszkodnak, leggyakrabban a felolvasások miatt. Ezt a fontos kérdést meg kellene oldani, hisz a liturgiában az érthetőség nagyon fontos. A kapcsolatról jut eszembe, hogy a „Dicsértessék a Jézus Krisztus!” köszöntés kezd kikopni a használatból, pedig ez nem csak köszöntés, hanem imádság is. A kamaszoknak is sokat segítené, ha megszoknák, mert ennek használata a „Hogyan is köszönjek?” feladványt is megoldaná.

– *A kórus „magasságából” jól látod, mikor, hányan és kik jönnek össze szentmisére, litániára.*

– Igen, elég pontosan tudom mérni a látogatottságot. Szomorúan tapasztalom, hogy hétköznaponként többnyire már csak idős hölgyek jönnek, ők is kevesen.

Ajándékba kapott hivatásával Isten kegyelméből lassan harminc éve szolgál közöttünk Dezső bácsi. Adjon neki az Úr még szép éveket, és legyen élete példa, ha hivatásról, kitartásról, szolgálatról gondolkodunk!

Csébi József

Kis, karácsonyi ének

Tegnap harangoztak,
Holnap harangoznak,
Holnapután az angyalok
Gyémánt-havat hoznak.

Szeretném az Istent
Nagyosan dicsérni,
De én még kislány vagyok,
Csak most kezdek élni.

Isten-dicséretre
Mégis csak kiállok,
De boldogok a pásztorok
S a három királyok.

Én is mennék, mennék,
Énekelni mennék,
Nagyok között kis Jézusért
Minden szépet tennék.

Új csizmám a sárban
Százszor bepiszkolnám,
Csak az Úrnak szerelmemet
Szépen igazolnám.

(Így dúdolgattam én
Gyermek-hittel, bátran,
1883
Csúf karácsonyában.)

Ady Endre

Dr. Bencze Lóránt (Ph 58)

Önvallomás *

A zsámbéki vártorony ablakából nézem a világot. „Látom – Pázmány Péterrel – az élet igéjének éhségét.” Látok Arany Jánossal „sok kevély fogatot, fényes tengelyt, cifra bakot”. Radnóti Miklóssal „nékem otthonom e táj”.

Sokan vesznek körül szeretettel, megbecsüléssel és féltő gonddal. Csapatmunkában és szabadságban, a hiteles humanizmus szolgálatára törekedve épül a magyar és egyetemes udvarház, iskola, műhely és út.

Párbeszédben mindenkivel, kritikusan mindenekkel.

Kinyílván a tudás előtt, szenvedélyesen a méltóságunkért, odahajolva az emberhez. Nem páváskodva, hogy csak a miénk az igazság, a szépség, a jóság és az üdvösség, de bizonyosságban, hogy létezik ezek ősforrása, hogy „van értelme”.

Együtt lélegzünk, cselekszünk a korrallal, környezettel – szétválaszthatatlanul és összekeverhetetlenül.

Dr. Bencze Lóránt (Ph 58)

Dr. Bencze Lóránt barátunk Pannonhalmán érettségizett 1958-ban. 1959-ben belépett a Bencés Rendbe, letette fogadalmait, 1964-ben pappá szentelték. Ezután következtek Budapesten az egyetemi évek, majd Pannonhalmán – a gimnáziumban és a diákokotthonban – a tanári-nevelői-prefektusi munka hat éve.

Isten útjai kiszámíthatatlanok. 1975-ben kilépett a rendből, fogadalmi alól felmentést nyert, a papság állapotából visszahelyeződött a „laikusok”, Isten népe közé. És dolgozott, becsülettel, fáradhatatlanul.

Hogy mivé fejlődött, Isten útján, erről szólnak a következő lapok. Megmaradt benne az az istenszeretet, melyről Szent Benedek Atyánk így ír: „*quae perfecta, foras mitti timorem ~ amely tökéletes, kizárja a félelmet*”. És bizonyára belülről érzi mind a bencés rend, mind az egyház szorító problémáit, részt vesz a mai igaz keresztény-krisztusi *modus vivendi* keresésében, a megújulás/megújítás útjának megtalálásában, a kezdő lépések ösvényének kitaposásában...

Kísérje Isten áldása őt is és mindenkit, ki ezen fáradozik!

Dr. Könyves Tóth Kálmán (Ph 47)

---

* A CORVINUS kiadásában 2004-ban megjelent, *Boldog a nép, mely tud ünnepelni – Válogatott alkalmi beszédek, előadások 1993–2003* c. könyvének borítójáról. Következő két cikkünk – *Ajánlás* és *Utószó* – ebből a könyvből való. – (A szerk.)

Ajánlás

Kedves Olvasó!

Dr. Bencze Lóránt főigazgató, egyetemi tanár válogatott írásainak és beszédeinek kötetét tartom a kezemben. Jónéhány előadásnak, beszédnek élő tanúja lehettem, és rácsodálkozhattam arra, hogyan válik élő elevenné a leírt holt betű. Rá kellett döbbernem, hogy ez csak azért vált lehetségessé, mert a leírt és kimondott szó hűséges tükre a belső meggyőződésnek.

Napjainkban, amikor az írott és elektronikus sajtó pillanatnyi szünet nélkül tömi az újdonságra örökké szomjas embert, és már a gondolkodásra, elmélyülésre sem hagy időt, e könyv lapjainak forgatása a felszabadultság örömeivel eszmélődésre, elmélyülésre, gondolkodásra „ingerel”. Minden szellemi közlésnek lényegi feladata volna, hogy továbbgondolkodásra serkentsen.

Témaválasztásában igényes. Egy-egy főiskolai évnyitó – *Veni Sancte* –, vagy évzáró – *Te Deum* –, diplomaátadó ünnepség alkalom arra, hogy örök emberi értékeinket, Európa népeit teljes emberré tevő kincseit, egyetemes keresztény hit- és erkölcseszményeinket mai megfogalmazásban, fordulatot, szípkázó szóképekbe öltöztetve érthetővé és kívánatosná kínálja fel hallgatóságának, olvasóinak.

A szerző hatalmas irodalmi műveltsége az előadások, tanulmányok, beszédek olvasása vagy hallgatása közben különleges élvezetet kínál. Ezernyi színes árnyalat, már-már elfelejtett szavak, kifejezések kelnek életre, jelennek meg élő képekben és teszik élményszerűvé még a mély elemzéseket is.

Kritikai észrevételei a legnemesebb emberi és keresztény lelkiületről tanúskodnak. Nem a hibázó embert, hanem a hibát kell kiiktatni irodalomból, közéletből, vallja szerzőnk, követve Azt a Valakit, akitől származik e csodálatos mondás: „*Én sem ítéllek el, de többet ne vétkezz.*”

A kötet minden egyes részlete, legyen szó oktatásról, nevelésről, általános műveltségről, magyarságról, kereszténységről, a jobbitást sugalmazza. Szébbé, jobbá tenni azt, aki és ami a környezetében él, hogy „*szébb legyen a föld!*”

Örömmel ajánlom dr. Bencze Lóránt főigazgató, kedves barátom könyvét szíves olvasásra, szellemi és lelki gyarapodásra.

Székesfehérvár, 2003. július 2., Sarlós Boldogasszony

Dr. Takács Nándor OCD
em. eppus. Albaregalensis

Utószó

A C. Herenniusnak ajánlott retorika szerzője szerint az igazi rétor nemcsak írni tud a szónoklattanról (*de arte*), hanem képes a szónoklattan szabályait alkotó módon alkalmazni, azaz e művészet alapján (*ex arte*) jó beszédek is képes produkálni (4, 3, 6). Bencze Lóránt ilyen rétor. Az újjászülető magyar retorika-oktatásnak szinte egyetlen apostola volt abban az időben, amikor a szabad szó bilincsbe volt verve, és nemcsak oktatta az ékesszólás tanát az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, hanem más kollegákat is bevont ezen új tantárgy oktatásába, s mint jó mester, az utánpótlás nevelésének magvait is elhintette.

Azt, hogy Bencze Lóránt tud írni a szónoki művészetről, több jelentős munkája bizonyítja. Közülük itt és most csak kettőre térek ki. Mintegy két évtized oktatói tapasztalatait összegezve tette közzé *Stílus és értelmezés a nyelvi kommunikációban* című kétkötetes művét (Corvinus Kiadó, 1996), amely a retorikaelmélet legnehezebb részéről, a kifejezésmódról, a stílusról (*elocutio*) szól. E munkájában Bencze Lóránt új alapokra helyezi napjaink stilisztikáját, és megteremti a *kognitív és szociointerpretációs szövegstilisztikát*. Abból indul ki, hogy a 20. század második felében a humán- és a társadalomtudományokat egyre inkább az interdiszciplinaritás jellemzi. Az egykori *Summa Theologiae* helyébe az embernek és világának olyan integrált ismeretét kell léptetni, amelyet *Summa Anthropologiae*-nak nevezhetnénk (45). Ennek az integrációnak két fő ismérve van. Az egyik a tudománytörténeti megközelítés minden téma tárgyalásában. A másik a modulszerű tárgyalásmód, amely ugyanazt a mozzanatot, témát több tudományág szemszögéből vizsgálja, mert az ismeretalapú szaktanácsadó rendszerek ezt lehetővé teszik. Ezek a rendszerek a különböző adatszolgáltatásokból beérkező információkat egységbe hozzák, és azután előrejelzéseket adnak. A modulrendszerű vizsgálódást elsősorban a szociointerpretációs megközelítés igényli. A modulrendszerű tárgyalásmódba szervesen illeszkedik a modellalkotás (46). A modellalkotásban a szociointerpretáció sokféle lehetőségét a kognitív interpretáció leszűkíti, mert a ma embere *animal interpretans, értelmező élőlény*.

Az értelmezés teszi lehetővé nemcsak azt, hogy egyik nyelvről a másikra fordítsunk, hanem azt is, hogy a kultúrák, politikák megérthessék egymást. Az adott szociális közegben megjelenő kognitív tényezőt transzformálással alakítjuk át más szociális kontextus kognitív tényezőjévé. Ahhoz azonban, hogy az egyik rendszert a másikba transzformáljuk, értelmeznünk kell mindkét rendszert kognitív és szociointerpretációval. Ennek az értelmezésnek és átalakításnak szerves és nélkülözhetetlen része a stílus is. A vélt stílusnorma maga is rögtön visszahat a kognitív bázisszerkezet alakítására. Ami a szociális kontextusban megjelenik, az mintegy a *felszíni szerkezet*. Az értelmezés segít megtalálni azt a *kognitív mélyszerkezetet*, amelyet ismét egy másik *felszíni szerkezetté* lehet alakítani, ismét csak megfelelő értelmezéssel (50). Az adott nyelvi megnyilatkozás és stílus ugyan soha vissza nem térő, egyedi, mégis ugyanakkor állandó, tipikus

összefüggések vannak benne. Ez utóbbiak nem egyediek. A tipikus, az általános a *kognitív tényező*, a partikuláris pedig a *szociális tényező*. A tipikus gondolkodásmód nyilvánul meg a metaforikus gondolkodásmódban, abban például, hogy az ember valamelyik állathoz hasonlítja szerelmét (vö. *galambom, kisélefantom*), de az már történetileg, társadalmilag meg van határozva, hogy melyikhez (51).

Bencze Lóránt másik fontos műve, a *Hatékonyág a nyelvi kommunikációban* (Corvinus Kiadó, 2001) a szónok feladatai közül főleg kettővel, a feltárással (*inventio*) és az elrendezéssel (*dispositio*) foglalkozik, de középpontba a szónoki beszéd részeit állítja, azaz arra akar megtanítani, hogyan lehet hatékony szónoki megnyilatkozást létrehozni: „Ez a könyv nagyravágyó célt tűzött maga elé. Azt a célt, hogy tanítsa az élet hatékony utánzásának és irányításának sajátos, életbevágó és életadó módjait. Azt, hogy mindeközben maga is szórakoztasson, tájékoztasson, az ön- és világismeretre segítsen. Hogy elvezessen a beszédben rejlő utánzás (*mimészis*) és befolyásolás *technéjére*, mesterségére és művészetére. Hogy megtanuljunk hatékonyan beszélni és írni.” (9)

Bencze Lóránt említett két művét az teszi egyedülállóvá és hitelessé, hogy témái feldolgozásakor 2500 év soknyelvű szakirodalmát gondosan mérlegeli, s úgy alakítja ki saját nézetét. A klasszikus ógörög és római forrásmunkákban ugyanolyan otthonosan mozog, mint a középkori és a legújabb magyar és nemzetközi szakirodalomban. A fenti két munka tehát meggyőzi az olvasót arról, hogy szerzője tud újat mondani a szónoki művészetéről.

A *Boldog a nép, amely tud ünnepelni* című alkalmi és ünnepi beszédei meg azt bizonyítják, hogy Bencze Lóránt a szónoki művészet szabályai *szerint* (*ex arte*) is tud írni, mégpedig a legnehezebb beszédajtában. *Arisztotelész* szerint ugyanis három válfaja van a szónoki beszédnek: *tanácsadó*, *törvényszéki* és *bemutató*: „A *tanácsadó* lehet vagy *rábeszélés* vagy *lebeszélés*, mert akár magánemberként adnak tanácsot, akár közügyekben beszélnek a népgyűlés előtt, e kettő valamelyikét teszik. A *törvényszéki* lehet *vádbeszéd* és *védőbeszéd*, mert a peres feleknek vagy vádolniuk kell vagy védekezniük. A *bemutató beszéd* tárgya *dicséret* vagy *feddés*. Mindegyik beszédajtának megvan a *maga sajátos ideje*. A tanácsadóé a *jövő* (aki valamire rábeszél vagy lebeszél, az a jövővel kapcsolatban ad tanácsot); a törvényszékié a *múlt* (ugyanis mindig valamely megtörtént eseménnyel kapcsolatban vádolnak vagy védekeznek); a bemutatóé többnyire a *jelen*, hiszen létező dolgokat magasztalnak vagy feddnek; de gyakran igénybe veszik a múltat is, felidézve azt, és a jövőt, feltételezve azt.” (*Rétorika*, I, 3, 1358b)

Quintilianus is elfogadja ezt az arisztotelészi megállapítást, annak ellenére, hogy saját korában, a Kr. u. 1. század végén több kortársa úgy vélte, hogy sok beszédajtája van (*Szónoklattan* 3, 4, 2). *Quintilianus* így indokolja meg álláspontját: „A szónoki beszéd többi fajtája mind e három valamelyikéhez tartozik, s nincs közöttük egyetlen egy sem, amelyben valamit ne dicsérnének vagy feddnenek, javasolnának vagy elleneznének, valami mellett ne kardoskodnának vagy megakadályozására ne törekednének” (3, 4, 15). Arra is rámutat, hogy a bemu-

tató beszédnek a görögben két elnevezése van, az egyik *enkómiastikon* (dicsőítő beszéd), a másik pedig *epideiktikon* (bemutató, alkalmi vagy ünnepi beszéd). Már ez a tény is azt sugallja, hogy a bemutató beszédfajta sokrétűbb, mint a másik kettő. Tovább pontosítja az egyes beszédfajták hallgatóságát is. A bemutató beszédet azok hallgatják, akik gyönyörködni (*delectatio, delectare*), azaz szórakozni vagy okulni akarnak, a tanácsadót azok, akik jó tanácsot akarnak kapni, a törvényszékit pedig azok, akik a peres ügyben érdekeltek (3, 4, 5-6). Nos, a fentiek értelmében nyilvánvaló, hogy Bencze Lóránt jelen beszédei (köszöntők, megnyitók, értelmezések a liturgiáról, méltatások, ünnepi, temetési és egyéb alkalmi beszédek) a bemutató beszéd fajtájába tartoznak, mert bennük a szerző okulás céljából dicsér és fedd, azaz gyönyörködtetve tanít és tanítva gyönyörködtet.

Mint már említettem, a klasszikus retorikában a bemutató beszédfajta tartották a legnehezebbnek. *Fronto*, a Kr. u. 2. század legnagyobb szónoka, *Marcus Aurelius* császár nevelője, egyik levelében bevallja császári tanítványának, hogy egész éjjel nem tudott aludni, mert folytonosan az járt az eszébe, hogy vajon tanítványa elsajátította-e már kellőképpen az ékesszólás művészetét. Hosszas tépelődés után arra a következtetésre jut, hogy Marcus Aurelius a remélnél is nagyobb előrehaladást tett. Mégis úgy érezzük, hogy talán nem volt megelégedve bemutató beszédeivel. Megjegyzi ugyanis, hogy az éjszaka kellős közepén jutott az eszébe, hogy tanítványa a bemutató beszédben gyakorolja magát, „amelynél semmi sem nehezebb. Miért? Mert fennkölt magasságban lebeg, és a három stílusnem, a fennkölt, a közepes és az egyszerű közül az egyszerűnek szinte egyáltalán nincs helye benne. A bemutató beszédben mindent fennköltten kell mondani, mindent ékesíteni, díszíteni kell, s a közepes stílus is csak ritkán jut szóhoz benne” (Naber, 54). *Cicero* is éppen ebben a fennkölt-ségben látja a bemutató beszéd legnagyobb veszélyét: „Mert az egyszerű stílus szónoka okos és világos beszédéért máris jó szónok; a középpúton álló kellemes; a leggazdagabb stílusú azonban, ha sohasem változtat hangnemet, szinte nem is látszik olykor épeszűnek” (*A szónok* 28).

Bencze Lóránt ünnepi és alkalmi beszédeit nem fenyegeti az a veszély, hogy a kelleténél alacsonyabban szállnak, s ezért ellaposodnak, de az ellenkező hibába sem esnek, nem roppennek a kelleténél magasabbra sem, nem válnak dagályossá, mert Bencze Lóránt mindig a kellőt mondja illően, annyit és úgy szól, amennyi illik a témához, a személyek rangjaihoz, a helyhez és időhöz. Nemcsak azt tudja, hogy a beszéd legfőbb erénye az illő világosság, hanem ezt meg is tudja valósítani beszédeiben. Lelkének dédelgetett gondolatait a valósághoz csomózza, s ennek az lesz a következménye, hogy a testi valóság szemléletes-sé, jelenvalóvá teszi az elvont eszméket, s eközben maga a valóság is átszellelmül. Ez az az írásmód, amelyet *Arisztotelész* szem elé helyezésnek, magyarul szemléletességnek nevez: „Azt állítom, hogy szemléletes hatást az kelt, ami a dolgokat mozgalmasságukban ábrázolja” (*Rétorika* 3, 11, 1411b), *Kertész Imre*

pedig így jellemez: „Lásd, amit leírsz. A stílus: látni” (*Gályanapló* 169). S minderre ráüti egyéni hangjának, sajátos stílusának pecsétjét, például:

„Szégyellem magam, rettenetesen,
iszonyúan szégyellem magam hitetlenségemért,
amikor így összejövünk, mint ma,
Muzslay atya hívó szavára.

Szemben az ő hitével, prófétai előrelátásával,
aki teljes sötétségben, kilátástalanságban elkezdte építeni egykoron
a leuveni Collegium Hungaricumot,
szégyellem magam rettenetesen,
iszonyúan szégyellem magam hitetlenségemért,
mert mindebből vakon, siketen semmit sem láttam,
hanem elmerültem a posvány reménytelenségben.”

(*Emer. Prof. Muzslay István S. J. köszöntése*)

Az eszme és valóság kapcsolattartásában Bencze Lóránt fontos szerepet szán a példáknak. Jól tudja, hogy a példa, úgy ahogyan az indukció a logikában, a bizonyíték szerepét tölti be a retorikában, s hosszas magyarázkodás helyett pusztán a létevel bizonyít, s ami a legfontosabb, a legegyszerűbb ember is megérti, pl.:

„Az amerikai matematikaprofesszor csak egy évet töltött Magyarországon. De utána nem akart visszamenni Amerikába. Innen nem messze szeretett volna letelepedni. Magyar állampolgár lenni. Elkezdtem tudakolni, ugyan miért hagyná ott az amerikai jólétet, hogy osztozzék a mi nyomorúságunkban!? Azért, válaszolta, 'mert itt az emberek segítik egymást'.”

(*A temetőkápolna megáldása, Szomor*).

A valóság átszellemesítésének hatékony eszköze Bencze Lóránt beszédeiben a jól megválasztott idézet:

„Ausculta o filii – figyelj fiam – így kezdi szabálykönyvét Szent Benedek–Bence, a nagy tanító. Ez a kezdés többek között nyilván Pilinszkynek is föltűnt. Tanúja voltam, amikor olvasta. Ennek szellemében ez az iskola arra nevel, ami szintén hiányzik máli világunkból: a figyelem, az odafigyelés, az odahajlás, a meghallgatás.”

(Az „oskola program” megnyitója, 1995. június 1.)

Quintilianus Szónoklattanában külön fejezetet szentel a retorika meghatározásának. Mintegy tizenöt korábbi meghatározást vesz sorra, és rámutat gyenge pontjaikra. A meggyőzést, a rábeszélést középpontba állító retorika-felfogással

szemben hangsúlyozza, hogy mással is rá lehet beszélni, nemcsak szóval, például pénzzel, tekintéllyel, szépséggel. Ha pedig ez a helyzet, akkor feltehetőleg nem ez a retorika kizárólagos célja. Valóban, a szónok nem mindig meggyőzésre törekszik, hanem olykor tájékoztat és tanít, olykor szórakoztat, olykor csak leír (2, 15, 9-11). Végül is *Kleanthész* meghatározását fogadja el: *rhetoricam esse bene dicendi scientiam* – „a retorika a jó beszélés tudománya” (2, 15, 34). E meghatározás egyfelől mentes az előző meghatározások hibáitól, másfelől a retorikával kapcsolatban három lényeges dolgot emel ki: a) a retorika tudomány, b) a szakmailag, a nyelvi kifejezés szempontjából nézve jó beszéd tudománya, c) az igazságos, a tisztességes beszéd tudománya. Ez utóbbi kérdésben *Quintilianus Platónnal* értett egyet: a retorikát csak az igazság feltárására és közvetítésére szabad felhasználni, következésképpen csak a jól beszélő tisztességes embert lehet szónoknak nevezni.

Bencze Lóránt beszédei tökéletesen eleget tesznek a quintilianusi meghatározásnak: az igazat, a jót hirdetik, hogy igazzá és jóvá váljon, aki hallja:

„Egy szent célom volt: nemesen, emberségesen gondolkodó művelt magyarokká nevelni titeket” – olvastam nemrégiben egy meghívón *Benedek Elek* intelmét.

Még le sem zárult a tavalyi mesemondó verseny, már elkezdünk készülni az ideire. A versenyzők is hónapok óta készülődtek, tanultak. Gyűjtögettek, elemeztek és választottak. Gyúrták, dolgozták a meséket. Újra megsütötték, megfőzték az ősi ételeket. A szellemi étkeket, az egész emberre irányuló, az emberben az egész-séget jelentő és a *teljes*-séget helyreállító népmeséket. Mindezt egy szent céllal – *„hogyan nemesen, emberségesen gondolkodó, művelt magyarokká neveljék magukat.”*

(*Országos Benedek Elek Mesemondó Verseny megnyitása 1998*)

A művelt magyarok iskoláját olyan udvarháznak tartja, amely régóta megvan Magyarországon, csak újra fel kell fedezni:

„A Zsámbékon tanult értelmiséginek nem kell „kitalálnia Magyarországot”. Megvan az régen, és meg is lesz abban, ahogy megéli a kitartás, a finomság, a másikkal való odahajlás és a szeretet szózatát. Legyen minden innen elszármazó hallgatónk oázis a sivatagban, magyar udvarház a nagy magyar ugaron, mint amilyen udvarház ez a főiskola is a maga műhelyeivel, szellemiségével, vendégváró, mindenkit befogadó *katolikoszságával*. Nem sziget, amely el van zárva, nem is gettó, amely magát elzárja, hanem udvarház. Udvarház, hová aki csak betér, töltkezve, jókedvvel, bőséggel távozik”.

(*Zsámbék, 1996. június 22, diplomaátadó és évzáró ünnepség*)

Az igazat, a szépet hirdetik Bencze Lóránt beszédei, de nem finomkodva, hanem *Pázmány Péter*-i szókimondással, magyarán szólva nevének nevezik a dolgokat:

„Vajon ki az a *Radnóti Miklós*, aki Újszövetséggel és Arany János verseivel akart meghalni, és egyáltalán meg akart halni. Az a *Radnóti* a keresztény és a magyar költő. Krisztus vértanúja. A magyarság vértanúja. Majd' száz évvel korábban az „*ott essem el én a harc mezején*” szándéknyilatkozat költőjének, Petőfinek, Arany legjobb barátjának, elkorcsosult nyugati hívásra keleti despotizmus dzsidája oltotta ki életét. Radnótit a magyarságra kényszerített, korábban kelettel is szövetségben álló nyugati barbár ideológia puszkagolyója ölte meg. Tiszta, egyenes fővel fogadta a halált. S mint Krisztus gyilkosait egykoron, Radnóti sem gyűlölte, csak sajnálta az aljast, amely Arany nyelvén már csak makogott, vagy Goethe nyelvén már csak ugatott.”

(Zsámbék, 1995, november 21.
Radnóti-délután főiskolán)

Quintilianus ajánlja a szónokoknak, hogy éljenek a költészet eszközeivel, mert a költők elevenné teszik a gondolatokat, emelkedetté a stílust, hitelessé az érzelmeiket, és díszítik a jellemeket (10, 1, 27). Bencze Lóránt érzékeny a költészet iránt, s olykor költői szóhasználattal, szövegének tagolásával – párhuzammal és ellentéttel, tagmondat-egyenlőséggel és rímmel, azaz az ún. *gorgiaszi figurák* kal – érezteti, hogy a szöveg testével is hatni akar, s hat is, finoman, de érezhetően, például:

„Ám ki a látványt elmélyülve kortyolgatja,
ki a szemével a formákat becézni tudja,
kinek ajkaira a színek ízt csókolnak,
kit a derű órái elérnek,
ki hagyja magát a «lágymény közegén lebegni»,
a látomás lelke által hívni, becézni, vitetni, ...
annak mindez
magyar fény
magyar ecsettel.”

(Papp Albert festőművész tanár kiállításának
megnyitója és katalógusának előszava.
Zsámbék, 1996, március 21).

Olykor költői idézettel kezdi a gondolatmenetet, majd saját szavaival folytatja, de mindvégig megőriz valamit az idézett sor költőiségéből:

„Talpra magyar, hí a haza!...
 Esküdjünk meg,
 hogy behódolunk az amerikanizmusnak,
 hitelesen behódolunk,
 és legalább iskolai évnyitókon és évfűzűrókon,
 nemzeti és egyházi ünnepeken felesketjűk gyermekeinket
 a magyar trikolorra,
 a Szent Koronára
 és István urunk *Intelmeire*,
 és magunk is föleskűszűnk velűk
 újra és újra.”

(*Március 15. 2001. március 15. űnnepén,
 Zsámbék nagyközségben*)

De van olyan beszűde is, amelyet költűi idűzettel indít és költűi idűzettel zár. Pűldául az ötvenhatos forradalomról szűlű igaz beszűdűnek hangneműt két Arany János-idűzettel teremti meg. Bár a hivatalos kűrűk elhallgatjűk, meghamisítjűk ötvenhatot, az mégis a reműny zaloga:

„A magyar udvarház tagjai Pál apostol és Arany János utűdainak valljűk magukat vűrtanű költűjűk nyomán, azaz keresztűny magyaroknak. Pál apostolűnak, aki az egyetemes, minden nűpet befogadű egyházat meghirdette. És Arany Jánosűnak, aki Babits ítéletűben a legmagyarabb költűnk, és éppen ezért a leeurűpaibb. Bízva bízunk, és valljuk, kivel elűadásomat is nyitottam:

«Az nem lehet, hogy milliók fohásza
 Őrűkkű visszaműlljon rűlad, ég!
 És annyi vűr – a szabadság kovásza –
 Posvány maradjon, hol elűntetűk.»

(Arany János: Magányban. 1860)
 (*Ezerkilencszűzűtvenhat ezerkilencszűzűkilencvennyolcban,
 1956 mai kihatásai, Nűrnberg, Szent Erzsűbet-ház*)

Befejezűskűppen Arany Jánoshoz csatlakozva állítom: „az nem lehet”, hogy Bencze Lűrűnt szűp és jű beszűdeinek nem volt foganatja, amikor elhangzottak, s ha ez így van, akkor írott vűltozatuk sem „kiált a pusztaságba”. Beszűdeinek eszmeisűge – a keresztűny és magyar ertűkek feltárása és kűzvetítűse – megterműkenyűtheti a magyar szellemi életet, formai erűnyeik pedig mintűal szolgálhatnak műsűk kűzűleti megnyilatkozásainak igűnyes megformálásához.

Dr. Adamik Tamás

┌

└

Nagy Gáspár (Ph 67) költő barátunk *

Isten költeménye

A vége felé járva
rendelt ösvényeiden
(néha utadon)

túl ámulatokon
és túl már hívságokon is!
hirtelen rájössz
vagy csöndben belátod:

*Isten hatalmas verse
a teremtett Világ.*

De azért mind jobban érdekel
hogy ebben a *nagy versben*
akár csak egyetlen betű hurkában is
ott van-e a te grafit-porod?

S ha nincs?

A Világ akkor is hatalmas
örökkévaló és tökéletes költemény!

Bár nap mint nap te is
csak tökéletlen
és felületes olvasója vagy...

Nagy Gáspár (Ph 67)

---

* Itt is megköszönjük és büszkék vagyunk, hogy Nagy Gáspár (Ph 67) barátunk négy új versét ebben a kötetben engedélyével közölhetjük. Az itt követő beszélgetés, melyben életútját követhetjük, utánközlés a *Demokrata* 2003. évi 15. számából. – A szerkesztők

A vasi hegyháton születtem,

nagyon szép fekvésű és szép nevű faluban, úgy hívják, Bérbaltavár. Az őseimet az 1800-as évek elejéig ismerem, mind parasztemberek voltak. Apai nagyapámat is, apámat is Nagy Gáspárnak hívták. Nagyapám arról volt híres, hogy jeles ünnepnapokon, a paraszti élet fordulóján szerette megvidámítani a társaságot. Rigmusfaragó ember hírében állt, nagyon sok történetet megtanult kalendáriummokból, ponyvákából, innen-onnan, nem írta le ezeket soha, neki még nagyon jó memóriája volt. Lakodalmakon, disznótorokon rendszeresen fellépett, gyerekkoromban tátott szájjal néztem, hogy a nagyapa ennyi nótát, ennyi rigmust tud.

– *És anyai részről?*

– A család másik ágán anyai nagyanyám nagy mesemondó volt. Mikor szüleim otthon hagytak engem, még az ötvenes években, gyakran énekelt szenténekeket, amiket aztán a saját képzelete szerint kiforgatott, átalakított. Erre mondaná egy mai irodalomtörténész, hogy igazi posztmodern szerző volt. Például a bibliai történetekbe is belekeverte a faluban történt dolgokat. Úgy emlékszem, hogy a nagymama egyetlen történetet sem mesélt el kétszer, tehát önmagát is szórakoztatta. Mikor besötétedett, kinyitotta a tűzhelyajtót, onnan kiviláglott a parázs, hiszen akkor még villanyunk sem volt, és amíg meg nem jöttek a mezőről a férfiak, amíg meg nem hallotta a lovak prűszkölését, mesélt.

– *Minek szánták a szülei?*

– Mindig jó tanuló voltam, ministráltam rendszeresen, gondolták is, hogy ebből a gyerekből még pap is lehetne. Hogy jó nevelést kapjak, kitalálták, hogy menjek el Pannonhalmára bencés diáknak. 1963-ban léptem be a monostor kapuján, hátam mögött egy olyan iskolával, ahol mindig a legjobbak közé számítottam, de rögtön tudatosították bennem a jó bencés atyák, hogy becsüljem meg magamat, mert itt előttem nem akármik jártak. Például az altemplomot már Géza fejedelem kezdte építeni, Szent István is sokat járt ott és gyakorta magával vitte Imre herceget, aki ott találkozott az első magyar bencéssel. Ő volt pannonhalmi boldog Mór, aki Imre herceg kiválasztottja lett. Még a matematikatanár is minden nap elmondta nekünk, hol is járunk mi iskolába, hogy itt Árpád vitézei is körbenéztek, hogy ezekben a kövekben ezer esztendő magyar históriája van együtt. Ha van történelmi érzékenységem, ha kimutatható ez a műveimből, akkor ez Pannonhalmam miatt van, ahol a magyar történelem lélegző levegőjével találkoztam. Már itt elkezdtem verseket írni, de aztán elföldeltem magamban a versírást, mert olyan szigorú kritikát kaptam a magyartanáromtól, aki a verseimet azonnal Berzsenyi vagy Babits verseihez mérte. Áldott emlékű Sulyok Efrém atya nem nagyon engedte az egyénieskedést, azt mondta, inkább tanuljak meg sok memoritert.

– *Mikor jelentek meg az első versei?*

– Bár jelesre érettségiztem, egyházi gimnáziumból nem tanulhattam tovább egyetemen, így kerültem a szombathelyi főiskolára népművelés–könyvtár szakra. Efrém atya intellemei miatt csak itt, már 19 évesen kezdtem első verseimet publikálni. Nagyon jó légkörben éltünk, mert sok olyan gyerek került oda, aki

valami miatt nem fért be az egyetemre, hogy úgy mondjam, priuszosok voltak. A legtöbbje akart valamit, volt bennük spiritusz, és ezért nemigen férték be a hivatalos keretek közé. Volt egy nagyon jó diáklapunk is, ma is büszke vagyok rá, hogy a munkatársa lehettem. *Jelentkezünk* címmel adtuk ki. Sokan írtak bele olyanok, akik a mai napig a pályán vannak. Később aztán a szombathelyi *Életünkben* és a dunántúli *Jelenkorban* is jelentek meg verseim, szépen, fokoatosan. A főiskola után a gyakorlati évre Budapestre kerültem, ahova már nagyon vágytam, mert voltak olyan költő barátaim, a *kilencek nemzedéke*, akiket én édesbátyáimnak neveztem: *Utassy József, Kiss Benedek, Rózsa Endre* és a többiek. Az ő révükön jutottam el azokhoz, akiket később mestereimnek vallottam, *Nagy Lászlóhoz, Kormos Istvánhoz, Jékely Zoltánhoz, Pilinszkyhez*. Így kezdtem el a hetvenes évek elejétől országos folyóiratokban publikálni.

– *Mi vonzotta hozzájuk?*

– Nagy Lászlóról tudtam, hogy Iszkárról származik, a Somló tövéből; ahhoz a tájhoz én is kötődtem. Egyszer egy hétig szimuláltam Pannonhalmán, befeküdtem a betegszobába, hogy kiolvashassam az *Arccal a tengernek* című gyűjteményes kötetét. Akkor döbbsentem rá arra a világra, ami 25 éves késéssel az enyém is, amit még az ötvenes–hatvanas években odahaza láthattam, amelyben a természetes lét az állatokkal, növényekkel még megvan. Csak a hatvanas évek elején kezdték szétverni a falut és verték be az embereket a tévészcsébe, büntetésül 56-ért. Akkor szabadították meg őket a lovaiktól, emlékszem, apámék, nagybátyámék sírva búcsúztatták az állataikat. Nagy Lászlónak van is erről egy verse, a *Búcsúzik a lovacska*. Erről a világról és az elszakadás gyötrelméről ő igen szépen vallott. Ez akkor nekem, az éppen eszmélődő fiatalembernek, nagyon rokon volt. Amikor Budapestre kerültem, őket kerestem, az eszményeimet.

Nagy László a hetvenes évek elején az *Élet és Irodalom* szerkesztőségében dolgozott mint képszerkesztő. Bementem hozzá, megszólított egy sötét, tárnalmély hangú ember, hogy maga biztos Nagy Lászlóhoz jött, Laci nincs itt, de jöjjön, kísérsen el, Kormos István vagyok, gondolom, verseket hozott. Beültünk a Terv presszóba. Na, fiatalember, elő a kézigránatokkal! Eltátottam a számat a csodálkozástól, de hamar kiderült, hogy ő a verset nevezi így, és természetesen egy valamirevaló fiatal költőnek legalább 10-15 verssel kell sétálnia, hogy megmutathassa. Elő is vettem, ő elolvasta, kikérdezett családomról, az életemről, és elmondta, hogy éppen most indított egy sorozatot a *Móra Kiadónál*, amelyben azok a fiatal költők jelennek meg, akik a *Magvetőnél* és a *Szépirodalminál* valami miatt nem jutottak szóhoz. Ha év végéig adok neki még húsz verset, köt velem szerződést. Majd elájultam.

Később bemutatott a szerkesztőségben is, ennek éppen harminc esztendeje. Akkor az a lap még merőben más volt, mint most. Az egyik rovatában, ahol a fiatal költők szerepeltek, az idősebb pályatárs, az akkor éppen 50 éves Kormos bemutatta a huszonéves Nagy Gáspárt. Nekem ez a világ csodája volt, pedig már jelentek meg verseim három-négy fontos folyóiratban. Hamarosan az első kötetemet is ő szerkesztette, 1975-ben jelent meg. Ez borzasztó fontos volt; a

mai fiatal költők nem is tudják elgondolni, hogy azokban az időkben, amikor olyan sokáig várákoltatták az embert az első kötetére, akkor 26 évesen indulni elsőkötetesként, milyen nagy dolognak számított. A cenzúra, a hatalom csak egy nagyon lassú szűrőn keresztül engedte a fiatalokat a hivatalos költészet körébe. Ugyanakkor az irodalmi életnek volt egy természetes hierarchiája, valami szerves rendje: az 50 éves Kormos, Nagy László vagy Pilinszky igazi mestereknek számítottak, akikhez a fiatalok elmehettek.

Mostanában nagy gyorsasággal tűnnek fel költők, talán kapkodásnak is nevezhetnénk, minden szűrő nélkül bárki jelentethet meg kötetet, ugyanakkor érdemi visszhang sincs – ez az igazság. Nem sírom vissza a harminc évvel ezelőtti irodalmi életet, de ez a mester-tanítvány viszony nagyon jó volt, mert az ember kemény bírálatot kaphatott. Nagyon sokat számított nekem, hogy a verseimről az első kritikát nem kritikusoktól kaptam, hanem olyan emberektől, akik maguk is művelték a versírást. Nagy László mellett még Pilinszkyt tartottam óriási költőnek, azért is, mert olyannak láttam, akivel a mi utunk találkozhat. Nemcsak a témái miatt, hanem ahogy a transzcendenciához viszonyult, s ahogy a kereszténység értékeivel foglalkozott – költői módon, sok vívódással.

– *Hogyan ismerkedett meg az erdélyi, délvidéki, felvidéki magyar irodalommal?*

– A hatvanas-hetvenes évek fordulóján fedezte fel az én nemzedékem, hogy a magyar irodalmat nemcsak ebben a megcsonkított hazában művelik, hanem a határainkon túl is, sőt akkor már a nyugati magyar irodalomról is tudtunk. Elkezdtünk hátizsákkal utazgatni, piros útlevéllal persze, ami csak a szocialista országokba volt érvényes. Akkoriban jelentek meg eszméltető erejű könyvek például *Kányádától, Sütő Andrástól, Szilágyi Domokostól. Jékelyhez* eljutván tudtam meg, hogy mit jelent hazát elveszíteni – ő az édesapjával, *Áprily Lajossal* és családjával együtt átjött Magyarországra Trianon után. Éppen a vele való találkozásom erősített meg, hogy a magyar irodalom egy és oszthatatlan.

Később dolgozhattunk is együtt szerkesztőként, mert hogy Kormos István rögtön odavitt maga mellé szerkesztőbojtárnak a Mórához. Csaknem száz könyvet szerkesztettem ott, de a legkedvesebb *Dsida Jenő* verseinek az 1980-as kiadása volt. Ez a kiadás tartalmazta a *Psalmus Hungaricus* című versét is, amit 1945 után irredentának minősítettek. Kormosnak volt egy rendkívül értékes sorozata, ebben jelentette meg. Nem tudom, hány telefont váltott a hatalmasságokkal és a cenzúrával, amire sikerült elérnie, hogy ez a vers is megjelenhessen. Emlékszem, 1979 karácsonyán olvastam, mint lektor, a karácsonyi hangulat és ennek a fantasztikus versnek a hatása egyszerre élt bennem, ezt soha nem fogom elfelejteni. Ez volt a legizgalmasabb és a legkedvesebb könyvem.

– *Tavaly a Püski Kiadónál megjelent egy kötete „...nem szabad feledni!” címmel. Az Öröknyár című versét, amelyből ez a sor való, még 1984-ben olvastam az akkori számizdat Demokratában, amely az Új Forrásból vette át. Nagyon bátor dolognak éreztem. Nem félt?*

– Ez az új kötet majdnem 80 olyan verset tartalmaz egészen 1970-től, amelyik a forradalommal, az elnyomatásunkkal, a szabadsághiánnyal foglalkozik. Ezt a

versemet 1983 nyarára írtam, Nagy Imréné kivégzésének 25. évfordulójára, azért is az a címe, hogy *Öröknyár*: elmúltam 9 éves, hiszen a kivégzés évében éppen annyi voltam. Háromnegyed évvel korábban beadtam a Magvető Kiadóhoz egy önálló kötetbe. Négy-öt lektor is átnézte, és azt hiszem, egyes lektori jelentésekkel fedezték. Természetesen az ügy kirobbanása után a kötetet letiltották. De ez az egész még 1981-ben kezdődik, amikor Lengyelországban bevezetik a szükségállapotot, gyakorlatilag katonai diktatúrát a *Szolidaritástól* való félelmükben. Ekkor volt az első olyan írószövetségi közgyűlés, ahol az emberek már szabadon beszélhettek, és nem feltétlenül azokat választották meg a különböző tisztségekre, akiket főnről jelöltek, hanem akiket az a 600 fős tagság valóban akart. Így keveredtem be legfiatalabbként, még a krisztusi kor előtt a választmányba két és fél kötetes íróként. Akkortól kezdve egészen a rendszerváltozásig második parlamentként működött az *Írószövetség*. Én úgynevezett vidéki titkár voltam, ami azt jelentette, hogy hozzám tartoztak a vidéki csoportok és a *József Attila Kör* is, ahol olyan vezetők voltak, mint *Csengey Dénes*. Minden olyan fontos kérdéssel foglalkoztunk, ami később, 1989–90-ben előkerült és természetesen a közvetlen múlttal is.

Én, ahogy ez a kötetem is mutatja, már 1970 óta írok a forradalomról metaforikus, áthallásos költeményeket. Különös módon néhány évvel korábban még átmentek a cenzúrán olyan verseim, amelyek üzenete teljesen egyértelmű volt, de arról nem beszéltek, inkább agyonhallgatták, mert akkor még erősebb volt a hatalom. Például a *Tiszatájban* 1981-ben jelent meg a *Benézünk majd a múltidőbe, ősszel* és a *Két nyárfa a hódoltságban – Föllelt janicsárnapló 1556–57-ből* alcímmel. Az *Öröknyárban* egyértelműen utalok Nagy Imrére, a monogramját többször is beleszövöm a versbe, mert akkorra már elfogyott a türelmem, nem elégtett ki, hogy mindent metaforákba rejtsek. Egyre inkább rájöttem, hogy ha ez a nemzedék nem beszél arról a takart sebről, ami miatt annyi gondunk és bajunk van, amit a magyar költők, visszatekintve *Balassig*, soha nem tűrtek volna, abból nagyon nagy baj lesz. Ebben a versben a gyilkosokat nem én neveztem meg, hanem ők ismertek magukra, én a görög sorstragédiákra utalva annyit mondtam, hogy temetetlen holtakkal nem élhetünk tovább együtt. Amikor 1984-ben megjelent, bevallom, nem gondoltam volna, hogy öt év múlva megtörténhet a nagy temetés.

Mivel az *Írószövetség* titkára voltam, így a bűnöm még nagyobb lett, a hatalom pedig bután reagált, mert ha akkor is azt a taktikát választják, hogy hallgatnak róla, nem keltett volna ilyen nagy feltűnést. De ekkor már gyengék voltak és ezért idegesek, így ők maguk csináltak neki reklámot. Az *Írószövetség* választmányával és a *József Attila Körrel* akkor már naponta baja volt a pártközpontnak, és ehhez még jön egy választott titkár, aki egy versével a kádári legitimitációt vonja kétségbe. Számomra az élet úgy tett pontot ennek az ügynek a végére, és ezzel mintegy rehabilitált is, hogy 1989-ben, amikor Nagy Imrét és mártírtársait temették, az *Írószövetség* nevében *Cseres Tiborral* együtt én tehettem a koszorút a ravatalra.

Mondták akkoriban, hogy vakmerő vagyok, de hát az író nem mérleget. Ezt egyszerűen meg kellett írni, mert úgy éreztem, hogy megfulladok. 1986-ban például két másik versem miatt be is tiltották a *Tiszatáj*-t, kirúgták az egész szerkesztői gárdát, hónapokig nem is jelent meg a lap, csak később, egy más gárdával. Ráadásul én már visszaesőnek számítottam. De számomra központi kérdés volt a szabadsághiány. Amikor 1985 márciusában lemondtam a titkári tisztemről, Nietzschétől kölcsönöztem egy gondolatot: A Kádár-rendszer úgy működik, hogy belénk akarja sulykolni, „a felejtésre való hajlam a cselekvés egyetlen lehetséges módja”. Úgy éreztem, hogy ennek elfogadása megrohaszt bennünket. A fiú naplójában, ami a *Tiszatáj*-ban jelent meg, arról beszélek, hogy apáink elfogadták a hatvanas–hetvenes éveknek ezt az erkölcsöt és lelket rohasztó kompromisszumát, ami miatt ilyen nehezen tudunk föltápáskodni. A Kádár-rendszer legnagyobb bűne éppen az volt, hogy hozzászoktatott bennünket a szabadsághiányhoz. Ez volt az oka, hogy 1989–90 után, amikor már lehetett volna többet is tenni, ez az erkölcsi elsivatagodás megakadályozta a cselekvést, és ez a mai napig is hat az emberekben. Egészen apró dolgokkal kielégítették őket, az már nem is volt a vágyaik között, hogy dönthessenek a sorsukról, vagy hogy merjenek visszagondolni arra, hogy ők 1956-ban bátrak voltak. Több családról tudok, ahol kivégzések történtek, és ezt a gyerekek elől egészen 1990-ig eltitkolták. Tudok olyanról, amikor a gyerek a tanárától tudta meg, hogy mi történt a nagybátyjával vagy az apjával, mert a család annyira félt. Tehát az a rendszer valóban kemény volt, de a reményünk erősebben élt. Talán azért is, mert fiatalok voltunk, kevesebb megpróbáltatáson mentünk át.

A 90-es években a legnagyobb gondom az volt – és ezt a mai napig sem értem –, hogy barátságok hogyan tudtak úgy szétmenni, ahogy szétmentek, egészen árnyalatnyi különbségeken. Úgy érzem, azért is nem sikerült ez a 13 év úgy, ahogy kellett volna, mert a Kádár-rendszer kiölte a társadalomból a hitet, tehát a legfontosabb keresztényi értékeket. Szerencsére örvendetesen szaporodnak az egyházi iskolák. Ezekből majd ki fognak kerülni olyan fiatalok, akik hitben, erkölcsben és demokráciában való jártasságban megütik a kívánt mércét. A szétszakadt barátságokat az elmúlt tíz évben megpróbáltam összebogozni, de sehogy sem ment. Ezt éltem meg legnehezebben, most be kell valljam a kudarcomat. Talán magam is hibás vagyok, mert nem volt bennem elég türelem. Bennünk van még a Kádár-rendszer alatt belénk ivódott rossz, ettől a démoni fertőzöttségtől máig nem tudunk megszabadulni. Még azok az emberek sem, akikről úgy gondoljuk, hogy rájuk ez nem igaz. Gyarlók vagyunk. Szerencsére a fiatal nemzedékben látok kiváló embereket, akik keresztényi módon, jó erkölccsel, múltkolonc nélkül fogják majd képviselni a nemzet ügyét.

Boros Károly

Útkeresés

Öreg pap – tűnődő, esti imája

Dr. N. L. hat évtizedes szolgálatára

Terveid rengetegében, Uram,
már láttad az én egyetlen utam,
láttad a fiatalban a roskadt öreget:
Feléd vándorló lábnyomaimat.

Láttad ifjú fényeimben az árnyakat,
ha szembejöttek párban az úton,
el ne vakuljak, hát küldtél elém
mély börtön-kátyúkat, ezt is tudom.

De adtál óvni szétszórt nyáját is,
kiknek szolgáló pásztora lehettem,
ha erőm már éppen megfogyatkozott,
a Lélek épített falakat helyettem.

Kezem és lábam gyakran megremeg,
olykor látnom és szólnom is nehéz,
de az út szívemben mindig egyenes,
hiszen mágnesként vezet az a kéz:

a Te kezed, – és akaratod gyémánt
csöndjében hozzád tart estéli utam,
mit fáradt lelkemmel már némán
látok is bölcs terveid szerint, Uram.

Nagy Gáspár (Ph 67)

Szent Benedek Rendi Nővérek

Alapítás

I. Előzmények

Szent Benedek, a bencés rend alapítója, és testvére *Szent Skolasztika* Itáliában, Nurziában született 480-körül, s mindketten 547-ben haltak meg. Skolasztika szűzek rendjéhez tartozott. Kapcsolatot tartott Szent Benedekkel, és valószínűleg közösségben élt más szűzekkel. Őt tekintjük a női ág alapítójának.

Magyarországon *Szent István* király felesége, *Boldog Gizella* alapította az első bencés női monostort Esztergomban. A Rend legismertebb tagja *Szent Hildegárd*, kimagasló magyar alakja pedig *Caritas nővér*, akinek tanácsára *Szent László* 1083-ban szabadon engedte a lázadó *Salamont*.

A török hódoltság idején a bencés női monostorok elnéptelenedtek.

II. A kezdetek

Egy fiatal tanítónő, *Váli Erzsébet* 1969-ben mégis erre az életformára érzett indítást. Mivel Magyarországon 1950-ben a szerzetesrendek többségét feloszlatták, itthon nem tudta élni az Istentől kapott szerzetesi hivatását. Ezért 1971-ben Ausztriába ment és szeptember 12-én belépett a salzburgi *Nonnberg Monostor*-ba. Belépésekor kérte, hogy ha Magyarországon újra engedélyezik a szerzetesi életet, hazatérhessen.

A salzburgi rendházat *Szent Erentrudis* alapította, rokonának, *Szent Rupert* püspöknek segítségével 700 körül. Ott azóta is megszakítás nélkül szemlélődő női bencés közösség él.

A Nonnberg-monostor

és kerengője

Erzsébet 1972-ben megkapta a szerzetesi ruhát és a rendi nevét: '*Ancilla*', melynek jelentése: *szolgálóleány*.

A rendszerváltáskor – 1990-ben – újjászerveződhetett a szerzetesi élet. Ekkor Ancilla nővér visszatért Magyarországra, hogy – a közel 500 éves kényszerszűnet után, új alapítással – megkísérelje elindítani ezt az életformát.

Ezt megelőzően az akkori *nonnbergi apátnő* tájékoztatta *Várszegi Asztrik* panonhalmi főapát urat, és kérte az ő szellemi segítségét és támogatását Ancilla nővér számára; erre ígéretet is kapott. A támogatás azóta is folyamatos.

Szervezés és alkalmas hely keresése után Ancilla nővér az egri érsektől, *Seregély Istvántól* kért és kapott letelepedési engedélyt *Bélapátfalvára*.

Bélapátfalva – az ősi monostor romjai és a templom

A Bükk hegységhez tartozó Bélkő aljában fekvő Háromkútról (Trium Fontium) nevezett, a Boldogságos Szűz tiszteletére szentelt ciszterci apátságot 1232-ben alapította *II. Kilit* egri püspök. 1630 körül végleg elnéptelenedett.

A faluban a nővér, míg a monostor felépül, az üresen álló kántorházat kapta meg. 3 évig volt ott, és próbálta megszervezni a közösség életét, melybe már érkeztek az érdeklődők. Már elkészültek a leendő monostor építési tervei, mikor előre nem látott akadályok merültek fel, és az építkezés megghiúsult.

Újra kellett kezdeni a keresést. A hirdetések alapján bejárta a szóba jöhető új lehetőségeket, és 74 hely közül *Kaposszentbenedekre* esett a választás, ahová a falu akkori plébánosa, *Kovács Jenő* atya hívta meg. Megírta, hogy a falunak 'bencés múltja' van: az úgynevezett *Barátdombon* a 13. században minden valószínűség szerint eredetileg bencés férfimonostor állt, melyre később premonstreiek építettek. A falu neve és a templom titulusa is: 'Szent Benedek'.

Első lépésként a közösség az egyházmegye püspökétől, *Szendí Józseftől* kért és kapott letelepedési engedélyt 1993-ban. Az alapkövetétel 1993. október 29-én történt. Az alapköbe az alapítólevél mellé a belső ima nagy mesterének, *Nagy Szent Teréznek* ereklyéje és *Szent Erentrudisnak* érméje került.

Német és osztrák katolikus közösségek, papok és magánszemélyek anyagi támogatásával kezdődhetett meg az építkezés. A rendház nem a megszokott és hagyományos kőből készült, hanem teljesen fából. Belga magánszemélyek és közösségek segítettek a monostor bebútorozásában és felszerelésében.

Épül a monostor

Ebben az időben volt az egyházmegyéék újrafelosztása. Az újonnan alakult kaposvári egyházmegyét *Balás Béla* püspök úr vette át. Gyakran megtekintette az építkezést papokkal és más vendégekkel. Később is időről-időre elhozta a kis-papokat. A házat 1994. október első vasárnapján ő szentelte be. Az ünnepségen az egész falu, a környék lakossága és számos meghívott vendég vett részt.

Életünk

A szemlélődő monasztikus szerzetesek tudatosan állandóan Isten jelenlétében akarnak élni és az Ő szemével szemlélni a világot, az Ő igazságának, szeretetének és irgalmának 'fényébe tartva mindenségüket'¹. Az evangélium útján szabályzatunk, *Szent Benedek Regulája* vezet minket. Több mint 1400 éves. Karizmája a bölcs mértéktartás, a kiegyensúlyozottság, a diszkréción (a dolgok helyes mérlegelése, megítélése és kiválasztása), a jó arányok kialakítása többek között az imádság és munka, közösség és egyedüllét, hallgatás és beszéd között.

Életformánk fontos „eszköze” a *csend*, hogy meghalljuk Isten szavát, és a *klauzura*, hogy összeszedettségben tudjunk Istenre, kegyelmének indításaira figyelni. A magányban, az imádságnak szentelve, soha nem feledkezünk meg a világban küzdő testvéreinkről. Nem azért vonulunk vissza az emberekkel való

---

¹ József Attila

mindennapos kapcsolatokról, hogy önmagunkat keressük, ellenkezőleg, hogy egyetemesebb módon osztozhassunk az egész emberiség fáradozásában, szűkségében és reményében¹.

Napirendünket az imaórák határozzák meg:

6 ⁰⁰	Matutinum Elmélkedés a napi evangéliumról Laudes Officium capituli ² hétfőnként: Prima	(főünnep vigiliáján: éjjel 1 óra) (reggeli imaóra)
7 ³⁰	Reggeli	
9 ⁰⁰	Lectio divina Tertia Munkaidő	(lelki olvasmány) (délelőtti imaóra)
12 ⁰⁰	Sexta Ebéd	(déli imaóra)
14 ⁰⁰	Nona Munkaidő Képzés, tanulás	(délutáni imaóra)
17 ⁰⁰	Lectio divina	(lelki olvasmány)
18 ⁰⁰	Vecsernye Vacsora	(vesperás, esti imaóra)
19 ⁰⁰	Rekreáció	('felüdülés', közösségben)
20 ¹⁵	Completorium	(befejező imaóra)

Az ünnepi és vasárnapi napirend eltér a hétköznapitól, ekkor közös szentségimádást tartunk, megpihenünk az „Úr keblén”, több időt szánunk az egyéni találkozásokra az Úrral és egymással. De jut idő olvasásra, zenehallgatásra, beszélgetésre...

A napirendből kitűnik, hogy életünk három pillére:

az imádság, a munka és a lectio divina.

Legfontosabb feladatunk a *liturgikus imádság*, számunkra ez Isten országa építésének elsődleges eszköze. Az egyház gregorián énekével énekelve imádkozzuk a bencés monasztikus zsolozsmát, „amely a lélek mélységéből tör elő, ahol a hit forrászik, és a szeretet ég”³.

¹ Venite Seorsum

² Az officium capituliban megemlékezünk a napi szentekről (hároméves „vetésforgóban”: a római és a görög-ortodox egyház, valamint a bencés rend szentjei kerülnek sorra). Felolvassuk a napi Regula-szakaszt, meghallgatjuk és szívünkbe zárjuk magyarázatát, majd megbeszéljük aznapi teendőinket.

³ VI. Pál pápa

A rendszeres *szenstégimádáson* kívül gyakoroljuk a *személyes belső imádságot*, és az Istennel való imádságos kapcsolat más formáit is.

Az oratoriumban

A kápolnában

A *lectio divina* (lelki olvasmány) a benedeki Regulának és lelkiségnek szintén igen fontos eleme. *Lectio, meditatio, oratio*. Az első fogalom a szöveg *olvasása*, a második mintegy a szöveg *kibontása és gondolati átjárása*, a harmadik a *lectio divina* tulajdonképpeni célja: az *oratio* (imádság), az emberi szív legmélyéről fakadó, az isteni szóra adott válasz.

„*De cella in caelum ~ a cellából a mennybe*”.

A szerzetes cellája az Istennel való találkozás színtere. A magányban és a csendben kinyílik a lelkünk Isten szavára.

Isten dicsőítése azonban egyáltalán nem korlátozódik csak az imádság idejére. Isten ismeretének és szeretetének át kell járnia az egész napot, így magát a munkát is. A közösségünk tagjai munkájukat igyekeznek imádsággá alakítani. Ezt úgy tesszük, hogy mindenhez Isten segítségét kérjük: „*ut in omnibus glorificetur Deus ~ hogy mindenben megdicsőíttessék az Isten*”.¹

---

¹ 1Pé 4,11

Közösségünk törekszik arra, hogy földműveléssel megtermelje magának az alapvető élelmet és keresse a teljes önellátás biztosításának módját és lehetőségét. Így a munkaidőt kitölti majd önmagunk, a vendégek, a ház, a veteményes, a kert ellátása, idejárom gyerekek hitoktatása, korrepetálása és az írásbeli munka.

Az egyik cella

A közösség felépítése

Isten házának vezetője maga Krisztus. A közösség elöljárója képviseli Jézus Krisztust, és elsődleges feladata, hogy a rábízottakat elvezesse Őhozzá.

Isten minden időben meghív embereket, hogy szeretetközösségbe lépjenek vele a szemlélődés útján, és mindig vannak olyanok, akik nagylelkűen válaszolnak hívására. Szent Benedek egyetlen követelményt állít az érdeklődő elé: „hogy valóban Istent keresse”¹. Ez abban mutatkozik meg, hogy „buzgó-e az istenszolgálatban, az engedelmisségben és a méltánytalanságok elviselésében”².

Az érdeklődő, ha már döntött a szerzetesi élet mellett, belépésével *jelöltté* válik, melynek ideje egy év. Majd következik másfél év *noviciátus*, ezután az *ideiglenes fogadalom*, melyet 3 év múlva követhet az *örökfogadalom* letétele.

---

¹ RB 58.

² RB 58.

Ezzel örökre Krisztushoz köti magát az *ötös bencés fogadalommal*: a három evangéliumi tanácsot kiegészítve a *stabilitás* (helyhezkötttség: a kereszt alatt maradás) és az *állandó megtérés* fogadalmával.

A közösséghez tartoznak *oblátáink* is. Eddig négyen tettek ígéretet arra, hogy Szent Benedek atyánk Regulájának szellemében „járják az üdvösség útját”¹

Képzés

Nélkülözhetetlen, hogy a közösség tagjai állandó és folyamatos lelki vezetésben, továbbképzésben részesüljenek: a jó apáca is holtig tanul. Ezt egyrészt az *előjáró* és a közösség *magisztrája* adja. De a tagok képességük szerint elvégzik a szerzetesi főiskolát is (Sapientia). Továbbá rendszeres a belső lelki és szellemi képzés is, vannak lelki napok, lelkigyakorlatok, időnként meghívott előadókkal, illetve részt vesznek a Szerzetesi Iroda által meghirdetett programokon is. Ha szükséges, ki-ki a maga saját munka-, illetve szakterületén is továbbképzésben részesül.

Vendégfogadás

A közösség, ahogyan az az alapító levelében szerepel, szeretne „Porta Pacis”, vagyis a Béke kapuja lenni minden betérőjének, vendégének, valljon bármilyen hitet is. Lehetőséget ad elcsöndesedésre, krízishelyzetek feldolgozására, lelki megnyugvásra. Jelenleg a monostor az emeleti részében fogadja a vendégeket és a lelkigyakorlatos csoportokat. A vendégházainkba elsősorban a nagycsaládokat várjuk, és hozzásegítjük őket az olcsó nyaraltatáshoz.

A vendégek, ha akarnak, bekapcsolódhatnak a közösség imádságaiba, munkájába, használhatják a könyvtárat is.

Kapcsolattartás

A falu lakosságával kölcsönös a segítségnyújtás (pl. caritas ruhavásár szervezése, így a legszegényebbeknek is lehetőségük van ruházkodni, az összeget pedig szociális célokra fordítjuk).

A Kaposvári Egyházmegyén belül a püspök atyának rendszeresen beszámolunk tevékenységünkről, életünkről, imádkozunk konkrét imakérésekért.

Nagyon fontos és folyamatos a kapcsolattartás a Pannonhalmi Főapátsággal és a bakonybéli testvérekkel. A tiszalpäri bencés nővérekkel csak ritkán tudunk találkozni; a távolságot imádsággal hidaljuk át.

A monasztikus rendek előjáróinak találkozóin, ahol továbbképzésre és tapasztalatcserére jövünk össze, jelen van előjárónk és az obláták képviselője.

Az ifjúság gyakran keresi fel monostorunkat egyéni vendégként vagy csoportosan. Valóban elcsöndesedni, imádkozni vágnak, mély érzésűek, Istent keresik, ezért nagy a reménység bennük. Biztosítják majd a keresztény fennmar-

---

¹ Obláció szövege

dást, mely erős, hatékony lesz. Még ha kisebbségben vannak is, van ok a reménységre. 2003-ban Kaposszentbenedekre tette át a püspök atya az egyházmegyés ifjúsági találkozót, melyen igen sokan vettek részt.

A Porta Pacis~Béke Kapuja: a fából épült monostor

A külföldi jótévőinket, az adományozókat és érdeklődőket körlevelekkel tájékoztatjuk tevékenységünkről, jelenlegi helyzetünkről és a kapott adományok felhasználásáról. Jóságukat imádsággal igyekszünk meghálálni.

Még kevesen vagyunk, de Isten irgalmában és teremtő erejében bízva tekintünk a jövő felé, és hisszük, hogy a hivatásokat megadja az Úr.

A mi feladatunk az Úr szőlőjében munkálkodni,
U. I. O. G. D!

A kaposszentbenedeki bencés nővérek

A monostor alapító levele – latinul és magyarul

In nomine Domini nostri Jesu Christi. Amen.

Kapos quod huic loco consecrato nomen dedit, de porta – inter regiones *GYEPŰ* dictas – transitum aperiendi vocabatur. Vere, et maceriae et portae habenda sunt.

Familia monialium in loco antiqui claustrum Sancti Benedicti de Kapos considens portam aperire vult imprimis inter caelum et terram. Sanctuarium enim monasterii redditur porta, per quam incessabilis vox laudis, supplicatio perennis propter propria alienaque peccata, necnon intercessio quotidiana pro patria totaque generis humani familia ad Thronum Gratiae pervenit, quaeque largam Omnipotentis benedictionem cunctis domum et orbem habitantibus confert.

Sit quoque hoc monasterium in ecclesiasticis iter praebens trans macerias traditionem et vitam hodiernam, ministros consecratos et laicos, studia diversa vitae ecclesiae saepe separantes.

Sit monasterium porta aperta omnibus advenientibus, ut transeuntes macerias anxietatis, abalienationis, suspicionis et timoris, viam ad Deum, ad seipsos et proximos adducentem inveniant, atque irradiati luce serena supernae pacis tranquillitatem harmoniamque – in quantum in hac vita adipisci potest – recipiant.

Immo sit monasterium porta hominibus et ab agnitione Dei alienis. Vult enim haec domus suspiria eorum suscipere orationeque sua cooperta transmittere, et iis silentium, pacem tranquillitatemque cordis conferre, quia Deus iis ignotus ipse est et iis Deus benedictionum, cogitatio cuius est cogitatio pacis.

Cum ergo nos moniales Sancti Benedicti hanc domum post tot saecula adversa exaedificamus, testimonium facimus et de virtute contemplationis orationisque liturgicae coram aetate nostra in vitam activam immersa. Omnes et omnia, qui hanc portam intrant, sine loquacitate et iudicio in vasis psalmodum offerimus, in Mysterio Eucharistiae concludimus, et sub praesidium illius, quae ipsa Porta Caeli vocatur, ponimus.

Memor sit Deus laboribus omnium aedificationem huius domus orationis et pacis promoventium. Benedicat Deus ecclesiam suam, orbem et patriam nostram, nobis vero concedat ipsi complacere cum oribus et moribus hic in Porta Filiae Sion.

Fundamentum monasterii 'Portae Pacis' positum est die vicesimo nono mensis octobris anno Domini MDCCCCLXXXIII, cum populum Dei mansuetudine regebat Papa Ioannes Paulus II., episcopatum Kaposiensem recenter erectum verbo Dei fovebat Adalbertus Balás, praesidentiale munus Reipublicae Hungariae implebat Arpadus Göncz, et M. Ancilla Váli in Hungaria nata atque in Monasterio S. Erentrudis de Monte Monialium educata et professa Christi caritate urgente in terram istam velut primum granum frumenti ad multiplicandum seri voluit, „ut in omnibus glorificetur Deus”.

A mi Urunk Jézus Krisztus nevében. Amen.

Kapos, mely e szent helynek nevet adott, azt a kaput jelenti, mely átjárást biztosított az egymástól gyeppel elzárt vidékek között. Valóban, szükségünk van gyepekre is, szükségünk van kapukra is.

A szerzetesnők azon családja, mely Szent Benedek régi kaposi monostorának helyén most megtelepül, kaput akar nyitni elsősorban a menny és a föld között. Legyen kapu e monostor szentélye, hogy rajta keresztül az istendicséret kiapadhatatlan éneke, a magunk és mások bűneiért való szüntelen engesztelés imája, hazánk és az emberiség nagy családjáért való mindennapi közbenjáró imádság a Kegyelem Trónusa elé jusson, – és hogy a Mindenható bőséges áldását e ház minden lakójának és az egész földkerekségnek közvetítse.

Legyen e monostor kapu az egyházon belül is, hogy átjárja azokat a gyepeket, melyek oly gyakran elválasztják egymástól a hagyományt és a jelen életet, az egyház felszentelt szolgálát és a világi híveket, s az egyház életén belüli különféle törekvéseket.

Legyen e monostor megnyílt kapu minden betérő ember számára – valljon bármilyen hitet –, hogy átlépve a szorongás, az elidegenedés, a gyanakvás és a félelem falain, az Istenhez, önmagához és felebarátjaihoz vezető útra leljen, s a mennyei békesség fényével beragyogva magába fogadhassa – amennyire ez a jelen életben elérhető – a nyugalmat és a harmóniát.

Ám legyen e monostor kapu az Isten ismeretétől távol állók számára is. Ez a ház be akarja fogadni sóhajaikat és imádságba burkolva továbbítani, nekik pedig csendet, békét és a szív nyugalmát akarja ajándékozni, hiszen a számukra ismeretlen Isten nekik is az áldások Istene, és az ő gondolata a békesség gondolata.

Amikor tehát mi, Szent Benedek-rendi nővérek, ezt a monostort annyi évszázad viszontagsága után újból felépítjük, biznyságot teszünk a szemlélődés és a liturgikus ima erejéről a tevékeny életben elmerült korunk előtt. Mindent és mindenkit, aki ezen a kapun be- és kilép, csendben és ítélet nélkül, a zsolozsma szavain keresztül Istennek ajánljuk, az Eukarisztia Misztériumába belefoglaljuk, s annak az Asszonynak oltalma alá helyezzük, akinek a neve 'Porta Caeli' – a Mennysország Kapuja.

Emlékezzék meg Isten mindazok fáradozásáról, akik az imádság és a békesség e házának építését elősegítették. Áldja meg Isten az ő egyházát, a világot és országunkat, nekünk pedig adja meg, hogy tetszésére legyünk életünkkel és énekünkkel, itt, "Sion Leányának Kapujában".

A Porta Pacis monostor alapját 1993. október 29. napján tettük le, amikor Isten népét szelídségével II. János Pál pápa kormányozta, az új kaposi püspökség népét Isten igéjével Balás Béla püspök táplálta, a Magyar Köztársaság elnöki tisztét Göncz Árpád töltötte be, és amikor a Magyarországon született s a nonnbergi Szent Erentrudis monostorban nevelkedett és fogadalmat tett Váli M. Ancilla – Krisztus szeretetétől sürgetve, mint első, megsokasodásra váró búzaszem – el akart vettetni ebbe a földbe, „hogymindenben Isten dicsőíttessék”.

Ne veszítse ízét a só!*

Nem is volt annyira régen, hogy ébredni kezdett Magyarországon az egyház. A hatalom szorítása gyengült, megtanultunk a számunkra adott területen játszani. Kispályás foci volt ez, rutinos és elszánt csapattal, lelkes szurkolókkal, szimpatizánsokkal. Aztán ajándékba kaptuk a szabadságot. A kis pályáról a csapatot áthelyezték a nagy pályára, a játékosok azonban nem lettek többen. Ugyanakkor idősebbek lettek. Az utánpótlás létszáma szerény, bár lelkesedése nem kisebb. A szurkolók pedig mintha langyosabbá váltak volna.

Kihívások bőséggel vannak. Hányszor hallani: bezzeg régen... Volt papunk, misénk. A „szolgáltatás”-t egyre több zökkenővel lehet csak folytatni. Iskolák összevonásáról és megszüntetéséről hallunk: nincs gyerek. Üres plébánia-épületeket látunk – egyre többet. A szilveszteri hálaadáskor általában háromszor annyi temetésről számolunk be, mint amennyi a keresztelesek száma. Bonyolult adminisztráció, papírmunka, tárgyalás, szervezés, helyről-helyre rohanás – ugyanakkor elvárják a paptól, hogy mindenütt jelen legyen. Mi lehet a vonzó egy fiatal számára abban a lelkipásztori szolgálatban, amely – sokszor úgy tűnik – egy süllyedő hajó lékeinek reménytelen betömködéséből áll?

Szociológusok már régen megállapították, hogy a *népegyház* már nem létezik. Tapasztaljuk azonban, hogy az egyház minden nehézség ellenére él. Csak más-képp, mint megszoktuk. A „szolgáltató egyház” – meggyőződésem és tapasztalatom szerint – el fog halni. A tanúságtevő egyház azonban él.

Van miben változnunk! Egyházképünk a gyakorlatban sokkal inkább papköz-pontú, mint Krisztusra tekintő. Még mindig fontosabb sokak számára a szervezet, mint az élő közösség. Még mindig többnyire a paptól várunk sok mindent, és nem érezzük az egymásért való felelősséget. Személytelen és névtelen „magán-ügyként” éljük meg vallásosságunkat, pedig ma is, most is sóvárogva várja világunk Isten gyermekeinek megnyilvánulásait.

Jó találkozni fiatalokkal, akik elkötelezetten tudnak gondolkodni, vitatkozni és cselekedni azért, hogy Krisztus ügye jelenvaló legyen Magyarországon. Kell, hogy legyenek vízióink. Nem elhaló struktúrák őrizgetése a feladatunk, hanem céltudatosan, meggyőződéssel, hittel kell tevékenykednünk.

Lehet, hogy nem lesz jelen mindenütt az egyházszerkezet. De ahol élnek keresztények, ott hitelt érdemlő kell hogy legyen szavuk és cselekedetük. Lehet, hogy szigeteken élnek majd a hívők közösségei (már most is sokfelé így van), de ahol élnek, ott elérhetők, megszólíthatók. Igazodási pontokra van szüksége a világnak. Mint a régi monostorok, biztonságot, otthonosságot adó helyekre van szükség, ahol nem idegen az ember. Olyan helyekre van szükség, ahol tudják dicsérni az Istent, ahol valóban egybegyűlnek, akik Jézusban hisznek, és erőt

---

* Utánközlés az Új Ember 2004. március 14-i számából.

merítenek az Úr halálának és föltámadásának titkaiból. Szükség van papokra, szerzetesekre, akik elérhetőek, akik tudnak csendben is élni, s akik meg tudják osztani az Istennel való kapcsolat életet formáló élményét másokkal. Szükség van hívő közösségekre, amelyek felelősek mindenkiért – az őket szolgáló lelkipásztorokért is (és nem azt várják tőlük, hogy kiszolgálják őket).

Nem veszítheti el ízét a só. Nem állhatunk be egy olyan világméretű versenybe, ahol az emberek – a fogyasztók – mindenáron való megnyerése a cél. Ugyanakkor jelen kell lennünk ebben a világban, ahol fogyasztók az emberek, s a magunk életstílusával kell bizonyosságot tenni arról, hogy lehet boldogan élni úgy, hogy nem sodródunk el a felgyorsult világban. Ne csüggedjünk, amikor azt látjuk, hogy fogyunk! Tudatosabban törekedjünk inkább arra, hogy hagyjunk el mindent, ami lényegtelen. Vannak szép hagyományok, amelyek időhöz kötöttek: hagyjunk kell tisztességben kimúlni őket. A szigetek pedig, ahol élet van, összeköthetőek.

Mindenkire alkalmazható lelkipásztori módszerek nincsenek. De az biztos, úgy kell élnünk, hogy önmagunkat ne adjuk föl. Hogy önmagunkat odaadhassuk a ránbízottaknak, kell, hogy mi magunk azok legyünk, aminek mondanak bennünket: – keresztények, azaz krisztusiak.

Jézus néven nevezte tanítványait. S az emberek nemegyszer tömegekben mentek oda, ahol Jézus megtalálható volt. Merjük magunkat adni. S legyünk megszólíthatók.

*Dr. Korzenszky Richárd OSB (Ph 59)
tihanyi perjel*

Megindul az Országos Magyar Katolikus Rádió

Április 20-án, kedden, a BDSZ szombathelyi szervezetének meghívására Szombathelyre látogatott *Szikora József* (Ph 67), a Magyar Katolikus Újságírók Szervezetének elnöke, az Országos Magyar Katolikus Rádió közéleti szerkesztőségének vezetője, aki a bencés öregdiákok és a KÉSZ szombathelyi tagjai előtt a katolikus sajtó helyzetéről tartott előadást a ferences rendház oratóriumában. Barátunkkal *Tresztyánszky Krisztina*, a Vas Népe újságírója beszélgetett a pünkösdvasárnap induló katolikus médiáról.

A II. Vatikáni Zsinat a médiát csodálatos találmánynak nevezi, olyan eszköznek, amit az egyháznak is okvetlenül érdemes kihasználnia tanításai hirdetésére – mondta *Szikora József*. A Magyar Püspöki Konferencia elhatározta, hogy él az evangelizációnak ezzel a lehetőségével, és benyújtotta pályázatát az országosan fogható rádió létrehozására.

A katolikus rádió kettős célt tűzött maga elé. Alap gondolata az, hogy a tömegkommunikáció eszköztárával Isten országának terjesztését mozdítja elő, azaz

nemcsak a hívőket segíti, hanem, az egész emberi közösség haladását is szolgálja. Különösen fontos – épp most, amikor inkább káros hatásairól hallunk –, hogy bizonyítsa: a média szép dolgokat is közvetíthet.

A szerkesztő a műhelytitkokról elmondta: Az egész napos műsorfolyamnak (kezdetben 20, később 24 órára tervezik az adásidőt) mindössze 9 %-a lesz vallási műsor, azaz szentmise, imádság, szentírásolvasás és hitoktatás; érdekesség azonban, hogy az evangélium lovári cigány nyelven is megszólal majd. A fennmaradó időben közösségi szolgálati programok: hírek, hírmagazinok, tanácsadó-segítő célzatú műsorok, riportok hangzanak el. A szerkesztők különös hangsúlyt helyeznek a kultúrára, irodalomra, és minden programon belül külön meghatározó szerepet szánnak a közérthetőségnek, a szép magyar beszédnek, a magyarság melletti elkötelezettségnek. A már elkészült műsorstruktúrában fontos helyet kapnak az agrárgazdálkodóknak szóló tanácsadások, az EU-csatlakozással kapcsolatos információk, a mindennapi életben támaszt nyújtó műsorok.

A rádiózás több évtizedes műfaj, természetes, hogy olyan újdonságot, amit még soha senki nem csinált, mi sem tudunk kitalálni – hangsúlyozta a szerkesztő a konkurrenciaharcról és a potenciális hallgatóságról szólva. Nem arra törekszünk, hogy elhallgassuk az igazságot, a rossz híreket, hanem arra, hogy megmutassuk: a világ olyan, amilyen, és hogy ebben a világban is lehet szépen élni, hogy az élet a nehézségek ellenére is gyönyörű. Hiszek abban, hogy nem szűk réteg az, amelyik éhezi az igazságot, és ha híre megy a műsorunknak, sokan örülni fognak neki. Biztosan lesz, aki szívesen hallgatja majd meg a magyar irodalom valamelyik klasszikus gyöngyszemét, vagy vesz részt zenés barangoláson valamelyik magyar város utcáin.

Szikora József elmondta, jelenleg a stúdiók berendezése folyik, a közéleti, az irodalmi, a zenei és az egyházi szerkesztőség stábja is rövidesen feláll. A részvénytársaság vezérigazgatója *Spányi Antal* székesfehérvári megyéspüspök, a munkatársak között azonban nagy rádiós gyakorlattal rendelkező civil szakemberek, szerkesztők, kulturális életünk elismert személyiségei kaptak helyet. Öröndetesen sok közöttük az olyan fiatal, aki már egyházi főiskolán szerzett médiaszakos képesítést.

Feiszt György (Gy 68)
BDSZ, Szombathely

A Bencés Diákszövetség

A Bencés Diákszövetség elnöksége

Fővédnökünk

Várszegi Asztrik dr. OSB pannonhalmi főapát, püspök

Elnök

Faber Miklós (Bp 48)

Ügyvezető elnök

Németh Szilárd dr. (Ph 81)

Rendi alelnök

Hortobágyi Cirill OSB (Ph 77)

Alelnökök

Bischof Péter (Ph 75)

Harangozó Bertalan (Gy 73)

Sója Szabolcs dr. (Ph 58)

Főtitkár

Szalai Béla (Ph 58)

Elnökségi tagok

Abért János (Ph 98)

Horányi Márton (Ph 83)

Korzenszky Richárd dr. OSB (Ph 59)

Szikora József (Ph 67)

Feladatra kooptált elnökségi tagok

Eszes István dr. (Ph 70)

Könyves Tóth Kálmán dr. (Ph 47)

Ellenőrző bizottsági elnök

Muzsay Géza dr. (Gy 49)

tagok

Laczus Péter (Gy 89)

Németh László (Ph 84)

A területi szervezetek vezetői

(* jelöli az „önálló jogi személy”-eket)

Bácska (Baja)

Vancsura László (Ph 84)

Budapest

Ember Károly (Bp 51)

Debrecen

Surányi Béla dr. (Ph 61)

Délkelet-Magyarország (Szeged)

Rákos Gyula (Ph 54)

Eger

Hanis Béla dr. (Gy 75)

Északkelet-Magyarország (Miskolc)

Sója Szabolcs dr. (Ph 58)

Fővároskörnyék (Csepel)	<i>Kovács Dezső (Cs 51)</i>
*Győr – BDGYE	<i>Molnár Zsolt (Gy 85)</i>
Keszthely	<i>Benkő Zoltán (Gy 84)</i>
Komárom–Esztergom megye	<i>Domnanovich Tamás (Kg 49)</i>
Kőszeg	<i>Szerdahelyi Endre dr. (Kg 43)</i>
Nyíregyháza	<i>Gondos Lajos (Ph 57)</i>
*Pécs – BDPE	<i>Hábel János (Ph 82)</i>
Piliscsaba	<i>Maróth Miklós dr. (Ph 61)</i>
Somogy megye	<i>Antal László dr. (Ph 73)</i>
Sopron	<i>Venesz Ernő dr. (Gy-Ph 49)</i>
Székesfehérvár	<i>Kovács János (Ph 86)</i>
Szentendre	<i>Kovács Attila dr. (Ph 55)</i>
Szombathely	<i>Harangozó Bertalan (Gy 73)</i>
Tolna megye	<i>Antal Géza sac. (Ph 66)</i>
Vác	<i>Laczus Géza (Ph 58)</i>
*Veszprém (Tihany) – BDVE	<i>Bischof Péter (Ph 75)</i>

A Szent Benedek Kulturális Alapítvány részéről
Soproni Géza (Bp 48)

Iskolaszervezeteink vezetői	
Esztergom	<i>Szoleczky Ferenc (Eg 46)</i>
Komárom	<i>Halász Aurél dr. (Ko 42)</i>
Pannonhalma	<i>Geszler Ödön (Ph 57)</i>
Pápa	<i>Harsányi László dr. (Pp 43)</i>

Tiszteletbeli tagságunk

(A zárójelben megválasztásuk éve)

Tiszteletbeli elnökségi tag	<i>Habsburg Ottó dr. (1989)</i>
Tiszteletbeli választmányi tagok	<i>Galambos Iréneusz dr. OSB (1990)</i> <i>Olofsson Placid dr. OSB (1990)</i> <i>Jáki Szaniszló dr. OSB (1991)</i> <i>Jávor Egon dr. OSB (1991)</i> <i>Kozma Imre sac. (1992)</i> <i>Kölley György (1993)</i>
Tiszteletbeli tagok	<i>Bajzáth Ferenc sac. (1990)</i> <i>Torda Lajos (2002)</i>

A BDSZ tagsága

A három adat:

1. Név
2. Bencés iskolája székhelye
3. Osztálya érettségi éve

Rövidítések:

Budapest	Bp
Csepel	Cs
Esztergom	Eg
Győr	Gy
Komárom	Ko
Köszeg	Kg
Kremsmünster	Kü
Pannonhalma	Ph
Pápa	Pp
Sopron	So
Pártoló tag	Ptl
Tiszteletbeli tag	Tb

Abért János	Ph	98
Ács András dr.	Gy	73
Ács György	Ko	37
Ádám György	Ko	41
Adamovich Károly dr.	Ph	72
Adamovich László R.P.F., P.Eng.	So	40
Adorján József	Ph	52
Ágh Zoltán	Gy	28
Akaró Ferenc	Ph	83
Ákos Róbert dr.	Bp	43
Albert Mihály	Ptl	
Alex László dr.	Ph	55
Alkér Miklós	Bp	47
Almássy Endre	Bp	51
Almásky László	Bp	51
Almay Béla dr.	Bp	44
Alpár Geyza ev. lelkész	So	43
Alpár János dr.	So	44
Altai József	Kg	35
Altwater Paul dr.	Ph	70
Amberg József	Ph	57
Ámon Ottó	Gy	45
Andor Ferenc dr.	Gy	62
Andor Szabolcs dr.	Ph	92
Andrásfalvy András dr.	So	47
Andrásfalvy Bertalan dr.	So	50
Andrássy Péter	Ptl	48
Andréka Bertalan dr.	Gy	

Andréka Tamás	Ph	98
Andrónyi Balázs	Ph	89
Andrónyi László		
Andrónyi Miklós	Ph	
Andrónyi Tamás dr.	Ph	58
Andrónyi Tibor dr.	Ph	59
Angyal Ernő dr.	Ph	81
Angyal Anikó dr.	Ptl	
Ankerl Géza dr.	So	51
Antal Géza sac.	Ph	66
Antal István	Ph	66
Antal Károly dr.	Ph	75
Antal László dr.	Ph	73
Aporfi László	Gy	51
Aradi István	Ph	88
Arató Péter		
Árpásy Endre dr.	Gy	56
Artner Péter sac.	Gy	93
Árvai István sac.	Gy	92
Árvay László	Bp	47
Atkári Ferenc	Gy	82
Atkári Gábor	Gy	83
Atlasz Henrik	Ph	52
Atlasz Henrikné Lénárd Ágnes	Ph	52
Auer Tibor	Ph	99
Baán Lajos SVD sac.	Kg	50
Babán József	Cs	
Bábiczy József	Bp	51
Babics László	Ph	57
Babik József László	Cs	54
Babik Zoltán	Cs	52
Babócsi László	Kg	48
Babos János	Bp	45
Bács Aurél	So	51
Bács Tamás	So	54
Bácskay Miklós	Gy	52
Bagdy György	Bp	48
Bagó Attila dr.	Ph	88
Bagó Ferenc	Ph	60
Bagó György dr.	Ph	63
Bagó László	Ph	57
Bagó Zoltán	Ph	90
Baján György dr.	Ph	59
Baján László	Ph	81
Bajnay László	Bp	48
Bajor Rezső	Bp	35
Bajzátth Ferenc sac.	Tb	
Bakos György	Ptl	
Bakos Károly dr.	Kg	41
Bakos László	Ph	65

Bakos Péter	Ph	62	Báthly Zsolt	Gy	90
Bakos Péter Kenéz	Ph	89	Bata Nándor	Ph	90
Bakos Tamás	Ph	60	Báthory Gábor	Ph	99
Bakos Tibor			Batkay László	Ph	65
Balaton László	Gy	74	Bátovszky Róbert	Gy	62
Balázs Béla	Kg	50	Baumann Pál	So	46
Balázs József	So	47	Baumann Tibor dr.	So	50
Balázs László	Pp	48	Beck József	Ph	57
Balázs Szilárd	Eg	52	Becsei Lajos	Ph	72
Bálint Árpád	Ph	52	Bedő Miklós	Bp	50
Bálint Bánk	Ph	76	Békássy Tamás	Ph	75
Bálint Béla	Gy	92	Belák Péter	Ph	93
Balogh Adám	Gy	54	Béli László dr.	Ph	71
Balogh Béla dr.	Cs	52	Bélik István	Gy	91
Balogh Gergely	Ph	95	Bella Gábor	Gy	90
Balogh Gyula	Ph	54	Bellér Lajos SVD sac.	Kg	49
Balogh Gyula	Ph	55	Bélné Rohonyi Vera	Ko	39
Balogh Gyula	Gy	78	Bencze Imre	Bp	48
Balogh Jenő	Pp	42	Bencze Lóránt dr.	Ph	58
Balogh József	Pp	40	Bencze Pál dr.	Ph	49
Balogh Lajos	Gy	73	Bencsics Miklós	Gy	76
Balogh László	Pp	43	Bende András	Ph	57
Balogh László	Ph	68	Bende Györgyné Bardocz Julianna	Ko	39
Balogh Pál	Gy	62	Bendesy Gyula	Bp	51
Balogh Zoltán sac.	Ph	65	Bene Gábor	Ph	62
Balogh Zoltán dr.	Ph	54	Bene László dr.	Gy	84
Balthazár Zsolt	Ph	58	Bene Lóránt	Cs	53
Bandinter Tamás			Benedetti Tibor dr.	Gy	48
Bánhegyi Endre	Bp	48	Benke Kálmán	Ph	83
Bankó Károly	Gy	45	Benkő András dr.	Gy	86
Bánsági Béla			Benkő Károly	Ph	65
Bányai Máttyás	Eg	53	Benkő István Zoltán	Ptl	
Baracsi Gábor	Ph	77	Benkő Zoltán	Gy	84
Baracska Péter	Ph	02	Beóthe Tamás Zsolt dr.	Ph	91
Baranyai Rudolf	Ph	60	Beran Lajos	Bp	35
Barassevich Antal	Ph	80	Bercsényi L. György	Bp	42
Barassevich Péter	Ph	82	Berecz Loránd dr.	Ph	88
Baráth Zoltán	Pp	48	Beregi Attila dr.	Ph	81
Bárczy Zoltán	Ph	67	Beregi István gk. pap	Ptl	
Bárdos László	Bp	48	Beregi István gk. pap	Ph	79
Bari József	Ph	80	Beregi Péter	Ph	89
Barok József dr.	Ph	69	Beregszászy Attila dr.	Bp	49
Baróthy Béla dr.	Ph	67	Berend István	Ph	58
Barta József dr.	Ph	80	Béres Tamás ev. lelkész	Ph	83
Bartal Ferenc	Gy	45	Berg Tasziló	Gy	50
Bártfai István	Bp	50	Berkes László dr. sac.	Gy	72
Bartha Béla	Ph	67	Berta László	Ph	74
Bartha Gábor	Ph	70	Bertalan Szilárd	Ph	
Bartha István dr.	Bp	36	Bertalanffy (Bock) Tibor dr.	Bp	41
Bartos Béla dr.	Ph	63	Bértics Lajos	So	34
Bartos László	Gy	38	Berty Tamás E.	Bp	49
Báthly Béla	Ptl		Béry Géza	Gy	67
Báthly Tamás	Ptl		Besenyey Pál	Gy	78

Bicsár László sac.	Gy	77	Bohon Tibor	Ph	60
Bindes Ferenc sac.	So	53	Bojtos Zsolt	Ph	83
Binzer Károly	Bp	44	Boksay Györgyné	Ph	47
Birher Nándor	Ph	91	Bolla Dezső	Gy	47
Biritz László dr.	Kg	45	Bolla Ferenc	Gy	59
Birkus Imre	Ph	80	Bolla István dr.	Pp	43
Bíró András	Ph	63	Bóna László dr. sac.	Gy	46
Bíró Gáspár dr.	Ph	69	Bonta Kálmán		
Bíró László dr.	Ph	58	Bontó Ferdinánd	Gy	87
Bíró László dr. püspök	Gy	69	Borbáth György	Bp	43
Bíró Sándor	Bp	48	Borbély Barnabás	Gy	85
Bíró Vilmos dr.	Ph	55	Borbély Imre	Gy	49
Bíró Zoltán dr.	Ph	66	Borbély József	Ph	71
Bischof Péter	Ph	75	Borián Bálint Gergely	Ph	94
Bítay István	Ptl		Borián Elréd OSB sac.	Ph	80
Bitskey Gábor	Ph	80	Borián György	Ph	77
Bizse Gábor	Ph	65	Borka József	Bp	42
Bizse László dr.	Ph	66	Born András dr.	Ph	64
Blaskovics Gyula	Ph	55	Borókai László	Gy	40
Blazovich Ágoston dr. OSB	Kg	40	Boromisza Gyula	Eg	32
Boa József	Kg	50	Boromisza Tibor dr.	Eg	45
Boa László	Ph	64	Boros János	Ph	82
Bobok György dr.	Ph	63	Boros László	Kg	48
Bobok Tivadar	Ph	65	Boros László	Ph	64
Bocsek Zsuzsa	Ko	38	Boross János	Gy	62
Bocsi Sándor	Bp	48	Boross Kálmán	So	51
Bocskor Ádám	Bp	50	Borsa József	Ph	71
Boda György	Ph	47	Borsányi Pál	Bp	43
Boda Imre	Gy	73	Borsodi János	Ph	02
Boda Károly	Gy	62	Borsos Ferenc dr.	Gy	38
Bodnár Zoltán dr.	Ph	94	Borsos József	Ph	84
Bodó János	Gy	61	Borsos László	Ptl	
Bodor Csaba	Ph	88	Bosnyák Ede	Bp	51
Bodor Endre dr.	Bp	39	Botló Sándor	Ph	68
Bodor István	Ph	57	Bózsik András	Ph	89
Bodroghkőzy László	Ph	48	Bózsik Béla Pál dr.	Bp	
Bodroghkőzy György dr.	Pp	43	Böde Flórián	Ph	75
Bódy István	Gy	50	Bödi Ferenc	Gy	72
Boér Miklós dr.	Ph	54	Böjtös Ferenc	Gy	82
Bogár Gáspár dr.	Ph	66	Bór Péter	Ph	86
Bogár István	Gy	65	Böröcz Csaba	Ph	98
Bogárdi László	Ph	73	Böröcz Ferenc	Gy	61
Bogáthy Ferenc dr.	Gy	35	Böröcz László	Bp	50
Bogdán Kálmán	Ptl		Böröcz László	Ph	98
Bogdányi István	Gy	66	Börtetics Sándor	Gy	50
Bognár András	Ph	86	Bősze Béla	Pp	39
Bognár Béla dr.	Pp	40	Bősze István	Kg	45
Bognár Ferenc	Bp	44	Bősze Tamás	Gy	56
Bognár Ferenc	Cs	51	Brayer Gyula dr.	Bp	45
Bognár Géza dr.	Kg	45	Brecherer András SVD sac.	Kg	52
Bognár József	Cs	50	Breglovics Tamás	Gy	67
Bognár Melinda			Brieber László sac.	Gy	55
Bogyó Pál	Bp	45	Budai Imre	Ph	89

Budai Miklós	Eg	42	Csatlós István sac.	Ph	80
Budai Zoltánné Simonyi Katalin	Cs	52	Cséfalvy Gyula	Ph	74
Budavári Miklós	Ph	66	Cséfalvy Pál sac.	Ph	53
Budavári Solt	Ph	04	Csegezy Miklós	Ph	60
Budavári Zoltán	Ph	65	Cseh Gellért György dr.	Gy	92
Bujda Miklós	Bp	43	Csehi Lóránt	Ph	91
Bujdos Béla	Gy	86	Csenár Márton dr.	Kg	77
Bujdosó Géza	Gy	54	Cserhádi Balázs	Ph	90
Bujtás László dr.	Gy	70	Cséri Tamás dr.	Ph	86
Bukits Miklós	Gy	88	Csermák András	Ph	98
Bukits Norbert	Gy	91	Csermely Szabolcs	Ph	74
Bukor Ferenc	Ph	66	Csernus Zoltán	Cs	51
Bulkai Lajos dr.	Gy	39	Cserpán Imre	Ph	75
Bulkai Pál	Gy	48	Csertán Ferenc	Ph	53
Bundics Antal	Gy	76	Cséry Viktor dr.	Ko	47
Burián László sac.	Eg	41	Csiba Árpád dr.	Gy	47
Burián Miklós	Gy	01	Csiba Gábor dr.	Ph	74
Burkus Béla	So	39	Csiba László dr.	Ph	76
Busa János	Gy	75	Csiba Tamás	Ph	82
Buschbach László	Ph	64	Csibi Imre sac.	Ph	88
Busics György	Ph	94	Csiky Balázs	Ph	97
Buttyán Kornél	Ph	65	Csiky Gábor	Ph	69
Búza Kristóf	Ph	85	Csiky Gábor	Gy	94
Buzás Antal	Ph	64	Csiky Lajos	Ph	68
Bükkfalvy János	Ph	65	Csiky László dr.	Pp	34
Czakó Károly dr.	Ph	70	Csillag Kristóf	Ph	78
Czapáry Miklós	Ph	47	Csillag László dr.	Ph	52
Czappán Elemér	Bp	50	Csillag Lászlóné dr.-né Faggyas Janka	Ph	52
Czeglédy Ferenc dr.	Ph	69	Csillag Péter dr.		79
Czémán Miklós	Gy	80	Csiz András	Ph	99
Czigány György	Gy	48	Csizmadia István dr.	Ph	59
Czigány István	Ph	76	Csizmazia Antal	Gy	35
Czigler Ágoston	Ph	72	Csizmazia Imre dr.	Gy	50
Czike Imre dr.	Ph	61	Csóka Gábor	Ph	81
Czinger Csaba	Gy	61	Csollány Jenő dr.	Gy	60
Czingráber András	Gy	03	Csongor György	Bp	48
Cziráky Antal	Ph	65	Csonka Dénes dr.	Gy	95
Cziráky József dr.	Pp	41	Csonka Dénes	Ph	98
Czőmpöly Tamás	Ph	94	Csonka Gábor	Ph	99
Czvitkovics Gábor	Gy	87	Csontai Ágoston dr.	Bp	51
Cs. Varga István dr. habil.	Gy	64	Csontos Lajos dr.	Bp	40
Csákány Antal	Bp	51	Csordás György	Gy	73
Csala Benedek	Gy	55	Csordás Tamás	Gy	90
Csanády Zsolt	Ph	67	Csornay László	Eg	51
Csanaki Vida István	Gy	79	Csós János	Cs	53
Csányi György dr.	Bp	46	Csúcs László dr.	Ph	60
Csányi Gyula	Bp	44	Csudai Sándor sac.	Ko	44
Csányi Zoltán	Gy	74	Csuka Pál	Gy	83
Csapó Tibor	Gy	49	Csukás Hilda	Ko	46
Császár Elemér (Elmer J.C.Caesar)	Bp	48	Csukás László	Ko	35
Császár György	Ph	54	Csurgay Árpád dr.	Cs	54
Császár Zsolt	Gy	83	Csurgay Árpádné Gereben Ildikó	Cs	58
Csáthy Tamás	Bp	49	Csuti József	Ph	63

Csutorás Attila	Gy	65	Domokos György dr.	Ph	58
Dakos László	Ph	79	Domokos Zsolt	Ph	85
Dalanics Zoltán gk. pap	Ph	87	Domonkos Dezső dr.	Gy	43
Dallos Sándor	Ph	79	Domonkos László SVD sac.	Kg	43
Damjanovich József gk. pap	Ph	66	Donáci Béla	Ph	74
Damjanovich Pál gk. pap	Ph	62	Dormán András dr.	Bp	40
Danielfy Tibor	Bp	49	Doromby Géza	Ph	65
Danner-Stipkovits Gerhard dr.	Ph	59	Dorosmai Imre dr.	So	38
Dányi Dezső	Bp	46	Dosztáiné Szily Magda	Ko	43
Dávid Kiss Ferenc	Ph	55	Dovicsák Tamás	Ph	82
Dax Károly	Cs	50	Döbörhegyi F.-né dr-né Monspart Xénia	Cs	49
Dax Károlyné Selmeczi Mária	Cs	52	Dragonits Tamás dr.h.c.	Bp	42
De Sommer József	Bp	45	Draskovics Tibor dr.	Bp	46
Deák András	Ph	82	Draskovits Imre	Ph	55
Deák Ferenc	Ph	83	Dreiszigler Miklós	Ph	51
Deák Mihály	Ph	85	Drevenka Gusztáv	Cs	52
Deák Sándorné	Ptl		Drevenka József	Cs	53
Debródy István	Ph	73	Drevenka Róbert	Cs	52
Decze Tibor Csongor	Ph	89	Dsida Ottó	Gy	62
Decs István sac.	Ph	69	Duday Gedeon dr.	Bp	32
Degenfeld-Schonburg Ottó	Bp	39	Dukai Miklós	Gy	66
Deli Ferenc	Ph	72	Dukán Gergely	Ph	98
Deli Gergely	Ph	98	Dukavits István	Bp	53
Dely Dezső	Ph	65	Dura Kornél	Ph	89
Dely Ernő	Gy	50	Éder Zoltán dr.	Cs	50
Dénes Andor	Kg	26	Édl Medárd	Pp	39
Dénes Gyula	Ph	81	Egenhofer Tamás dr.	Ptl	
Dénes Tamás	Ph	58	Egri József sac.	Gy	68
Dénesfalvy József	So	43	Egri Péter		
Denk Stefan dr.	Gy	47	Elischer Zoltán dr.	Ph	63
Déri Tamás	Ph	84	Ember Károly	Bp	51
Derényi Jenő Eugene	So	50	Emődi Pál	Gy	49
Derzsy Tamás	Ph	98	Emődi Sándor dr.	Gy	50
Detre Ferenc	Ph	59	Emszt Mihály dr.	Bp	39
Dezse Péter	Ph	90	Encsy Balázs	Ph	59
Dezsőfi (Gottl) Tivadar dr.	Bp	43	Endrédi Csanád dr. OSB sac.	Ph	47
Dinnyés Tamás	Ph	98	Endrédi László	Gy	36
Diós István dr. sac.	Ph	61	Endrédi István	Ph	63
Disztl Gábor			Endrédi József	Ph	66
Divós Lajos dr.	So	51	Endrédi Miklós	Gy	74
Dobák Lajos	Bp	46	Enzsöl Lajos	So	31
Dobis Ervin SDB sac. (szalézi)	Eg	41	Eördögh István dr.	Ptl	
Dobó Ferenc Tibor dr.	Cs	52	Epinger Emil Balázs	Ph	86
Dobos András gk. pap növ.	Ph	00	Erb Ottó Valér	Gy	66
Dobos Becsei Apollónia Franciska	Ph	53	Erdélyi Attila dr.	So	51
Dobos Gábor	Ph	77	Erdei Sándor dr.	Ph	84
Dobos Imre	Bp	38	Erdélyi Géza	Ph	62
Dobos Imre gk. pap	Ptl		Erdélyi Iván	Ph	63
Dobos István	Gy	70	Erdész Ferenc sac.	Gy	47
Dobos László	Gy	67	Erdődy Imre	Ph	57
Dolinka József	Gy	74	Erdődy László gróf	Ph	56
Dombi Sándor	Ph	53	Eredics Tamás dr.	Gy	80
Domnanovich Tamás	Kg	49	Erkel András	Ph	77

Érseki Gábor			Feller Antal dr.	Ph	76
Eszes István dr.	Ph	70	Fend Ferenc	Ph	62
Eszter István	Ph	67	Fentős Attila	Gy	85
Esztergomi György	Gy	32	Fenyőházi Ernő dr.	Bp	36
Eszterhás Endre (Fölker Endre)	Gy	39	Fenyvesi Imre dr.	Gy	83
Ézsöl György	Ph	68	Ferencz Pál	Ph	80
Faber Miklós	Bp	48	Ferencz Péter dr.	Ph	75
Fábián Árpád dr.	Ph	76	Ferenczi György dr.	Bp	40
Fábián István dr. SJ sac.	Pp	42	Ferenczi Huba	Gy	58
Fábián József dr.	Ph	78	Ferenczy Géza	Ph	62
Fábián Lóránt	Ph	01	Fertsek Miklós	Bp	42
Fábiánné Csősz Lukrécia	Cs	53	Filep Gyula	Ph	75
Faith Mihály dr.	Bp	48	Filiczky István dr.	Gy	83
Faragó Gábor	Bp	44	Finck Antal	So	45
Farkas Gábor	Ph	81	Fineiszné Bauer Zsuzsa	Kg	60
Farkas Géza dr.	Ph	78	Fischer G. Tamás	Bp	49
Farkas György	Ph	51	Fitz Jenő dr.	Bp	39
Farkas Gyula dr.	So	44	Flasch János	Ptl	
Farkas Iván dr.	Gy	40	Fodor Attila	Ph	65
Farkas János dr.	Eg	47	Fodor Attila	Ph	91
Farkas Jenő dr.	So	42	Fodor Ferenc Béla dr.	Gy	32
Farkas József dr.	So	39	Fodor György dr. gk. pap		
Farkas Kálmán	Ph	35	Fodor István	Ph	74
Farkas László	Ph	84	Fodor László	Ph	80
Farkas László	Ph	94	Fodor László dr.	Bp	37
Farkas László Pál dr.	Kg	39	Fogarasi Gyula dr.	Bp	55
Farkas Roland	Ph	93	Fonai Tibor	Ph	75
Farkas Tibor	Gy	70	Fornet Béla dr.	Ph	62
Farsang László	Gy	74	Fornet László	Ph	64
Fatalin Gyula dr.	Ptl		Forrai István dr.	Gy	77
Fáth Gyula Péter	Bp	51	Földesi Ferenc	Gy	80
Fáth Rezső	So	49	Fölsz Attila	Bp	52
Fátyol Tibor	Ph	98	Főző Mihály dr.	Gy	54
Fedina László dr.	Cs	52	Frang Dezső dr.	So	51
Fehér Gyula	Gy	50	Fráter Loránd	Ph	66
Fehér Ignác	Gy	48	Friedl Ferenc	So	42
Fehér János dr.	Gy	52	Frittmann Gyula	Cs	51
Fehér József	Gy	79	Fröhlich Károly	Kg	50
Fehértői-Nagy Attila Kázmér	Gy	91	Fukszberger Imre	Gy	78
Fehértői-Nagy Iván	Ph	89	Furtner Mátyás sac.	So	26
Feiszt György	Gy	68	Füleky Tibor dr.	Bp	46
Feiszt Ottó	Gy	70	Fülöp Géza	Gy	57
Fejes Antal dr.	Ph	63	Fülöp István dr.	So	48
Fekete András	Ph	93	Fülöp Kálmán	Gy	41
Fekete Ferenc dr.	Bp	48	Fülöp Tibor dr.	Ph	83
Fekete György dr.	Eg	45	Fülöp Viktor	Gy	00
Fekete Gyula	Gy	56	Füredi Mihály	Ph	69
Fekete Imre dr.	Eg	46	Fűri Ferenc	Ko	45
Fekete László	Gy	52	Fűvessi József	Eg	40
Fekete Miklós gk. papnöv.	Ph	00	Fűzesi Sándor dr.	Gy	70
Felber Gyula	Ph	84	Füzi Gyula dr.	So	47
Felcser István dr.	Ph	72	Füzy István	So	43
Félegyházy Megyesy Ágoston	Ph	63	Gaál György dr.	Ph	72

Gaál Győző	Ph	66	Gérnyi József	Gy	89
Gaál Imre dr.	Gy	76	Gerzson István	Kg	51
Gaál Jenő P. SVD sac.	Kg	48	Gerzson Pál	Kg	49
Gaál László	Gy	70	Geszler Odön	Ph	57
Gábrriel Lajos dr.	Kg	25	Ghéczy Iván	Bp	49
Gacs Jenő	Pp	45	Ghyczy Miklós dr.	Ph	56
Gádory Elemér dr.	Ph	57	Giczy József	Kg	51
Gajda Péter	Ph	82	Gigler András	Ph	91
Gál László	Gy	82	Gimesi István Miklós	Ptl	70
Galambos Ferenc Iréneusz dr. OSB sac.	Bp	38	Gintl József	Gy	39
Galambos Imre dr.	Ph	63	Ginzer Zoltán	Gy	66
Galambos János dr.	Bp	50	Glattfelder György	Ph	58
Galántai István	Ph	62	Glóner Csaba	Gy	89
Galba Béla	Gy	60	Glósz Ferenc	Ph	51
Gálffy Pálné	Ko	36	Góczán Károly	Gy	45
Galgóczy László dr.	So	44	Goda Károly sac.	Eg	42
Galla Endre dr.	Eg	45	Goda Miklós dr.	Gy	41
Galla Ferenc dr.	Eg	48	Godó Ferenc	Eg	51
Gallyas Ferenc dr.	Gy	55	Godó Józsefné Némethy Borbála	Cs	51
Gallyas László	Gy	52	Godza József dr.	Ph	67
Gálos József sac.	Gy	36	Goller Attila	Ph	89
Gánitz Endre gk. pap	Ph	91	Gólya László dr.	Ph	58
Gara István	Gy	66	Gondi Ferenc	Ptl	
Gara István dr.	Gy	89	Gondos Lajos	Ph	57
Gárdonyi György	Gy	80	Gosztonyi Károlyné dr.-né	Ptl	
Gáspár Csaba	Ph	58	Gosztonyi Miklós	Gy	74
Gáspár István dr.	Eg	47	Gotthárd Dezső	Ph	55
Gáspár Károly	Gy	79	Gótzty Pál	Gy	41
Gasztonyi Károlyné dr.-né	Ptl		Gőgös Béla	Pp	43
Gáti László	Pp	44	Gönczi Béla	Bp	52
Gauder Tivadar	Gy	52	Gönczi Tamás	Bp	49
Gayer Ferenc	Kg	48	Göndics János	Gy	92
Gebauer Béla dr.	Ph	67	Göndics Márton	Gy	96
Gebauer István	Ph	71	Göndöcs József	Gy	66
Gedeon Csongor	Ph	90	Görhely Sándor	Ph	60
Gedeon Miklós	Ph	80	Görög Gézané dr.	Bp	36
Gedeon Péter	Ph	68	Görög János	Gy	79
Gelencsér Ferenc dr.	Bp	49	Görög Sándor dr.	Kg	52
Gelencsér Ferenc dr.	Cs	53	Görömbei András dr.	Gy	66
Gera Dániel	Ph	02	Grábics Frigyes	Gy	43
Gera Ferenc	Ph	84	Grátzer Mihály	Ph	67
Gerber István	Gy	83	Gréger Árpád SVD sac.	Kg	48
Gereben Ferenc PhD	Ph	60	Gregosits Gábor	Ph	95
Gereben István	So	51	Greguss László	Ptl	
Gereben Zoltán	Ph	52	Griniusz Ádám dr.	Ph	97
Gerebenics Tamás	Gy	77	Grudl József	Gy	86
Gerencsér Sándor	Ph	83	Grunda János gk. pap	Gy	75
Gergátz Elemér dr.	Gy	60	Gubicza László dr.	Ph	69
Gergelyi Ferenc	Ph	67	Gudenus János	Ph	65
Gergely Hugó	Ph	57	Gulácsy Róbert	Cs	53
Gergely János	Bp	48	Guld József	Gy	77
Gergely Kálmán	Ph	63	Gulyás Gábor	Ph	76
Gergye Péter Pál	Kg	44	Gulyás Miklós dr.	Ph	78

Gulybán Tibor gk. pap	Gy	68	Harkay János	Ph	66
Guzslován Lajos	Ph	94	Harkay Máté	Ph	62
Günter Tamás	Gy	94	Harmath Arisztid Sándor dr.	Bp	38
Gyárfás Tamás	Ph	64	Harmath Ede	Ph	86
Gyarmati László	Gy	62	Harmath László	Ph	72
Gyenes Szilárd dr.	Ph	86	Hárs Antal	So	51
Gyenes Zoltán	So	52	Hársányi László dr.	Pp	43
Gyermek István	Bp	49	Hársányi Lehel dr.		
Gyóni András	Gy	73	Háry Antal	Ph	77
Gyökér András	Ph	90	Háry Dezső Pál Lajos	Gy	48
Gyöngyösi Gábor dr.	Ph	84	Hatos Iván	Ph	
Györfly Lajos	Ko	46	Hatos J. Péter	Ph	
György László	Ph	60	Hatos László	Ph	74
Györgyi János	Ph	75	Hatos Tibor	Gy	68
Győri László dr.	Gy	63	Hauberl Gergely László	Ph	98
Gyulai György Imre	Ph	84	Hauser Péter dr.	Ph	89
Gyulai Oszkár sac.	Eg	46	Hauzer György	Gy	70
Gyuricza József	Ph	61	Haydu Zsolt dr.	Ph	65
Gyurkovics István dr.	Ph	61	Hécz Lajos	Gy	67
Gyurok Ernő	Ph	81	Hedry Béla	Ph	66
Gyűrű László	So	50	Hegedús Balázs dr.	Ph	82
Haász Csaba	Ph	98	Hegedús Odó OSB	Ph	78
Hábel János	Ph	82	Hegyi Adorján	Bp	48
Habsburg von, Otto dr.	Tb		Hegyi János dr. SJ sac.	Gy	38
Hadarics Vilmos dr.	Ph	73	Heidelsperger István sac.	Gy	76
Hadobás Zoltán	Ph	91	Heil Ádám dr.	Ph	78
Hahn Oszkár dr.	Gy	59	Heim Gábor	Gy	79
Haják Gyula	So	42	Heinrich Pál	Bp	52
Hajdú Andor	Eg	49	Heintz János	Bp	49
Hajdú József dr.	Bp	34	Heintz Pál	Bp	45
Hajdú Lajosné Szendrő Katalin dr.	Cs	51	Héjjas Iván	Ph	55
Hajós Bence	Ph	96	Heller György	Gy	40
Halachy Lóránd	Bp	51	Heltai Nándor	Gy	45
Halász Aurél dr.	Ko	42	Hencz Gyula	Ph	81
Halász Ernő	Ph	76	Henczi László	Ph	73
Halász Lajos SVD sac.	Kg	46	Héray József	Bp	53
Halmi Nándorné Szíjj Margit	Ko	37	Herbak Antalné Elszászer Paula	Cs	53
Halmos Imre	Gy	50	Herber Endre	Ph	59
Halmos István dr.	So	47	Herczku György	Ph	65
Halmos Pál dr.	Gy	67	Herczku József	Ph	67
Halmosi Róbert dr.	Ph	91	Herendi János sac.	Gy	59
Hamrák Sándor	Bp	46	Herkli Antal	Ph	65
Hamság Ernő dr.	Bp	48	Hermann Ödön	Pp	34
Hanák József sac.	Gy	70	Hermann Sándor dr.	Ph	71
Hancz Ferenc	Ptl		Herszényi Bálint	Ph	66
Hanis Béla dr.	Gy	75	Herszényi Imre	Ph	68
Hansághy Péter	Ph	69	Hertelendy László	Ph	78
Hanusz Zsolt	Ph	88	Hess László	Gy	85
Hanvay Zoltán	Ph	98	Hetényi Gábor	Ph	91
Hanzséros Sándor	Gy	74	Héthársy Frigyes v.	Bp	46
Harangozó Bertalan	Gy	73	Hevér Zoltán	Ph	81
Harangozó Ferenc	Kg	54	Hidvégi Imréné dr.-né Angyal Anikó dr.	Ptl	
Harczi Dániel	Ph	02	Hikó Lászlóné dr.		

Himberger István	Bp	44	Horváth Gábor	Gy	
Hinterdorfer János	Gy	67	Horváth Gellért	Ph	98
Hír József Gyula	Ph	68	Horváth Gyula	So	35
Hirka Antal OSB sac.	Ph	64	Horváth Gyula		
Hirschmann József	Gy	70	Horváth Gyula	Ph	98
Hirth Vilmos SVD sac.	Ph	52	Horváth Gyula dr.	Gy	78
Hittner Gábor dr.	Ph	70	Horváth Imre sac.	Ph	68
Hittnemé dr.-né Ivánda Ágota	Ko	41	Horváth Imre	Ph	89
Hluchány József	Gy	69	Horváth István	So	41
Hodász István	Ph	86	Horváth István		42
Hódi Rezső Farkas	Ph	89	Horváth István	Gy	59
Hódi Rezső István	Bp	47	Horváth István	Ph	65
Hodinka Dénes dr.	Bp	35	Horváth István Sándor sac.	Ph	88
Hoffer Lajos dr.	Ph	58	Horváth János	Ph	55
Hoffmann Ottó dr.	So	45	Horváth János	Ph	96
Holdampf Róbert	Eg	41	Horváth János dr.	Ph	58
Holl Nándor	Ph	73	Horváth József	So	37
Holló Szabó Lajos	Ph	83	Horváth József dr.	Gy	71
Holló (Bruckner) Tamás	Kg	40	Horváth József dr.	Gy	76
Hollósy János dr.	Gy	37	Horváth Kálmán dr.	Gy	32
Hollósy János dr.	Ph	49	Horváth Kornél	Cs	56
Holop Géza	Eg	47	Horváth Lajos dr. sac.	Kg	54
Holvay Endre dr.	Bp	36	Horváth Lajos vitéz	Gy	39
Hóman Bálint dr.	Bp	36	Horváth Lajos Csaba	Ph	81
Homolya László dr.	Ph	55	Horváth László	Gy	58
Honffy Pál dr.	Bp	51	Horváth László	Ph	72
Hoós Flórián	Gy	89	Horváth Lehel	Gy	66
Hoós Norbert	Gy	92	Horváth Márton dr.	Eg	40
Hopp Viktor dr.	So	39	Horváth Mihály dr.	Gy	33
Horányi György			Horváth Miklós (Tibor?)	Ph	75
Horányi Márton	Ph	83	Horváth Miklós	Ph	77
Horányi Tamás			Horváth Miklós	Ptl	
Horn Gábor	Ph	80	Horváth Nándor	Gy	71
Hornung Tamás	Gy	75	Horváth Ottó	Gy	75
Horogi Ottó	Eg	40	Horváth Pál	Gy	66
Hortobágyi Attila	Gy	94	Horváth Róbert	So	45
Hortobágyi Cirill OSB sac.	Ph	77	Horváth Sándor	Gy	94
Hortobágyi Károly	Eg	41	Horváth Sándor dr.	Gy	71
Horváth Andor	Gy	48	Horváth Sándor dr.	Gy	77
Horváth Attila dr.	Bp	46	Horváth Tamás	Ph	49
Horváth Balázs	Ph	90	Horváth Tamás	Gy	92
Horváth Balázs			Horváth Tibor dr.	Gy	39
Horváth Béla dr.	Gy	66	Horváth Tibor dr.	Ph	51
Horváth Béla dr.	Ph	66	Horváth Tihamér	Ptl	
Horváth Dezső	Gy	42	Horváth Tivadar dr.	Ph	75
Horváth Endre	Ptl		Horváth Vidor	Kg	50
Horváth Endre	Ph	57	Horváth Viktor dr.	Gy	75
Horváth Endre ifj.	Ph	86	Horváth Zoárd dr.	Ko	35
Horváth Ferenc	Ph	69	Horváth Zoltán	Ph	58
Horváth Ferenc	Ph	78	Horváth Zoltán	Ph	80
Horváth Ferenc Ciprián dr. OSB sac.	Gy	57	Horváth Zsolt	Gy	72
v. Horváth Ferenc prof. dr.	Pp	42	Horváth Zsolt	Ph	82
Horváth Gábor	Ph	60	Hosszú István		

Hölczi Róbert	Bp	47	Jankovits Gyula dr.	Gy	38
Hritz István	Ph	95	Jankovits Tibor	Gy	66
Hrotkó Géza sac.	Ph	53	Jánoki Miklós	Ph	74
Hummer Lászlóné Kaubek Edit	Ko	43	Janovich István	Ph	55
Hulyák Géza	Ph	69	Jantsits Gabriella dr.	Ptl	
Hunyadi Géza	Gy	80	Jantyik Pál	Ph	74
Husztí Ádám	Ph	84	Jász Zsigmond	Gy	50
Hutton-Mills, René	Ph	85	Jávör Egon dr. OSB sac.	Kg	35
Hülber Lajos	Gy	64	Jávörík Dénes István	Gy	65
Ifi Ferenc dr.	Ph	65	Jelfy Lóránt dr.	Bp	50
Ignác Péter	Ph	81	Jeney Iván dr.	Gy	63
Illés Ferenc	Gy	67	Jenkei Ede	Ptl	
Illés Ferenc	Ph	63	Jeviczki Attila dr.	Ph	83
Illés Pál Attila	Gy	84	Jevitzki Ferenc gk. pap	Ph	82
Illy József	Ph	55	Jeviczki Simon dr.	Gy	68
Illyés László	Gy	63	Jezsó Béla	Ph	67
Illiczky József	Ph	52	Jobaházi Jenő dr.	Bp	46
Ilosvai Gábor dr.	Ph	88	Jobbágy Lajos dr.	Ph	69
Ilosvay Tamás dr.	Bp	38	Jókay László dr.	Bp	51
Imre Béla	Gy	42	Joó István	Ph	92
Imrik Sándor	Ph	53	Jordán László dr.	Gy	36
Iski István gk. pap	Gy	81	Juba Ferenc dr.	Ko	34
Istvánffy Miklós	Ph	85	Juhász András	Ph	55
Istvánffy Miklós dr.	Gy	47	Juhász Egon dr.	Bp	44
Istovics Dénes	Gy	48	Juhász Ferenc dr.	Kg	43
Iván László	Gy	47	Juhász József dr.	Bp	46
Ivancsics János	So	50	Juhász Lajos	Ph	72
Ivancsó Bazil gk. papnöv.	Ph	01	Juhász László dr.	Gy	52
Ivancsó István gk. pap			Juhász Norbert	Ph	67
Ivancsó Sándor gk. pap	Ptl	81	Jungi Csaba	Gy	
Ivanich Miklós	Ph	50	Kádár Sándor	Gy	65
Ivánkay József dr.	Gy	39	Kaizer Jenő	Gy	73
Iványi Endre	Gy	49	Kajfis László dr.	Ph	85
Iványi Gábor	Ph	66	Kajtor János	Ph	76
Ivaskó János dr.	Bp	38	Kakas József	Ph	69
Jaczkó József dr.	Ph	85	Kalácska József dr.		
Jaczó Győző	Ptl	58	Kalapos István	Ph	65
Jagasits András	Ph	71	Kalapos István	Gy	00
Jager Lajos	Ph	89	Kálmán István	Ph	72
Jagicza Alajos	Ph	55	Kálmán Pál	Ph	65
Jakab László	Gy	68	Kalmár Ferenc	Gy	74
Jakab Zoltán dr.	Gy	48	Kalmár Gáspár	Gy	62
Jáki Szaniszló dr. OSB sac.	Gy	42	Kalmár Imre	Gy	76
Jáky György	Gy	48	Kámán Attila dr.	Ph	82
Jalcs Jenő Alfréd	Cs	54	Kámán Imre	Ph	86
Jancsó Alexander	Ko	47	Kammermann Csaba	Ph	86
Janka Ferenc dr. gk. pap	Ph	84	Kanizsai András	Ph	94
Janka Gábor dr. gk. pap	Ph	90	Kanta Tamás dr.	Ph	78
Janka György dr. gk. pap	Ph	86	Kántor Aurél dr.	Gy	89
Jankó János	Bp	50	Kántor József	So	42
Jankovich Józsefné Zsirkó Mária	Ko	43	Kántor Tibor dr.	Ph	54
Jankovics Marcell	Ph	59	Kapiller Ferenc	Gy	73
Jankovits Gyula	Ph	65	Kapiller Péter dr.	Ph	84

Kapin István gk. pap	Ph	88	Kerényi Zoltán	Ph	91
Kapitány Alfréd	Gy	39	Keresztes Gábor gk. pap	Ph	56
Káplár Mihály	Ph	85	Keresztes Imre	Ph	50
Kaposi András	Ph	78	Keresztes József	Ph	77
Kapp Pál dr.	Gy	43	Keresztes Péter	Ph	94
Kapuváry Gusztáv	Bp	48	Keresztúry Imre	Ph	83
Karácsonyi Béla	Bp	48	Kéri Ferenc	Ph	75
Karászi Gábor dr.	Ph	96	Kéri Gyula	Ph	78
Kardos Dezső	Ph	59	Kéri Vilmos dr.	Ph	75
Karloviits János	So	47	Kerkay Gyula dr.	Gy	52
Károly István dr.	Bp	40	Kern József	Kg	42
Károlyi György dr.	Ph	68	Kernyáné Peidl Mária	Ph	55
Károlyi Sándor	Gy	50	Kerper Béla	Pp	50
Karosi György	Ph	66	Kerteszy Endre dr.	Bp	45
Karosi Imre	Ph	69	Kertész Imre M. Dr.	Bp	39
Kárpáti Gyula	Bp	42	Kéry László	Gy	53
Kárpáti József	Eg	48	Keszei Péter dr.	Ph	78
Karsai Márton	Ph	69	Keszthelyi Gyula	Gy	64
Kassai Gábor dr.	Ph	86	Kéthely Mátvás v.	Bp	40
Kasza László Levente	Ph	55	Kiáczy György	Bp	50
Kaszap László dr.	Bp	47	Kiffovics Alajos	Gy	74
Kátai Antal	Eg	40	Király Árpád	Pp	41
Kátai Balázs	Ph	67	Király Géza dr.	Gy	62
Kátai Gergely	Gy	72	Király István	Gy	58
Katona Gyuláné özv.	Ph	75	Király László	Ph	77
Kauker József	Ph	54	Király László dr.	Ph	
Kavalecz Attila Tamás	Ph	98	Király Miklós dr.	Ph	58
Kecskés Endre	Eg	47	Király Sándor dr.	Bp	35
Kehrling Béla	Bp	35	Király Vajk	Ph	92
Kelemen Attila	Gy	90	Kis Horváth János	So	48
Kelemen Lajos	Gy	75	Kis Norbert dr.	Ph	94
Kelényi Gábor dr.	Bp	44	Kisida István	Gy	68
Kelényi István dr.	Ph	64	Kiskéry Lóránd dr.	Ph	53
Keller Péter	Ph	74	Kisnemes János dr. sac.	Gy	57
Kemenes Ottó	Bp	39	Kiss Elemér Vilmos	Bp	39
Kemény András	Ph	80	Kiss Éva	Ko	46
Kemény Béla	Ph	51	Kiss Ferenc		
Kemény Gábor	Ph	98	Kiss G. Barnabás OFM sac.	Gy	71
Kemény Gyula dr.	Ph	54	Kiss György	Ph	67
Kemény István	Ph	58	Kiss György dr. sac.	Eg	49
Kende György	Bp	52	Kiss Gyula	Ph	66
Kenéz György	Ptl		Kiss Imre	Gy	45
Kenéz Károly	Gy	88	Kiss Imre	Eg	50
Kensey Hápka Dániel	Ko	41	Kiss Iván sac.		67
Keöves Ferenc	Ph	59	Kiss János	Gy	50
Keöves György	Ph	62	Kiss József dr.	Ph	77
Kepler László	Bp	37	Kiss József dr.	Ph	80
Kerekes Ferenc	Pp	49	Kiss József	Ph	69
Kerekes József			Kiss Károly	Ph	86
Kerekes László	Ph	56	Kiss László	Ph	52
Kerényi A. Ödön	Bp	37	Kiss László	Gy	80
Kerényi Ervin dr.	Ph	70	Kiss László sac.	Gy	85
Kerényi Imre	Gy	61	Kiss László dr.	Ph	60

Kiss László sac.	Gy	69	Konzili Ignác	Gy	78
Kiss Miklós	Kg	53	Koór Sándor dr.	Ph	65
Kiss Péter dr.	Ph	75	Koppán András	Ph	91
Kiss Róbert dr.	Gy	85	Kordik László	Ko	38
Kiss Sándor	Kg	40	Korentsy Endre	Ph	61
Kiss Zoltán Géza BSC	Bp	41	Korner Viktor	Kg	42
Kiss Zsolt gk. pap	Ph	87	Korzenszky Emőd dr.	Ph	66
Kiss Zsolt	Gy	86	Korzenszky Richárd dr. OSB sac.	Ph	59
Kiszel Mihály sac.	Ph	63	Kós Rudolf dr.	Bp	33
Kizman István	Ph	74	Kósa András	Ph	49
Klaibán Sándor	Ph	74	Kotz László dr.	Pp	47
Klasz Iván	Gy	44	Kovács Albert	Ptl	
Kleininger József	Kg	54	Kovács Attila dr.	Ph	55
Klemm Emil			Kovács Attila dr.	Gy	83
Knáb János	Ph	83	Kovács Béláné Krausz Mária	Cs	51
Knáb József	Ph	88	Kovács Dezső	Cs	51
Kobia Helmut sac.	Gy	57	Kovács Endre dr.	Ko	34
Kóbor András	Gy	03	Kovács Ernő dr.	Bp	44
Kóczán István	Ph	73	Kovács Ferenc	Kg	38
Kóczán Lajos	Ph	75	Kovács Ferenc	Gy	68
Koczfán Ferenc	Ph	62	Kovács Ferenc dr.	Ph	57
Koczka Péter	Ph	02	Kovács Ferenc László	Ph	60
Kocsi György	Gy	72	Kovács Gergely	Ph	00
Kocsis Andor	Gy		Kovács Géza	Ph	
Kocsis András	Ph	76	Kovács György	Gy	64
Kocsis András	Gy	97	Kovács György	Ph	78
Kocsis István gk. pap	Ph	87	Kovács Győző	Ph	58
Kohányi Balázs	Ph	81	Kovács Imre	Ptl	
Kohányi Gábor dr.	Ph	61	Kovács István dr.	Ph	77
Kokas Endréné Jákóy Zsuzsanna	Ko	43	Kovács János	Ph	86
Kókay Józsefné dr.-né Bácsi Éva	Cs	53	Kovács János		
Kolbert Máttyás sac.	Ph	55	Kovács János	Gy	92
Kolonics Gyula dr.	Ph	61	Kovács János dr.	Gy	83
Koloss István	Bp	50	Kovács Jenő dr.	So	53
Kolossváry Gábor	Ph	74	Kovács József	Ph	63
Kolozsár József	Ph	63	Kovács József sac.	Gy	74
Kolozsár Sándor dr.	Gy	69	Kovács József Ferenc		
Koltai Jenő sac.	Gy	62	Kovács József László dr.	So	51
Komán Béla	Eg	41	Kovács Kornél	Ph	92
Komárik Dénes dr.	Bp	47	Kovács László	Gy	81
Komáromi László	Eg	38	Kovács Péter sac.	Gy	80
Komáromi Zsolt	Ph	98	Kovács Tibor	Gy	71
Komlós Ferenc	Bp	51	Kovács Tibor dr.	Gy	50
Komlóssy Attila dr.	Ph	67	Kovács Tibor dr.	Ph	84
Kommenda Lajos	Kg	46	Kovács Tibor István	Gy	84
Komoczy Béla	Ph	56	Kováts Attila dr.	Ph	70
Koncz Ottó dr.	Ph	56	Kováts Ferenc	Bp	50
Kondás Sándor gk. pap	Gy	74	Kováts György	Gy	50
Kondé László	Gy	46	Kováts Sebestyén	Ph	66
Kondor Antal dr.	Kg	40	Kovordányi Krisztián	Ph	91
Kondor István	Kg	38	Kozma András	Ph	99
Kondor Lajos SVD	Gy	48	Kozma Bognár Tamás	Gy	94
Kontor Elemér József dr.	So	46	Kozma Imre OH sac.	Gy	58

Kozma László	Ptl	52	Kuslits Ferenc	Gy	69
Kozma Rikárd dr.	Bp	40	Kuszál Balázs	Bp	48
Kozmon László dr.	Ko	39	Kutas László	Ph	58
Kóhalmi Bálint	Bp	52	Kuti István	Eg	49
Kóhalmi Kornél	Ph	95	Kuti József	Ph	73
Kóhalmi László	Eg	34	Kuti Pál	Ph	57
Kóhalmi Pál	Gy	50	Kuzma György	Ph	98
Kókény István	Ph	77	Kükedi Vilmos	Eg	40
Kölcsényi Zoltán	Bp	53	Künnle Tamás	Ph	58
Kölley György sac.	Bp	39	Kvaszinger László	Gy	77
Kómiás Pál	So	49	Lábady Csaba	Ph	81
Kőműves János	Gy	66	Lábady Miklós dr.	Ph	60
Könözi Béla	Eg	53	Laborc György Péter	Ph	73
Könyves Tóth Kálmán dr.	Ph	47	Laborci Jenő	Kg	45
Körmeny Kálmán	Kg	49	Laborcz Ákos dr.	Bp	34
Körmeny László dr.	Kg	51	Laborcz Iván dr.	Bp	37
Körmeny Szabolcs dr.	Ph	89	Laborcz Géza ev. lelkész	Gy	75
Körmöczy László	Gy	87	Labricz István	Gy	67
Környei Miklós dr.	Gy	85	Lackovits Emőke dr.	Ptl	
Környei Tamás Miklós dr.	Gy	69	Laczus Géza	Ph	58
Kőrösi Kálmán	Ph	51	Laczus Péter	Gy	89
Kőrösi Péter	Ph	65	Lacska Géza	Ko	46
Kőrösi Tamás dr.	Ph	73	Ladányi Gergely	Ph	98
Kóváry György dr.	Ph	69	Ladó László dr.	Bp	38
Kóvér Ferenc dr.	Gy	72	Ladocsy Gáspár dr. püspök	Gy	70
Kóvér József	So	42	Lajkó Károly dr.	Ph	66
Kövesdy László	So	50	Lajtai Katalin (Catheline Nemeth)	Cs	55
Kóvessy Péter	Ph	92	Lakatos Lajos	Kg	40
Krajczár Pongrác	Ph	65	Lakatos László dr.	Ph	80
Krámlí Péter	Gy	82	Laki Tamás	Gy	92
Kránitz Ferenc	Ph	60	Lakner Domonkos	Ph	98
Krein Péter	Gy	90	Lambert Zoltán sac.	Ph	60
Krempel Ferenc vitéz	Eg	48	Lámfalussy Sándor dr.	So	47
Kricsfalusy Mihály dr.	Ph	75	Lami Jenő	Ko	49
Kriegler Ferenc	Ph	66	Lánczky László	Ph	64
Kriván Miklós	Gy	52	Láng András	Gy	67
Kroll Miklós	Gy	67	Láng Béla	Gy	52
Krúdy Ödönne			Lang Dezső dr.	Gy	47
Kubinszky Mihály dr.	Bp	45	Lang Ferenc	Gy	00
Kubovich István	Eg	48	Láng István Ágoston	Ph	81
Kubovics Gyula	Eg	39	Langer István dr.	Bp	43
Kukor Gyula dr.	Ph	75	László Ferenc dr.	Ko	41
Kulcsár Sándor	Gy	52	László G. Farkas dr.	Ko	34
Kún Józsefné Fürcht Mária	Cs	51	Látits György dr.	Ph	57
Kun László	Gy	85	Laurinyecz Mihály dr. sac.	Gy	81
Kuncz Elemér dr.	Gy	47	Lay Zsuzsanna	Ptl	97
Kundermann Jenő	Ph	55	Lázár Adám	Gy	66
Kuntz Zoltán	Ph	74	Lázár János	Gy	70
Kurcz Ferenc	Gy	85	Léber Mihály dr. sac.	Ph	66
Kurcz Mihály dr.	Gy	50	Léber Miklós sac.	Ph	58
Kurucz István Remig OSB	Ph	47	Légár Béla	Ph	57
Kuslits Alajos	Gy	84	Légli Attila	Gy	80
Kuslits Béla dr.	Bp	51	Légli Ottó	Gy	77

Légli Géza Péter	Gy	85	Magyar Sándor	Ph	85
Légrády Gábor	Ph	68	Magyaros Ferenc dr.	Ph	74
Lehner László	Ph	54	Magyarosy András PhD.	Ph	60
Lei Attila dr.	Ph	84	Magyarosy István dr.	Ph	58
Leitner Jenő	Gy	41	Maják István	Eg	48
Lékai Róbert	Bp	48	Májér Ferenc	Ph	91
Lelkes Péter	Ph	63	Májér Ferenc		
Lénárd György dr. sac.	Bp	43	Majer János dr.	Ko	43
Lendvai Ernő	Gy	82	Major Ferenc dr.	Ph	65
Lendvai Imre	Ph	61	Major Zoltán dr.	Ph	72
Léner Ferenc	Ph	84	Major Zsolt	Ph	77
Lengyel Antal sac.	Ph	62	Majsa József	Gy	45
Lengyel Ervin	Ph	98	Majthényi István v.	Eg	43
Lengyel Gyula dr. sac.	Ph	73	Makay László	Bp	48
Lenkei Tibor	Bp	37	Maklár Ákos gk. pap	Ph	90
Lepénye Oszkár	Bp	50	Makó László	Gy	83
Lepp Pál	Ph	88	Makó Zsolt	Gy	87
Lévay István	Ph	91	Mányoki István	Gy	37
Ligeti Angelus OFM	Ph	73	Márcz Ferenc dr.	So	52
Lippai Csaba gk. pap	Ph	81	Marek József	Gy	66
Lippay György dr.	Bp	35	Márfi Gyula dr. érsek	Ph	62
Lippay Istvánné dr.-né	Bp	33	Márk Roland	Ph	00
Lipták Béla	Ph	56	Markó Ákos dr.	Ph	93
L.Kecskés András	Ph	60	Markó János	Ph	63
Locsmándi Alajos	Gy	83	Markó Mihály	Ph	78
Lomnici Lajos dr.	Cs	53	Markovits Ferenc dr.	Ph	65
Lonkay Géza dr.	Ph	65	Márkus István	Ph	72
Lovas Károly	Gy	43	Marossy András	Gy	73
Lovas Róbert	Eg	43	Marossy József sac.	Gy	71
Lovassy Klára	Kg	69	Marossy Ottó	Eg	42
Lökkös dr.-né Gondzsinszky Zsuzsanna	Cs	53	Marosvölgyi László	Bp	48
Lőrincz Balázs Bendegúz dr.	Ph	92	Marosy András	Gy	76
Lőrincz György dr.	Ph	65	Marosy György dr.	Gy	73
Lőrincz József Pál OSB sac.	Ph	77	Marosy J.-né Horváth Mária Magdolna dr.	Ko	44
Lövey György dr.	Bp	53	Marót János	Ph	76
Lövey József dr. (Ph 81 vagy 86?)	Ph	86	Maróth Miklós dr.	Ph	61
Lövey József Félix OSB sac.	Bp	50	Maróti Lajosné Kelemen Sára	Ph	51
Lubics László	Ph	81	Marsó Miklós	Bp	39
Lucskai Péter	Gy	72	Marton Ferenc	Ph	59
Ludvig Rezső	Bp	52	Marton István sac.	Ph	63
Lukács Béla	Ph	53	Marton József	Gy	76
Lukács Ferenc dr.	Ph	67	Marton Tibor	Ph	76
Lukács Tibor	Ph	81	Marx Gyula dr.	So	49
Lukácsi Géza sac.	Gy	76	Mátrai Árpád	Eg	41
Lukovits Istvánné Sas Piroska dr.	Cs	52	Mátrai Ferencné Nyerges Olga	Cs	52
Macho István	Gy	62	Matuz Károly	Bp	44
Madaras Aurél dr.	Bp	35	Maurer Gábor	Gy	60
Madaras Jenő	Bp	40	Maurer György	Gy	83
Madarász György	Ph	59	Maurer Konrád	Gy	52
Magassy Dániel dr.	Gy	57	May Zsolt dr.	Ph	87
Magos Kálmán	Eg	49	McDonnell, Ari (Biczó Aranka)	Ph	56
Magyar Endre Lénárd	Ph	99	Mecséri István sac.	Gy	58
Magyar Rezső dr.			Medgyesy Mihály	Ph	56

Medveczky Miklós	Ph	69	Milánkovich György	Ph	78
Medvei Tibor			Milanovich László	Gy	47
Megyeri Sándorné	Ph	72	Miló Miklós gk. pap	Ph	68
Megyery Pál	Ph	57	Mischinger Ferenc sac.	Ph	
Meggyes Bálint dr.	Ph	64	Misefay Tibor dr.	Bp	53
Meggyes Gábor	Ph	60	Miskei Antal dr.	Ph	86
Méhes Előd dr.	Ko	39	Miskolczi László	Ptl	
Méhes Gábor dr.			Miszlai József	Ph	64
Méhes Károly	Ph		Mitterer Ákos	Ph	75
Méhes Miklós dr.	Bp	40	Mocsári Miklós		
Melegh Attila László	Pp	46	Módos Tibor	Ph	66
Mensáros Tamás	Ph	74	Mogyorós Miklós	Kg	51
Mensáros Zoltán	Bp	39	Mohácsi Károly dr.	Eg	43
Mentsik Győző Imre dr.	Bp	48	Mohácsi Péter	Ph	79
Menyhárt Károly	Ph	57	Mohi-Mayer György	Bp	44
Menyhárt Károly dr.	Ph	89	Mohilla Rezső	Gy	49
Mercz Ferenc	Ph	54	Mohos András	Gy	74
Mercz László	Ph	58	Mohos László	Ph	77
Merencsics István	Ph	72	Molnár A. J. Attila	Bp	49
Merendiák Károly	Bp	44	Molnár Attila	Gy	71
Merényi András	Ph	81	Molnár Attila	Gy	89
Mersei Gyula	Pp	46	Molnár Dénes dr.	Gy	70
Mester András	Cs	54	Molnár Ernő	Bp	34
Mester Sándor dr.	Ph	75	Molnár Ferenc	Gy	03
Mészáros István	Ph	63	Molnár Gábor	Ph	89
Mészáros István dr.	Eg	45	Molnár Gábor dr.	Ph	67
Mészáros József	Cs	53	Molnár György dr.	Ph	78
Mészáros József	Ph	66	Molnár István	Ph	64
Mészáros Károly dr.	Gy	73	Molnár János Szabolcs	Gy	62
Mészáros László	Eg	48	Molnár Jenő	Gy	80
Mészáros Zsolt	Ph	82	Molnár Jenő dr.	Gy	55
Mezei András dr. sac.	Ph	64	Molnár Lajos dr.	Ph	82
Mezei György	Gy	45	Molnár László	Ph	67
Mezey Árpád	Eg	46	Molnár László dr.	Ph	58
Mező György gk. pap	Ph	88	Molnár Mihály	Pp	44
Mező Imréné dr.-né	Ptl		Molnár Miklós	Gy	50
Mezriczky László	Ph	58	Molnár Miklós	Ph	71
Michaletzky Vilmos dr.	Bp	37	Molnár Richárd	Ph	98
Mihalik Szabolcs	Ph	02	Molnár Zoltán dr. vitéz	So	32
Mihákovics Tivadar	Bp	51	Molnár Zsolt	Gy	85
Mihályi Ferenc dr.	Eg	48	Molnár Zsolt	Ph	93
Mihályfi Miklós	Pp	42	Mondovits István	Ph	50
Mihályi Géza	Ph	48	Mondovits Lajos	Gy	45
Mihályi Levente	Ph	94	Monostori Rezső	Bp	48
Mihócza Zsolt	Ph	85	Monzpart, Adalbert (Béla) Dipl. Ing.	Cs	51
Mike György	Gy	74	Móri János	Bp	36
Mikes István dr.	Bp	52	Móricz Béla	Ph	62
Miklósfalvi Gusztáv	Ph	71	Morva László dr.	Gy	50
Miklósy Dezső	Bp	39	Morvay Imre Pio OH sac.	Gy	58
Mikófalvy Bertalan dr.	Eg	47	Morvay Pál dr.	Gy	35
Mikolay József	Eg	45	Mosolygó Béla gk. pap	Ptl	67
Mikolcsó László	Bp	40	Mosolygó Dénes	Ph	72
Mikulásik Endre	Ph	83	Mosolygó Dénes ifj. gk. pap növ.	Ph	98

Mosolygó Marcell dr. gk. pap	Ph	72	Nedeczky György dr.	Bp	36
Mosolygó Péter gk. pap	Ph	92	Nelhiebel Gyula	Eg	49
Mosolygó Tamás gk. pap növ.sac.			Nelhiebel József dr.	Eg	46
Mosonyi Richárd dr.	Ph	81	Nemcsics Antal dr.	Pp	45
Mosonyi Péter	Gy	95	Nemcsik János dr.	Ph	95
Mozsolits Imréné	Ptl		Nemes András	Gy	78
Mugits Károly dr.	Gy	71	Nemes Gábor	Ph	80
Murányi Gyula	Ph	67	Nemes József	Ph	53
Mustos Péter	Ph	69	Nemes Zoltán	Ph	77
Muzsai Géza dr.	Gy	49	Német Ádám dr., v.	Bp	44
Müller Imre	Ph	60	Németh Andor dr.	Bp	37
Nagy Aladár v. dr.	Eg	42	Németh András		
Nagy Álmos István dr.	Gy	85	Németh Antal	Bp	52
Nagy András	Gy	89	Németh Attila	Eg	47
Nagy Antal	Ko	39	Németh Barnabás		
Nagy Béla dr.	Ph	61	Németh Csaba	Gy	84
Nagy Csaba Attila dr.	Ph	79	Németh Csaba dr.	Gy	89
Nagy Endre dr.	Ph	60	Németh Csóka Mihály dr.	Kg	45
Nagy Ferenc	Bp	40	Németh Ernő	Gy	82
Nagy Ferenc	Ph	85	Németh Ferenc	Gy	
Nagy Gáspár	Ph	67	Németh Gábor dr.	So	47
Nagy György	Ph	70	Németh György	Gy	66
Nagy György dr.	So		Németh György dr.	Ph	52
Nagy Imre dr. sac.	Eg	53	Németh Imre	Gy	74
Nagy János dr.	Kg	52	Németh István	Ph	61
Nagy Jenő dr.	Gy	46	Németh István	Ptl	96
Nagy Jenő László	Gy	86	Németh István dr.	Gy	74
Nagy József sac.	Ptl		Németh Iván	Gy	66
Nagy József Miklós dr.	Ph	68	Németh Iván dr.	Ph	69
Nagy Károly	Kg	50	Németh János dr. sac.	Ph	69
Nagy Károly	Ph	66	Németh Jenő	Pp	48
Nagy Károlyné dr.-né Kurucz Emma dr.	Cs	53	Németh József dr.	Ph	88
Nagy Lajos	Gy	59	Németh Károly	Ph	78
Nagy Lajos	Ph	81	Németh Lajos	Ph	79
Nagy László v.	Gy	37	Németh László	Pp	45
Nagy László	Gy	65	Németh László	Ph	54
Nagy László	Gy	65	Németh László	Ph	84
Nagy László	Gy	66	Németh László dr.	Gy	66
Nagy László dr. sac.	Gy	38	Németh László dr. sac.	Ptl	75
Nagy Mihály dr.	Cs	54	Németh Szilárd dr.	Ph	81
Nagy Péter	Ph	82	Németh Szilveszter	Ph	79
Nagy Sándor	Ph	57	Németh Tamás	Gy	87
Nagy Szabolcs	Ph	98	Németh Tihamér	Ph	78
Nagy Tamás	Ph	89	Németh Zoltán	Gy	00
Nagy Tihamér	Gy	70	Németh Zoltán sac.	Gy	73
Nagy Zoltán	Gy	65	Nényei Zoltán Benedek dr.	Ph	90
Nagybacsoni Béla dr.	Ph	74	Niederland Vilmos dr.	Gy	48
Nagygyörgy Elemér	Ph	60	Niszler László	Eg	48
Nagygyörgy Szilveszter	Ph	65	Nizsalovszky László dr.	Gy	45
Nánai László	Eg	46	Nobilis Mária sac., püspöki tanácsos	Ph	84
Nedeczky Árpád dr.	Ph	70	Nógrádi László	Cs	53
Nedeczky Ferenc	Ph	71	Nógrádi László	Ph	66
Nedeczky (Ferenczi) Attila	Gy	84	Nógrádi Péter	Ph	00

Nónay, T. Tamás	Bp	44	Pakun János dr.	Gy	58
Nonn Ferenc	Bp	51	Pál József dr.	Bp	35
Novák Antal	Gy	50	Palásty István	Ph	85
Novák Árpád	Ph	80	Páldi László	Eg	45
Novák Jenő dr.	Ph	54	Pálfi Antal	Gy	52
Novák Péter	Gy	96	Pályf Aladár dr.	So	47
Nyárai Horváth Péter	Ph	85	Pálhegyi Sándor	Gy	87
Nyíráti Csaba dr.	Ph	86	Pálhidai Rezső	Pp	42
Nyíri-Szabó Attila	Ph	84	Palikó Barna dr.	Ph	94
Obbágy László gk. pap	Gy	67	Palinay Gyula	Ko	30
Oberling Antal	Gy	83	Palinay László dr.	Ko	33
Oberling János dr.	Gy	79	Pálinkás Attila dr.	Ph	80
Odhiambo Raymond	Ph	94	Pálinkás István SVD	Kg	48
Ódor Tamás	Ph	78	Pálinkás Péter	Ph	98
Ohetring Pál	Ptl		Palkovics Szilárdné dr-né Legeza Jolán	Cs	51
Oláh András László	Gy	91	Pálkóvi Gyula	Gy	40
Oláh Gyula			Pálla József dr.	Ph	84
Oláh János dr.	Kg	45	Pállinger Ottóné dr-né Thierry Éva	Cs	53
Oláh L.-né dr.-né Thomschitz Sarolta	Ko	30	Pálmái Péter Godfréd OSB sac.	Bp	43
Olajos Csongor	Ph	59	Palócz András		
Olasz Imre	Ph	55	Palotai Károlyné Solymár Vera	Ph	57
Olgay György prof. PhD	Ph	48	Palotás Árpád	Ph	65
Olofsson Károly Placid dr. OSB sac.	Bp	33	Palotás Tibor	Ph	64
Olosz Gergely	Ph	95	Pálvölgyi Attila dr.	Ph	89
Ónodyné Mihályi Ágnes	Ph	56	Panek I. Ödön	Bp	39
Orbán Aladár dr.	So	50	Pap János dr.	Gy	79
Orbán István sac.	Gy	68	Pápai János Gyula	Gy	46
Ormai Lóránt	Ph	64	Papanek Ernő	Ph	83
Oross Imre dr.	Gy	49	Pápay István	Gy	46
Orosz Ferenc	Ph	81	Papp András gk. pap	Ph	82
Orosz Imre	Gy	88	Papp Béla dr.		
Orosz Károly	Ph	81	Papp Ferenc	Ph	70
Orosz Lajos gk. pap	Ptl	54	Papp György Mag. gk. pap	Ph	74
Orosz Lajos	Ptl		Papp István	Gy	67
Orosz László Atanáz gk. pap	Ph	78	Papp János dr.	Ph	60
Orosz Péter dr.	Ph	71	Papp Károly	Ph	62
Osvald Árpádné Melcher Edith	Ko	44	Papp László	Gy	74
Osztermayer László	Gy	89	Papp Miklós gk. pap	Ph	79
Osztie György	Bp	51	Papp Szabolcs dr. gk. pap	Ph	86
Osztovics Dénes	Gy	49	Papp Zoltán	Bp	47
Osztroits László	Gy	83	Parászka László dr.	Eg	51
Ott György dr.	Gy	52	Pardavi Andor dr.	Gy	43
Ott Gyula dr.	Gy	36	Pári András	Ph	00
Ölbei László	Ph	76	Páros Zoltán	Gy	43
Ósz István	Ph	63	Pasteiner Iván	Bp	39
Pacher Pál dr.	Gy	62	Pásztó Péter dr.	Bp	48
Pacz Bence Tamás	Gy	01	Pataki András	Ph	75
PácZ Gábor	Gy	78	Pataky László	Ph	89
Padeczky Józsefné	Ptl		Patkó Márton	Ph	58
Paiger István	Gy	77	Pattantyús Ábrahám Ádám dr.	Ph	47
Pákh Tibor dr.	Ko	42	Pattantyús Á. Tamás dr.	Gy	51
Pákozdi József	Ph	81	Pátzay József dr.	Gy	85
Paksa István dr.	Ph	65	Paulay Dezső	Bp	42

Paulik Dezső	So	53	Pogátsa-Murray József dr.	Gy	47
Paulina András	Ptl	52	Pogátsnik Olivér	Ph	84
Paulovits Imre dr.	Bp	51	Pohárnok Péter dr.	Gy	49
Pavek László	Gy	42	Pohl Tibor dr.	Ph	68
Péché Béla	Ph	61	Polán Hildebrand OSB sac.	So	48
Péché Kálmán	Ph	57	Polgár Károly	Eg	47
Péché Szabolcs dr.	Ph	59	Polgár Kornél	Gy	43
Péczely Tibor	Bp	51	Pólik Sándor	Ph	98
Pék Győző	Ph	73	Polniczky József	Ph	55
Pekk Antal	Ph	58	Polniczky Zsolt	Gy	86
Péley Iván dr.	Ko	44	Pompéry Béla dr.	Bp	36
Pellionis Péter	Ph	63	Pongrácz József dr.	Ph	69
Pem László dr. PhD sac.	Ph	70	Ponory (Klimó) Viktor	Bp	40
Perczel Béla	Gy	76	Poós Miklós	Bp	40
Peresztegi Gyula	Ph	76	Pór András	Gy	82
Péringér Miklós	Gy		Pór Gábor	Gy	84
Perlaki Ferenc	So	40	Pór Péter	Gy	87
Perschi Ottó dr.	So	43	Pordán Mihály dr.	Pp	50
Pesztenlehner István dr.	Gy	58	Pósfai László sac. (szalézi)	Eg	42
Petán Imre	Bp	48	Posgay György	So	46
Pete András	Gy	69	Posgay Györgyné Rády Mária	Ko	47
Pete-Pikó Pál	Gy	80	Póta György	Ph	64
Péter Béla dr.	Ph	47	Pótsa Róbert Emil	Eg	43
Péterfi Árpád	Gy	52	Pottyondy Ákos	Ph	99
Pethes Flórián	Gy	56	Povázsai Károly	Gy	50
Pethő István	Ph	65	Pozsgai Jenő dr.	Ph	67
Pethő Szilveszter dr.	Gy	42	Pozsgai József		
Petik Ferenc dr.	Gy	47	Pozsgai Zoltán dr.	Ph	51
Pető Klára			Prauer János	Gy	57
Pető László dr.	Bp	46	Pregitzer Ernő	Bp	48
Pető Vilmos	Bp	44	Pregun István dr. gk. pap	Ph	61
Petőcz Miklós dr.	Gy	38	Pregun István dr.	Ph	89
Petőfalvi István	So	51	Pregun Tamás dr.	Ph	88
Petrás Antal	Gy	36	Prohászka János	Eg	48
Petrits Péter	Gy	93	Prokopp László dr.	Bp	49
Petrits Szilveszter	Gy	92	Prokopp Sándor	Bp	46
Petróczy Gábor	Gy	62	Prónay Aladár	Bp	48
Pettkó Szandtner Aladár	Gy	61	Prugberger Emil dr.	Ph	57
Piatró Antal	Eg	47	Pucz (Putz?) András	Gy	81
Piliskó Ferenc	Ph	67	Puchner Károly	Ph	60
Pinezich Ákos	So	50	Puhovics Mihály	Gy	50
Pintér Gábor	Gy	92	Puhr Károly	Ph	78
Pirisi Péter	Gy	79	Pulsfort Edwárd	Ph	81
Pirisi Tibor	Ph	88	Pup Vilmos	Gy	66
Pirót László dr.	Ph	78	Pusker Imre	Ph	74
Pleidell János	Ko	35	Puster Ernőné Kaubek Sarolta	Ko	46
Pletenyik Zoltán dr.	Ph	95	Putnoki Péter dr.	Ph	75
Plochmann Pál	Gy	58	Rab Attila	Ph	60
Plósz Béla	Ph	59	Rába László	Gy	50
Pock Vilmos	Gy	68	Rábel Kristóf	Ph	00
Podlovics Péter	Ph	84	Rabi István	Gy	82
Pogány András	Gy	61	Rábl Ferenc Antal	Ph	55
Pogátsa Gábor dr.	So	50	Rácz Béla	Gy	50

Rácz Béla	Gy	69	Rimai János	Ph	74
Rácz György	Gy	85	Rimfel Ferenc sac.	Ph	78
Rácz Miklós	Gy	93	Ringhofer János	So	51
Radán György dr.	Bp	42	Ripszám István	Gy	83
Radda István	Ph	57	Ripszám János	Gy	76
Radics János dr.	Ph	58	Rödler Miklós	Ph	71
Radnai Imréné	Ptl		Róka Lászlóné	Ptl	
Radnai István	Ph	75	Róka László	Gy	69
Radó András	Gy	64	Róka László ifj.	Gy	88
Radziwon András	Gy	88	Roll István	Ph	60
Rajczy András	Cs	50	Rónaszéki Aladár dr. med. habil.	Ph	74
Rákász Márton	Gy	52	Rónaszéki Áron	Ph	97
Rákos Gyula	Ph	54	Rónaszéki Gábor sac.	Ph	81
Rakovits Zoltán dr.	Ph	58	Rongits Ferenc	Gy	54
Rakusz Zoltán	Ko	41	Rosenstingel Antal	Ph	62
Ramada Péter	Ph	98	Rosta László	Bp	44
Rapkay László	Gy	50	Rostás Ákos	Ph	57
Raskó György	Ph	70	Rórh Péter (Róth)	Ph	98
Ratatics Mihály	Gy	76	Roykó Ádám dr.	Ph	80
Ráti József	Ph	69	Rozmán Miklós	Gy	68
Rátkai Imre	Gy	86	Rozmán Vilmos	Kg	49
Rátkai László dr. sac.	Gy	62	Rózsa Attiláné özv.	Ph	73
Rauchmarter Tamás	Gy	66	Rozsonits István	Gy	71
Rausz Ágoston	Bp	50	Rubovszky György dr.	Ptl	62
Rechnitzer Hubert	Gy	52	Rucz Károly dr.	Ph	80
Rédly Dénes	Ph	55	Rudan Péter dr.	Ph	57
Rédly Dénes ifj.	Ph	86	Rudolf Zoltán	Ph	98
Rédly Elemér dr. sac.	Ph	53	Ruff Flórián dr.	Ph	81
Rédly László	Bp	51	Ruff János	Ph	66
Rednik András dr.	Ph	60	Rumanné Bíró Nóra	Ko	46
Réfy Imre	Bp	40	Ruszina László	Ph	65
Reichardt Gyula Aba OSB sac.		42	Ruttmayer Imre	Gy	50
Reichhardt Ákos	Ph	73	Ruzicska Béla dr.	Bp	42
Reichhardt Tamás	Ph	75	Ruzsics Balázs dr.		
Rékási Zoltán dr.	Ph	80	Rybach László	So	53
Reményi Ferenc	Ph	85	Sághegyi Bálint Elemér	Gy	39
Reményi Viktor	So	46	Ságghi Zoltán	Pp	39
Rendi László	Gy	47	Sági László	Ph	76
Rendi Tibor dr.	Ph	54	Sági Péter dr.	Ph	87
Rendi Zsolt	Ph	75	Salamon Ákos dr.	Bp	49
Rentenher I. dr.			Salamon János	Ph	77
Répássy Attila	Ph	59	Salgó László	Ko	24
Répássy Csaba	Ph	58	Sallai Géza	Gy	85
Rész Albert dr.	Ko	43	Samu László	Ph	69
Rettesi István	Gy	78	Sándor György	Ph	74
Révtelegi László	Ph	61	Sántha Tamás	Ph	94
Richter Vladimir	Bp	37	Sára Botond	Ph	98
Ricsóy Béla	Bp	44	Sára Mihály	Ph	69
Riedel René	Ph	84	Sárai László Ing.	Ko	50
Rieger Tibor	Gy	58	Sárdy Csaba	Ph	83
Riemer Ödön dr.	Bp	35	Sárdy László	Bp	48
Rigler Richárd dr.	Bp	35	Sárdy László dr.	Ph	78
Rigó Gyula dr.	Ph	70	Sári Gyula	Ph	60

Sarlós László	Ptl	Siminszky Zsolt	Bp	52
Sárosi Zoltán	Gy	Simkó Elemér dr.	Bp	50
Sas Rudolf sac.		Simó István	Ph	92
Sasvári Géza	Gy	Simon Ferenc dr.	Gy	68
Sasvári György	Bp	Simon Gábor	Ph	76
Sasvári László dr.	Bp	Simon Gábor dr.	Eg	42
Sasvári Zoltán dr.	Pp	Simon György dr.	Gy	48
Schamschula György dr.	Ph	Simon József	Eg	42
Schauer József	Ph	Simon László	Ph	71
Schéder Ákos dr.	Gy	Simon Miklós dr.	Ph	80
Scheffer József	Gy	Simon Tamás dr.	Ph	86
Scheiling Antal dr.	Bp	Simon Tamás dr.	Ph	97
Schell Tamás	Ph	Simonsits István	Gy	
Scherer Norbert dr.	Bp	Singlovics Béla	Ph	64
Scheuring Imre	Bp	Sinka András	Ph	68
Schindler József dr.	Ph	Sipos András dr.	So	51
Somorjai Ádám dr. OSB	Ph	Sipos Arnold	Ph	98
Schindler Mátyás sac.	Ph	Sipos Dénes	Bp	51
Schlemmer Tamás dr.	Ph	Sipos László	Ph	67
Schlemmer Tamás ifj.	Ph	Siposs Klára	Ko	46
Schmidt László	Gy	Siska Gábor	Ph	82
Schmidt Lajos dr.	Bp	Siska Imre	Ph	97
Schmidt Pál dr.	Bp	Sivadó János gk. pap	Ph	81
Schmidt Péter dr.	Gy	Sivadó László	Ph	83
Schmiedel Ferenc dr.	Gy	Sivadó Miklós gk. pap	Ph	80
Schneider Ferenc	Pp	Skuta Kálmán dr.	Eg	46
Schönweitz Tivadar dr.	Ph	Smuk János	Gy	64
Schramkó Péter	Ph	Sodró László	So	50
Schreindorfer Károly	Ph	Sója Csaba dr.	Ph	56
Schrenk Gyula	Ph	Sója Kenéz	Ph	62
Schubert Miklós dr.	Gy	Sója Miklós	Ph	90
Schulz Gyula	Ph	Sója Szabolcs	Ph	98
Schumacher István	Ph	Sója Szabolcs dr.	Ph	58
Schwanner Endre	Bp	Soltész János dr. gk. pap	Ph	76
Schwarzenberger Ferenc	Cs	Soltész László	Ptl	
Scitovszky Tamás	Bp	Solti Balázs	Ph	99
Scsaurszki Péter	Ph	Solti Endre	Cs	54
Sebestény Andor	Bp	Sólymos Istvánné	Ptl	
Sebestény István	Bp	Sólymos Szilveszter dr. OSB	So	37
Sebestyén Balázs	Gy	Solymosi Attila	Ph	98
Sebő Imre	Ph	Sólyom Jenő	Gy	54
Sedlmayr Tamás	So	Somfai György	Eg	39
Seffer József	Gy	Somody Endre	Eg	53
Seleznik Tibor	Gy	Somogyi György	Gy	65
Sellei Tamás	Ph	Somogyi Imre sac.	Ph	82
Serédi Béla	Eg	Somogyi István dr.	Ph	77
Serényi Tibor	Kg	Somogyi Szilveszter dr.	Ko	44
Seszták Oszkár	Gy	Sonnevend Imre dr.	Ptl	
Siegler András	Ph	Soóky Júlia	Ko	35
Siegler Péter	Ph	Soós Géza	Ph	81
Sik Miklós (Nicholas Schick)	Ph	Soós József	Gy	74
Sillinger Tamás dr.	Gy	Soós Pál Zoltán dr.	Pp	48
Simay Pál	Bp	Soproni Géza	Bp	48

Soproni Zoltán	Ptl		Szabó Endre Zerind OSB sac.	Bp	49
Sopronyi János Pál	Ph	74	Szabó Ferenc	Ph	79
Sóth Ervin	Pp	48	Szabó György	Eg	52
Spolarich János	Bp	44	Szabó Gyula	Gy	48
Sprincsecs Lajos	Ph	89	Szabó István	Gy	68
Springer Miklós dr.	Bp	46	Szabó István dr.	Ph	86
Staindl László	Bp	45	Szabó János	Ph	66
Stánitz Józsefné	Ptl		Szabó János	Ptl	
Stánitz Rudolf dr.	Gy	82	Szabó János dr.	Bp	34
Stark Ferenc dr.	Bp	51	Szabó János dr.	Eg	43
Stefánich Jánosné Szerdahelyi Éva	Ptl		Szabó Jenő	Gy	45
Steiner Mátyás	Ph	80	Szabó József sac.	Kg	46
Steinwender József	Eg	41	Szabó József	Cs	51
Stekovics József	Kg	46	Szabó József	Ph	57
Sterl József	Gy	67	Szabó József	Gy	75
Sticzay Rezső	Cs	54	Szabó József Béla sac.	Ph	64
Stifner Gábor dr.	Ph	73	Szabó Kálmánné	Ptl	
Stift László	Gy	55	Szabó Kornél sac.	Ph	54
Stipkovits István	Ptl		Szabó László	Ph	78
Stipsicz István	Ph	56	Szabó László dr.	Ph	59
Stipsicz Josef	Ph	57	Szabó László dr.	Gy	69
Stockert Dávid	Ph	00	Szabó Örs	Gy	90
Strohmayer János ifj.			Szabó Péter	Gy	75
Stummer László	Gy	79	Szabó Söki István	Eg	45
Subert Péter	Ph	81	Szabó Tamás	Ph	98
Sudár János sac.	Gy	72	Szabó Zoltán	Ph	93
Sugár Miklósné	Ptl		Szakács Áron	Ph	99
Sumbszky Gábor	Ph	94	Szakács Lajosné Garancsy Julianna	Cs	51
Surányi Béla dr.	Ph	61	Szakács László dr.	Gy	47
Surányi Gyula dr.	Ph	76	Szakolczai György dr.	Bp	46
Surányi Tamás	Ph	99	Szalai Attila sac.	Gy	92
Suskó Mihály dr.	Ph	81	Szalai Béla	Ph	58
Sükösd József	Ptl		Szalai Béla dr.	Gy	46
Süle András sac.	Pp	34	Szalai Lajos	Gy	50
Süle Lajos sac.	Gy	71	Szalay Béla dr.	Ph	64
Sümegi Mihály	Kg	44	Szalay Endre dr.	Ph	62
Sümegi Mihály dr.	Gy	60	Szalay Ferenc Dipl. Ing.	Ph	53
Swegler Pál (M. Parncy)	Kg	48	Szalay László	Ph	98
Szabadi János	Gy	67	Szalay Miklós	Ph	69
Szabadváry Ferenc dr.	Kg	41	Szalczer Lajos dr.	Ph	75
Szabadváry László dr.	Kg	49	Szalka Béla gk. pap	Ph	55
Szabó Ákos	Ph	98	Szalóky Tibor	Gy	69
Szabó Ambrus	Gy	52	Szántay György László dr.	Ph	84
Szabó András	Ph	83	Szántó András dr.	Ph	67
Szabó Attila	Ph	98	Szapáry György dr.	Ph	57
Szabó Balázs	Ph	74	Szaploncay Miklós gk. pap	Ph	80
Szabó Balázs	Ph	76	Szaradits József dr. sac.	Gy	69
Szabó Béla	Gy	52	Szarka István	Ph	56
Szabó Csaba	Ph	97	Szarka V. László dr.	Ph	53
Szabó Csanád István	Kü	96	Szárnas Tibor	Ptl	
Szabó Dezső	Ko	38	Szatmári József dr.	Bp	40
Szabó Dezső	Gy	85	Szatmári-Satmer Ferenc	Gy	47
Szabó Endre	Gy	49	Szauer Tibor	Bp	53

Szebedy Örs	Ph	75	Szeri István dr.	Ph	72
Szederkényi Miklós	Eg	51	Szeyffert Ödön	Ph	66
Szegedy Lujza	Cs	52	Szí Vince dr.	Ph	93
Szeghalmi Elemér dr.	Bp	47	Szigecsán Pál Tamás	Ph	66
Szeifert Ferenc dr. sac.	Eg	49	Szigecsán Tamás Zsolt dr.	Ph	89
Székely Béla	Gy	61	Szigeti Béla	Bp	40
Székely István dr.	Ph	70	Szigeti Miklós	Kg	55
Székely Tiborné			Szigony Gyula	Ph	74
Szekendy Alajos	Ph	64	Szigyártó Gusztáv	Bp	54
Szekendy Szaniszló	So	48	Szijártó Ottó	Ph	79
Szekér Aladár	Ph	58	Szijártó Zoltán	Ph	82
Szekér Miklós	Gy	69	Szijártó János	Gy	74
Székrenyes András	Gy	69	Szikla Károly dr.	Ph	60
Szele Imre	Ph	81	Szikora István dr.	Ph	70
Szelezky Józsefné dr.-né	Ptl		Szikora József	Ph	67
Szelencsik Gábor	Gy	88	Szikszay László	Bp	48
Szelestei Gábor dr.	Ph	88	Sziládi Ferenc sac.	Gy	79
Szelestei Tamás dr.	Ptl	53	Szilágyi Ákos	Gy	89
Szelestei Tamás Ottó dr.	Ph	85	Szilágyi Béla	Gy	58
Szelid Zsolt dr.	Gy	58	Szilágyi Csaba	Gy	78
Széli Kálmán	Ph	57	Szilveszter Péter dr.	Ph	76
Szelle Zoltán	Ph	47	Szily István dr.	Gy	43
Szemerjay Tamás	Ph	64	Szily Kornél	Ph	91
Szemes Istvánné dr.-né	Bp	38	Szirányi Jánosné	Ptl	
Szemethy Károly	Gy		Szirkib Albert	Ph	98
Szendró Zsolt dr.	Ph	74	Szita András	Ph	64
Szendródy Gábor	Gy	82	Szita Balázs	Ph	98
Szendrói Pál	Kg	51	Szkalák Attila	Ph	93
Szendrói Péter	Kg	48	Szalla Imre	Bp	41
Szenes Márk	Ph	02	Szoboszlai József László	Ko	46
Szenftner József	Gy	50	Szodfridt István dr.	Gy	49
Szenkovits Zoltán	Eg	49	Szoleczky Ferenc	Eg	46
Szent Benedek Leányai	Ptl		Szolnoki Gyula	Gy	66
Szent-Iványi Kristóf	Ph	73	Szombatfalvy Rudolfné dr.-né	Ptl	
Szentfülöpi Antal dr.	Bp	45	Szomor Iván	Eg	54
Szentgáthi Péter	Gy	58	Szórád Antal	Ko	41
Szentgyörgyi Miklós	Gy	65	Szovák (Szorák?) Kornél	Ph	81
Szentimrey Gábor			Szögi András	Ph	99
Szentirmai István dr.	Bp	50	Szóke Attila dr.	Ph	58
Szentirmai Szabolcs	Ph	60	Szóke Géza	Ph	85
Szentkúti Gyula dr.	Eg	27	Szóke Gábor	Ph	84
Szentkúti János	Eg	39	Szökendy Tamás		
Szentmihályi Szabó Péter	Ph	63	Sztaics István	Bp	36
Szentmiklósi Gábor	Bp	52	Sztankay Árpád dr.	Ph	74
Szép Ferenc	Ph	60	Sztankó István dr.	Ph	64
Szépe László dr.	Eg	30	Sztankovszki Ervin	Ph	73
Szepes Béla	Gy	72	Sztankovszki László	Ph	76
Szepes László	Bp	46	Sztrányóczi Dávid	Ph	02
Szepesi Arthur	Gy	37	Sztrányóczi Imre	Ph	94
Szerdahelyi Endre dr.	Kg	43	Szucsányi Károly	Gy	45
Szerdahelyi László	Bp	64	Szuchentrunk József sac.	Gy	51
Szerdahelyi Ödön	Kg	37	Szuchentrunk Mihály sac.	Gy	50
Szergényi István dr.	Ph	52	Szűcs Bertalan	Gy	67

Szűcs Imre	Ph	82	Tatár József	Eg	50
Szűcs János	Ph	84	Tauer Oszkár	Ph	67
Szűcs József dr.	Kg	46	Temesi Balázs	Ph	71
Szűcs László	Kg	46	Temesi Tamás	Ph	01
Szűcs Lászlóné dr.-né	Ph	74	Temesy Imre	Gy	74
Szűcs Miklós dr.	Bp	43	Terdik M. Gergely	Ph	92
Szűts János	Bp	44	Terdik Sebestyén gk. papnöv.	Ph	88
Tabányi György	Ph	67	Ternyák Csaba dr. érsek	Gy	72
Tahy Ábel	Ph	00	Terplán Zénó dr. özvegye		
Takács Béla	Gy	66	Ther Antal	Ptl	
Takács Ernő dr.	Eg	45	Thomay László	Kg	43
Takács Ervin dr.	Bp	51	Thuránszky László	Bp	38
Takács Ervin	Gy	83	Tibiássy Béla	Ph	65
Takács Imre	Ph	78	Tibold Csaba dr.	Ph	75
Takács István dr.	Eg	39	Tibold Ferenc	Gy	50
Takács Jenő	Gy	61	Tihanyi Kálmán	Gy	47
Takács József	Pp	34	Tihanyi Sándor	Gy	79
Takács Krisztián	Ph	90	Tilai László	Ph	99
Takács Lajos	Gy	50	Till István	Eg	51
Takács Lajos	Ph	94	Till János dr.	Ph	60
Takács Lajos dr. sac.	Pp	55	Tima László	Pp	47
Takács László	Kg	53	Timár Béla	Ph	57
Takács László	Ph	87	Timár Lajos dr.	Gy	51
Takács László sac.	Gy	63	Tiringer Imre	Ph	73
Takács Norbert dr.	Ph	75	Tirnitz József	So	44
Takács Pál	Ko	43	Tirnitz Tamás	Gy	90
Takács Péter	Gy	79	Tittel Oszkár	Bp	47
Takács Tibor	Ph	86	Tkálcs Ferenc	Gy	47
Takács Zoltán ing. dr.	Ko	45	Tóbiás Ervin	Bp	52
Takáts István sac.	Ph	91	Tok Miklós	Ko	40
Takáts János	So	50	Tokai György	Bp	47
Takáts Lajos	Gy	49	Tolnay Lajos dr.	Gy	51
Takátsy Péter			Tombázt Lajos	So	43
Takátsy Tibor			Tomcsányi Gábor	Ph	88
Talián János	Ph	72	Tomka Barna	Ph	98
Tálos János	Gy	03	Tomka Emil	Ph	62
Tamás Ferenc	Gy	89	Tomka Ferenc dr. sac.	Ph	60
Tamás Gábor	Ph	67	Tomka József dr.	Ph	64
Tamás János	Bp	38	Tomka Miklós dr.	Ph	59
Tamás László	Ko	41	Tomka Péter	Ph	64
Tamása Róbert	Gy	82	Tompos Imréné	Ptl	
Táncsics Jenő Adorján O.Praem. sac.	Gy	46	Tomschey Ottó dr.	Bp	34
Tanyik János	Cs	54	Torbágyi Pál	Ph	75
Tarcai Zoltán	Ph	51	Torbágyi Zoltán	Ph	75
Tarczay Tibor	Bp	43	Torda István dr.	Ph	67
Tarcsay József	Ph	55	Torda Lajos	Tb	
Tari Zsolt sac.	Ph	87	Torma József	Ph	67
Tarnóy Egon	Bp	51	Tornóczy József dr.	Gy	40
Taródi István	Gy	00	Toron János dr.	Bp	42
Tarsoly Csaba	Ptl		Tóta Tamás	Ph	73
Tarsolyiné Rónaszéki Erika	Ptl		Tóth Ádám dr.	Ph	84
Tas József	Ph	64	Tóth Ákos		
Tászler László	Ph	73	Tóth Ambrus	Ph	88

Tóth András gk. pap	Ph	86	Tóth Zsolt dr.	Ph	86
Tóth András dr.	Ph	90	Tótmárton Balázs	Ph	69
Tóth Antal	Gy	39	Tótmárton Tamás	Ph	71
Tóth Antal Veremund OSB sac.	Kg	42	Tónölgyi László sac.	Bp	58
Tóth Árpád	Ph	87	Tölgyesi Béla	Ph	62
Tóth Bálint	Ph	48	Tölgyesi Zoltán	Ph	88
Tóth Béla	Gy	90	Tömör László	Ph	77
Tóth Béla	Ph	81	Tömördi Sándor P. Viktor OFM sac.	Gy	75
Tóth Elek gk. pap	Ph	84	Töreky Iván	Ph	57
Tóth Ernő	Kg	47	Török József dr.	Ph	56
Tóth Ferenc	Bp	37	Török Lajos Sándor	Ph	57
Tóth Ferenc	Ph	68	Török Péter Pál	Gy	81
Tóth Frigyes dr.	Ph	59	Török Szabolcs dr.	Ph	89
Tóth Gábor	Gy		Török Tamás	Gy	48
Tóth Gergely	Ph	97	Trabert György dr.	Ph	63
Tóth Gergely	Ph	98	Tremmel János	Ph	55
Tóth Gyula sac.	Ph	75	Treuer Sebestyén	Kg	49
Tóth Imre	Ph	58	Tringer László dr.	Ph	57
Tóth Imre	Ph	64	Trombitás Andorné (Lívía)	Bp	
Tóth István	Ph	69	Tuba Jenő	Ph	65
Tóth István	Ph	89	Tuboly József	Gy	74
Tóth János			Tullner János	Gy	42
Tóth János	Ph	98	Tullner Mátyás Győző	Kg	47
Tóth József	Gy	86	Tulok András	Ph	53
Tóth József	Ph	98	Turczer Géza	Ph	68
Tóth Józsefné dr.-né	Ptl		Turi György	Ph	99
Tóth Kálmán	Ph	49	Turner Ferenc	Pp	43
Tóth Károly	Ph	58	Turner Lajos sac.	Gy	69
Tóth Károly	Ph	56	Tüske József sac.	Gy	64
Tóth Lajos dr.	Ph	??	Udvardi Pál	Ph	64
Tóth László	Gy	41	Udvarhelyi Miklós dr.	Ph	91
Tóth László	Bp	47	Udvarnokoy Lajos (Lewis Royes)	Ko	41
Tóth László	Gy	58	Ugron András	Ph	66
Tóth László	Ph	63	Ugron Béla	Ph	64
Tóth László	Gy	67	Uher Zita Magyarosy dr.-né	Ptl	
Tóth László	Ph	73	Uhereczky Klára	Ko	52
Tóth László	Ph	77	Uhlár Tivadar dr.	Pp	47
Tóth László dr.	Ko	39	Újfalussy Balázs	Ph	83
Tóth László dr.	Ph	74	Újfalussy Béla	Bp	45
Tóth Márton	Ph	89	Újfalussy Miklós	Ph	74
Tóth Péter-Pál	Ph	91	Újj Írisz dr.	Ptl	
Tóth Rudolf	Ko	48	Ulbing István dr.	Cs	52
Tóth Sándor	Bp	48	Ullrich Miklós	Kg	48
Tóth Sándor	Gy	93	Unger Endre dr.	Pp	47
Tóth Sándor dr.	Ph	55	Unger Ilona	Ptl	
Tóth Szabolcs	Ph	66	Urbán Tibor	Ph	84
Tóth Szabolcs	Gy	90	Úrvölgyi György dr.	Eg	48
Tóth Tamás	Ph	59	Úregi Sándor	Ph	78
Tóth Tamás	Ph		Üsth Ágoston	Gy	87
Tóth Tamás dr.	Pp	47	Vácitay József dr.	Ph	77
Tóth Tibor	Ph	60	Vadász István	Ph	66
Tóth Tibor	Ph	81	Vadászi Jenő	Pp	39
Tóth Zoltán	Ph	87	Vadkerty Gyula dr.	Bp	39

Vadkerty György	Pp	42	Várszegi Asztrik dr. OSB főapát-püspök	64
Vágvölgyi Ádám dr.	Bp	40	Varvasovszky János	Gy 59
Vágvölgyi Szilárd	Ptl		Vas László	
Vajda Antal	Ph	75	Vas-Wanek László	So 48
Valkony Károly	Bp	47	Vásárhelyi János	Gy 78
Valler József	Ph	74	Vasas András	Gy 79
Vámos László	Gy	78	Vass Gábor dr.	Ph 63
Vámosi Antal	Gy	52	Vass Gyula	Bp 50
Vámosy Béla	Gy	82	Vasvári Gergely Pál	Ph 98
Vancsura Gábor Imre	Ph	86	Vaszary László	Gy 54
Vancsura László	Ph	84	Vattay Gyula dr.	Pp 39
Vancsura Miklós	Ptl		Vattay László	Pp 43
Vannay-Skody Tamás	Gy	86	Vedrődi Károly dr.	Ko 39
Vans Ayre	Ko	52	Veér András dr.	Gy 57
Váradai Szabó László	Ph	66	Végh László dr.	Bp 49
Váradai Szilárd	Gy	90	Veidinger Ottó	Pp 41
Várady Gábor	Ph	98	Veiland László	Pp 39
Varga András	So	35	Venczel Ferenc	Eg 39
Varga Attila	Ph	87	Venezs Ernő	Ph 49
Varga Barnabás	Gy	81	Venezs György	Gy 70
Varga Dezső	Ph	77	Venezs Péter	Gy 03
Varga Előd	Ph	02	Verdes Miklós dr. gk. pap	Ph 63
Varga Endre	Gy	83	Verdes Sándor dr.	Ph 67
Varga Gábor sac.	Gy	72	Veres Gábor dr.	Ptl
Varga Gábor dr.	Ph	86	Vereskuti Bálint	Gy 97
Varga Gyula dr.	Gy	77	Veress Dávid	Ph 89
Varga Gyula István	Ph	77	Veress Péter	Ph 58
Varga Imre	Bp	44	Verő József dr.	So 51
Varga István	Ph	64	Vértessy Péter	Ph 60
Varga István			Veszeley József dr.	Gy 65
Varga István	Ph	83	Vezényi Pál dr.	
Varga József	Ph	72	Vida Imre dr.	Ph 74
Varga József dr.	Gy	75	Vida Sándor dr.	Bp 42
Varga Károly	Ph	80	Vidos Árpád	Gy 50
Varga Károly dr. prof.	Gy	48	Vigh Béla dr.	Bp 36
Varga Konstantin dr.	Ph	88	Vigyázó György dr.	Bp 47
Varga Lajos dr.	Ph	54	Világhy András	Ph 98
Varga László	Ko	31	Világi Gyula dr.	Ko 44
Varga László	Gy	66	Világosi Gábor dr.	Ph 74
Varga László dr. sac.	Gy	70	Villányi Árpád dr.	So 45
Varga László sac.	Gy	77	Villányi László	Gy 60
Varga Márton	Ph	97	Villányi László	Ph 64
Varga Miklós	Gy	85	Vincze Imre	Ph 71
Varga Miklós dr.	Gy	85	Vincze Tibor	Gy 84
Varga Ottó dr.	Ph	69	Viola Ernő	Ph 81
Varga Péter Piusz	Ph	79	Virág József	Ph 84
Varga Tamás	Ph	98	Virág Miklós	Ph 71
Varga Tibor	Ph	84	Virágh Imre	Gy 54
Várhelyi Endre dr.	Ph	81	Virágh Imre Zsolt	Gy 85
Varjú József	Ph	73	Visontai Kovách Zoltán	Ph 63
Várnai László sac.	Ph	73	Visnyovszky Roland	Eg 48
Városi Lajos			Vissy László dr.	Gy 37
Varsányi Tamás	Bp	53	Vitéz József	Ph 00

Vitéz Zoltán	Gy	71	Záborszky Csaba ev. lelkész	Eg	45
Viz István	Bp	50	Zachár Gyula	So	51
Vizi Elek Szilveszter dr.	Bp	55	Zágorhidi Czigány Ákos	Gy	92
Vizkelety György	Gy	70	Zágorhidi Czigány Balázs	Gy	84
Vizkelety András dr.	Gy	44	Zakariás Zoltán dr.	So	28
Vizkelety Imre	Ph	47	Zalay Buda	Ph	56
Vízvári Endre dr.	Gy	53	Zambó István	Ph	67
Volf Kálmán	Gy	69	Zapf István		
Volkai Miklós	Gy	68	Zárdai Gyula	Gy	62
Voltolina, Mária Amália	Ptl		Zatik István dr.	Ph	85
Völgyi Balázs dr.	Ph	89	Zatik János dr.	Ph	80
Völner Pál dr.	Ph	81	Zavetz József sac.	Ph	56
Vörös János	Gy	88	Zékány Antal dr.	Bp	51
Vörös Kálmán	Ph	74	Zelesényi Béla		
Vöröskői István	Ph	75	Zichy Mihály	Ph	77
Wacha Imre	Gy	50	Zilahy Szabó Tibor	Ph	54
Wachsler György	Ph	85	Zoltai György	Ph	
Wáczek Frigyes	Ph	67	Zoltai Zsolt		
Wágner Tibor	Ph	78	Zoltay Mihály	Ph	60
Wallis Jánosné Tóth J.	Cs	53	Zoltay Tamás	Gy	91
Wessely Antal ifj.			Zotter Alajos	Pp	45
Wiesner Jenő	Bp	45	Zotter Tibor	Pp	42
Wilhelm Gyula	Bp	48	Zsámboki Sándor	Ph	53
Wimmer Károly	Ph	55	Zseli Miklós dr.	Ph	94
Wittmann Mihály	Ph	57	Zsiga János	Eg	45
Wittmann Tibor	Ph	69	Zsigmond Balassa	Gy	60
Wolleszky Tibor sac.	Ph	75	Zsinkó Gábor	Ph	75

A BDSZ halottai,

akiknek haláláról 2003. április 26-tól 2004. április 28-ig szereztünk tudomást.

Kedves Barátaink, nyugodjatok békében!

Ámon Antal	Bp	39	Lohr Ferenc	Ph	61
Árbócz Imre	Kg	52	Lugossy György	Cs	53
Bálint Aladár	Gy	48	Maros József	Eg	40
Bernárdt Géza	Bp	40	Morvai László	Ph	66
Boldvai János dr.	Bp	34	Nagy József dr. sac.	Ph	60
Chemez Gyula	Kg	44	Németh Ferenc dr.	Gy	43
Csongrádi Jenő	Eg	31	Németh Imre (James Nemeth)	Pp	49
Ékes István	Eg	43	Ormándy József	Eg	40
Ferenc Antal	Pp	50	Patonai László dr.	Gy	48
Fritz Ferdinánd	Pp	45	Sarlós Géza dr.	Kg	36
Gombos Károly	Gy	52	Siminszky Fedor	Bp	50
Gyapay Dénes	Ph	47	Somogyi György	Ph	68
Halmi Miklós dr.	Bp	32	Springer Ferenc dr.	Bp	40
Hidy Péter	Ph	58	Szakács András sac.	Gy	39
Holl Jenő	So	34	Szalay Ferenc sac.	So	50
Horváth József pr. kan. sac.	Gy	31	Szelid László	Gy	52
Huszár D. Viktoriusz dr. OFMCap. sac.	Eg	33	Szovják Jenő	Kg	37
Ilias Ludwig sac.	Kg	45	Tallos Győző	Bp	45
Jóó Ferenc dr.	Gy	54	Tamasits Ernő dr.	Gy	55
Kántor István	Gy	57	Tóth István dr.	Gy	38
Karlovič Béla	Pp	23	Tóth Zsiga István dr.	Ptl	42
Kassai Lajos	Pp	42	Trosits Ákos	Gy	78
Kiss Nándor	Ph	69	Vásárhelyi Béla	Ph	69
Koczor László	Ko	38	Veszeli Tibor	Pp	39
Koczor László	Pp	34	Villányi Béla	So	47
Kovács Rezső	So	47	Villányi István dr.	Bp	50
Kovács Rudolf	Gy		Zágorhidi Czigány Szabolcs	Kg	46
Kovacsics Pál	Bp	39	Zsindely Ottó	So	40
Locsmándi István	So	47			

**Animae eorum et animae omnium defunctorum
per misericordiam Dei requiescant in pace!**

Kedves Diáktársaim!

Állandó tapasztalatunk, hogy mintegy 100 diáktársunk nálunk feljegyzett címéről sokféle ok miatt visszajön a posta. Pedig folyamatosan kapjuk a címhelyesbítéseket – ezeket hálásan köszönjük –, mégis. A legutóbbi hírlevélből is vagy 20-at visszahozott a posta, a „rosszcíműek” csapata sajnálatos módon mindig „újratermelődik”.

A hibás címekre hiába küldünk bármit is, és még jó, ha visszahozza a posta. Egyre többet, *belföldről és külföldről is, talán jó címekről is* visszajön a küldemény a címzés „*nem ottani szokás szerinti*” (vagy talán gépi feldolgozásra alkalmatlan) *formája*, újabban pedig sokszor a háztömbökben a pontosabb megjelölés hiánya (lépcsőház, emelet, ajtó) *miatt*. Kérem ezért, hogy *a címetekkel együtt a címzés helyes, részletes formáját is próbáljátok jelezni* (sorrend, sorokba tagolás stb.), – így legalább azt is megtudhatjuk, hogy konkrétan miért lett helytelen az addig helyesnek tűnő, „jól funkcionáló” cím.

Szeretettel és köszönettel várom tehát jelzéseiteket, mihelyt tudomást szereztek valaki címváltozásáról (akár levélben, akár telefonon, akár elektronikus postán), mint a nyilvántartás gondozója:

Dr. Könyves Tóth Kálmán (Ph 47)
H-1103 Budapest, Salamon u. 11/b.
Tel.: 00/36/1/262-5071
E-mail: drtk@freemail.hu

Országos bencésdiák-találkozó Pannonhalmán – 2004. május 29. –

Mind a bencés (öreg)diákokat, mind családtagjaikat, barátaikat, a testvér-diák-szövetségek képviselőit várjuk-várják szeretettel Pannonhalmán a közös liturgiára a bazilikába (11 órakor), a szokásos virsliebédre, a baráti találkozóra.

Találkozónk díszvendége *dr. Olofsson Placid OSB* (Bp 33) atya lesz, aki *Mádl Dalma* asszony kezéből átvette a kommunizmus áldozatai számára alapított „Parma fidei”-díjat. Felhívjuk figyelmeteket a Placid atyáról, vele készült, újonnan megjelent könyvre: – *Ézsaiás Erzsébet: A hit pajzsa* (Papyrusz kiadó, 2004.)

2004. május 29-én, szombaton külön autóbusz indul **Győrből Pannonhalmára és vissza**, csatlakozva a budapesti Keleti pályaudvarról reggel **8.05-kor** induló soproni–szombathelyi helyjegymentes gyorsvonathoz. Az autóbusz költsége: **750 Ft/fő. Előre jelentkezni kell** Kiss *Elemér Vilmos* (Bp 39) barátunknál; üzenetrögzítő telefonja: 06/1/316-0180.